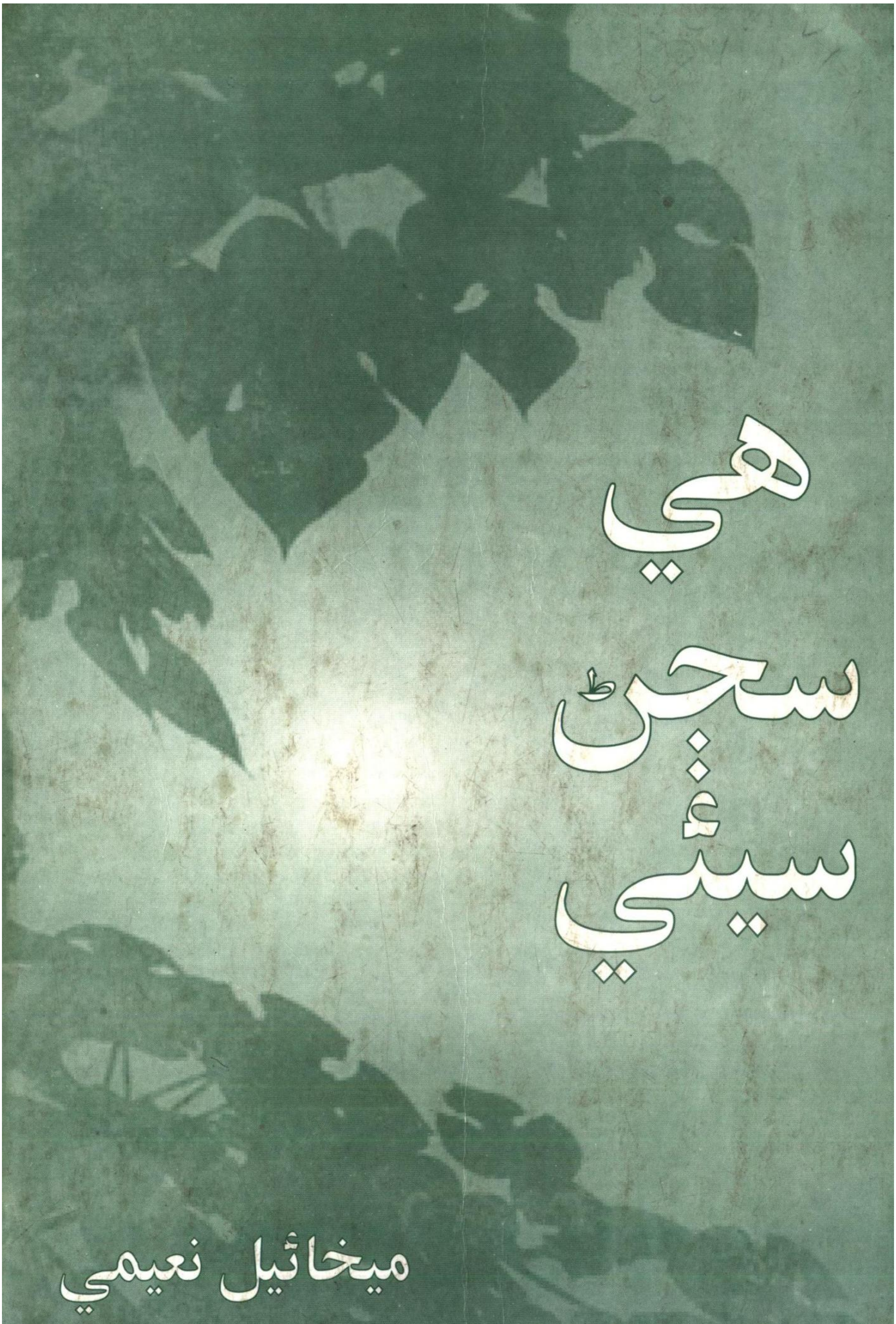

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هي سچڻ سڀئي

(ڪتابِ ميرداد)

ميخائيل نعيمي

سنڌيڪار

ڊاڪٽر اي ڪي پنجواڻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌي ترجمي جا سڀ حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ

كتاب جو نالو: هي سچڻ سيڻي
ليکڪ: ميخائيل نعيمي
سنڌيڪار: ڊاڪٽر اي ڪي پنجواڻي
كتاب نمبر: ١٥
سال: ڊسمبر ٢٠٠٠
ڇپائيندڙ: سنڌ ادبي اڪيڊمي،
شيخ سلطان ٽرسٽ بلڊنگ،
سول لائينز، ڪراچي.
فون نمبر: 5683147، 7782597
ڇاپيندڙ: الجنت پريس، ڪراچي.
پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

سنڌ ادبي اڪيڊمي ، ڪراچي

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.
www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ترتيب

ٻه اکر	5
ڪتاب ڪهاڻي	8
قيدي راهب	
چقمق واري لاهي	19
ڪتاب جو محافظ	24
ڪتاب	36
1. ميرداد پنهنجو پاڻ کي ظاهر ڪري ٿو	
2. تخليقي اسم جي بابت	53
3. پاڪ ٽڪنڊو ۽ مڪمل توازن	57
4. انسان ٻنڌڻ ۾ ويڙهيل هڪ رب آهي	62
5. ڪيين ۽ آبشار بابت	64
6. خادم ۽ مخدوم جي باري ۾	66
7. ميڪايون ۽ نروندا جي ميرداد سان گفتگو	71
8. ست ئي ساٿي ميرداد کي جبل جي رهائش ۾ ڳولين ٿا	74
9. بنا غم جي زندگي گهارڻ	80
10. فيصلي ۽ فيصلي جي ڏينهن بابت	85
11. محبت خدائي قانون آهي	87
12. تخليقي خاموشي بابت	93
13. دعا بابت	102
14. فرشتن ۽ جنتن جي وچ ۾ گفتگو	106
15. ميرداد کي ٻيڙي مان ٻاهر ڪڍڻ لاءِ شمادم جي ڪوشش	113
	118

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

16. شاهوڪارن ۽ قرضدارن بابت 124
17. شمادم رشوت جو سهارو وٺي ٿو 129
18. همبال جي پيءُ جو موت 131
19. ذليل ۽ يقين 138
20. اسان مري ڪيڏانهن ٿا وڃون 142
21. پاڪ ڪل رضا 145
22. رمورا کي ان جي راز ڪان سرخرو ڪرڻ 151
23. سر سر جو مرض ختم ڪرڻ 160
24. ڇا ڪائڻ لاءِ مارڻ لازم آهي 166
25. ڏاک ول جو ڏينهن 171
26. واعظ 175
27. حقيقت جي تعليم جا حقدار 186
28. ٻتحار جو سلطان 192
29. شمادم جي پنهنجي ساٿين جي دل وٺڻ جي ناڪام ڪوشش 202
30. ميڪايون جو خواب 211
31. عظيم افسردگي 216
32. گناهه ۽ حجاب 222
33. لاثاني ڳالهيءَ بابت 232
34. ماءُ بيدي (زمين) بابت 241
35. خدا جي راهه ۾ روشني جا ڪرڻا 250
36. ٻيڙيءَ جو ڏينهن 258
37. مرشد جي ماڻهن کي تنبيهه 263

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پبلشر

سنڌ ادبي اڪيڊميءَ جي اها ڪوشش رهي آهي ته اسين پڙهندڙن کي نه صرف سسني تفريح وارو ادب پڙهايون، پر اهڙو ادب پڙهڻ لاءِ ڏيون، جنهن مان سندن حياتيءَ ۾ خاطر خواهه اضافو ٿئي، سندن ذهن کي ڪا ڏونگاڙ، ڀلي هلڪي ئي سهي، سوچڻ ڏانهن مائل ڪري ته اسان جي محنت سجائي ٿئي. اهي ڪتاب ئي آهن جيڪي ماڻهوءَ کي پاڻ جي ڄاڻ ڏين ٿا. هونءَ اڄڪلهه ڄاڻ جا اليڪٽرانڪ ادارا به آهن، جن وسيلي به ڪن تازه ترين ڪوڄنائن جي بروقت پروڙ پئجي وڃي ٿي. پر اسان جي نظر ۾ اسان جو ملڪ ۽ اسان جا ماڻهو اڃان اهڙي صورتحال تي نه پهتا آهن جو اليڪٽرانڪ ميڊيا هر وقت ۽ هر هنڌ پاڻ سان کڻي گهمي سگهن. ان ڪري ۾ ڪتاب اڃان ڪافي سستو ۽ هر وقت ساڻ رکڻ آسان ترين آهي "هي سچڻ سيئي" (ڪتاب ميرداد) دراصل ميخائيل نعيميءَ جي هڪ درجي ڪان به مٿي ڪتابن مان هڪ ڪتاب آهي. جيڪو سنڌس ئي نظر ۾ بهترين ڪتاب آهي. جيڪو هن جبران خليل جبران جي ڪتاب پيغامبر (THE PROPHET) جي طرز تي لکيو آهي. جيڪو جڏهن ڇپجي پڌرو ٿيو هو ته ان وقت ئي ڪافي مقبوليت ماڻي چڪو هو. تنهن ڪري ئي ميخائيل نعيميءَ پاڻ ئي اهو ڪتاب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عربي ٻوليءَ ۾ ترجمو ڪيو هو، جاڪاڻ تہ اصل ۾ انگريزي ٻوليءَ ۾ لکيو ويو هو. مان اوهان جو وقت مبخانيل نعيميءَ جي تعارف ۾ نہ ٿو وڃائڻ چاهيان جو اهو سڀ لفظ ۾ سيوا سنگهہ ڪرائي چڪو آهي. جڏهن هي ڪتاب مون کي پڙهڻ واسطي مليو هو. سال ١٩٩٩ع ۾ نہ ڪتاب پڙهندي مانهوءَ جي خواهش ٻڌندي آهي تہ ڪنهن بہ بهترين جملي کي انڊر لائين (نمايان ڪرڻ لاءِ ليڪ) ڪري، پر مون کي اهڙو ڪوبہ جملو نہ پئي سمجهيو جنهن کي انڊرلائين نہ ڪريان. تڏهن منهنجي اندر ۾ ان ڪتاب کي ترجمو ڪرڻ جي خواهش ڪَرُ ڪنيون. پر جيئن تہ مان اڳ ئي "سرمد شهيد" تي هڪڙو ڪتاب ترجمو ڪري رهيو هوس، تنهن ڪري.، منهن جي دوست ۽ ساٿي اي.ڪي پنجواڻيءَ ان کي ترجمو ڪرڻ شروع ڪري ڏنو. هي سندس پهرين ڪوشش هئي، انگريزي ٻولي ۽ گرامر جون چڪون هيون. پر جڏهن اها پروور مون کي پئي تہ مون سندس همت افزائي ڪئي تہ توهان اهو ترجمو ضرور ڪريو، پوءِ مان ان جي ٻولي ۽ گرامر سڌاريندس سنواريندس. نيٺ پنجواڻي صاحب اهو ترجمو پورو ڪري ورتو ۽ مون وارو ڪم اڃان رهجي ويو. ان عرصي دوران خدا جي ڪرڻي جو علي راز شر ۽ پروفيسر ڪنعيا لال، پنجواڻي صاحب سان ملڻ آيا تہ هنن بہ ان ڪتاب جو ذڪر ڪندي چيس تہ اهو ڪتاب علي راز شر ترجمو ڪرڻ ٿو گهري. تنهن تي پنجواڻي صاحب کين نہ صرف ٻڌايو تہ مان اهو ترجمو ڪري چڪو آهيان پر اصل حقيقت کان واقف بہ ڪيائين. تنهن تي علي راز شر ان ڪتاب جي ٻولي ۽ گرامر سڌارڻ سنوارڻ جي حامي ڀري. ڪيس لک شاباشون هجن، جنهن هن ڪتاب کي ڇپڻ ۽ اوهان جي هٿن تائين پهچائڻ جوڳو بڻايو. ادارو انهن ٻنهي صاحبن جو ٿورائتو آهي.

هي ڪتاب راڌا سوامي ست سنگ بياس وارن نہ صرف هنديءَ پر ان جو اردو ۽ پنجابيءَ ۾ ترجمو ڪرائي ڇاپي پڌرو ڪيو آهي. هي سنڌي ترجمو اردو ڪتاب تان ڪيو ويو آهي. اسين راڌا سوامي ست سنگ بياس وارن جا نهايت ٿورائتا آهيون، جن اسان کي اهڙو املهہ ڪتاب پڙهڻ لاءِ فراهم ڪيو ۽ سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچيءَ سنڌي ۾ ڇاپي اوهان تائين پهچايو آهي. اسان کي پوري پڪ آهي تہ موضوع جي اعتبار کان هي ڪتاب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڙهندڙن کي بيحد پسند ايندو.

ڪتاب جو عنوان، "هي سجڻ سيئي سانگي وڏيڪ موضون لڳو، هو عنوان اسان شاهه لطيف جي هيٺئين بيت تان کنيو اهي

"هي سجڻ سيني، جي مون ڪوڏ نهاريا،
ايندا حان ڀيهي، سڀ لاهيندا ڏکڙا "

پڙهندڙ جڏهن هي ڪتاب پڙهندا ته کين اهو احساس ٿيندو ته شمادم کي جيڪا ذميواري ڪتاب جي سنڀال لاءِ سونپي وئي هئي، اهو ڪردار يا ماڻهو جڏهن اچي ٿو وچي ۽ پنهنجو اظهار ٿو ڪري ته خود شمادم به اها ڳالهه محسوس ٿو ڪري ته هي اهو ئي ماڻهو آهي، جنهن لاءِ مون کي تاڪيد ڪيو هو ۽ مون کي زندگيءَ جي سزا ڀوڳڻي پئي. اميد ته هي عنوان اوهان کي ڪتاب جي موضوع سان ٺهڪندڙ نظر ايندو.

ستار

۱۴-ڊي. گلشن ڪامپليڪس
گلستان جوهر جوهر. بلاڪ-۱۹
راشد منهاس روڊ
ڪراچي ۴۲۹۰.

تاريخ: ۱۹ جون ۲۰۰۰

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيش لفظ

" دي بڪ آف ميرداد " ۾ ڪهاڻي، نظم، فلسفي ۽ روحانيت جو انوکو لاڳاپو ملي ٿو. مغربي ملڪن جي پڙهندڙن ۾ ميخائيل نعيميءَ جي ٻن درجن کان وڌيڪ لکيل ڪتابن مان هن ڪتاب کي سڀ کان اهم مقام حاصل آهي. نعيمي بذات خود به ان کي پنهنجي سڀ کان اعليٰ لکڻي قرار ڏئي ٿو.

ميخائيل نعيميءَ جي پيدائش ١٨٨٩ع ۾ وچ مشرق جي ملڪ لبنان جي هڪ ڳوٺ ۾ جيڪو سمنڊ جي ڪناري جي ويجهو بلند پهاڙ تي آباد آهي، هڪ غريب يوناني عيسائي خاندان ۾ ٿي، جنهن جو گذران هاريءَ تي هو. اسڪول ۾ سڀ کان اعليٰ جماعت جو پهرين نمبر شاگرد هئڻ ڪري وظيفو حاصل ڪري ١٩٠٦ع کان ١٩١١ع تائين پنج سال روس ۾ تعليم حاصل ڪيائين. ڪجهه مهينا لبنان ۾ گذارڻ کان پوءِ اتفاق سان آمريڪا وڃي اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ جو موقعو مليس. اُتي هو پنهنجي ئي وطن جي جڳ چاتل ليکڪ جبران خليل جبران سان متعارف ٿيو. جنهن سان گڏجي هنن پنهنجي مادري زبان عربيءَ جي ادب ۾ نئين روح پرڻ لاءِ هڪ سرگرم تحريڪ جو آغاز ڪيو ۽ ان جي رهنمائي به ڪئي. ١٩٣٢ع ۾ هو پنهنجي وطن موٽي آيو ۽ پنهنجي باقي زندگي پنهنجي ڳوٺ ۾ گوشانشينيءَ ۾ گذاري. ١٩٨٨ع ۾ هو هن جهان فانيءَ مان لاڏاڻو ڪري ويو.

" دي بڪ آف ميرداد، ميخائيل نعيميءَ ١٩٤٦-٤٧ع دوران انگريزيءَ ۾ لکيو. جيڪو پهريون ڀيرو بيروت لبنان مان ڇپيو پوءِ ان جو عربي ترجمو جيڪو لکيڪ پاڻ ئي ڪيو هو ١٩٥٢ع ۾ اتان ئي ڇپجي پڌرو ٿيو. ڪتاب جي شروعات ۾ ... ڪٿ جي لفظ مان ۽ ڪتاب جي ڪهاڻيءَ مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ظاهر آهي تہ ان جي شروعات هڪ ناول جيان آهي، جيڪو پراسرار بہ آهي ۽ دلچسپ بہ. خانقاه جو سردار جيڪو هڪ ڏکھي عرصي کان خانقاه جي ويران احاطي ۾ پٽڪي رهيو هو، جا لفظ تہ هو هڪ مدت کان ڪنهن اهڙي شخص جي انتظار ۾ هو جيڪو هن جيان بکايل، اجايل، اگهاڙو، ٽڪل ٽٽل بغير ڪنهن سهاري جي پهاڙ جي چوٽيءَ تي پهچي تہ جيئن هو کيس ڪتاب ميرداد ڏئي. جيڪو دنيا جي لاءِ شايع ڪرڻو آهي، پنهنجي فرض کان آجو ٿي سگهي. پڙهندڙن جي دل ۾ هڪ عجيب قسم جي اڄ ۽ اشتياق پيدا ڪري ڇڏين ٿا.

"ڪتابِ ميرداد" جي مطالعي سان شڪ شبهي جي ڪا گنجائش نہ ٿي رهي تہ ڪتاب زياده تر روحانيت جي ترغيب ڏيڻ واري واعظ سان لبريز آهي. ان کان سواءِ ان ۾ ڊرامائي مقالمہ واقع قدرتي نظارن جي عڪاسي ۽ نظمن کي نهايت خوبيءَ سان ڪتب سان آندو ويو آهي، جنهن سان هي ڪتاب رنگ برنگي فن پارن جو هڪ هار ٺجي پيو آهي. ڪيترن جڳهن تي واعظ ۾ فلسفي ۽ روحانيت جي معاملن جي گهرائيءَ ۽ باريڪي تيز فهم پڙهندڙ لاءِ بہ سمجهہ کان ٻاهر ٿيو وڃي. پر اڇوتي خيالي داؤ پيچ ۽ برعڪس طرزِ بيان سان پڙهندڙ ان جي مطالعي ۾ وڃائجي وڃي ٿو. ڪنهن جملي يا پيراگراف کي هر هر پڙهڻ سان ان جي دل نئي پرجي ۽ هن کي هڪ عجيب سرور جو احساس ٿئي ٿو.

نعيميءَ جي هيءَ لکڻي عالمِ ادب ۾ شايد واحد اهڙي تخليق آهي، جنهن جو اهم ڪردار هڪ ڪامل مرشد آهي. ميرداد رب تائين رسائي حاصل ڪئي آهي، جيڪو هر انسان جي اندر آهي ۽ اسم اعظم (شبد روپ) آهي ۽ ان جي زندگي جو واحد مقصد حق جي ڳولها وارن کي ان سان ملائڻ آهي. ڪتاب جي آخري باب ۾ "پيڙي واري ڏينهن" جي ساليانی ڏڻ جي موقعي تي پيڙيءَ ۾ گڏ ٿيل هڪ وڏي انساني ميڙ کي خطاب ڪندي چوي ٿو: "انسان جي منزل رب آهي، ان کان ڪمتر ٻي ڪا منزل ناهي. جنهن جي لاءِ انسان ڏولاوا سهي. هي اهو ڪم آهي، جيڪو توهان کي ازل کان سونپيو ويو آهي تہ جيئن توهان بحرِ بيڪنار جو سفر طئي ڪري سگهو. جيڪو توهان پاڻ آهيو ۽ اڻ ۾ اُن هستيءَ سان جنهن جو نالو رب آهي، بي آواز

لاڳاپو قائم ڪري سگهو. پر انسان کي ان جي منزل تائين وٺي وڃڻ ميرداد جو ڪم آهي."

ميرداد غيبي طاقت عرفان تسليم رضا معافي محبت ۽ عاجزيءَ جو مجسم آهي. اهي مرشد ڪامل جون نمايان خصلتون آهن. هن جي عاجزي انا جي نفي جوڻ نهايت موزون ٿيندو. پر ان کان وڌ ان جي عاجزي جي انتها ان ڳالهه مان ثابت ٿئي ٿي جيڪا ڪتاب جي ڪهاڻيءَ ۾ ڪتاب جي محافظ جي بيان تيل. ان واقعي مان ظاهر آهي تہ جڏهن ٻيڙي جي سردار شمادم جي منهن تي ٿڪڻ تي بہ هن جي دل جي پرسڪون بحر ۾ ڪاوڙ جو هڪ بوٽيو بہ نہ ڦٽو.

هن ڪتاب ۾ اهڙي ڪردار جو تصور آهي، جنهن ۾ ڪامل درويش واريون سڀ خصلتون نمايان آهن ۽ جنهن جي تعليم ڪامل فقيرن جي تعليم سان مطابقت رکي ٿي. ليڪڪ ميرداد جي شخصيت جي ذريعي روحاني فلسفي کي جنهن انداز ۾ پيش ڪيو آهي، نهايت مؤثر ۽ دلڪش آهي. هن ڪتاب ۾ بيان ڪيل فلسفي تي عرب ملڪن جي پراڻن ڪامل مرشدن جي فلسفي جو گهرو اثر آهي، جنهن جي جهلڪ جابجا نظر اچي ٿي.

ان ڳالهہ کان انڪار نٿو ڪري سگهجي تہ فقير، سنت، مهاتما ڪنهن بہ مذهب، ملڪ، قوم، رنگ، نسل ۽ زماني ۾ جو نہ آيا هجن روحاني مشاهدي ۽ وصالِ خدا جي باري ۾ سڀ جي تعليم هڪجهڙي هوندي آهي. ٻوليءَ ۽ طرز بيان جدا جدا هئڻ هڪ قدرتي امر آهي، پر انهن جي ذريعي بيان ڪيل حقيقت ۽ روحاني تعليم ۾ ڪوئي فرق نہ هوندو آهي. سڀ فقير ان ڳالهہ جي تائيد ۽ تلقين ڪن ٿا تہ انسان ڪامل مرشد کان بيعت وٺي.

"اسم اعظم" جي رياضت جي ذريعي ئي نفس ۽ ماديت جي دائري کان مٿي اٿي ڪري خالص روحاني حدن ۾ رسائي حاصل ڪري سگهي ٿو ۽ روح جيڪو ربِ ڪُل جو جز آهي، جُون جي چڪر کان آزاد ٿي ڪري پنهنجي سرچشمي مان وصال ڪري سگهي ٿو.

سنتن جو سنگ ۽ ٻوءِ ڪنهن مرشد سان ميلاپ انسان جي پنهنجي وس جي ڳالهہ ناهي، جيستائين رب ڪُل جي رضا ۽ نظر ڪرم نہ ٿي ٿئي، ڪوئي بہ انسان پنهنجي عقل جي سهاري تي انهن جي صحبت کان فيضياب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نئو ني سگهي. ڪتاب جي مطالعي سان خبر پوي ٿي تہ ميرداد پيڙي ۾ بطور خدمتگار هڪ ڊگهي عرصي تائين ساٿين جي وچ ۾ رهيو. پر ساٿي سندس اصل روپ ڏسي نہ سگهيا. شمادم جيڪو نفس پرست ۽ فرسوده روايتن جو پرستار آهي، آخر تائين ميرداد جي مخالفت ڪندو رهيو. فقير ڪوئي معجزو يا ڪرامت ذيڪاري انسانن کي پنهنجي وس نہ ڪندا آهن ۽ نہ ئي پنهنجو پاڻ کي عام سطح تي ظاهر ڪندا آهن. آهي عام انسانن وانگر پنهنجي زندگي بسر ڪندي پنهنجو ڪم، روحن جي نجات جو جيڪو مالڪ ڪل انهن جي سپرد ڪيو هوندو آهي، پورو ڪندا.

ڪتاب جي ساٺين باب ۾ هڪ جڳهہ تي ميرداد ڪان ساٿين جو هي سوال تہ. "ڇا نون اسان کي پڌائيندين تہ تون ڪير آهين؟ جيڪڏهن اسان کي تنهنجي خبر هجي، تنهنجو اصلي نالو، ملڪ. ابا ڏاڏا تہ شايد اسان توکي پليء پت سڃاڻي سگهون." فطرتاً هر انسان. انسان جي ذهني رجحان جي عڪاسي ڪري ٿو. جيڪو ڪنهن بہ درويش ۽ ان جي سکيا کي ڪنهن هڪ خاص قوم. مذهب. ملڪ. رنگ نسل جي تنگ دائري ۾ جڪڙي ڏسڻ جا عادي آهن، پر سپ سنت فقير انهن سڀني بندشن کان آزاد هوندا آهن. جيئن ميرداد چوي ٿو: "افسوس تنهنجو ميرداد کي پنهنجي زنجيرن ۾ جڪڙڻ ۽ پنهن جي پردن سان ڍڪڻ جي ڪوشش ڪرڻ ائين ٿيندو جيئن ڪنهن عقاب کي پيهر آني جي خول ۾ ڌڪڻ جي ڪوشش ڪرڻ، جنهن مان هو پيدا ٿيو آهي. جيڪو انسان پنهنجي خول مان ٻاهر نڪري آيو هجي ان کي ڪهڙو نالو ڏئي سگهجي ٿو؟ جنهن انسان جي اندر ساري ڪائنات سمايل آهي، ان کي ڪهڙو ملڪ پنهنجي اندر سمائي سگهي ٿو؟ جنهن انسان جو بزرگ هڪ ئي خدا هجي ان کي پنهنجو ڪرڻ جي دعوي ڪهڙو خاندان ڪندو؟ جيڪڏهن توهان مون کي چڱيء طرح ڄاڻڻ چاهيو ٿا تہ پهريائين پاڻ کي سڃاڻو..... ڇو جو نور ئي نور کي سڃاڻي سگهي ٿو. "مطلب اهو آهي تہ سنت اسم اعظم ۽ نور جو مجسمو هوندا آهن. ان لاء انسان جون مادي اکيون کيس کي سڃاڻي نہ سگهنديون آهن. مولانا رومي جو چوڻ آهي: "ولي يعني سنت مهاتما ۾ خدا جو نور ظاهر ٿيندو آهي. جيڪڏهن تون صاحب دل آهين تہ چڱيء طرح ڏسي سگهندين."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نورِ حق ظاهر بود اندر ولي نيک بين باشي اگر اهلِ دِلي
(مثنوي رومي صفحو-٣٩)

ان کان سواءِ ميرداد جو هر هر اهو ورجائڻ تہ، "اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي، ساڳي تعليم توهان کي ڏيان ٿو." ۽ سائين جي سوال جي جواب ۾ اهو چوڻ: "جذهن بندن ۾ آهيان خدا آهيان، جذهن خدا جي حضور آهيان تہ مان هڪ بندو آهيان." ان حقيقت جي طرف اشارو آهي تہ مرشد خدا جو روپ هوندو آهي، ان جي نظر خدا جي نظر آهي.

ديدنِ او ديدنِ خالق شد ست
(مثنوي رومي صفحو-٣٠٧)

ان جو آواز شاه (خدا) جو آواز آهي، جيتوڻيڪ خدا جي بندي (مرشد ڪامل) جي وات مان نڪري ٿو.

مطلق آن آوازِ خود از شد بود گرچہ از حلقوم عبدالله بود
(مثنوي رومي صفحو-٢١٢)

سائين بلهي شاهہ جو چوڻ آهي تہ محبوب (خدا) هن دنيا ۾ آدميءَ جي شڪل ۾ آيو آهي.

ڍولا آدمي بڻ آيا (فقير محمد، ڪليات ڪافي-٤٠)

حديث ۾ ذڪر آهي: مومن خدا جو آئينو آهي: "المومن مراة الرحمٰن."

مرشد ڪامل جنهن وسيلي سان انسان جو رب سان ميلاپ ڪرائيندو آهي، اهو آهي "اسم اعظم" جي رياضت. اسم اعظم ئي مخلوق جو خالق آهي. ان تي ڪائنات جو مدار آهي. اهو آواز ۽ نور جي لهرن جي صورت ۾ ڪائنات جي ذري ذري ۾ هر انسان جي اندر سمايل آهي.

حضرت شاهہ نياز چوي ٿو: "دنيا ان اسم اعظم جي آواز سان پيدا ٿي آهي، انهيءَ سان دنيا ۾ نور پکڙيو آهي."

عالم از صورت اين ظهور گرفت،
از حضورش بساط نور گرفت
(ديوان نياز بريلوي صفحو-٩١)

گرونانڪ جو چوڻ آهي تہ: هيءَ ساري ڪائنات اسم اعظم ڦهلاءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. "ڪيتا بساؤ ايڪو ڪواؤ"
(آد گرنٿ- صفحو-٢)

ڪتاب ميرداد ۾ ان قوت ڪي، جنهن ذريعي قادر مطلق پاڻ کي ظاهر ڪيو، جنهن سان هر مخلوق وجود ۾ آئي آهي ۽ جيڪو هر ڪنهن جي زندگيءَ جو جوهر آهي، اسم تخليقي اسم ۽ انا (مان) يعني خدا جي ذات Self جيو ويو آهي. ان سلسلي ۾ باب پنجين ۾ چيو ويو آهي: "ياد رکو زندگي جي ڪنجي اسم اعظم آهي، تخليقي اسم جي ڪنجي محبت آهي، محبت جي ڪنجي عرفان آهي، جن دروازن جون ڪنجيون هن توهان جي سپرد ڪري ڇڏيون آهن. اهي دروازه کولڻ لاءِ ان جون منٿون نہ ڪريو، پر پنهنجي دل جي اندر ان جي جستجو ڪريو.

حضرت بو علي قلندر چوي ٿو: "محبوب تنهن جي اندر آهي. تون بي خبر ڇو آهين؟ ڇا لاءِ (ان جي تلاش ۾) دربدر ڦرين ٿو."

يار در تو بس برائي بيخبر
يار در خود بوچہ گردي دربدر.
(مثنوي بو علي قلندر- صفحو(٢٥)

ان باري ۾ هڪ جڳهہ تي چيو ويو آهي، "ڇا رب تنهنجي اندر ۽ اردگرد موجود ناهي؟ ڇا ان جو ڪن تنهنجي منهن ڪان بہ وڌ ويجهو نہ آهي. جيترو تنهنجي زبان تنهنجي نڙي جي ويجهو آهي؟" اشارو.قرآن پاڪ جي هن آيت طرف آهي، جنهن جو مطلب آهي، "مان (ان جي) شهہ رڳ کان بہ وڌيڪ هن جي ويجهو آهيان." (پر هن جي اکين تي غفلت جو پردو پيل آهي.)

نحنُ اَقربُ اِليهِ مِن حبلِ الوَرِيدِ (١٦:٥٠)

باب ٻهرٺين ۾ ميرداد ساٿين کي چوي ٿو: "جيڪي ڪجهہ پردي جي پٺيان آهي. ان جي جستجو ڪريو." مطلب اهو تہ پاڻ سڃاڻڻ لاءِ: پاڻ کي ٻائڻ لاءِ انسان کي پنهنجي دل جي گهرائين ۾ ٽبي ڏيڻي پوندي. پر پردن اندر ڏسڻ لاءِ جسن ۽ پنبڻين جي ڇانوَ واري اکين کان سواءِ هڪ ٻي اک گهرجي. ' ميرداد جو اشارو اندروني اک طرف آهي. جنهن کي خواجہ حافظ هن ربت بيان ڪيو آهي: "تنهنجي ديدار لاءِ جان (روح) جي اک گهرجي ۽ منهن جي دنيا دسن واري اک ۾ اها سگهہ ڪٿي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دیدنِ رُوي ترا دیده جان مي باید
وین کجا مرتبہ چشم جهان بین من ست.
(دیوانِ حافظ- صفحو۷۷)

پر خدا جي وصال ۾ نفس وڏي جهل آهي. دنيا جي هر شي، زنده پاڪ آهي ۽ مرده پليد، پر نفس زنده پليد آهي ۽ مرده پاڪ- يعني جيستائين نفس نٿو مري يا مغلوب ۽ مطيع نٿو ٿئي سالڪ بارگاه الاهيءَ ۾ رسائي نٿو حاصل ڪري سگهي. مولانا رومي چوي ٿو: مون هستي فنا ۾ پاتي ان لاءِ هستيءَ کي فنا ۾ ويڙهي ڇڏيو."

مطلب تہ "جيستائين نفس زنده رهي ٿو زندگي ۽ موت جي چڪر کان نجات ملي نہ سگهي، نفس جي نفي ڪرڻ سان ئي لافاني زندگي سان همڪنار ٿيس."

من کسي درنا کسي در یافتم،
پس کسي درنا کسي در تا فتم.
(مثنوي رومي صفحو:۱۹۵)

انهيءَ موضوع تي باب اٺويهين ۾ ساني ميرداد کان سوال ڪن ٿا:

"ڇا هڪ خودي (نفس) جي ترديد ۽ بي خودي (اصل ذات جيڪا روح جي آهي) جي تائيد ٿي سگهي ٿي؟" ميرداد چوي ٿو، "ها نفس جي نفي (بي اثر) ڪرڻ حقيقي خودي (اصل ذات) کي اجاگر ڪرڻ آهي."

جڏهن ڪوئي تبديليءَ لاءِ مري وڃي ٿو تہ غير متبادل (جيڪو جمڻ مرڻ ۾ ناهي يعني قائم دائم) ۾ ظاهر ٿي وڃي ٿو. گهڻا ماڻهو وري وري مرڻ لاءِ جيئندا آهن. خوش نصيب اهي آهن، جيڪي جيئڻ (لافاني زندگي حاصل ڪرڻ) لاءِ مرندا آهن. ميرداد جو هي قول حديث جي ترجماني ڪري ٿو. "مُو تو قبل اَنتَ مُوتوا." (مري وڃو ان کان اڳ جو مرو) انهيءَ حديث جي حوالي سان حڪيم سنائي چوي ٿو: "اي دوست! مرڻ کان اڳ مر، جي تون (لافاني) زندگي چاهين ٿو."

بمیر اي دوست پیش از مرگ اگر مي زندگي خواهي."
(مثنوي رومي صفحو-۸۵-۸۴)

اعمال چاهي چڱا هجن يا مندا ٻئي ٻنڌڻ جو سبب آهن. انسان کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چڱي برو اعمال جو ٻن پوکڻ لاءِ وري وري هن دنيا ۾ اچڻو پوندو آهي ۽ اهو آواگون جو سلسلو ان وقت تائين ختم ٿيندو ٿي جيستائين انسان ڪنهن مرشد ڪامل جي ٻڌايل طريقي سان روحاني رياضت جي ذريعي خدا سان وصال نٿو ڪري. ان بابت ۾ باب ڇاويهين ۾ ميرداد جي ساٿين جو اهو سوال، ته "ڇا اسان هڪ تبديليءَ مان ٻي تبديليءَ طرف سفر ڪندي هن زمين تي موٽي اچون ٿا؟ هڪ طرح سان آواگون ۽ ان جي باري ۾ انساني ذهني ڪيفيت ڏانهن اشارو ڪري ٿو." ميرداد ان نڪتي جي نهايت خوبصورت وضاحت ڪندي چوي ٿو، "جڏهن توهان ان چڪر مان جنهن کي زندگي چيو ويندو آهي، نڪري ڪري ان چڪر ۾ جنهن کي موت جي نالي سڏاتو ويندو آهي، ان ۾ داخل ٿي ويندو آهين ۽ زمين جي اڻ بجهايل اڃ ۽ ان جي خواهش جي اڻ مٽ بک پاڻ سان کڻي ويندو آهين ته توکي زمين جو مقناطيس وري پاڻ ڏانهن ڇڪي ٿو. زمين توکي پنهنجو کير پياريندي ۽ زمان تنهنجو کير ڇڏائيندو ۽ اهو سلسلو حيات کان موت ۽ موت کان حيات تائين جاري رهندو، جيستائين تون پنهنجي مرضيءَ ۽ ارادي جي قوت سان زمين جي کير جو لڳاءُ هميشه هميشه لاءِ ڇڏي نه ٿو ڏئين ۽ جيئن تون جيئندي مسلسل مرندو رهندو آهين، تيئن ئي تون مرين ٿو لڳاتار زنده رهين ٿو. جي هن قالب ۾ نه ته ڪنهن ٻئي شڪل جي وجود ۾ پر خدا ۾ جذب ٿي وڃڻ تائين تون ڪنهن نه ڪنهن قالب ۾ زنده رهين ٿو."

ڪتاب ۾ ڪيترين جاين تي خوفناڪ طوفان جو ذڪر آيو آهي، جنهن مان حضرت نوح ۽ ان جا ساٿي هڪ خاص ٻيڙي ۾ سوار ٿي ٻڏڻ کان بچي ويا هئا. ان طوفان مان حضرت نوح جو اهو مطلب هرگز ناهي ته ان جي ڪوشش ۽ جدوجهد جي صدقي هر ڪوئي پنهنجي پنهنجي طوفان کي عبور ڪري وٺندو. باب ستاويهين ۾ ميرداد ڪليل لفظن ۾ چوي ٿو: "پنهنجي سمنڊ کي فتح ڪندي نوح تنهنجي سمنڊ کي پار نه ڪيو هو، پر ان کي پار پوڻ جو رستو ڏسيو هو." اهو قول ان سچائيءَ ڏانهن اشارو آهي ته انسان کي انهيءَ وهم گمان ۾ مبتلا نه رهڻ گهرجي ته هو پهرئين زماني ۾ گذريل ڪنهن پير مرشد يا پيغمبر جي ٽيڪ يا ان جي نالي جي سهاري بحر حيات مان پار پئجي ويندو. هر انسان کي پنهنجو پنهنجو روحاني سفر پاڻ طئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻو آهي. پنهنجي طوفانن ني پاڻ قابو پائڻو آهي. طوفانن کي عبور ڪرڻ جو طريقو پنهنجي ئي زماني جي ڪنهن نوح يعني مرشد ڪامل کان ملندو آهي.

امید آهي تہ روحانيت جا شوقين پڙهندڙ "ڪتاب ميرداد" جي مطالعي مان جنهن ۾ فقيرن جي تعليم کي خوش اسلوبيءَ سان بيان ڪيو ويو آهي مستفيض ٿي سگهندا.

سيوا سنگهہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪتاب ڪهاڻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قيدي راهب

ڪير جهڙن جبلن جي ماٿهين، تي جيڪا ٻوڇا ڄوپي، جي ناليءَ سان سڏجي ٿي. هڪ خانقاه جو ويڪرو ۽ اداس ڪنڊر آهي. اها خانقاه ڪنهن زماني ۾ ' نوح جي ٻيڙي' جي نالي سان مشهور هئي. روايتي طور تي اها ڪهاڻي اينري ٿي پراڻي ۽ پراسرار آهي جيتري ' ٻاڏيءَ جي طوفان' جي.

ان ٻيڙي جي چئني طرفين ان-ڳڻين قصن ۽ ڪهاڻين جو ناجي ٻيو ٿيل آهي. پر جيڪا ڪهاڻي جبل جي انهن مڪاني ماڻهن جي زبان تي عام آهي، جن جي وچ ۾ 'ٻوڇا جوپي' جي ڄانو ۾ مون کي هڪ گرميءَ جي خاص موسم گذارڻ جو موقعو مليو سا هن ريت آهي:

"عظيم طوفان" کان ڪيترائي سال پوءِ حضرت نوح ۽ سندس ڪنٻ پنهنجي اولاد سان گهمندو ڦرندو انهن ڪير جهڙن جبلن تي وحي ٻهو جتي زرخيز ماڻريون، پريل ندين ۽ نهايت موافق آبهوا هئي. حضرت نوح ۽ سندس ڪنٻ اتي ئي رهي پوڻ جو ارادو ڪيو.

جڏهن حضرت نوح کي محسوس ٿيو ته سندس آخري وقت ويجهو اچي ويو هي. هن پنهنجي پٽ سام کي جيڪو حضرت نوح وانگر جوان ذسندر بابصيرت انسان هو. ٻاڻ وٽ گهرائي چيو:

' دس پٽ! تنهنجي پيءُ جي عمر جو فصل پچي راس ٿي ويو آهي ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هتي اهو لاباري لاء تيار آهي. تو کان سواء تنهنجا پائر. تنهنجا ٻجزا ۽ وري تنهن جا ٻار هن غمگين زمين کي آباد ڪندا ۽ خدا حيئن مونسان واعدو ڪيو آهي. تنهنجو اولاد سمنڊ جي واري، جي ذرن وانگر گوناگون ۽ بيسمار ٿيندو

تنهن ٿوندي بہ هڪ خاص خوف منهنجي عمر جي لهندڙ سج کي ڍڪوري ورتو آهي. اهو اهو آهي تہ هڪ خاص ڏکهي عرصي کان پوءِ ماڻهو پاڻيءَ جي طوفان کي وساري ڇڏيندا ۽ انهن شهواني بدڪارين ۽ حرام جي ڪمن کي بہ جن جي ڏوهہ ۾ اهو طوفان نازل ٿيو هو. اهي منهنجي ٻيڙي کي بہ وساري ڇڏيندا ۽ ان عقيدي، کي بہ جنهن سڄن مهين نائين ان ٻيڙي کي بدلو وندڙ سمنڊ جي قهر ۾ ڪاميابيءَ سان تاريو آهي. اهي نئين زندگيءَ کان بلڪل بي خبر هوندا. جيڪا ان عقيدي جي نتيجي ۾ ظاهر ٿي آهي ۽ جنهن سبب ڪري اهي وجود ۾ آيا آهن.

تي سگهي ٿو تہ اهي اهو سڀ ڪجهہ وساري ويهن. منهنجا پٽ! مان توکي هتي جبلن جي سمنڊ کان مٿانهين جوٽيءَ تي هڪ "نوحا جاءِ" اڏڻ جو حڪم ڏيان ٿو. هيئنر کان پوءِ اها جوٽي "نوحا جاءِ" سڏبي. ان کان پوءِ منهنجو هيءُ بہ حڪم آهي تہ ان "نوحا جاءِ" جي جوداري هڪ اهڙي عمارت اڏائجانءِ. جيڪا هر لحاظ سان ٻيڙي جهڙي هجي. پر ان جي ڍڪهہ ويڪر ٻيڙي جي مقابلي ۾ گهٽ رکيل هجي ۽ اها نوح جو ٻيڙو سڏجي

منهنجي خواهش آهي تہ مان ان نوحا جاءِ ۾ شڪراني جي طور تي پنهنجي آخري دعا گهران. مان حڪم ڏيان ٿو تہ جيڪا باهہ مان ان نوحا جاءِ ۾ روشن ڪندس. تون ان مان هڪ ڏيئو سدائين لاءِ ٻاري رکجانءِ ۽ جيستائين عمارت جو تعلق آهي تہ ان کي ڪجهہ ڳالهيون سر ڌاهن شخص جي جماعت لاءِ. جن جو انگ نہ گهٽ (۹) نون کان وڌيڪ هجي ۽ نہ وري نون (۹) کان گهٽ. هڪ پناهہ گاهہ ٺاهي ڇڏجانءِ. اهي ماڻهو ٻيڙي جا سائي سڏبا. جڏهن انهن مان ڪوبہ هڪ فوت ٿي ويندو تہ جدا ان جي جاءِ تي ٻئي ڪنهن کي موڪلي ڇڏيندو. اهي ماڻهو ان پناهہ گاهہ کي ڇڏي ڪڏهن بہ نہ ويندا پر پوري حياتي اتي ئي گڏ ۽ گوشائتا ٿي رهندا. ٻيڙي جي عبادت جا پوريءَ ريت پابند هوندا ۽ پڻ جي ڏيئي کي روشن رکندا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي ڀاڻ ۽ ڀاڻ جهڙن ٻين ماڻهن لاءِ سنني کان عظيم خدائي طاقت کان رهنمائي حاصل ڪندا. سندن جسماني ضرورتون عقيدت مندن جي زڪوات مان پوريون ٿينديون."

سام، جيڪو پنهنجي پيءُ جي هڪ هڪ لفظ کي نهايت غور سان ٻڌي رهيو هو تہ ڪانئس نون (٩) جي انگ نہ ان کان وڌيڪ ۽ نہ ان کان گهٽ جو سبب پڇيو تہ ان پوڙهي شخص وضاحت ڪندي چيو تہ:

"منهنجا پٽ! جيڪي ماڻهو ٻيڙي ۾ حاضر هئا، سي هي ... جو تعداد بہ اينرو ئي هو."

پر سام جڏهن ڳڻپ ڪئي اهو تعداد اٺ ٿيو. سندس پيءُ، سندس ماءُ، سام پاڻ، سندس زال، سندس ٻہ ڀائر ۽ سندن گهرواريون. ان ڪري هو پنهنجي پيءُ کي ائين جونديء ٻڌي مونجهاري ۾ پئجي ويو. حضرت نوح پنهنجي پٽ کي حيرت ۾ ڏسي پنهنجي ڳالهہ کي جٺو ڪندي چيو تہ:

"دس منهنجا پٽ! مان توتي هڪ اونهو اسرار ظاهر ڪري رهيو آهيان. نائون شخص لڪي ٻيڙي ۾ سوار ٿيو هو. ان کي سڃاڻڻ ۽ ڏسڻ وارو مان اڪيلو هوس. هو هر وقت مون سان گڏ هو ۽ منهنجو ناڪئو هو. ان بابت ان کان وڌيڪ مون کان ڪجهہ بہ نہ پڇجان. پر ان کي هر وقت پنهنجي پناهہ گاهہ ۾ جاءِ ڏجان. سام منهنجا پٽ. اها منهنجي خواهش آهي ۽ تون ان کي پورو ڪجانءِ."

جيئن سام کي سندس پيءُ حڪم ڏنو هو. هن ائين ئي ڪيو.

جڏهن حضرت نوح وصال ڪري ويو تہ سندس پارن ڪيس ٻيڙي ۾ ناهيل "پوڄا جاءِ" جي هيٺان دفن ڪري ڇڏيو. ان کان پوءِ پاڻيءَ واري طوفان جي مانواري فاتح جيئن تصور ڪيو هو ۽ اڏاوت جو حڪم ڏنو هو. اهو ٻيڙو وڏي عرصي تائين صحيح معنيٰ ۾ عملي ۽ حقيقي طور پناهہ گاهہ بڻيل رهيو.

جيئن جيئن صديون گذرنديون ويون، ٻيڙو آهستي آهستي عقيدت مندن کان پنهنجي ضرورتن کان وڌيڪ نذرانو قبول ڪرڻ لڳو. نتيجي طور اهو سالئون سال زمينون، سون، چاندي ۽ املهہ هيرا جواهر حاصل ڪري وڏ ۾ وڏ مالدار ٿيندو ويو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪجهه سرهيون اڳ جو واقعو آهي. جڏهن نون سائين مان هڪ مٺو ٿي هو ته هڪ ڏاريو شخص بيري جي در تي آيو ۽ ٽولي ۾ شامل ٿيڻ لاءِ عرض ڪيو. بيري جي جهونين روايتن موجب، جن جي ڪڏهن به ڀڃڪڙي نه ڪئي وئي هئي، ان کي بنا ڪنهن حون حران جي قبول ڪرڻ گهربو هو. جوته هو هڪ سائي، جي موت ڪان نوء شامل ٿيڻ واسطي عرض ڪندڙ ٻهريون شخص هو. پر ان وقت جو سردار، جيڪو بيري جي سجاده نشين کي سڏيو ويندو هو، اتفاق سان هڪ هنيلو، دنيا پرست ۽ سنگدل ماڻهو هو. ان کي هڪ انڪ اکهاري نکن ۾ باهه ٻرڻ ۽ زخمن سان جور ٿيل ان ڌارئي شخص جي شڪل ۽ صورت اڻ وڻندڙ لڳي ۽ ان کيس چيو ته هو مقدس بيڙي جي ٽولي ۾ شامل ٿيڻ جي لائق نه آهي.

ان ڌارئي شخص ٽولي ۾ شامل ٿيڻ لاءِ اسرار ڪيو ۽ سندس اسرار سرداري کي ايدو ته غضبناڪ ڪري ڇڏيو جو هن کيس ترت اتان هليو وڃڻ جو حڪم ڏنو. پر ان ڌارئي شخص هر حيلي بهاني سان پنهنجي ڳالهه مڃرائڻ جي ڪوشش جاري رکي ۽ اتان وڃڻ لاءِ راضي نه ٿيو. آخرڪار هن ناڻ کي خدمتگار جي طور تي رکڻ لاءِ سردار کي راضي ڪيو.

سردار ان ڪانءِ، هڪ وڏي عرصي تائين ان انتظار ۾ رهيو ته خدا مري وڃي سائي، جي جاءِ تي ڪنهن ٻئي شخص کي موڪليندو. پر ڪوبه نه آيو. ن ڪري، تاريخ ۾ ٻهريون ڀيرو بيڙي ۾ اٺ سائي ۽ هڪ خدمتگار رهڻ لڳا.

اهري، ريت ست سال گذري ويا ۽ ان عرصي ۾ خانقاه اينتري ته دولتمند ٿي وئي جو ڪوبه ان جي دولت جو اندازو نه ٿي لڳائي سگهيو. ان جي چئني پاسي نڪرندڙ زمينون ۽ وسنديون ان جي ملڪيت هيون. سردار ڏاڍو خوش هو ۽ ان ڳالهه جو يقين ڪندي ته اهو ڌاريو شخص بيڙي جي حق ۾ سٺو سوڻ ثابت ٿيو آهي. هو کيس سٺو لڳڻ لڳو.

پر اٺين سال جي شروع ٿيڻ سان ئي حالتون تيزي، سان بدلجڻ لڳيون. ڏکهي عرصي کان هلندڙ پرسڪون ٽولي، ۾ هڪ هنگامو برپا ٿي ويو. ساڌر سردار ترت محسوس ڪري ورتو ته اهو سڀ ڪجهه ان ڌارئي شخص جي ڪري ٿيو آهي ۽ ان ڪانس جان ڇڏائڻ جو پڪو پهه ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ورتو. پر افسوس! هينئر ڪهڙي دير ٿي چڪي هئي. ان حا بوئلگ درويس هائي ڪنهن قانون يا دليل جا طابع نه رهيا هئا. هنن پنهنجي سان ۾ خانقاه جي متحرڪ ۽ غير متحرڪ ملڪيت ختم ڪري ڇڏي. خانقاه جي انهن ڪتن هارين کي هنن خود مختيار بنائي ڇڏيو. نئين سال اهي درويش خانقاه ڇڏي هليا ويا ۽ سيني ڪان وڏيڪ دل ڏکوئيندڙ ڳالهه اها ٿي ته ان ڏارئي شخص سردار کي پاراتو ڏنو. جنهن جي اثر جي ڪري هو اڄ تائين خانقاه جي ميدانن ۾ پڊو پيو آهي ۽ زبان به نه ٿو چوري سگهي.

ڪهاڻي جيڪا عام ماڻهن ۾ مشهور آهي. اها ان ريت آهي ته:

اهڙن اڪيئين ڏنن شاهدن جي ڪوت نه آهي. جن مون کي خاطري ڪرائي ته ڪيترن ئي موقعن تي ڪيترائي پيرا ڏينهن ۾. ڪيترائي پيرا رات جو هنن سردار کي ويران ۽ ڪهڙي پاڳي ڪندر تي ويل خانقاه جي اڱڻ ۾ ڏٺو هو. پر پوءِ به اهڙو ڪوبه شخص ڪونه هو. جنهن سندس واتان هڪ لفظ به ڳالهرايو هجي. پر جڏهن به هن پنهنجي ويجهو ڪنهن مرد يا عورت جي موجودگيءَ کي محسوس ڪيو هو ترت ئي ڪيڏانهن غائب ٿي ويندو هو.

مان اها ڳالهه مڃان ٿو ته ان اڪائيءَ منهنجو چين کسي ورتو هو.

هڪ اڪيلي درويش کي جيڪو ڪيترا ئي ورهيه اهڙي جهوني خانقاه جي اڱڻ ۾ يا ان جي ڀرپاسي. پوجا جاءِ جي جونيءَ جهڙي ويران مثانهين تي ڀنڪندو رهيو هجي. يا سندس پاڇي کي به هڪ گهڙيءَ لاءِ نه ڏسي سگهن. هڪ اهڙو منظر هو. جنهن لاءِ پختي ارادي سان ان جي پنيان لڳڻ ضروري هو ۽ ان شوق مان پنهنجا پلو آجا ڪرائڻ ناممڪن هو. ان ڳالهه جو تجسس منهنجي اکين ۾ چڀندو رهيو. منهنجي رت ۾ گرم ٿيندو رهيو. منهنجي خيالن کي ڏکيندو رهيو ۽ منهنجي هڏن ۽ ڪل ۾ جهندڙيون پائيندو رهيو. آخرڪار مون فيصلو ڪيو ته مان ان جبل تي چڙهندس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چقمق واري لاهي

اولهہ پاسي سمنڊ جي سامهون ۽ ان کان ڪيترائي هزار فوٽ مٿانهينءَ تي ويڪري پيشاني، ٽڪي ۽ هيٺ مٿانهين سطح واري پوچا جاءِ واري جوٽي، ڪجهہ مفاصلي تان سرڪش ۽ ڊيڄاريندڙ نظر ايندي هئي، تنهن هوندي بہ مون کي اتي پهچڻ لاءِ ڪافي حد تائين محفوظ بہ رستا ٻڌايا ويا. اهي ٻئي سوڙها ۽ ور وڪڙ رستا گهٽين ئي ننڍين ٽڪرين جي ٻاهران نانگ وانگر وڪڙ کائيندا اڳتي وڌي رهيا هئا. هڪ ڏکڻ پاسي کان ٻيو اتر طرف کان. مون انهن مان ڪوبہ رستو اختيار نہ ڪرڻ جو ارادو ڪيو. انهن ٻنهي رستن جي وچان، جوٽيءَ کان سڌي هيٺ لهندڙ لڳ ڀڳ جبل جي پيڙهہ تائين ويندڙ هڪ سوڙهي ۽ هموار لاهي مون کي جوٽيءَ تائين پهچڻ لاءِ هڪ وڌي رستي وانگر نظر آئي، ان مون کي پراسرار ڇڪ سان ڇڪيو ۽ مون اهو ئي رستو اختيار ڪرڻ جو فيصلو ڪيو.

جڏهن مون پنهنجو ارادو جبل جي مقامي شخصءَ تي ظاهر ڪيو تہ ان مون ڏانهن الا نڪرندڙ نظرن سان ڏٺو ۽ پنهنجي هٿ تي هٿ هڻندي خوف وچان رڙ ڪندي چيو:

”چقمق واري لاهي؟ پنهنجي جان ايڏي سستي وڃائڻ جي ڪوشش نہ ڪجان. توکان اڳ ئي ڪيترائي ماڻهو ان رستي کان وڃڻ جي ڪوشش

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري جڪا آهن. پر انهن مان ڪو بہ هڪڙو پنهنجي ڪهاڻي ٻڌائڻ لاءِ واپس نہ موٽيو آهي. چقمق واري لاهي!؟ ڪڏهن بہ نہ. ڪڏهن بہ نہ."

ان سان گڏوگڏ ئي هن جبل جي چوٽيءَ تي چڙهڻ لاءِ منهنجي رهنمائي ڪرڻ جو ضد ٻڻ ڪيو، پر مون نهايت شائستگيءَ سان سندس مدد وٺڻ کان انڪار ڪيو. مان بيان نہ ٿو ڪري سگهان تہ ان ماڻهوءَ جي خوف واري انداز مون تي ابتو اثر چو ڪيو. مونکي ان طرف نہ وڃڻ بجاءِ ان طرف وڃڻ لاءِ شوق ڏياري ڇڏيو ۽ مان پنهنجي مقصد لاءِ وڌيڪ مستحڪم ٿي ويس.

هڪ صبح جڏهن اونداهي مان روشنيءَ ۾ منتقل ٿي رهيو هو، مون رات جا خواب پنهنجي پنبڻين کان ٻري ڪيا ۽ ست مانيون ۽ پنهنجي لٺ کڻي چقمق واري چاڙهيءَ ڏانهن هڪدم نڪري آيس. گذرندڙ رات جي هلڪڙن ساهن ۽ نئين چاول ڏينهن جي تيز رفتار نبض، فيدي درويش جو ڳجهہ وٺڻ جي شوق اڏوهيءَ وانگر کائيندڙ اشتياق ۽ ان کان وڌيڪ هڪ لمحي لاءِ ئي سهي، پنهنجو پاڻ کان آزاد ٿيڻ جي آس، جهڙوڪر منهنجن پيرن ۾ پَرَ هڻي ڇڏيا ۽ رت ۾ اڏامڻ جي سگهہ وجهي ڇڏي.

مون پنهنجي سفر جي شروعات ڪئي تہ منهنجي دل ۾ راڳ جي هڪ لئہ هئي ۽ روح ۾ هڪ پڪو ارادو. پر جڏهن مان گهٽي دير تائين خوشيءَ سان هلندو ان چاڙهيءَ جي هيٺئين حصي تائين پهتس ۽ پنهنجي نظر جي سهاري ان تائين چڙهڻ جي ڪوشش ڪئي تہ مون پنهنجي ان راڳ جي لئہ نڙي کان هيٺ لاهي ڇڏي. جيڪا مون کي هڪ مفاصلي کان سڏي. هموار راهہ جي پيڙهہ پئي ڏسڻ ۾ ائي، اها هاڻي منهنجي اڳيان ويڪري ٽڪي چاڙهيءَ واري مٿانهين ۽ ناقابل تسخير صورت ۾ وچايل هئي. جيستائين مٿي تائين ۽ منهنجي ڪابي ساڄي پاسي منهنجي نظر جي پهچ هئي، مون کي ڏار ڏار شڪلين ۽ جسم وارن چقمق جي پٿرن کان سواءِ ڪابہ شئي نظر نہ آئي، جن مان ننڍڙا ڪڪرا تکيون سيون هيون يا تيز بليڊ. زندگيءَ جو ڪٿي بہ نالو نشان نہ هو. سموري منظر تي هڪ اداس ڪفن چڙهيل هو. جنهن کان روح ڪنبي پيو وڃي. جڏهن تہ مٿانهين چوٽيءَ جي تہ هاڻي هڪ جهلڪ بہ نظر نہ پئي آئي، تنهن هوندي بہ مون دل ننڍي نہ ڪئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيتوڻيڪ ان نيڪ انسان جون نظرون جنهن مون کي جبل تي جڙڻ خلاف تنبيهه ڪئي هئي. هيٺ تائين منهنجي جهري تي ڄمي رهيون هيون. مون ٻڪو ٻيهر ڪيو ۽ مٿي جڙهڻ شروع ڪيو. پر مون ترت ئي سمجهي ورتو ته مان پنهنجن پيرن جي ٻل تي گهڻو مفاصلو طئه نه ڪري سگهندس. جوته چقمق وارا ٻنر پيرن هيٺان کسڪي رهيا هئا ۽ انهن مان اهڙا ته خوفناڪ آواز پيدا ٿي رهيا هئا جيئن مرندڙ لکين ماڻهن جي نرگهٽ مان هڪ ئي وقت ساهه نڪرڻ جي خرخراهٽ پيدا ٿي رهي هجي. ٿورڙو اڳيان وڌڻ لاءِ مون کي پنهنجي هٿن، گوڏن ۽ پيرن جي آڱرين کي ڪسڪندڙ پٿرن ۾ ڦاٿائو پئي پيو. ان وقت دل پئي چاهيو ته ڪاش مون ۾ بڪريءَ جهڙي ڦڙتي هجي ها.

ساهه پٽڻ کان سواءِ لڏندو لمندو مٿي رڙهندو رهيس. جوته مون کي ڊپ ٿيڻ لڳو هو ته منهنجي منزل تي پهچڻ کان اڳ رات مون کي وڪوڙي ويندي. پوءِ ٿي مونڻ جو ته مان سوچي به نه پئي سگهيس.

ڏينهن لڳ ڀڳ گذري چڪو هو. ان وقت اوچتو مون کي ڄڻ ڀڪ لڳڻ جو احساس ٿيو. ايستائين مون کي کائڻ پيئڻ جو بلڪل به خيال نه آيو هو. جيڪي ماني مون مون رومال ۾ ويڙهي پنهنجي جيلهه سان ٻڌي ڇڏيون هيون اهي ايتريون ته املهه هيون جو هيٺر انهن جي قيمت ڪٿي نه پئي سگهجي. انهن کي ڪوني پهريون گرهه وات ۾ وجهڻ وارو هوس ته هڪ جڙي ۽ هڪ ڪِٽ جي بانسري جي وڄڻ جهڙو آواز منهنجي ڪنن سان ٽڪرايو. چقمق جي هن بيابان ۾ ان کان جرڪائيندڙ وڌيڪ ٻي ڳالهه ڪهڙي ٿي پئي سگهي.

ٻئي لمحي مون کي پنهنجي سڄي پاسي هڪ جبل تي جڙي وارو قدآور ڪارو ٻڪرو نظر آيو. ان کان اڳ جو منهنجو ساهه. ساهه ۾ اچي. مون کي جڻني پاسن کان ٻڪرين وڪوڙي ورتو. چقمق وارا پٿر انهن جي کرن هيٺان اهڙيءَ ريت آواز ڪندا ڪري رهيا هئا. جهڙيءَ ريت منهنجي پيرن هيٺان. پر انهن جي هيٺان پيدا ٿيندڙ آواز گهٽ خوفائتو هو. ٻڪر جي پٺيان ايندڙ ٻڪريون منهنجي مانيءَ تي ايئن پڄنديون آيون ڄڻ انهن کي دعوت ڏني وئي هجي. ٻڪرين اهي مانيون مونکان کسي ورتيون هجن ها جيڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن جي ٻڪرار. جيڪو خبر ناهي ڪيتري دير کان منهنجي جي ٻرسان ٻيٺو هو. آواز نه ڏنو هجي ها. هو هڪ نمايان شڪل ۽ صورت جو نوجوان هو ڏڳهو. مضبوط. نوراني چهرو. ٻبر شينهن جي ڪل ان جو لباس هئي ۽ ان جو اڪيلو هٿيار هئي. سندس هٿن ۾ ڪٺ جي بانسري.

"منهنجو ڇڙي وارو ٻڪر ڏاڍو دادلو آهي." هن آهستي مشڪندي چيو. "مون کي جڏهن ٻه مانيون ملنديون آهن ته مان ان کي کارائيندو آهيان. پر ڪيترن ئي مهينن کان ماني کائيندڙ مائهن جو هتان لنگهه نه ٿيو آهي." ٻوء پنهنجي اڳيان هلندڙ ٻڪر ڏانهن مڙندي هن چيو. "منهنجا وفادار ٻڪر! ڇا تو ڏٺو نه سٺي قسمت اسانجون ضرورتون پوريون ڪيئن نٿي ڪري؟ تقدير کان هرگز نااميد نه ٿيڻ گهرجي."

ايئن چئي هو جهڪيو ۽ هڪ ماني کڻي ورتائين. اهو يقين ظاهر ڪندي ته هو وڏيڪ ٻکيو آهي. مان کيس نهايت عاجزي ۽ سنجيدگيء سان چيو ته. "هي سارو کاڌو اسان ورهائي کائينداسين. ماني اسان ٻنهي لاء ڪوڙ آهي ۽ ڇڙي واري ٻڪر لاء ٻڻ."

مان ان وقت ايئن حيران ٿيس جڻ مون تي اڌ رنگ جو دورو پيو هجي. جڏهن هن ٻهرين ماني ٻڪرين اڳيان کائڻ لاء اڇلائي ڇڏي. اهڙيء ريت ٻي ۽ ٽين ۽ اهڙي ريت ستين ماني. پر هر مانيء مان هو پنهنجي لاء هڪ ڳرهه پچندو رهيو. مان هڪو ٻڪو ٿي ويس ۽ ڪاوڙ جي ڪري منهنجي ڇاتي ڦاٽڻ لڳي. پر پنهنجي ٻي وسيء جي احساس جي ڪري مان پنهنجي ڪاوڙ تي ضابطو آندو ۽ ٻڪرار ڏانهن ٻريشان نظرن سان ڏسندي ٿوري منٿ ۽ ٿوري شڪايت وچان چيو ته: "تو جڏهن هن ٻکئي مائهوء جي ماني ٻڪرين کي کارائي ڇڏي آهي ته ڇا تون ان کي ٻڪرين جو ٿورو کير نه پياريندين؟"

"منهنجين ٻڪرين جو کير ٻيوقوفن لاء زهر آهي ۽ مان نه ٿو چاهيان ته منهنجي ڪا ٻڪري ڪنهن ٻيوقوف کي مارڻ جو ڏوهه ڪري."

"پر مان ٻيوقوف ڪيئن ٿيس؟"

"ان لاء ته تون ستن جنمن جي سفر لاء ، ست مانيون کڻي هليو هين."

"تہ ڇا مون کي ست هزار مانيون کٽي هلڻ گهربو هو؟"
"هڪ بہ نہ."
"ڇا تنهنجي اها صلاح آهي تہ مون کي کاڌي کان سواءِ ئي سفر تي نڪرڻ گهربو هو؟"
"اهو رستو جنهن تي مسافر کي کائڻ لاءِ ڪجهہ نہ ملي. مسافريءَ جي لائق نہ آهي!؟"
"تہ تون ڇا ٿو چاهين تہ مان مانيءَ بجاءِ چقمق جا پٿر کانوان ۽ پاڻيءَ بجاءِ پنهنجو پگهر پيئان؟"
"کائڻ لاءِ تنهنجو گوشت ۽ پيئڻ لاءِ تنهنجو رت کافي آهي، ان کان سواءِ رستي جي ڪڙاڻ تہ آهي ئي."
"اي پڪرار! تو مون سان وڏي مذاق ڪئي آهي. پر پوءِ بہ مان توکان ان مذاق جو بلاند نہ وٺندس. جيڪو بہ منهنجو اناج کائيندو آهي، پلي اهو مون کي پکيو ماري رهيو هجي، اهو منهنجو ٻاءُ ٿي ويندو آهي." ڏينهن جبلن جي پٺيان ترڪي رهيو آهي، پر منهنجي لاءِ سفر جاري رکڻ ڏاڍو ضروري آهي. "ڇا تون مون کي نہ ٻڌائيندين تہ مان چوٽيءَ کان اڃا ڪيترو پري آهيان؟"
"تون فنا جي اهڙي منزل تي پهچڻ وارو آهين. جتي تنهنجي ياد بہ باقي نہ رهندي."
ايترو چئي هن پنهنجي بانسري چپن تائين آندي ۽ پولار مان ايندڙ فرياد جي آواز وانگر هيبتناڪ سُر وڄائيندو رمندو رهيو. ان جي پٺيان هو جهڙي وارو پکر ۽ ان جي پٺيان هلي رهيون هيون باقي پکريون. گهڻو پري تائين مون کي بانسريءَ جي روڄ راڙي ۾ گڏيل سڏيل چقمق جي پٿرن جو آواز ۽ پيڪون پڌڻ ۾ پئي آيون.
مان پنهنجي ٻڪ کي وساري، پکرار وسيلي ختم ڪيل پنهنجي همت ۽ استقلال کي وري زنده ڪرڻ لڳس. جيڪڏهن رات مون کي چقمق جي ان ڪسڪندڙ انبار ۾ وڪوڙي ورتو تہ منهنجي لاءِ ضروري هو تہ مان ڪا اهڙي جاءِ ڳوليان. جتي پنهنجن نڪل عضون کي ڪاهيءَ ۾ هيٺ ڪيڪي ويهڻ جي ڍب کان سواءِ سڏو ڪري سگهان. مون وري رڙهڻ شروع ڪيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جبل کان هيٺ نظر وجهڻ تي مون کي يقين ٿي نہ آيو تہ مان ڪو ايترو مٿي
چڙهي آيو آهيان جارهيءَ جو هينئون حصو نظر نہ پئي آيو. جڏهن تہ محسوس
ٿي رهيو هو تہ چوٽي هاڻي منهنجي پهچ ۾ آهي.

رات لهڻ تائين مان ٽڪرين جي هڪ اهڙي جهڳٽي تائين پهچي ويس
جيڪي ڀاڻ ۾ اهڙيءَ ريت مليل ويون هيون. جو هڪ غار ٺهي پيو هئو.
جيتوڻيڪ اها غار هڪ اونهي ڪڏ مٿان ٺنگيل هئو. جنهن جي تري ۾ اداس
ڪارا ڀاڄا ڀاسا ورائي رهيا هئا. مون سڄي رات اتي گذارڻ جو فيصلو ڪيو.

منهنجي ٻوٽن جا ترا ٽڪري ويا هئا ۽ اهي رت ۾ ٻڏا پيا هئا. جيئن
ٿي مون انهن کي لاهڻ جي ڪوشش ڪئي تہ خبر پئي تہ منهنجي کل انهن
سان ايئن مضبوطيءَ سان چنبڙي پئي آهي، جيئن انهن کي ڪنئور سان ڳنڍيو
ويو هجي. منهنجي مٿن جون ترپون گهري ڳاڙهي رنگ جي رهڙن سان ڀريل
هيون. منهنجا ننهن ڪنهن سڪل وڻ مان پني لاٿل چوڏي وانگر هئا. منهنجو
لباس پنهنجو گهڻو تڻو حصو چقمق جي تکن پٿرن کي ڏيئي چڪو هو.
منهنجو مٿو ننڊ جي ڪري ڦاٽي رهيو هو. ايئن پئي لڳو تہ ان ۾ ڪنهن پئي
خيال لاءِ ڪابہ جاءِ نہ آهي.

مان ڪڏهن کان ستو پيو هوس، هڪ گهڙيءَ کان، هڪ ڪلاڪ
کان، يا ازل کان. مون کي ڪابہ خبر نہ هئي! پر مان جڏهن جاڳيس تہ مون
کي محسوس ٿيو تہ ڪا طاقت منهنجي قميض جي ٻانهن ڇڪي رهي آهي.

مان جڏهن ننڊ مان گهبرائي اٿي ويٺس تہ ڏٺم هڪ خوبصورت
نوجوان ڇوڪري هلڪي روشنيءَ واري ٻتي هٿ ۾ ڪئي منهنجي اڳيان بيٺي
آهي. هوءَ الف اگهاڙي هئي، سنڊس جهرو ۽ جسم بي حد نرم، نازڪ ۽
خوبصورت هو. منهنجي جيڪيٽ ٻانهن ڇڪيندڙ هڪ ضعيف عورت هئي.
هوءَ ايتري ئي بدصورت هئي جيتري نوجوان ڇوڪري خوبصورت هئي. هڪ
ٿڏي لهر مون کي ٻيرن کان مٿي تائين ڏڪائي ڇڏيو.

اها عورت جنهن اڃ جيڪيٽ منهنجن ڪلهن تان لاهي ڇڏي هئي،
چئي رهي هئي تہ "منهنجي ڌيءَ! جا تو ڏٺو تہ سٺي قسمت ڪيئن اسان جون
ضرورتون پوريون ڪري ٿي. تقدير کان ڪڏهن نااميد نہ ٿيڻ گهرجي."

مون کي لڳو تہ منهنجي ڳالهائڻ جي قوت ختم ٿي رهي آهي. ان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عمل خلاف مزاحمت ڪرڻ ته نٿي رهيو. پر مون ڳالهائڻ جي ڪوشش به نه ڪئي. مون پنهنجي ارادي جي قوت گڏ ڪئي. پر سڀ ڪجهه بي معنيٰ. ايئن پئي لڳو ڄڻ ان منهنجو ساٿ ڇڏي ڏنو آهي. ان ضعيف عورت اڳيان مان بلڪل بي جان ٿي ويو هوس. جيڪڏهن مان چاهيان ها ته ان پوڙهي ۽ سندس ڏيءَ کي ڌڪا ڏئي ٻئي مان ٻاهر ڌڪي ڇڏيان ها پر مون کان ايئن نه ٿي سگهيو. نه ئي مون ۾ ڌڪا ڏيڻ جي طاقت هئي.

ان عورت منهنجي جيڪيٽ مان مطمئن نه ٿيندي منهنجا باقي ڪپڙا به لاهڻ شروع ڪري ڇڏيا. ايستائين جو مان الف اگهاڙو ٿي ويس. هن جيڪي به ڪپڙا پئي لاٿا، ان ڇوڪريءَ کي ڏيندي پئي وئي ۽ اها ڇوڪري وري انهن کي ٻائيندي پئي وئي. انهن ٻنهي عورتن جا پڳل ٽئل ٻاچا جڏهن مان پنهنجي اگهاڙي جسم جي ٻاجي سان گڏ غار جي پٽ تي ڏٺا ته مان ڪاوڙ ۾ پرجي ويس. مان سمجهه کان خالي وبران ويران نظرن سان ڏسي رهيو هوس ۽ گونگو ٿيو بيٺو هوس. جڏهن ته ان وقت ڳالهائڻ جي سخت ضرورت هئي ۽ ان اڻ وڻندڙ حالت ۾ رڳو اهو ئي هٿيار مون وٽ رهجي ويو هو. آخرڪار منهنجي زبان کلي ۽ مون چيو:

" اي پوڙهي! جيڪڏهن تو وٽ حياءُ ۽ شرم بلڪل ناهي ته گهٽ ۾ گهٽ مون وٽ ته آهي. تو جهڙي بي حياءُ ذاتڻ جي اکيان به مون کي پنهنجي اگهاڙپ تي شرم ٿو اچي ۽ هن ڇوڪريءَ جي معصوميت جي اڳيان ته جيترو مان شرمسار ٿي رهيو آهيان، تنهن جي ڪا حد ئي ڪانهي."

" جهڙيءَ ريت هن ڇوڪريءَ تنهنجو شرم اوڍي رکيو آهي. تهڙيءَ ريت تون هن جي معصوميت اوڍي وٺ." وري گهڙي رکي چيائين. " ڪنهن نوجوان عورت کي ڪنهن ٽڪل مرد جي هڏين ۽ کل جي ضرورت ئي ڪهڙي آهي؟ خاص ڪري اهڙي مرد جي جيڪو جبلن ۾ ههڙيءَ جاءِ تي رات جو رلي ويو هجي."

شايد ان جو بار هلڪو ڪرڻ لاءِ. شايد پنهنجو ٻاڻ کي گرمائڻ لاءِ سرديءَ کان ان لاچار ڇوڪريءَ جا ڏند ڪڙڪي رهيا آهن.

" پر جڏهن ته منهنجا ڏند ڪڙڪائيندي نه مان ان کان جونڪارو ڪيئن حاصل ڪندس! جا تنهنجي دل ۾ ٿورو به رحم نه آهي؟ هن دنيا ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رکو اهي ڪرا ٿي منهنجي واحد ملڪيت آهن."

"منهنجو نوري تي قبضو ..... منهنجي مٿان نورو قبضو.

منهنجو وڏيڪ تي قبضو ..... منهنجي مٿان وڏيڪ قبضو.

منهنجي مٿان وڏيڪ قبضو .... منهنجي گهٽ قيمت.

منهنجي مٿان گهٽ قبضو ..... منهنجي وڏيڪ قيمت."

"هل ته هلون .... منهنجي ڏيءِ."

جيئن ئي اُن پوڙهيءَ جوڙي، جو هٿ پڪڙيو ۽ وڃڻ لاءِ تيار ٿي، هزارين اهڙا سوال، جيڪي هوءَ ڄاڻڻ ٿي چاهيا، منهنجي دل ۾ پيدا ٿيا. پر انهن مان ڪنهن ٿي منهنجي زبان تي اچي سگهيو.

"اي ڏاڍي ڀلي جوند ۽ ملي وڃڻ اي بزرگ عورت! مون کي اهو ٻڌائڻ جي عنايت ڪر ته جا مان اجان به جوتيءَ ڪان گهتو پري آهيان؟"

"تون ڪاري ڪاهيءَ جي ڪناري تي آهين."

جڏهن اهي ٻئي غار مان ٻاهر نڪري دونهين جهڙي ڪاري رات ۾ غائب ٿي رهيون هيون. ٻنهيءَ جي روشنيءَ ۾ سنڌن عجيب ۽ غريب پاڇا منهنجي نظرن ۾ نچڻ لڳا. خبر ناهي ڪنان هڪ ڪاري ٿڌي لهر آئي ۽ انهن جي پنيان پيون وڏيڪ ڪارينون ۽ وڏيڪ ٿڌيون لهرون آيون. ايئن پئي لڳو ته جڻ غار جي ڀتين ۾ برف جميل هوائون ساهه کڻي رهيون هيون. منهنجا ڏند ڪڙڪي رهيا هئا ۽ انهن سان گڏوگڏ منهنجا گندا خيال پڻ. چقمق جي پٿرن تي جرندڙ پڪريون، ٿنوليون ڪندڙ پڪرار. هوءَ عورت هوءَ جوڪري، مان اگهاڙو ۽ زخمن مان وهندڙ رت. بک جو ماريل، ٿڌ ۾ وڪوڙيل، حيرت زده، اهڙي غار ۾، اهڙي ڪڏ جي ڪٿ ٿي. جا مان پنهنجي منزل جي ويجهو هوس؟ جا مان به اُني پهچي سگهندس؟ جا ان جو ڪڏهن انت ٿيندو؟

ڇا مشڪل سان مون کي پنهنجو پاڻ سنڀالڻ جو وقت ئي مس مليو هو ته مون هڪ ڪتي جي ڀونڪڻ جو آواز ٻڌو ۽ هڪ روشني ڏٺي. ايتري ويجهي، ايتري ويجهي، بلڪل جي اندر.

"منهنجي محبوب جا تون ڏسي رهي آهين؟ قسمت تڪبئن اسان جون [illegible] پوريون ڪري ٿي؟ تقدير ڪڏهن ڪڏهن به نااميد [illegible]"

[illegible] آواز هڪ پوڙهي نهايت ضعيف ماڻهوءَ جو هو [illegible]

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي. جيلهہ چبي هئس ۽ ٿنگون ڏکي رهيون هئس. هو هڪ عورت سان ڳالهائي رهيو هو. جيڪا هن وانگر ئي پوڙهي ڏندن کان آجي، بيحال ۽ ڪبڙي هئي ۽ ان جون بہ ٽنگون ڏکي رهيون هيون. بظاهر منهنجي موجودگيءَ جو خيال نہ ڪندي پوڙهي پنهنجي ڳالهہ خوش آواز ۾ جاري رکي جيڪا هڪ چڪتاڻ کان پوءِ ڏکيائيءَ سان ٽڙيءَ مان پئي نڪتس.

"اسان جي محبت لاءِ هڪ شاندار ڪنوار جي ڀهرين رات وارو ڪمرو آهي ۽ جيڪا لٽ تو وجائي ڇڏي آهي، ان جي بدلي ۾ هيءَ هڪ سٺي لٽ. اهڙي لٽ هٿ هوندي تہ منهنجي جان ٽنهنجا پير ڪڏهن بہ نہ ٽڙڪندا." ايئن چئي هن منهنجي لٽ ڪٽي ورتي ۽ ان عورت کي ڏيئي ڇڏي. هوءَ وڏي نزاڪت سان ان تي جهڪي ۽ وڏي لاڏ سان پنهنجن ڪراڙن هٿن سان ان کي پيار ڪيو. پوءِ جڻ تہ منهنجي موجودگيءَ جو خيال ڪندي بريرو بيٺل پنهنجي زال کي مخاطب ٿيندي هن وڏيڪ چيو تہ: "منهنجي محبوبہ هي ڏاريو ماٺهو هاڻي هتان هليو ويندو ۽ اسان پنهنجي رات جو هتي اڪيلي مزو مائيندا سين."

اهي لفظ مون تي حڪم وانگر صادر ٿيا. جن جي نافرمانيءَ جي مون ۾ ٿوري بہ همت نہ هئي، خاص ڪري جڏهن ڪتو ڀونڪندو مون ڏانهن وڌي رهيو هو. جڻ پنهنجي مالڪ جي حڪم جي بجا آوري ڪندو هجي ۽ ان سموري منظر مون کي ڊپ ۾ وڪوڙي ڇڏيو. مان انهن کي بدحواسيءَ جي ڪيفيت ۾ ڏسندو رهيس. مان انيس ۽ غار جي در تائين وڃي پهتس. جڏهن تہ مان پنهنجي بچاءَ ۾ پنهنجو حق جمائڻ جي آخري حد تائين ڪوشش ڪندو رهيس.

"تو منهنجي لٽ بہ کسي ورتي آهي، جا تون ايترو بي درد ٿي ويندين. هي غار بہ مون کان کسي وٺندين جيڪو اڄوڪي رات لاءِ منهنجو جهو اهي."

"خوش نصيب آهن بنا لٽ جي هلڻ وارا.
اهي ٿابو ٿنا ڪائين.
آرام سان ڪهارين ٿا بي گهر ماڻهو،
انهن کان جيڪي گهرن ۾ رهن ٿا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ناپا ڪائيندڙن کي فقط اسان وانگر
ضرورت آهي لنئين جي سهاري هلڻ جي.
گهرن سان ٻڌلن کي فقط اسان وانگر
گهرجي اجهي لاءِ هڪ گهر."

هو ٻئي ڏکهن ڏکهن ننهن سان زمين کي کوٽي پنهنجي لاءِ بسترو تيار ڪندي هڪ سر ۾ ڳائيندا رهيا. هو پٿرن کي هموار ڪندا رهيا. پر مون کان بلڪل بي خبر. ان بيوسيءَ جي حالت ۾ مان روئڻ تي مجبور ٿي ويس.

"منهنجي هٿن کي ڏسو. منهنجي پيرن ڏانهن ڏيان ڏيو. مان هڪ واٽهڙو هن ويران، ڪاهيءَ ۾ وڃائجي ويو آهيان. هيستائين پهچڻ لاءِ مان پنهنجي پيرن جا نشان پنهنجي رت سان ٺاهيندو آيو آهيان. هي خوفناڪ جبل توهان جو ڄاتل سڃاتل لڳي ٿو. پر مون کي ان تي اڳتي وڌڻ لاءِ هڪ انچ به رستو نظر نه ٿو اچي، ڇا توهان کي ٿورو به ڊپ نه آهي ته ان عمل جو بدلو به ڏيڻو پئجي سگهي ٿو؟ جيڪڏهن توهان مون کي هڪ رات لاءِ هن غار ۾ رهڻ جي اجازت نه ٿا ڏئي سگهو ته گهٽ ۾ گهٽ مون کي پنهنجي بتي ئي ڏيو."

"محبت کي اگهاڙو نه ڪجان،
روشنيءَ جي ورچ نه ڪجان.
محبت ڪر ۽ ڏس،
روشني ڪر ۽ جيءُ
جڏهن رات مري وڃي
۽ ڏينهن ڪيڏانهن ڀڄي وڃي
۽ زمين ختم ٿي وڃي،
تڏهن واٽهڙن تي ڇا گذرندي،
ان وقت پلوان ماڻهو ڪٿان ايندو."

ڪاوڙ ۾ ٻاهر ٿيندي به مون نهايت عاجزيءَ سان درخواست ڪرڻ جو فيصلو ڪيو. جيتوڻيڪ مون کي اهو احساس هو ته ان مان ڪوبه فائدو نه ٿيندو، ڇوته ڪا ازغيبي طاقت مون کي ٻاهر ڌڪي رهي هئي.

"اي نيڪ بزرگ، اي پاڪدامن بي بي! بي شڪ تڏ مون کي بي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حس ڪري ڇڏيو آهي ۽ نڪ جي ڪري منهنجي زبان گونگي ٿي وئي آهي.
مان توهان جو آرام نہ ڦٽائيندس. مون بہ هڪ پيرو محبت جو ذائقو چکيو
آهي. مان توهان لاءِ پنهنجي لٽ بہ ڇڏي ويندس ۽ هي ننڍڙو اجهو بہ. جنهن
کي توهان پنهنجي عروسي خواب گاهہ لاءِ چونڊيو آهي. پر مان ڇا توهان
کان ان جي بدلي ۾ هڪ ننڍڙي شيءِ گهري سگهان ٿو؟ جيئن نہ توهان
پنهنجي بتيءَ جي روشنيءَ کان بہ مون کي محروم ڪري ڇڏيو آهي. گهٽ ۾
گهٽ هن غار کان ٻاهر نڪرڻ جو رستو ٻڌائڻ ۽ چونيءَ تي ڀڄڻ جو سڌو
ڏگ ڏيکارڻ جو احسان تہ مون تي ڪريو. ڇوتہ مان پنهنجي صحيح رخ جي
شعور سان گڏوگڏ پنهنجو توازن بہ وڃائي ويٺو آهيان. مون کي ڪا خبر
ڪانهي تہ مان ڪيترو مٿي چڙهي آيو آهيان ۽ مٿي ڪيترو چڙهڻ اجا باقي
آهي."

منهنجي درخواست تي ڪوبہ ڌيان نہ ڏيندي هن پنهنجو ڪلام
جاري رکيو.

"صحيح معنيٰ ۾ مٿانهين سدائين هيٺاهين هوندي آهي
صحيح منعيٰ ۾ تکو هلندڙ سدائين ڪاهل هوندو آهي.
اعليٰ درجي جو حساس ماڻهو بي حس هوندو آهي.
اعليٰ درجي جو سنو ڳالهائيندڙ. گونگو هوندو آهي.
لاهہ ۽ چاڙهہ هڪ ئي موج جون بہ صورتون آهن.
جنهن جو ڪو رهبر نہ آهي. ان جو رهبر ڪامل هوندو آهي.
سڀني کان عظيم سڀني کان حقير هوندو آهي.
۽ ان وٽ ئي سڀ ڪجهہ هوندو آهي.
جيڪو پنهنجو سڀ ڪجهہ ورهائي ڇڏي."

آخري ڪوشش جي طور تي مون کين گذارش ڪئي تہ مون کي اهو
تہ ٻڌايو تہ هن غار مان نڪري مان ڪيڏانهن وڃان؟ ڪهڙي خبر تہ منهنجي
ڀرين وڪ تي ئي منهنجو موت لڪل هجي ۽ مان اجان مرڻ نہ ٿو چاهيان.
مان وڏي بي صبريءَ سان سندن جواب جو انتظار ڪرڻ لڳس. جيڪو مون
کي ساڳئيءَ ريت جي پراسرار ڳاني جي صورت ۾ مليو. جنهن مون کي
ڀريون کان وڌيڪ پريشان ڪري ۽ ڪاوڙائي ڇڏيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جبل جي پيشاني سخت آهي ۽ تکي بہ.
خلا جي هنج نرم آهي ۽ اونهي بہ.
ببر شينهن ۽ ٻڪري
مضبوط وڻ ۽ ٻارڻ جي تيل کي
سيهہ ۽ ڀؤنرو
ڪرڙي ۽ ٻنير کي
باز ۽ ڪوئي کي
سڀني کي هڪ ئي کد ۾ لهڻو آهي.
هڪ ئي ڪندو هڪ ئي دائو
رڳو موت ئي ان جو جونڪارو ٿي سگهي ٿو.
جيئڻ هيٺ تبڻ ئي مٺي،
جيئڻ لاءِ مرو يا مرڻ لاءِ جيئو."

جيئڻ ئي مان هئن ۽ ڪوڏن ڀر رڙهي غار کان ٻاهر نڪتس تہ ٻتيءَ جي روشني ڀڙڪي وسامي ويئي. ڪتو بہ منهنجي پنيان رڙهندو آيو. جڻ منهنجي ٻاهر نڪرڻ جي ڪيس خاطري ڪرڻي هجي. اونداهي ايتري گهپ هئي جو مان سندس ڪارو وزن ٻنهنجي پنبڻين تي محسوس ڪري رهيو هوس. هاڻي مان هڪ گهڙي بہ بيهي نہ ٿي سگهيس، جيڪو ڪني مون لاءِ يقيني بنائي ڇڏيو هو.

هڪ گهبرايل وک. ٻي انديشن ۾ ويڙهيل وک. ٽين وک تي موت محسوس ڪيم جڻ جبل اوچتو منهنجي پيرن هيٺان کسڪي ويو هجي ۽ مان اونداهيءَ جي سمنڊ جي ڪُن ۾ ڦاسي پيو هجان. جنهن جون خوفناڪ لهرون منهنجو ساهہ ٻي رهيون هيون.

جڏهن مان ڪاري ڪاهيءَ جي خلا ۾ گهوماٽيون کائي رهيو هوس تہ منهنجي دماغ ۾ چمڪندڙ آخري منظر ان شيطان گهوٽ ۽ ڪنوار جو هو. منهنجي ناسن ۾ ساهہ جي سنڪي وڃڻ جي وقت جيڪي آخري لفظ مون سرٻاتيا، اهي بہ انهن جا لفظ هئا.

"جيئڻ لاءِ مرو يا مرڻ لاءِ جيئو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪتاب جو محافظ

”اتي اي خوش نصيب اجنبي، تون پنهنجي منزل تي پهچي ويو آهين.“

ڳهتي اج جي ڪري منهنجي زبان نڙيءَ سان لڳي ويئي هئي ۽ سج جي ساڙيندڙ ڪرڻن جي تپش جي ڪري منهنجو تن بدن تڙپي رهيو هو، مون ٿورو اڪيون کوليون تہ ڏٺم تہ مان زمين تي ڪريو پيو آهيان ۽ هڪ ماڻهوءَ جي ڪاري شڪل منهنجي مٿان جهڪيل آهي ۽ نهايت شفقت سان منهنجي چپن کي پاڻيءَ سان پجائي رهيو آهي ۽ ساڳي شفقت سان منهنجي لاتعداد زخمن کي ڌوئي رهيو آهي. سندس جسم ڳرو هو، تلها مهاندا، ڏاڙهي ۽ پرووڻ جا وار ڳهاٽا. نظر تکي ۽ اونهي هئيس. عمر ايتري هئيس، جنهن جو اندازو لڳائڻ ڏکيو هو. سندس چهاءُ نرم ۽ مضبوط هو. سندس مدد سان مان اٿي ويٺس ۽ ايتري هلڪي آواز ۾، جيڪو منهنجي ڪنن تائين بہ مشڪل سان پهچي رهيو هو پڇيو:

”مان ڪٿي آهيان؟“

”بوچا جاءِ جي جوتيءَ تي.“

”۽ غار ڪٿي آهي؟“

”تنهنجي پنيان.“

”۽ ڪاري ڪاهي؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"تنهنجي اڳيان."

"دراصل ان وقت منهنجي حيرت جي ڪا حد نه رهي. جڏهن مون ڏٺو ته غار سچ پچ منهنجي ٻنبان ۽ ڪاري ڪاهي وات ٻني منهنجي اڳيان بيٺي هئي. مان بلڪل ان جي ڪٻ تي هوس. مان ان شخص کي غار ۾ هلڻ لاءِ چيو. جنهن تي هن خوشيءَ سان هائوڪار ڪئي.

"مون کي ڪڏ مان ڪڍڻ وارو ڪير هو؟"

"جنهن توکي چوٽيءَ جو سڌو رستو ٻڌايو. ڪاهيءَ مان ان ٿي نه ڪي ڪڍيو هوندو."

"اهو ڪير آهي؟"

"هي اهو ئي آهي. جنهن منهنجي زبان کي بند ڪيو آهي ۽ مون کي هڪ سو پنجاهه سالن کان هن جوني سان جڪڙي ڇڏيو آهي."

"نه پوءِ ڇا قيدي راهب تون ئي اهين؟"

"مان اهو ئي آهيان."

"پر تون ته ڳالهائين ٿو. جڏهن ته هو گونگو آهي."

"منهنجي زبان تو کولي ڇڏي آهي."

"هو ته انسانن جي سنگت کان به لهرائيندو آهي. پر تو کي ته مون کان نورو به ڊپ ڊاءُ ڪونه ٿو ٿئي؟"

"مان توکان سواءِ سڀني کان لهرائيندو آهيان."

"تو مون کي ان کان اڳ ڪڏهن ڏٺو ناهي پوءِ اهو ڪيئن ممڪن آهي ته تون ٻين ماڻهن کان لڪين ٿو ۽ مون کان نه؟"

"هڪ سئو پنجاهه سالن کان مان تنهنجو انتظار ڪري رهيو آهيان. هڪ سئو پنجاهه سالن کان هڪ ڏينهن جي به غفلت کان سواءِ. هر موسم هر رت ۾. منهنجون گنهگار اکيون لاهيءَ جي حقمق جي پيرن ۾ کوليندڙيون رهيون آهن ته اتفاق سان ڪو شخص، جيئن تون پهتو اهين. بنا لٺ جي، اگهارو. بنا ڪنهن سيڌي سلف جي. هن جبل تي چڙهي، هتي پهچندو نظر اچي. ڪيترن ئي ماڻهن هن چاڙهي تي چڙهڻ جي ڪوشش ڪئي پر ڪوبه هيستائين نه پهتو. ٻين رستن کان گهڻا ئي ماڻهو آيا. پر انهن مان ڪوبه بنا لٺ جي اگهارو ۽ بنا سيڌي جي ڪونه هو. ڪالهه سمورو ڏينهن مون تنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪم نہ نظر رکي. مون سڄي رات توکي غار ۾ سمهڻ ڏنو، پر پرهہ ڦٽندي ئي هتي ايس تہ ڏنم تہ تنهنجو ساهہ ئي ڪونهي. پوءِ بہ مون کي يقين هو تہ تون جيئرو ٿي پوندين ۽ ڏس! تون مون کان وڌيڪ زندهہ آهين. تون جيئڻ لاءِ مئو آهين. مان مرڻ لاءِ جي رهيو آهيان. سبحان تنهنجي قدرت! اهو سڀ اهڙيءَ ئي ريت ٿيو آهي، جهڙيءَ ريت ٿيڻ کپندو هو. هاڻي منهنجي دل ۾ ڪوبہ شڪ باقي نہ آهي، جو تون اهو ئي چونڊيل انسان آهين."

"ڪير؟"

"اهو خوش نصيب جنهن جي هٿن ۾ مون کي پاڪ ڪتاب دنيا لاءِ ڇپائڻ واسطي ڏيڻو آهي."

"ڪهڙو ڪتاب؟"

"هن جو ڪتاب، ميرداد جو ڪتاب."

ميرداد؟ ڪير ميرداد؟"

"ڇا اهو ممڪن آهي تہ تو ميرداد بابت نہ ٻڌو هجي، ڪيتري عجيب ڳالهہ آهي! مون کي پورو يقين هو تہ هيل تائين سندس نالو اهڙيءَ ريت زمين ۾ رچي ويو هوندو، جيئن هو اڄ تائين منهنجي پيرن جي هيٺان واري زمين ۾ منهنجي ٻرپاسي جي هوا ۾ ۽ منهنجي مٿان وڇايل آسمان ۾ سمايل آهي. اي اجنبي! هيءَ زمين پاڪ آهي، جو تہ ان تي هن جا مبارڪ قدم پوندا رهيا آهن. هيءَ هوا پوتر آهي، جو تہ ان ۾ هن ساهہ کنيو آهي. هي آسمان مقدس آهي، جنهن کي ان جي اکين ڏٺو آهي." ايترو چئي درويش احترام لاءِ جهڪيو. زمين کي ٻئي پيرا چمي ڏني ۽ چپ ٿي ويو. ٿوري دير کان پوءِ مون چيو:

"جنهن شخص کي تون ميرداد چئين ٿو، تو ان بابت وڌيڪ ڄاڻڻ لاءِ منهنجو شوق وڌائي ڇڏيو آهي."

"تون ڏيان ڏيندين تہ مان سڀ ڪجهہ ٻڌائي ڇڏيندس. جنهن جي ٻڌائڻ کان مون کي منع نہ ڪئي وئي آهي. منهنجو نالو شمادم آهي. مان نوح جي ٻيڙي جو سردار هوس، جڏهن تون سانئين مان هڪ جو انتقال ٿيو، ان جو روح اجان هتان روانو ئي نہ ٿيو هو جو مون کي ٻڌايو ويو تہ دروازي تي ڪو ڌاريو ماڻهو مون کي سڏي رهيو آهي. مان ترت سمجهي ويس تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خدا ان فوت ٿيل ساٿيءَ جي جاءِ تي ان ماڻهوءَ کي موڪليو آهي. مون کي خوشي هئڻ گهرجي ها ته خدا اڃا به ٻيڙي جي حفاظت ڪري رهيو آهي. جيئن هو انسان جي پيءُ سام جي وقت کان ڪندو پيو اچي."

ڳالهه اڃان ايسٽائين ٿي پهتي هئي جو مان سندس ڳالهه وچ ۾ ڪٽي چيو ته: "جيڪو مون کي هينئن ماڻهن چيو آهي. ڇا اهو سچ آهي؟ يعني ٻيڙو حضرت نوح جي وڏي پٽ ڏاهو هئو؟

هن ترت جواب ڏنو ۽ زور ڏيئي چيو:

"ها! اها ڳالهه ايئن ئي آهي. جيئن توکي ٻڌايو ويو آهي." پوءِ ان پنهنجي ادوري ڳالهه کي جاري رکندي چيو:

"ها! مون کي خوش ٿيڻ کپندو هو. پر اهڙن سببن جي ڪري جيڪي منهنجي سمجهه کان بلڪل ٻري هئا. مون کي پنهنجي سيني ۾ اندرڻ بغاوت جو احساس ٿيو. مون ان ڌارئي ماڻهوءَ کي اڃا ڏٺو به ڪونه هو. پر منهنجو سمورو وجود ان سان جنگ ڪرڻ لاءِ آماده ٿي ويو ۽ مون ان کي قبول نه ڪرڻ جو فيصلو ڪري ورتو. جيتوڻيڪ مون کي اهو احساس هو ته ان کي نه مڃڻ انهن روايتن جي ڀڃڪڙي ٿيندي. جن تي سدائين عمل ڪيو ويندو رهيو آهي ۽ ائين ڪرڻ خدا جي حڪم جي نافرماني هئي. جنهن ان کي موڪليو آهي."

جڏهن مون در ڪولي ان کي ڏٺو. هو بس رڳو هڪ نوجوان هو. جنهن جي عمر پنجويهن سالن کان وڌيڪ نه هوندي. منهنجي دل ۾ خنجر جهڙي پيا. جيڪي مان سندس وجود ۾ ڪپائي جڏڻ پئي چاهيا. اگهاڙو ظاهري طور تي ٻڪن ۾ پاهه ٿيل ۽ ٻجاءِ جي سمورن وسيلن. ايسٽائين جو هڪ لٽ کان به محروم. مطلب ته هو بلڪل بي سهارا نظر پئي آيو. تنهن هوندي به سندس چهري تي هڪ خاص نور نظر پئي آيو. جنهن جي زره بائي هو ڪنهن فوجي سردار کان به وڌيڪ محفوظ نظر پئي آيو. جنهن کي ڪو به نقصان نه پيو پهچائي سگهجي. هو پنهنجي عمر کان ڪهڙو وڏو پئي لڳو. منهنجو اندروني وجود ان خلاف برڪي اٿيو. منهنجي رڳن ۾ وهندڙ رت جو هڪ هڪ ڦڙو چاهي پيو ته ان کي ختم ڪري ڇڏجي. مون ڪاڻ ان جو سبب نه پڇجان. شايد هن جي تيز نظر منهنجي روح کان پردو لاهي ان کي اگهاڙو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري ڇڏيو هو ۽ ڪنهن ٻئي جي اڳيان پنهنجي روح کي اگهاڙو نه ڏسي مون کي ڊپ لڳڻ لڳو هو. شايد ان جي پاڪيزگي منهنجي گندگيءَ کي اگهاڙو ڪري ڇڏيو هو ۽ مون کي انهن پردن جي وڃائجڻ جو ڊپ ٿيو. جن کي نه ڄاڻان ڇو، ڪنهن عرصي کان پنهنجي ڳالهين کي لڪائيندو ساهيندو آيو هوس. ڳالهين کي پنهنجا حجاب سڏائين ونندا رهيا آهن. سندن ان جي ۽ منهنجي سنڌن ۾ ڪيترا سوالي ٿيندي هني. ڪير سمجهي سگهي ٿو؟ ڪير سمجهي ٿو؟ رڳو اهو ئي ٻڌائي سگهي ٿو.

مون ڪيس نهايت ڪڙي ۽ بي رحم انداز ۾ چيو ته هو انسان جي برادريءَ ۾ شامل نه ٿو ٿي سگهي ۽ کيس اتان ترت هليو وڃڻ جو حڪم ڪيو. پر هو پنهنجي جاءِ تي بيٺو رهيو ۽ مون کي پيهر اطمينان سان سوچڻ جي صلاح ڏنائين. سندس صلاح کي مون پنهنجي شان ۽ مان جي خلاف سمجهيو ۽ سندس منهن تي ٿڪ اڇلايم. ان عمل تي به هو ڪاوڙجڻ ڪانسواءِ پنهنجي جاءِ تي بيٺو رهيو ۽ آهستي سان پنهنجي منهن تان ٿڪ اگهندي هڪ دفعو پيهر مون کي پنهنجو فيصلو بدلائڻ جي راءِ ڏنائين. جڏهن هو پنهنجي منهن تان ٿڪ اگهي رهيو هو ته مون کي ائين محسوس ٿيو ڄڻ اها ٿڪ هو منهنجي منهن تي مَلي رهيو هجي. مون اهو به محسوس ڪيو ته مان هُن کان هيٺاهون ٿيندو ٿو وڃان ۽ مون پنهنجي اندر جي گهرائيءَ ۾ ڪٿي مڃي ورتو ته مقابلو پڻ هڪجهڙين ڌرين ۾ نه آهي، ٻي ڌر تمام گهڻي طاقتور آهي.“

”پر هر شڪست کاڌل مغرور ماڻهوءَ وانگر منهنجو غرور تيستائين جنگ ختم ڪرڻ لاءِ راضي نه ٿيو، جيستائين ان جو سمورو هٺ ۽ هوڏ ڌوڙ ۾ ملائي نه ڇڏجي. مان سندس درخواست منظور ڪرڻ وارو ئي هوس پر مان ان کي ذليل ڪرڻ جي خواهش ڪرڻ لڳس. پر هو ته ڪنهن به صورت ۾ ذليل نه ٿئي ٿيو.“

هن اوچتو مون کي ڪاڏي ۽ ڪپڙن جي ڳڌارس ڪئي ۽ منهنجون خواهشون وري جيئريون ٿي پيون. هاڻ جڏهن ٻڪ ۽ ٿڌ ان جي خلاف منهنجو ساٿ ڏيڻ لاءِ تيار هيون، مون کي خاطري ٿيڻ لڳي ته جنگ مون کٽي ورتي آهي. مون اهو ڇٽي ته خانقاهه جو گذر سفر زڪوات تي آهي ۽ اها

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن کي خيرات نہ ٿي ڏئي سگهي. وڏي بي رحميءَ سان مانيءَ جو هڪ ڳيو بہ ڪيس ڏيڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو. ائين چوندي مون سراسر ڪوڙ ڳالهايو هو. ڇوتہ خانقاهہ بي انتها دولت مند هئي ۽ اها ضرورتمندن کي ماني ۽ لٽو ڏيڻ کان انڪار ڪري نہ پئي سگهي. مون چاهيو پئي تہ هو منهنجي اڳيان ٻاڏائي پر هو ان لاءِ تيار نہ هو. هو پنهنجو حق سمجهي گهري رهيو هو. سندس درخواست ۾ حڪم جو انداز هو."

"اها جنگ گهڻي دير تائين هلي پر هو ٿورو بہ پنهنجي مؤقف تان نہ لٿو. شروع کان ئي سندس پڙ ڳرو هو. آخرڪار پنهنجي شڪست تي پردو وجهڻ لاءِ مون اها رٿ پيش ڪئي تہ هو هڪ نوڪر جي حيثيت سان ٻيڙي ۾ اچي وڃي. رڳو هڪ نوڪر جي طور تي. مون پنهنجو پاڻ کي تسلي ڏني تہ ان سان سندس ذلت ٿيندي. مان ان وقت اهو نہ سمجهي سگهيس تہ پينو فقير تہ مان هوس، هو نہ هو. منهنجي ذلت تي ٿبو هڻڻ لاءِ هن منهنجي رٿ بنان ڪنهن چون چران جي قبول ڪري ورتي. مون کي ان وقت ٿورو بہ خيال نہ آيو تہ مان ڪيس نوڪر جي طور تي ٻيڙي ۾ اندر آڻي پاڻ کي ٻاهر ڌڪي رهيو آهيان. آخري ڏينهن تائين مان ان ناسمجهيءَ ۾ رهيس تہ "ٻيڙي" جو مالڪ مان آهيان، هو نہ آهي. آه! ميرداد، ميرداد تو شمادم سان ڪهڙو سلوڪ ڪيو. آه شمادم، تو شمادم سان ڇا ڪيو!"

سندس ڏاڙهيءَ ۾ بہ وڏا وڏا ڳوڙها جذب ٿي ويا، جن سندس ڳري جسم کي ڌڪائي ڇڏيو. منهنجي دل نرم ٿي وئي ۽ مون ڪيس چيو: ·

"منهنجي توکي درخواست آهي تہ جنهن شخص جو ذڪر ڪري تنهنجا ڳوڙها ڪري نا پون. تون ان شخص جو وڌيڪ ذڪر ئي نہ ڪر."

"بي چين نہ ٿي اي خوش نصيب پيامبر! اهو تہ سردار جو پراڻي زماني جو تڪبر آهي. جيڪو هاڻي پنهنجي ڪيني جا ڳوڙها نپوڙي رهيو آهي. اها لفظن جي طاقت آهي. جيڪا اصل معنيٰ جي طاقت جي خلاف پنهنجا ڏند ڪرٽي رهي آهي. تڪبر کي روئڻ ڏي. اهو ان جو آخري ماتم آهي. اقتدار کي ڏند ڪرٽڻ ڏي. اهو عمل هو اخري ڀيرو ڪري رهيو آهي. ڪاش! منهنجي اکين تي دنياوي ڪوهيڙي جو پردو پيل نہ هجي ها. جڏهن مون ان خدائي صورت کي پهريون ڏٺو هو. افسوس منهنجا ڪن دنياوي عقل جي ڪمهہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان بند نہ هجن ها. جڏهن انهن کي هُن جي خدائي دانائيءَ سڏيو هو. ڪاش! منهنجي زبان تي ماديت جي ڪڙي مناس جو تهہ جميل نہ هجي ها! جڏهن اُن جو روحاني لذت مان ڀڌل آواز منهنجي زبان سان ٽڪرايو هو. پر هاڻي مون پنهنجي ڏوهہ جي گهٽي سزا ڪٽي ورتي آهي ۽ اڃا بہ گهٽي ڪٽڻي آهي."

"هو ستن سالن تائين هڪ عاجز نوڪر وانگر اسان جي وچ ۾ رهيو. شريف، هوشيار، نقصان نہ پهچائيندڙ. ڪنهن جي معاملن ۾ دخل نہ ڏيڻ وارو. ڪنهن بہ ساٿيءَ جي ٿوري بہ اشاري تي هو ڪجهہ بہ ڪرڻ لاءِ تيار هو. هو اهڙيءَ ريت هلندو هو جڻ هوا تي سوار هجي. هو ننهنجي زبان مان هڪ لفظ بہ نہ ڪيندو هو. اسان جو يقين هو تہ هن نہ ڳالهائڻ جو قسم کنيو آهي. شروع شروع ۾ ڪيس تنگ ڪرڻ لاءِ اسان جي دل چوندي هئي. هو ان تنگ ڪرڻ جو جواب غير فطري سڪون سان ڏيندو هو ۽ بوءِ جلد ئي اسان سندس خاموشيءَ جو احترام ڪرڻ تي مجبور ٿي ويندا هئاسين. ٻين ستن ساٿين جي ابتڙ، جيڪي ان جي پرسڪون رهڻ تي خوش هئا ۽ ان مان سڪون حاصل ڪندا هئا. مون کي اهو سڪون زبردستيءَ وارو ۽ دل ٿوڙيندڙ لڳندو هو. مون ان کي درهم برهم ڪرڻ جون وڏيون ڪوششون ڪيون، پر سڀوريون بي سود.

"هن اسان کي پنهنجي نالو ميرداد ٻڌايو. هو ان نالي سڏڻ سان ئي جواب ڏيندو هو. ان بابت اسان کي بس ايترو ئي معلوم هو. بوءِ بہ سندس موجودگي اسان کي شدت سان محسوس ٿيندي هئي. ايتري شدت سان جو جيستائين هو پنهنجي حجري ۾ واپس نہ هليو وڃي، اسان پاڻ ۾ گهٽ ڳالهائيندا هئاسين. انتهائي ضروري ڳالهين لاءِ بہ ماٺ رهندا هئاسين.

"ميرداد جا پهريان ست سال آه! خوشحاليءَ جا سال هئا. انهن سالن ۾ خانقاهہ جي ملڪيت ۾ ستوڻو بر ان کان بہ وڌيڪ واڌارو ٿيو. ان ڪري منهنجي دل نرم ٿي وئي ۽ اهو ڏسندي تہ پروردگار اسان وٽ ڪجهہ ٻئي کي نہ موڪليو آهي. مان ان کي ساٿيءَ جي طور تي تسليم ڪرڻ لاءِ پنهنجي ساٿين سان صلاح ڪئي."

"تڏهن ٿي هڪ اهڙو واقعو پيش آيو، جنهن جو ڪنهن کي خواب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خيال بہ نہ هو. جنهن لاءِ ڪير سوچي بہ نہ پئي سگهيو. هي غريب سمادم تہ بلڪل بہ نہ. ميرداد پنهنجي خاموشي ختم ڪئي ۽ هڪ طوفان مچائي ڇڏيو. هن پنهنجي خيالن کي زبان عطا ڪئي، جيڪي اينتري عرصي تائين هن جي خاموشي لڪائي رکيا هئا

"اهي خيال تيز ڇولين وانگر هڪدم نڪتا جو انهن جي وهڪري جي طاقت جي مقابلي ۾ منهنجا ۽ منهنجي سائين جا پير نڪري ويا. سڀ جا سڀ. سواءِ هن غريب سمادم جي جيڪو آخري ڏينهن تائين سائنس وڙهندو رهيو. مون سردار جي حيثيت سان پنهنجي طاقت جو مظاهرو ڪندي. نہ طوفان جو رخ موڙڻ چاهيو. پر سمورا ساٿي سواءِ ميرداد جي پٺي ڪمن جو اقتدار مڃڻ لاءِ تيار نہ هئا. ميرداد مرشد بڻجي ويو ۽ شمادم بي باروممدگار ٿي ويو. مون مڪاريءَ کان بہ ڪم ورتو. مون ڪجهہ ساٿين کي سون چانديءَ جون بي بها رشوتون بہ ڏنيون. پين کي زرخيز زمين جون جاگيرون ڏيڻ جو بہ وعدو ڪيو. مان ذري گهٽ ڪامياب ٿي ئي ويو هوس. جڏهن ميرداد غيبي طريقي سان منهنجي ڪوشش کي سمجهي ورتو ۽ بورڙن نمظن سان ٿي انهن سمورن ڪوشش تي پاڻي فيري ڇڏيائين.

"جيڪو عمدو هن بيش ڪيو. اهو نهايت عجيب ۽ منجهيل هو. ڪتاب ۾ ان جو بيرائنو ذڪر آهي. ان بابت مون کي ڪجهہ بہ پڌائڻ جي اجازت نہ آهي. سندس انداز بيان اينرو تہ اثرائنو هو جو برف بہ ڏامبر نظر اچڻ لڳي ۽ ڏامبر برف نظر اچڻ لڳو. سندس جيل ڳالهہ ڏاڍي زوردار هئي. سندس ان هنيار جو مقابلو مان کهڙي سيءِ سان ڪريان ها. خانقاهہ جي نبي ڪانسواءِ. جيڪو منهنجي قبضي ۾ هو. پر اهو بہ بيڪار ڪيو ويو هو. جو تہ ان جي جوش ڏيارسندڙ وعظ کان متاثر ساٿي مون کي هر ان دستاويز تي جنهن ۾ اهي جيڪو ڪجهہ بہ لڪائڻ مناسب سمجهندا هئا. منهنجي صحيح ڪرائڻ ۽ نبو هٿائڻ لاءِ مجبور ڪري ڇڏيندا هئا. هڪ هڪ ڪري خانقاهہ جون سموريون زمينون جيڪي عقيدت مندن هڪ ڏکهي عرصي کان زڪوات جي طور تي ڏنيون هيون. هن پين جي نالن تي لکي ڏيئي ڇڏيون. نوءِ ميرداد "سائين" کي بہ وڙن ڳوٺن ۾ رهندڙ غريب ۽ ضرورتمندن لاءِ سوکڙيون ڏئي موڪليو. آخرڪار "پيڙي جي ڏڻ" جيڪو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"ٻيڙي" جي ٻن سالانہ تقريبن مان هڪ هو. ٻيو هو "انگور ول جو ڏڻ" ميرداد ٻنهنجي چريائپ جي حرڪتن جي بجائي "سائين" کي اهو حڪم ڏئي ڪئي تہ خانقاهہ جو سمورو سامان ڪٺي ٻاهر وجو ۽ ٻاهر ڪڍ تيل ماٺهن ۾ ورهائي ڇڏيو."

"اهو سڀ ڪجهہ مون ٻنهنجي گهنگهار اکين سان ڏٺو ۽ ٻنهنجي دل تي اڪيري ڇڏيم. جيڪا ميرداد لاءِ پيدا ٿيل نفرت سان ڦاٽڻ لڳي هئي. جيڪڏهن اڪيلي نفرت ئي قتل ڪري سگهي ها تہ جيڪو ڪجهہ ان وقت منهنجي سيني ۾ ٻجي رهيو هو. مان هزارين ميردادن کي قتل ڪري ڇڏيان ها پر ان جي محبت منهنجي نفرت کان وڌيڪ طاقتور هئي. جنگ هڪ ٻيرو ٻيهر اڻ برابريءَ واري هئي. منهنجو غرور ٻيهر ڪر ڪٺي ٻيٺو هو. جيستائين ان کي دسي ڏور ۾ ملائي نہ ڇڏيان. هن مون سان ورهئي ٻنا مون کي جيباتي ڇڏيو. مان ان سان وڙهيس تہ ضرور ٻر ڇيپاتيم رڳو ٻاڻ کي. هن ٻنهنجي محبت ٻرئي صبر سان ڪيترا ڀيرا منهنجي اکين تي ڇاول ڇوڏن کي لاهڻ جي ڪوشش ڪئي. ڪيترائي ڀيرا وڌيڪ سخت ڇوڏا ڳولي مون ٻنهنجي اکين تي ڇنبڙائي ڇڏيا. هن جيترا ڀيرا محبت مون لاءِ استعمال ڪئي. اوترائي ڀيرا مون ڪيس نفرت سان جواب ڏنو.

"اسان ٻہ جنگجو ميدان ۾ هئاسين- ميرداد ۽ مان. هو ٻنهنجو ٻاڻ ۾ مڪمل هڪ لشڪر هو. ان خلاف وڙهڻ وارو مان اڪيلو ئي هوس. جيڪڏهن ٻيا ساٿي منهنجي مدد لاءِ اچن ها تہ آخرڪار فتح منهنجي ئي ٿئي ها. ٿوءِ تہ مان ان جي دل ڪيڍي ڪائي وڃان ها. ٻر منهنجا ساٿي ان جي حمايت ۾ منهنجي ئي خلاف وڙهندا رهيا. غدار ڪنان جا! ميرداد! ميرداد! تو ٿنهنجو ٿلاند وٺي ڇڏيو."

هن ٻيري سردار ڳوڙها ڳاڙيندي سدڪا ٻہ ٻرپا ۽ ٿوءِ هڪ ڏگهي خاموشيءَ کانپوءِ منو جهڪائي ٿي ٻيرا زمين کي چميو.

"ميرداد! منهنجا فاتح! منهنجا آقا. منهنجي اميد. منهنجي سزا. منهنجا انعام. شمادم جي ڪڙاڻ معاف ڪري ڇڏ. نانگ جو منو باقي جسم ـ ـ ڪري ڇڏڻ ڪان پوءِ ٻہ هو ٻنهنجو زهر برقرار رکندو اهي. پر هو ڏنڊ ـ ـو هي سگهي. ڏس شمادم جي وات ۾ نہ تہ هاٿي ڏند آهن ۽ نہ ئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زهر. هاڻي تون ان کي پنهنجي محبت جو سهارو ڏي تہ جيئن شمادم اهو ڏينهن ڏسي سگهي جڏهن تو وانگر ان جي زبان مان بہ ماکي ڪرڻ لڳي. ان لاءِ تو ان سان واعدو ڪري ڇڏيو آهي. اجوڪي ڏينهن تو ڪيس پهرين قيد مان آزاد ڪري ڇڏيو اهي. ان کي ٻئي قيد ۾ بہ گهڻي دير رهڻ نہ ڏجان."

جن قيد خانن جو "سردار" ذڪر ڪيو هو، انهن بابت اندر سوال جڻ هن منهنجي دل ۾ ئي پڙهي ورتو هو ۽ ان آهون پريندي، مگر اهڙي آواز ۾ جيڪو ايترو تہ ملائم ۽ ايترو تہ بدليل هو جو ڪوبہ سچ پچ جو قسم کائي چئي سگهي پيو تہ اهو آواز ڪنهن ٻئي جو هو، چيو:

"ان ڏينهن هن سيني کي غار ۾ گهرائي ورتو جتي هو اڪثر "سٽن ساٽين" کي تعليم ڏيندو هو. سج لهڻ وارو هو. اولهہ جي هوائن سان آيل ڪوهيڙي اونهن ڪڏن کي ڀري ڇڏيو هو ۽ ڪنهن پراسرار چادر وانگر سمنڊ جي پکيڙ تائين سموري زمين تي نکرجي ويو هو. چيلهہ تائين ڪوهيڙي سان ڍڪيل جبل جي ڪناري وانگر لڳي رهيو هو. اولهہ طرف آسمان تي گهاٽا ڪڪر چڙهي آيا هئا ۽ انهن سج کي مڪمل طرح لڪائي ڇڏيو هو. مرشد جي دل پرجي آئي، پر سندس جذبات ضابطي ۾ هئا. هو "سٽن ساٽين" کي هر هر پاڪرين مليو ۽ آخري ساٿيءَ کي پنهنجي ڀاڪرن ۾ ڀريندي چيو:

"متانهين تي توهان گهڻو وقت رهي ڏٺو آهي. اڄ توهان کي هيناهين ۾ لهڻو پوندو. جيستائين توهان هيٺ لهندي مٽي نہ جڙهندؤ ۽ هيٺين ماڻهنءَ کي جونيءَ سان نہ ملائيندؤ، متانهيون چوٽيون سدائين توهان جو منو ڦيريندي يون رهنديون ۽ اونهائيون اکين جي روشنيءَ کان محروم ڪنديون رهنديون."

وري مون ڏانهن مڙي گهڻي دير تائين محبت وارين نظرن سان ڏسندو رهيو ۽ جوڻ لڳو.

"شمادم جيستائين تنهنجو تعلق آهي، تنهنجو وقت اڃا نہ ايو آهي. توکي هن جونيءَ تي منهنجي واپسيءَ جو انتظار ڪرڻو پوندو ۽ ان انتظار دوران تون منهنجي ڪتاب جي حفاظت ڪندين. جيڪو پوچا واري جاءِ جي هنان لوهي صندوق ۾ بند پيو آهي. اهو ڏسڻ تنهنجو ڪم آهي تہ ڪوبہ ماڻهو ان کي نہ ڇهي. تنهنجو پنهنجو هٿ بہ نہ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"مناسب وقت تي مان پنهنجو پيامبر. نوڪان ڪتاب وٺي دنيا جي واسطي ڇپائڻ لاءِ موڪليندس. هنن نسانين مان تون ان جي سڃاڻپ ڪندين. هو چقمق واري لاهي واري رستي ڪان متي حرڪندو، هو پنهنجي سفر تي پورو لباس پائي هلندو، هڪ لٺ ۽ ست مانيون ڪٺي بر هن غار تي پهچڻ وقت پنا لٺ، بنا سيڌي سامان. اگهاڙو ۽ ساهه ڪان بہ محروم هوندو. ان جي اچڻ تائين تنهنجي زبان ۽ چپ بند رهندا ۽ تون هر انسان جي ويجهي ٿيڻ ڪان پرهيز ڪندين. هن جي رڳو هڪ ئي نظر توکي ماٺ جي قيد ڪان جونڪارو ڏياريندي. ڪتاب ان جي هٿن ۾ ڏيڻ ڪان پوءِ توکي پنڊپاهڻ ڪيو ويندو ۽ اهو پنڊپاهڻ منهنجي واپسي اچڻ تائين هن غار جي رکوالي ڪندو. ان قيد ڪان رڳو مان ئي توکي آزاد ڪندس. جيڪڏهن توکي انتظار جو عرصو ڏکيو لڳندو تہ اهو وڌيڪ ڏکيو ڪيو ويندو، جيڪڏهن توکي ڪهٽ لڳندو تہ ان کي اجا بہ گهٽايو ويندو. مون تي يقين ڪر ۽ صبر ڪان ڪم وٺ" ان ڪان پوءِ هن مون کي پاڪر پاتو.

"وري سٽن ساٿين ڏانهن پيهر مڙي هن هٿ جو اشارو ڪيو ۽ چيو،

"منهنجا ساٿيو. منهنجي پٺيان پٺيان اچو."

"۽ هو انهن جي اڳيان اڳيان لاهي ڪان هيٺ لهڻ لڳو. سندس مبارڪ متو سربلند هو. سندس نڪيل نگاه مفاصلي جي ڳولا ۾ هئي. سندس پڪ قدم مشڪل سان زمين تي پئي پيا. جڏهن هو ڪوهيڙي جي چادر جي ڪناري تائين پهتو تہ اس سمنڊ تي جانيل ڪاري ڪڪر جي هيٺين حصي کي جيري اسمان ۾ هڪ محراب دار ڇت وارو روشن رستو ٺاهيندي ٻاهر نڪري آئي هئي. جنهن کي انساني اک نہ پئي ڏسي سگهي. لفظ جنهن کي بيان نہ پيا ڪري سگهن. مون کي ايئن نظر اچي رهيو هو جڻ "مرسد" ۽ سندس "سنئي ساٿي" جبل ڪان ڏار ٿي ويا هجن ۽ محراب جي رستي سڄ ۾ داخل ٿيڻ لاءِ ڪوهيڙي تي هلندا ويندا هجن. مون کي افسوس هو جو مان اڪيلو رهجي ويو هوس، اف ڪيترو اڪيلو!

سڄي ڏينهن جي ڏکي پورهئي ڪان جور ٿيل انسان وانگر شمادم پورو ساهہ پٽيو ۽ اوچتو چپ ٿي ويو. سندس متو جهڪيل هو، اکيون پوٽيل هيون ۽ سينو بي ترتيب ساهن سان هيٺ مٿي ٿي رهيو هوس. گهٽي دير تائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو ساڳي حالت ۾ رهيو. جڏهن ته مان دلاسو ڏيڻ وارن لفظن لاءِ پنهنجي دماغ کي کوٽي رهيو هوس. هن پنهنجو متو متي کنيو ۽ چوڻ لڳو:

"تون قسمت جو دادلو آهين. هن بدنصيب انسان کي معاف ڪري ڇڏجان. مون گهڻو ڪجهه چئي ڇڏيو آهي، شايد حد کان وڌيڪ. مان چوڻ ڪانسواءِ رهي به ڪيئن پئي سگهيس؟ ڪو شخص، جنهن جي زبان هڪ سو پنجاهه سالن جو روزو مڪمل ڪيو هجي، ان روزي جو افطار رڳو هڪ "ها" يا "نه" ۾ ڪيئن ڪري سگهي ٿو؟ ڪو شمادم ميرداد بڻجي سگهي ٿو؟"

"شمادم! منهنجا ڀاءُ! ڇا مان توکان هڪ سوال پڇي سگهان ٿو؟"

"تون مون کي ڀاءُ چئي ڪري ڪهڙي نيڪي ڪئي آهي، جڏهن منهنجو اڪيلو ڀاءُ مئو آهي، جنهن کي ڪيترائي سال ٿي ويا آهن. مون کي ڪنهن به ان نالي سان نه سڏيو آهي. تنهنجو سوال ڇا آهي؟"

"جيتوڻيڪ ميرداد ايڏو عظيم استاد آهي، مان حيران آهيان ته دنيا اڄ تائين ان بابت يا سندس ستن ساٿين بابت ڪجهه به نه ٻڌو آهي، اهو ڪيئن ممڪن هوندو؟"

"شايد مناسب وقت جي انتظار ۾ هجي. شايد ڪنهن ٻئي نالي سان تعليم ڏيئي رهيو هجي. ها! هڪ ڳالهه جو مون کي يقين آهي ته ميرداد جيئن "ٻيڙي" کي بدلائي ڇڏيو ائين ئي هو دنيا کي بدلائي ڇڏيندو."

"پر هو ته وڏي عرصي کان مري ويو هوندو."

"ميرداد ڪيئن ٿو مري سگهي؟ ميرداد موت کان به وڌيڪ طاقتور آهي."

"ڇا تنهنجو مطلب آهي ته جيئن هن "ٻيڙي" کي تباهه ڪري ڇڏيو. تيئن ئي هو دنيا کي به تباهه ڪري ڇڏيندو."

"نه نه. جيئن هن "ٻيڙي" کي بوجهه کان آجو ڪيو هو. تيئن ئي هو دنيا کي به ڇوٽڪارو ڏياريندو. مون جهڙا ماڻهو جنهن ازلي نور کي بي شمار وهمن سان ڍڪي اڄ اونداهيءَ جنهن ۾ قاتل آهن. ماتم ڪري رهيا آهن. هو ان نور کي نئين سر نمايان ڪندو. جن ماڻهن پاڻ ئي پنهنجي اصل کي ڍاهي ڇڏيو آهي. هو انهن جي باطن مان وري انهن جي اڏاوت ڪندو. ڪتاب ترت تنهنجي هٿ ۾ هوندو. ان جو اڀياس ڪري نور کي ڏسڻ. هاڻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون کي وڏيڪ دير نہ ڪرڻ گهرجي. تون منهنجي واپس اچڻ تائين هتي ئي ڪجهہ دير منهنجو انتظار ڪر. تون مون سان گڏ نہ ٿو هلي سگهين."

هو اٿيو ۽ مون کي بي صبر، بي قرار ۽ پريشان حال ڇڏي تيز تيز وکون کڻندي ٻاهر نڪري ويو. مان غار مان ٻاهر آيس، پر ڪڏ جي ڪپ کان اڳتي وڌي نہ سگهيس.

جيڪو منظر منهنجي اکين اڳيان پکڙيل هو. ان جي جادوئي رنگن ۽ نقشن منهنجي روح تي جادو ڪري ڇڏيو هو. جو هڪ گهڙيءَ لاءِ مون کي ايئن محسوس ٿيو ڄڻ مون کي نهايت لطيف قوتن ۾ حل ڪري هر هڪ شيءِ جي اندر ۽ ٻاهر وکيري ڇڏيو ويو هجي. ڏور سمنڊ مٿان جيڪو موتين سان سجايل ڪوهيڙي جي چادر سان ڍڪيل ۽ پرسڪون هو. ٽڪرين تي جيڪي ڪٿي جهڪيل هيون تہ ڪٿي سهاري لاءِ مٿي پئي ٿيون، پر سموريون سلسليوار سمنڊ جي ڪناري کان شروع ٿي لڳاتار مٿي ٿينديون پئي ويون ۽ آخرڪار ناهموار ڏڙن جي چوٽيءَ تائين ٿي پهتيون. ٽڪرين تي نهيل پرسڪون وسندين تي جن کي هر پاسي کان ساوڪ پنهنجي گهيري ۾ وٺي ڇڏيو هو. ٽڪرين جي هنج ۾ وڇايل سرسبز ۽ شاداب ماٿرين تي جيڪي جبلن تان وهندڙ جهرڻن مان پنهنجي اڃ پيون لاهين ۽ جن ۾ ڪم ۾ رڌل انسان ۽ گاهہ چرندڙ مال هيرن وانگر جڙيل هئا. ڪسين ۽ ڪڏن ۾ جيڪي وقت سان وڙهندڙ جبلن جي بدن تي زنده ڦٽ پئي لڳيون. سست رفتار هوا ۾، مٿي نيري آسمان ۾ ۽ هيٺ پوري زمين تي.

جڏهن منهنجون هيڏانهن هوڏانهن ڀٽڪندڙ نظرون "لاهي" تي اچي بيٺيون. تڏهن مون کي راهب ۽ ان بابت ميرداد ۽ "ڪتاب" بابت سڄي قصي جو خيال آيو ۽ مون کي ان اڻ ڏٺل طاقت بابت سوچي حيرت ٿي، جنهن موڪليو تہ هو هڪ شيءِ جي ڳولا ۾ پر پهچائي ڇڏيائين ڪنهن ٻئي وٽ ۽ مون دل ئي دل ۾ ان جو ٿورو ادا ڪيو.

راهب ٿوري دير ۾ ئي موٽي آيو ۽ هڪ ڍڳهي عرصي جي ڪري پيلي ٿيل ڪپڙي ۾ ويڙهيل هڪ ننڍي هڙ منهنجي هٿ ۾ ڏيندي چيو:

"ان کان پوءِ منهنجي امانت تنهنجي امانت هوندي. هن امانت بابت نيڪ نيت رهجان. هاڻي منهنجو پيو وقت ويجهو آهي. منهنجي قيدخاني جا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دروازا مون کي پنيڪار چوڻ لاءِ ڪلڻ وارا آهن. اهي ترت ئي مون کي قيد ڪري بند ٿي ويندا. اهي ڪيترو عرصو بند رهندا اهو رڳو ميرداد ئي ٻڌائي سگهي ٿو. جلد ئي شمادم کان هر هڪ جي ياد وسري ويندي. ڪيترو دکدائڪ هاءِ هاءِ! ڪيترو دکدائڪ هوندو اهي ميسارجي وڃڻ. اهو مان جوٺو جوان؟ ميرداد جي يادداشت کان ته ڪڏهن به ڪجهه نه ٿو ميسارجي. جيڪو به ميرداد جي ياد ۾ زنده آهي، اهو سدائين جيئرو آهي."

هڪ ڏکي وقفي کان پوءِ آلين اکين سان مون ڏانهن ڏسندي، تمام هلڪي آواز ۾ "سردار" چوڻ شروع ڪيو:

"هاٺي کان ٿوري دير پوءِ تون دنيا ۾ هيٺ لهي ويندين، پر تون اگهاڙو آهين ۽ دنيا اگهاڙپ کان نفرت ڪري ٿي. اها پنهنجي روح کي ڪپڙن ۾ ويڙهي رکي ٿي. منهنجا ڪپڙا هاٺي منهنجي ڪنهن به ڪم جا نه آهن. انهن کي لاهڻ لاءِ مان غار ۾ وڃان ٿو ته جيئن تون پنهنجي اگهاڙپ ڍڪي سگهين. جيتوڻيڪ شمادم جو لباس شمادم کان سواءِ ڪنهن ٻئي کي پورو نه ٿو اچي. خدا ڪري اهو تنهنجي لاءِ چار نه ٻڻجي."

مون سندس تجويز تي ڪابه راءِ نه ڏني. ان کي خوشيءَ واري خاموشيءَ سان قبول ڪري ورتم. جڏهن "سردار" ڪپڙا لاهڻ لاءِ غار ۾ داخل ٿيو، مان ڪتاب جو پوش لاهي، ڏڪندڙ هٿن سان ان جا ٻيلا چمڙي جا پنا اٿلائڻ لڳس. مون ڏٺو ته مون جنهن پهرين پني کي پڙهڻ جي ڪوشش ڪئي، ان ئي مون کي سوگهو ڪري ڇڏيو. مان جيترو وڌيڪ پڙهندو ويس، اوترو ئي ان ۾ جذب ٿيندو ويس. خيالن ئي خيالن ۾ مان ان انتظار ۾ هوس ته "سردار" جي ڪپڙن لاهڻ جو عمل مڪمل ٿئي ۽ هو مون کي پاڻ لاءِ سڏي. پر وقت گذرندو ويو، هن مون کي نه سڏيو.

ڪتاب جا پنا اٿلائڻ دوران نظرون هٽائي جڏهن مون غار اندر ڏٺو ته ان جي وچ ۾ "سردار" جا ڪپڙا هڪ ڍير جي صورت ۾ پيا هئا. سردار ڪٿي به نظر نه آيو. مون ڪيس ڪيترائي سڏ ڪيا، هر سڏ پهرين سڏ کان وڌو، پر ان جو ڪوبه جواب نه مليو. مون کي دادو دٻ نيڻ لڳو ۽ ڏاڍو بدحواس ٿي ويس. غار کان ٻاهر نڪرڻ جو ڪوبه رستو نه هو. سواءِ ان سوڙهي در جي جنهن مان بيٺو هوس. سردار ان در جي رستي کان ٻاهر نه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نڪتو. مون کي ان بابت ڪوبہ شڪ نہ هو. ڇا هو هڪ وهم هو؟ پر مون تہ پنهنجو هٿ ۽ ماس سندس هٿ ۽ ماس سان ڇهي ڏٺو هو. ان کان سواءِ ڪتاب منهنجي هٿ ۾ هو ۽ ان جا ڪپڙا غار ۾ پيا هئا. هو ڪٿي ڪپڙن جي هيٺان نہ لڪل نہ هو؟ مون وڃهو وڃي سمورا ڪپڙا هڪ هڪ ڪري ڪنيا. ايئن ڪندي مون کي پنهنجو ياڻ تي ڪل بہ آئي، ان ڏير جيترا ٻلي ڪيترا بہ ڏير هجن ها تہ بہ ان ٻڪري "سردار" کي ڏڪي نہ پئي سگهيا. ڇا هو ڪنهن گجهي طريقي سان غار مان غائب ٿي ويو هو ۽ ٻاهر ڪاري ڪڌ ۾ وڃي ڪريو هو؟

جنهن تيزيءَ سان آخري خيال منهنجي دماغ ۾ آيو ان ئي رفتار سان مان ڊوڙي ٻاهر نڪري آيس ۽ ان ئي تيزيءَ سان در کان ڪجهہ وکن تي مان زمين ۾ ٻيهي ٻيهي رهيس. جڏهن مون ڏٺو تہ هڪ وڏو پٿر ڪڏ جي نيڪ ڪناري تي پيو آهي. اهو پٿر ان کان اڳ اتي ڪونہ هو. ان جي شڪل اهڙي هئي جڻ ڪو خطرناڪ جانور پنهنجي شڪار جي تاڪ ۾ ويٺو هجي. پر ان جو مٿو گهٽي حد تائين انساني مٿي سان پئي مليو. مهاندا ٿلها ۽ ڪنا. ڇاڙي ويڪري ۽ مٿي ڪنيل. واڇون مضبوطيءَ سان مليل، ڇپ پيڪوڙيل ۽ اکيون نيڏي نظر سان سنسان ڏکڻ ڏانهن ڏسندڙ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"كتاب"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

" هيءَ آهي
ميرداد جو ڪتاب
ان جو لکندڙ آهي
نروندا
ان جي ساٿين مان سڀني کان ننڍو ۽ حقير
هيءُ ڪتاب
روشنيءَ جو منارو آهي
۽
پناهہ گاهہ آهي،
انهن لاءِ
جيڪي مشتاق آهن پاڻ تي سوڀ حاصل ڪرڻ جا
باقي سمورا ان کان محتاط رهن!"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٻارهون

ميرداد پنهنجو پاڻ کي ظاهر ڪري ٿو ۽ پردن ۾ ٽپن جي ڳالهه ڪري ٿو

نروندا: ان شام جو اٺ ئي ساٿي دسترخوان تي گڏ هئا ۽ ميرداد هڪ پاسي چپ چاپ حڪم جي انتظار ۾ بيٺو هو. پراڻن اصولن مان "ساٿين" تي رائج هڪ اصول هي به هو ته جيستائين ٿي سگهي پنهنجي گفتگو ۾ "مان" جي لفظ کان پرهيز ڪريون. ساٿي شمادم "سردار" جي حيثيت سان پنهنجي نمايان ڪاميابين جون ڊاڙون هڻي رهيو هو. هن ڳهڻائي انگ اکر پيش ڪيا، جن مان ظاهر پئي ٿيو ته هن "ٻيڙي" جي دولت ۽ شهرت ۾ ڪيترو واڌارو ڪيو هو. ائين ڪندي هن منع ٿيل لفظ "مان" ڪيترائي دفعا ڪتب آندو. ساٿي "ميڪايون" کيس هلڪا دڙڪا به ڏنا. جنهن تي گرما گرم بحث شروع ٿي ويو ته ان اصول جو مقصد ڇا آهي؟ ۽ اهو ڪنهن ٺاهيو آهي؟ حضرت نوح يا ٻهرين ساٿي سام؟ گرما گرميءَ کان نوبت وڏي سخت جملن تائين وڃي پهتي ۽ سخت جملن کان پوءِ اهڙو گوڙ ٿي ويو جو چيو ته گهڻو ڪجهه ويو پر سمجهه ۾ ڪنهن کي به ڪجهه نه آيو.

رڳو ان مطلب لاءِ ته اهو گوڙ ۽ شور جرڇن ۾ بدلجي وڃي. شمادم ميرداد ڏانهن منهن ڪيو ۽ ان مٿان ٺٺولي ڪرڻ خاطر چيو:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"هوڏانهن ڏسو! اسان جي بزرگ ڪان به عظيم شخص بيٺو آهي.
ميرداد! اسان کي لفظن جي ورن وڪڙن مان ٻاهر نڪرڻ جو رستو ٻڌاءِ."

سموريون نظرون ميرداد تي وڃي ٻيهي رهيون ۽ اسان کي بي حد حيراني ٿي ۽ خوشي به. جڏهن هن ستن سالن ۾ پهريون ڀيرو پنهنجا چپ کوليا ۽ اسان کي چيو:

ميرداد: "ٻيڙي" جا ساٿيو! شمادم بي شڪ پنهنجي خواهش ٺنول ڪرڻ لاءِ ظاهر ڪئي آهي. اها اڄ ڄاڻائيءَ ۾ ميرداد جي سنجيده فيصلي جي اڳڪٿي ڪري ٿي. ڇوته ميرداد جنهن ڏينهن ٻيڙي ۾ آيو هو. ان انهيءَ ڏينهن اڄوڪو وقت ۽ ڏينهن ۽ جاءِ ۽ اهي ئي حالتون پنهنجي چپ جي مهر کي ڀڄڻ. پنهنجا پردا لاهڻ ۽ توهان جي ۽ دنيا جي روبرو پنهنجي اصل صورت ۾ ظاهر ٿيڻ لاءِ چونڊيا هئا.

ميرداد پنهنجي چپن تي ست مهرون هڻي ڇڏيون هيون. هن پنهنجو منهن ستن پردن ۾ ويڙهي رکيو آهي ته جيئن توهان کي ۽ دنيا کي جڏهن توهان تعليم حاصل ڪرڻ جي لائق ٿي وڃو. هو تعليم ڏئي سگهي ته ڪيئن پنهنجي چپن جون مهرون پگهيون وڃن. پنهنجي اکين کي ڪيئن بي نقاب ڪيو وڃي ۽ پنهنجو پاڻ کي پنهنجي اڳيان مڪمل جلال ۾ ڪيئن ظاهر ڪيو وڃي.

توهان جون اکيون ضرورت کان وڌيڪ پردن ۾ ويڙهيل آهن. هر اها شيءِ جنهن کي توهان ڏسو ٿا. رڳو هڪ پردو آهي. توهان جي چپن تي ضرورت کان وڌيڪ مهرون لڳل آهن. جيڪو به لفظ توهان وات مان ڪڍو ٿا. اهو هڪ ٿپي کان سواءِ ڪجهه به نه آهي.

سموريون شيون. انهن جون شڪليون ۽ قسم پلي ڪجهه به هجن. فقط پردا آهن. جن ۾ زندگيءَ کي ويڙهيو ۽ ڍڪيو وڃي ٿو. توهان جي اک جيڪا پنهنجو پاڻ ۾ هڪ پردو آهي. توهان کي پردن ۽ دوکي کان سواءِ ڪنهن بي شئي جي ويجهو ڪيئن آڻي سگهي ٿي؟

۽ لفظ- جا اهي اکرن ۽ زير زبر ۽ پيش شيون نه آهن؟ توهان جا چپ جيڪي پنهنجو پاڻ ۾ هڪ ٿپو آهن. ٿپن کان سواءِ ڪنهن بي شي، کي ڪيئن ٿا اجاري سگهن؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اک پردو وچهي سگهي ٿي، پردن ۾ سوراخ نہ ٿي ڪري سگهي. چپ نہ هٽي سگهن ٿا. نِپن کي پچي نہ ٿا سگهن.

ان ڪان وڌيڪ انهن ڪان ڪجهہ نہ گهرو، اهي انهن جي جسماني ڪم جو حصو آهن ۽ اهي ان ڪم کي خوبيءَ سان سرانجام ڏئي رهيا آهن. پردا چڪي ۽ نہ هٽي. هو توهان کي وڏي سڏ پڪارين ٿا. اڃو ۽ جيڪي ڪجهہ پردن جي پنيان آهي، ان جي ڳولا ڪريو. جيڪي ڪجهہ نِپن جي هيٺان آهي. ان جي کوجنا ڪريو

پردن ۾ لنگهڻ لاءِ توهان کي ڇپرن ۽ ڀروون جي ڇانوَ واري اک ڪان سواءِ هڪ ٻي اک جي گهرج آهي.

مهرون پچڻ لاءِ توهان کي نک جي هيٺين گوشت جي ڇاتل سچاتل ٽڪر ڪان سواءِ هڪ ٻيو چپ گهرجي.

جيڪڏهن توهان ٻين شين کي صحيح ڏسڻ گهرو ٿا تہ پهرين پنهنجي اک کي ٺيڪ ڪريو تہ جيئن توهان اک ڪان ٻري وارين شين کي سٺي نموني ڏسي سگهو. اک سان نہ ڏسو، اک مان ڏسو.

جيڪڏهن توهان ٻيا لفظ صحيح انداز ۾ اچارڻ چاهيو ٿا تہ پهرين پنهنجي چپن ۽ زبان جي ڳالهاوَ کي درست ڪريو تہ جيئن توهان انهن جي توفيق سان ٻاهر جا سمورا لفظ اچاري سگهو. توهان چپن ۽ زبان جي وسيلي نہ پر انهن مان ڳالهايو.

جيڪڏهن توهان صحيح ڏسندؤ ۽ صحيح ڳالهائيندؤ تہ توهان کي سواءِ پنهنجو پاڻ جي ٻيو ڪجهہ بہ نظر نہ ايندو ۽ پنهنجو پاڻ ڪان سواءِ ڪنهن ٻئي کي اچارڻ نہ گهرجي. ڇو جو هر شئي جي اندر ۽ هر شي جي ٻاهر (جيئن هر ڪلمي جي اندر ۽ هر ڪلمي جي ٻاهر) فقط توهان ئي آهيو- ڏسڻ وارو ۽ ٻڌڻ وارو.

جيڪڏهن ٻوءِ بہ تنهنجي دنيا ان جهڙي ئي هڪ منجهيل ٻرولي آهي، اها ان ڪري آهي جو توهان ئي اها منجهيل ٻرولي آهيو ۽ جيڪڏهن توهان جو جملو هڪ قسم جو بہ بدبخت گورک ڌنڌو آهي تہ اهو ان ڪري آهي جو توهان پاڻ ئي اهو بدبخت گورک ڌنڌو آهيو.

جبکي شيون جنهن حالت ۾ آهن، انهن کي ائين ئي رهڻ ڏيو. انهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کی بدلائڻ جي ڪوشش نہ ڪريو جو تہ اهڙا جيئڻ بہ نظر اچن نيون. اهڙيون تڏهن ئي نظر اچن نيون جو توهان پاڻ اهي نظر اچو نا. جيڪي ڪجهہ توهان آهيو. جڏهن توهان انهن کي نظر ۽ آواز نہ ڏيندؤ. اهي تہ ڏسي نہ سگهنديون ۽ نہ ئي ڳالهائي سگهنديون. جيڪڏهن انهن جي ڳالهہ ڪڙي آهي تہ پنهنجي زبان جو جائزو وٺو. جيڪڏهن شيون ڏسڻ ۾ بدصورت آهن، تہ اول آخر پنهنجي ئي اک کي جاچيو.

شين کي پنهنجا پردا لاهي ڦٽا ڪرڻ لاءِ نہ چئو. پنهنجو پاڻ تان پردا لاهي ڇڏيندؤ تہ شين تان پردا پاڻهي لهي ويندا. نہ ئي شين کي پنهنجا نپا پچي ڇڏڻ لاءِ چئو توهان پنهنجو پاڻ کي نپن کان آجو ڪندؤ تہ سڀ ڪجهہ بي نپي ٿي ويندو.

پنهنجو پاڻ کي بي پردي ۽ بنا نپي ڪرڻ جي چابي هڪ "لفظ" آهي، جيڪو توهان جي چپن جي وچ ۾ رهي ٿو. لفظن مان اهو سڀني کان وڏيڪ لطف ڏيندڙ ۽ سڀني کان وڏيڪ عظيم آهي. ميرداد ان کي "تخليقي اسم" چيو آهي.

نروندا: مرشد خاموش ٿي ويو ۽ سڀني ماڻهن تي گهري ۽ پراسرار انداز ۾ ڏڙڪندڙ خاموشي ڇانئجي وئي. آخرڪار ميڪايون پرجوش بي صبريءَ سان ڳالهيو:

ميڪايون: اسان جا ڪن ان "اسم" جا اڃيارا آهن. اسان جون دليون ان چابيءَ لاءِ بي قرار آهن. ميرداد پنهنجي ڳالهہ جاري رک. اسان گذارش ڪريون ٿا تہ پنهنجي ڳالهہ پوري ڪر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻيو باب

تخليقي اسم بابت

"مان" ٿي سمورين شين جو سرچشمو ۽ محور آهي.

ميرداد: جڏهن توهان جي وات مان "مانُ" نڪري ته ان ٿي مهل دل ۾ چئو "يا خدا مون کي "مان" جي عذاب کان بچاءِ ۽ "مان" جو سرور حاصل ڪرڻ لاءِ منهنجي رهنمائي ڪر" ڇوته ان لفظ ۾، جيتوڻيڪ اهو ڀاڻ بيحد لطيف آهي، ٻئي هر هڪ لفظ جو روح قيد آهي، هڪ دفعو ان جو ڪلف ڪولي ڇڏيندؤ ته توهان جو وات خوشبوءِ سان ڀرجي ويندو ۽ زبان مٺي ٿي ويندي. ان جي هر لفظ مان زندگيءَ جون خوشبون ٽمڻ لڳنديون. جيڪڏهن ان کي ڪلف ۾ بند رکندؤ ته وات بدبوءِ سان ڀرجي ويندو ۽ زبان ڪڙي رهندي ۽ ان مان هر وقت موت جو مواد وهندو رهندو.

ڇو ته "مان" ٿي اي درويش ڀائرو! تخليقي ڪلمو آهي ۽ جيڪڏهن توهان ان جي جادوئي طاقت کي ضابطي ۾ نه رکندؤ جيڪڏهن توهان ان جي طاقت جا مالڪ نه بڻجي ويندؤ ته عين ممڪن آهي ته جڏهن توهان جي ڳائڻ جي خواهش هجي ته ڇنگهڻ لڳو. جڏهن توهان جي آرزو امن جي هجي ته جنگ تي راضي ٿي وڃو ۽ جڏهن توهان روشنيءَ ۾ اڏام جا تمنائي هجو ته اونداهيءَ جي قيد خانن ۾ پير گهليندا رهو.

توهان جي "مان" فقط توهان جي موجودگيءَ جي سَنَد آهي. بي آواز

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ غير مجسم. جنهن کي باآواز ۽ مسجم ڪيو ويو آهي. توهان جي انَ اندر جي نہ ٻڌڻ جوڳي کي ٻڌڻ جي لائق بنايو ويو آهي. نظر نہ اچڻ واري کي نظر اچڻ وارو بنايو ويو آهي تہ جيئن ان جو نظارو ڪرڻ تي توهان غيب جو نظارو ڪري سگهو ۽ ان جي ٻڌڻ سان توهان نہ ٻڌڻ جوڳي آواز کي ٻڌي سگهو. جيڪو ڪنن جو مضمون نہ آهي، ڇوتہ توهان اجان ڪنن ۽ اکين سان ٻڌا پيا آهيو ۽ سواءِ ان جي جيڪو توهان اکين سان ڏسو ٿا ۽ سواءِ ان جي جيڪو توهان ڪنن سان ٻڌو ٿا. ڪجهہ ڏسي نہ ٿا سگهو ۽ ٻڌي نہ ٿا سگهو.

توهان رڳو "مان" جي تصور سان ئي پنهنجي ذهن ۾ خيالن جو گونجندڙ سمنڊ پيدا ڪري ٿا ونو. اهو سمنڊ توهان جي پنهنجي "مان" جي ايجاد آهي، جيڪا ساڳي وقت فلسفي بہ هوندي آهي ۽ فسلفو بہ. جيڪڏهن توهان جا خيال ڏنگيندا هجن، ڪاتيون هڻندا يا رهڙيندا هجن تہ سمجهي ڇڏيو تہ توهان جي اندر جي "مان" ئي انهن کي ڏنگ، ڏند ۽ نهن ڏنا آهن.

ميرداد چاهي ٿو تہ توهان کي اهو بہ معلوم هجي تہ جيڪو ڏيئي ٿو اهو کسي بہ سگهي ٿو.

رڳو "مان" جي احساس سان ئي توهان جي دلين ۾ احساس جي کوهہ ۾ پاڻي نڪري اچي ٿو. اهو کوهہ توهان جي پنهنجي "مان" جي ئي پيداوار آهي، جيڪا ساڳي وقت حساس بہ آهي ۽ محسوس بہ ٿئي ٿي، جيڪڏهن توهان جي دلين ۾ ڪنڊن وارا ٻوٽا اڀري آيا هجن تہ سمجهو تہ توهان جي اندر جي "مان" ئي انهن کي پيدا ڪيو آهي.

ميرداد: چاهي ٿو تہ توهان کي ڄاڻ هجي تہ جيڪو اينٽري سولائيءَ سان پوکي سگهي ٿو، تہ اهو اونٽري ئي سولائيءَ سان ان کي پٽي ناس بہ ڪري سگهي ٿو.

رڳو "مان" چوڻ سان ئي توهان لفظن جي هڪ وڏي لشڪر کي وجود ۾ آڻي ونو ٿا. هر لفظ ڪنهن شيءِ جو اشارو آهي. هر شيءِ ڪنهن دنيا جي نشاندهي آهي. هر هڪ دنيا ڪنهن ڪائنات جو هڪ جزو آهي. اها ڪائنات توهان جي پنهنجي "مان" جي پيداوار آهي، جيڪا ساڳئي وقت قادر بہ آهي ۽ قدرت بہ. جيڪڏهن توهان جي ڪائنات ۾ بدروح آهن تہ سمجهي

ڇڏيو تہ اهي توهان جي "مان" جي ڪري وجود ۾ آيا آهن.

ميرداد چاهي ٿو تہ توهان کي اهو بہ معلوم هجي، تہ جيڪو پيدا ڪري سگهي ٿو اهو غائب بہ ڪري سگهي ٿو.

جهڙو خالق هوندو آهي تهڙي ئي ان جي تخليق هوندي آهي. ڇا ڪو پنهنجي تلخيق ۾ حد کان ٻاهر وڃي سگهي ٿو؟ يا ڪو پنهنجي تخليق کي اڻ پورو ڇڏي سگهي ٿو؟ خالق، پاڻ کي ئي پنهنجو نہ گهٽ نہ وڌيڪ پيدا ڪري ٿو.

"مان" اهو سرچشمو آهي، جنهن مان سموريون شيون ڦٽي نڪرن ٿيون ۽ جنهن ۾ وري موٽي گم ٿي وڃن ٿيون، جهڙو چشمو اهڙو ئي وهڪرو.

"مان" جادوء جي لٺ آهي، پر جادوء جي لٺ ڪنهن اهڙي شيء کي وجود ۾ نہ ٿي آڻي سگهي، جيڪا جادوگر وٽ نہ هجي، جهڙو جادوگر هوندو، سندس لٺ اهڙيون ئي شيون پيدا ڪندي.

ان ڪري جهڙو توهان جو احساس هوندو اهڙي ئي توهان جي "مان" هوندي، تهڙي ئي وري توهان جي دنيا هوندو، جيڪڏهن ان جو مقصد ظاهر ۽ ظئي ٿيل هوندو تہ توهان جي دنيا جي معنيٰ چٽي ۽ صاف هوندي ۽ توهان جا لفظ ڪڏهن بہ ور وڪڙ نہ هوندا. نہ توهان جا عمل ڪڏهن ڏکن جا گهر هوندا. جيڪڏهن توهان جو احساس اڻچٽو ۽ غير يقيني هوندو تہ توهان جي دنيا بہ اڻ چٽي ۽ غير يقيني هوندي. پوء توهان جا لفظ رسن جا نهيل ڦاها هوندا ۽ توهان جا عمل ڏکن جون پيدائش گاهون آهن.

جيڪڏهن اهو احساس لڳاتار ۽ پائيدار هوندو تہ توهان جي دنيا بہ سڏي ۽ پائيدار هوندي. پوء توهان "زمان" کان وڌيڪ طاقتور ۽ "مڪان" کان وڌيڪ وسيع هوندؤ. جيڪڏهن اها فاني ۽ بدلجندڙ هوندي تہ پوء توهان ان دونهين جا ڪڪر هوندؤ جن تي سج پنهنجا نرم ساهہ اڇلي رهيو هوندو.

جيڪڏهن اهو احساس اڪيلو هوندو تہ توهان جي دنيا بہ متحد هوندي، پوء توهان آسمان جي سمورن ميزبانن ۽ زمين جي سمورن ماڻهن سان گڏ ابدي امن امان جي ماحول ۾ جي رهيا هوندؤ. پر جيڪڏهن اهو احساس بي ترتيب هوندو تہ توهان جي دنيا بہ ڇڙوڇڙ هوندي ۽ پوء توهان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجو پاڻ سان ۽ خدا جي بي انت مخلوق جي هر هڪ جاندار سان نه ختم ٿيندڙ جنگ ۾ مبتلا ٿي ويندؤ.

"مان" توهان جي زندگيءَ جو محور آهي. جنهن مان اهي سموريون شيون چولين وانگر نڪرن ٿيون. جن سان توهان جي دنيا مڪمل ريت جڙي ٿي ۽ پوءِ جنهن ۾ اها واپس جذب ٿي وڃي ٿي. جيڪڏهن اها مستقل آهي ته توهان جي دنيا به مستقل هوندي. پوءِ نه مٿان جون ۽ نه هيٺان جون طاقتون توهان کي ڪابي يا ساڄي پاسي ڌڪي سگهن ٿيون. جيڪڏهن اهو احساس ٿڙڪندڙ هوندو ته توهان جي دنيا ٿڙندي رهندي، ۽ پوءِ توهان اهڙي لاچار پن وانگر هوندؤ جيڪو ڪنهن غضبناڪ واچوڙي جي لپيٽ ۾ اچي ويو هجي.

۽ ڏسو! توهان جي دنيا پائيدار آهي. پر رڳو ناپائداريءَ ۾. توهان جي دنيا يقيني آهي. پر رڳو غير يقينيءَ ۾. توهان جي دنيا دائم آهي، پر رڳو تضاد ۾ ۽ توهان جي دنيا واحد (اڪيلي) آهي، پر رڳو ڪثرت ۾.

توهان جي دنيا پينگهن جي دنيا آهي. جيڪي قبرن ۾ تبديل ٿيندا ٿا وڃن ۽ قبرن جي جيڪي پينگها ٿيندڙ ٿيون وڃن. توهان جي دنيا ڏينهن جي دنيا آهي. جيڪي راتين کي ڳهندا ٿا وڃن ۽ راتين جي جيڪي ڏينهن ٿڪيندڙ ٿيون وڃن. توهان جي دنيا امن امان جي دنيا آهي، جيڪا جنگ جو اعلان ڪندي ٿي وڃي. هڪ اهڙي جنگ جو اعلان جيڪا امن جي التجا ڪندڙ آهي. توهان جي دنيا مسڪراهٽن جي دنيا آهي. جيڪا اکين مان وهندڙ ڳوڙهن تي تري ٿي ۽ ڳوڙهن جي جيڪا مسڪراهٽن جي روشني آهي.

توهان جي دنيا لڳاتار بار پيدا ڪندڙ درد ۾ مبتلا آهي. موت جنهن لاءِ دائيءَ جو ڪم ڪري ٿو.

توهان جي دنيا ڇاٽين ۽ جهرڻن جي دنيا آهي. جنهن ۾ ڪي به ٻه ڇاٽيون ۽ جهرڻا هڪجهڙا نه آهن ۽ توهان هر وقت ان شيءِ کي ڇاڻڻ ۽ مٿان ڪيرائڻ ۾ مبتلا رهو ٿا. جنهن کي ڇاٽي يا پاٽيءَ جي جهرڻي وانگر مٿان ڪان ڪير ٿي نه ٿو سگهجي.

توهان جي دنيا پنهنجي پاڻ جي خلاف ورهايل آهي. ڇوته توهان جي اندر جي "مان" ئي پنهنجو پاڻ ۾ ورهايل آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توهان جي دنيا حدبندين ۽ لوڙهن جي دنيا آهي. ڇوتہ توهان جي اندر جي "مان" حدبندين ۽ لوڙهن جي "مان" آهي. ڪجهہ شين کي اها پنهنجي طور تي غير تصور ڪري لوڙهي کان ٻاهر ڪڍي ڇڏي ٿي. ڪجهہ شين کي اها ٻاڻ سان لاڳاپيل سمجهي لوڙهي جي ڪڙهہ وسيلي اندر داخل ڪري وٺي ٿي. پوءِ جيڪي شيون لوڙهي کان ٻاهر آهن، اهي زوريءَ اندر داخل ٿينديون رهن ٿيون ۽ جيڪي لوڙهي جي اندر آهن، اهي ٻاهر وينديون رهن ٿيون. ڇوتہ اهي هڪ ئي ماءُ يعني توهان جي "مان" جو اولاد هئڻ جي ناطي ڌار ٿيڻ نہ ٿيون چاهين.

۽ توهان انهن جي مبارڪ اتحاد تي خوش ٿيڻ جي بجاءِ ڌار نہ ڪرڻ واري شيءِ کي ڌار ڪرڻ جي بي سود ڪوشش ۾ سندرو ٻڌي بيهو ٿا. "مان" جي اندر جي ڌار کي ڀرڻ بجاءِ توهان پنهنجي زندگيءَ کي رندو هٿي هٿي ختم ڪندا رهو ٿا.

ان ڪري انسانن جا لفظ زهر ۾ ٻڏل آهن. ان لاءِ ئي انهن جا ڏينهن ماتم ۾ پڱهريا پيا آهن. ان ڪري انهن جون راتيون درد جي اذيت ڀوڳين ٿيون.

اي درويشو! ميرداد توهان جي "مان" جي ڌار کي ڀرڻ چاهي ٿو تہ جيئن توهان پنهنجو ٻاڻ ۾ سموزن انسانن سان گڏ ۽ سموري ڪائنات سان گڏ امن امان جي زندگي گذاري سگهو.

ميرداد توهان جي "مان" جو زهر چوسڻ چاهي ٿو تہ جيئن توهان "عرفان" جي ميناج جو لطف ماڻي سگهو. ميرداد توهان کي سيکارڻ چاهي ٿو تہ پنهنجي "مان" کي ڪيئن توڙڻ کپي، جيئن توهان کي معلوم ٿئي تہ "مڪمل توازن" جو سُرور ڇا آهي؟

نروندا: مرشد وري ڇپ ٿي ويو ۽ وري سڀني تي گهري خاموشي ڇائنجي وئي. هڪ دفعو ٻيهر ميڪايون اهو ڇني خاموشيءَ کي توڙيو.

ميڪايونِ: ميرداد! تنهنجا لفظ ڏاڍا سِڪائيندڙ آهن، اهي ڪيترائي در کولين ٿا. پر اسان کي اڳڻ تي ڇڏي وڃن ٿا. اسان کي ان طرف وڃڻ جو رستو ڏيکار- اندر وڃڻ لاءِ اسان جي رهنمائي ڪر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٽيون

پاڪ ٽڪنڊو ۽ مڪمل توازن
جيڪو ٽـ-پاسائون هئڻ باوجود هڪ آهي

ميرداد: جيتوڻيڪ توهان مان هر هڪ پنهنجي "مان" ۾ گم آهي پوءِ بہ توهان سڀ هڪ ئي "مان" ۾ گم آهيو، خدا جي اڪيلي "مان" ۾.

خدا جي "مان" اي درويشو! خدا جو اڪيلو ازلي اسم آهي، خدا جو اعليٰ شعور، ان ۾ ظاهر آهي. ان ڪان سواءِ هو بنهہ خاموش هجي ها. ان جي ذريعي ئي خالق پنهنجي پاڻ تخليق ڪئي آهي. ان جي وسيلي ئي ان "بي صورت" اڻ ڳڻيون صورتون اختيار ڪيون آهن، جن مان گذري انسان ٻيهر بي صورتي اختيار ڪن ٿا.

"پاڻ" کي محسوس ڪرڻ لاءِ، "پاڻ" جي تصور لاءِ، "پاڻ" سان مخاطب ٿيڻ لاءِ. خدا کي "مان" ڪان وڌيڪ ڪجهہ بہ اچارڻ جي ضرورت نہ آهي، ان ڪري "مان" ئي ان جو اڪيلو اسم آهي، ان ڪري اهو ئي اسم آهي.

جڏهن خدا "مان" چوي ٿو تہ ڪجهہ بہ اڻ چيو نہ ٿو رهجي. ڏٺل ۽ اڻ ڏٺل دنيائون، پيدا ٿيل ۽ پيدائش جون منتظر شيون، گذرندڙ ۽ گذرڻ وارو وقت. سڀڪجهہ، ايستائين، جو واريءَ جو هڪ ذرو بہ چئڻ ڪان سواءِ. ان "اسم" جي وسيلي اچاريل ۽ ان ۾ جذب آهن. ان سان ئي سمورين شين جي پيدائش ٿي آهي. ان سان ئي سڀني ۾ زندگي آهي.

جيستائين ان جي ڪا معنيٰ نہ هجي، تہ اسم خلا رکو هڪ پڙاڏو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيڪڏهن سدائين ان جي معنيٰ هڪ نہ رهي تہ اهو ٻَلي جو ڪينسر آهي. زبان تي ابريل ٻڙ آهي.

سواءِ انهن جي جيڪي عرفان کان محروم آهن، "خدا جو اسم" نہ خلا ۾ گونجندڙ آواز آهي، نہ ئي ٻَلي جو ڪينسر آهي ۽ نہ ئي زبان تي نڪتل ٻڙ. جوتہ "عرفان" اهو "پاڪ روح" آهي، جيڪو "ذڪر" کي زندگي عطا ڪري ٿو ۽ ان کي شعور سان ملائي ٿو. اها "غيرفاني ساهمي" جي ڏندي آهي، جنهن جا ٻہ پاسا اعليٰ شعور ۽ اسم آهن.

ڀهريون شعور- اسم - عرفانيت جو جوهر. ويچار ڪريو درويشو! "وجود جو تڪندو". اهي ٽي جيڪي "هڪ" آهن، اهو "هڪ" جيڪو ٽي" آهي، اها تثليث، هڪجهڙي، هم ابد، ذات ۾ متوازن، خودشناس، ذات ۾ مڪمل، نہ ڪڏهن وڌي ٿي نہ گهٽجي ٿي. سدائين پرسڪون، سدائين هڪ رنگ ۾، درويشو! اهو آهي، مڪمل توازن.

انسان ان کي خدا جو نالو ڏيئي ٿو، جيتوڻيڪ اهو ايترو عجيب آهي جو ان کي ڪو نالو نہ ٿو ڏئي سگهجي، تنهن هوندي بہ اهو نالو مقدس آهي ۽ اها زبان مقدس آهي، جيڪا ان کي مقدس رکي ٿي.

ٿورو ويچار ڪريو، "انسان" جيڪڏهن "خدا" جو نسل نہ آهي تہ ٻيو ڇا آهي؟ ڇا هو خدا کان مختلف ٿي سگهي ٿو؟ ڇا بلوط جو وڻ پنهنجي ٻج جي تهن ۾ لڪل نہ آهي؟ ڇا "خدا"، انسان جي اندر ويڙهيل نہ آهي؟

انسان بہ ساڳيءَ ريت مقدس تثليث آهي، هڪ شعور، هڪ ذڪر، هڪ عرفان. پنهنجي خدا وانگر انسان بہ هڪ خالق آهي. ان جي "مان" ئي ان جي تخليق آهي. هو پنهنجي خدا وانگر متوازن ڇونہ آهي؟

جيڪڏهن توهان کي ان ٻجهارت جو جواب معلوم ڪرڻ جي خواهش آهي تہ ڪجهہ ميرداد انڪشاف ڪندو، ان کي غور سان ٻڌو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چوٿون

انسان ٻنڌڻ ۾ ويڙهيل هڪ رب آهي

انسان ٻنڌڻ ۾ ويڙهيل هڪ رب آهي. "زمان" هڪ ٻنڌڻ آهي. "مڪان" هڪ ٻنڌڻ آهي. گوشت هڪ ٻنڌڻ آهي. اهڙيءَ ريت سمورا حواس ۽ انهن جي وسيلي محسوس ٿيندڙ شيون ٻنڌڻ آهن. ماءُ ڪي جڳيءَ ريت ڄاڻ آهي تہ ٻار ڪي ٻنڌڻ نہ هوندا آهن، پر ٻار ڪي ان جو علم نہ هوندو آهي.

انسان کي اڃا پنهنجي ٻنڌڻن جو ضرورت کان وڌيڪ احساس آهي، جيڪي روزبروز عمر سان گڏوگڏ بدلجندا رهن ٿا. ان ڪري انهن جو شعور بہ بدلجندو رهي ٿو. اهڙيءَ ريت انهن جو ذڪر، جيڪو انهن جي شعور جو اظهار آهي، معنيٰ جي لحاظ کان ڪڏهن صاف ۽ چٽو نہ هوندو آهي. ان ڪري ان جي سمجهہ دونهاٽيل هوندي آهي ۽ ان جي زندگيءَ جو توازن بگڙيل هوندو آهي. ان ڳتيءَ ۾ نہ رکو مونجهارو آهي.....

۽ ان ڪري ئي انسان امداد لاءِ ٻاڏائيندو آهي. سندس درد ٻريل دانهون ازل کان گونجي رهيون آهن. هوا سندس آواز جي ڪري ٻري ٿي پئي آهي. سمنڊ سندس لڙڪن سان کارو ٿي ويو آهي. ان جي قبرن سان زمين ۾ گهنج پئجي ويا آهن. ان جي دعائن آسمان جا ڪن ٻوڙا ڪري ڇڏيا آهن، اهو سڀ ڪجهہ ان ڪري آهي جو ڪيس پنهنجي "مان" جي اڃا تائين ڄاڻ نہ پئجي سگهي آهي. جيڪا ان موجب ٻنڌڻ بہ آهي ۽ ٻنڌڻن ۾ ويڙهيل ٻار بہ. "مان" چوندي انسان ان اسم کي بہ ڦاڪون ڪري ٿو ڇڏي. هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاسي ان جا پنڌڻ ۾ پئي پاسي مالڪ ڪل جي لافاني ذات. جا انسان اصل ۾ "اڻ ورهايل" ڪي ورهائي ٿو؟ خدا نہ ڪري تہ ايئن ٿئي. اڻ ورهائجندڙ شئي کي ڪابہ طاقت ورهائي نہ ٿي سگهي، خدا ئي طاقت بہ نہ. انسان جو ڪچو هئڻ ورهامت جو تصور ڪري ٿو ۽ ان جي اندر جو پار سندرو ٻڌي، ان يقين سان تہ اهو ئي منهنجي هستيءَ جو دشمن آهي. لامحدود، ڪل اختيار وارو، ان جي خلاف جنگ لاءِ سنبري بيهي ٿو.

ان اڻ برابريءَ واري جنگ ۾ انسان پنهنجي گوشت جا پرزا پرزا ڪري ڇڏي ٿو، پنهنجي رت جون نديون وهائي ٿو ڇڏي. جڏهن تہ مالڪ ڪل، جيڪو ان جو پيءُ بہ آهي ۽ ماءُ بہ ان کي محبت جي نگاهہ سان ڏسندو رهي ٿو، ڇوتہ هو ڄاڻي ٿو تہ انسان پنهنجا ٿلها پردا ئي ڦاڙي ٿو ۽ پنهنجي ڪيني جي ڪڙاڻ لاهي رهيو آهي، جيڪا ان واحد ذات جي ميلاپ سان ان کي روڪيو بيٺي آهي.

اهو آهي انسان جو مقدر- وڙهڻ، رتو رت ٿيڻ ۽ هوش وڃائڻ ۽ آخرڪار اکيون کلڻ تي پنهنجي "مان" جو ڏار پنهنجي ئي گوشت سان ٻرڻ ۽ پنهنجي ئي رت سان ان جي جوڙ کي پختو ڪرڻ.

ان ڪري درويش ڀائرو! توهان کي خبر دار ڪيو ويو آهي- وڏي دانائيءَ سان آگاهہ ڪيو ويو آهي- تہ جيئن توهان "مان" جي استعمال کان پرهيز ڪريو، ڇوتہ جيترو وقت عرصو "مان" مان توهان جو مطلب پنڌڻ هوندو ۽ ربو پار نہ، جيترو اها توهان لاءِ ڪپي جي بجاءِ آبشار هوندي، نيڪ اوترو ئي عرصو توهان ڪرندڙ خودپسنديءَ جي صورت بٽيل رهندؤ ۽ توهان ربو موت ۾ ان جون اذيتون ۾ ڏک ڳڏ ڪندا رهندؤ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پنجون

ڪپين ۽ آبشارن بابت

خدا جو ذڪر ۽ انسان جو ذڪر

خدا جو اسم (شبد Word) هڪ ڪپي آهي. هُو جيڪي به شيون پيدا ڪري ٿو. انهن ڪي پگهاري هڪ شڪل بنائي ڇڏي ٿو. ڪنهن ڪي قدر لائق سمجهي نہ قبول ڪري ٿو ۽ نہ ئي بيڪار سمجهي ڪنهن ڪي نڪرائي ڇڏي ٿو. "عرفانيت جي جوهر" جو مالڪ هئڻ ناطي سان هو پليءَ پت ڇاٿي ٿو تہ ان جي مخلوق ۽ هو هڪ آهن. ڇوتہ هڪ جزي ڪي ناقبول ڪرڻ سڄي ڪي ناقبول ڪرڻ آهي، ڇوتہ سڄي ڪي ناقبول ڪرڻ پنهنجو پاڻ ڪي ناقبول ڪرڻ آهي، ان ڪري ان جو مطلب ۽ مقصد هميشہ هڪجهڙو رهي ٿو.

جڏهن تہ انسان جو اسم (Word) هڪ آبشار آهي، جيڪي ڪجهہ هو پيدا ڪري ٿو، ان ڪي ويڙهہ جهيڙي ۽ مارڪٽ سان لڳائي ٿو ڇڏي، هو سدائين ڪنهن ڪي دوست بنائيندو رهي ٿو تہ ڪنهن ڪي دشمن سمجهي ان ڪي ڇڏي ڏئي ٿو ۽ اڪثر وقتن ۾ ائين بہ ٿئي ٿو تہ ان جو ڪلهوڪو دوست اڄ دشمن ٿي ويو. اڄ جو دشمن سڀاڻي دوست ٿي ويو.

اهڙيءَ ريت انسان جي پنهنجي خلاف ظالم ۽ ناڪامياب جنگ جاري رهي ٿي. ائين ان ڪري آهي جو انسان مقدس روح (Holy Spirit) کان محروم آهي، جيڪو اڪيلو ئي ان کي سمجهہ عطا ڪري سگهي ٿو تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"هو" ۽ ان جي مخلوق هڪ آهي ۽ دشمن کي جڏهن سان دوست ڪان به ڏار
ني ويجهي ٿو. جوته دوست ۽ دشمن اهي ٻئي لفظ ان جي "مان" جي تخليق
اهن.

جنهن کي توهان خراب سمجهي ناپسند ڪري جدي ڏيو ٿا. ان
کي ڪو ٻيو شخص يا شيءِ سٺو سمجهي قبول ڪن ٿا. ڇا ڪا شئي هڪ ئي
وقت ۾ سٺي ۽ خراب ٿي سگهي ٿي؟

اها نه سٺي آهي نه خراب. سواءِ ان جي ته توهان جي "مان" ان کي
خراب ڪري جڏيو آهي ۽ ڪنهن ٻئي "مان" ان کي سٺو ٿاهي جڏيون آهي.

ڇا مون جيو: هو جيڪو پيدا ڪري سگهي ٿو. اهو ناپيد به
ڪري سگهي ٿو؟ جهڙي ريت توهان دشمن پيدا ڪري سگهو ٿا. اهڙيءَ
ريت توهان عداوت کي ناپيد به ڪري سگهو ٿا يا وري ان کي دوست بنائي
سگهو ٿا. ان لاءِ توهان جي 'مان' جو هڪ ڪبي هئڻ گهڻو ضروري آهي. ان
لاءِ توهان کي 'عرفانيت جو جوهر' گهربل آهي.

ان لاءِ مان توهان کي هدايت ڪريان ٿو ته جڏهن به توهان ڪنهن
شيءِ لاءِ دعا گهرو ته سڀني ڪان پهرين ۽ سڀني ڪان آخر ۾ عرفان لاءِ دعا
گهرو.

منهنجا ساٿيو! ڪڏهن به ڇاٽيندڙ نه ٿيو. جوته خدا جو اسم
زندگي آهي ۽ زندگي اهڙي ڪبي اهي، جنهن ۾ پوندڙ کي اها اڻ ورجيندڙ
وحدت بنائي جڏي ٿي. سڀ ڪجهه مڪمل هم وزن رهي ٿو ۽ سڀ ڪجهه
ان جي ايجاد ڪندڙ مقدس تثليث جي عظمت موجب ٿيندو اهي. پوءِ توهان
لاءِ نه اجا به وڏيڪ لاپائتو ثابت ٿيندو.

منهنجا ساٿيو! ڪڏهن به ڇاٽيندڙ نه ٿيو. جيڪڏهن توهان ائين
ڪيو ته پوءِ توهان جو رتبو ايڏو وسيع، ايڏو همه گير ۽ عظيم ٿيندو جو
ڪوبه آبشار توهان کي پنهنجي جهوليءَ ۾ نه کڻي سگهندو.

منهنجا ساٿيو! ڪڏهن به ڇاٽيندڙ نه ٿيو. پهرين اسم جو علم
ڳوليو ته جيئن توهان پنهنجي اسم کي سڃاڻي سگهو. جڏهن توهان پنهنجي
اسم کان واقف ٿي ويندؤ ته توهان پنهنجا آبشار پاڻ ۾ سمائي سگهندؤ.
جوته توهان جو اسم ۽ خدا جو اسم هڪ آهن. فرق رڳو اسرو آهي جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توهان جو "اسم" اجان ٻردن ۾ لڪل آهي.

ميرداد چاهي ٿو تہ توهان انهن ٻردن کي لاهي اڇلايو. خدا جو "اسم" اهو "زمان" آهي، جنهن جو ڪوبہ وقت مقرر نہ ڪيل نہ آهي ۽ اهو "مڪان" آهي، جيڪو لامحدود آهي. ڇا ڪو وقت اهڙو بہ هو جڏهن توهان خدا سان گڏ نہ هئا؟ ڇا ڪا اهڙي جاءِ بہ آهي جتي توهان خدا ۾ نہ آهيو؟ پوءِ توهان ابد ۽ ازل کي گهڙين ۽ موسمن ۾ جوٽا بند ڪريو؟ ۽ مڪان کي انچن ۽ ميلن ۾ جو ٽا قيد ڪريو؟

خدا جو اسم اها زندگي آهي، جيڪا ظاهر نہ ٿي آهي. ان ڪري ان جو موت بہ نہ ٿيندو. پوءِ توهان جو ذڪر حو حيات ۽ موت جي لسيٽ ۾ آهي؟ ڇا توهان رڳو خدا جي زندگيءِ جي ڪري نہ نا جيئو؟ ۽ ڇا ڪڏهن موت کان آزاد بہ ڪو موت جو مقصد ني سگهي ٿو؟

خدا جي اسم ۾ سڀ ڪجهہ شامل اهي. ان ۾ ڪي بہ لوڙها يا حدبنديون نہ آهن. پوءِ توهان جو ذڪر حدبندي ۽ لوڙهي ۾ جو جڪڙيل آهي؟

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ توهان جو هڏ ۽ گوشت رڳو توهان جو هڏ ۽ گوشت نہ آهي. توهان جي هٿن سان گڏوگڏ ٻيا بہ اڻ ڳڻيا هٿ زمين ۽ آسمان جي انهن ديڳرين ۾ ٽپيون هڻن ٿا. حن مان نوهان جو هڏ ۽ ساهہ اچن ٿا ۽ ساڳي طرف اهي موٽي وڃن ٿا.

نوهان جي اکين جي روشني رڳو توهان جي اکين جي روشني نہ آهي. اها انهن سمورن جي روشني آهي. جيڪي سڄ ۾ نوهان جا حصيدار آهن. جي اها منهنجي باطني تجلي نہ ٿئي ها تہ ڇا توهان جي اک مون کي ڏسي سگهي ها؟ اها منهنجي روشني آهي جو توهان مون کي منهنجي اک سان ڏسي رهيا آهيو. اها توهان جي روشني آهي، جيڪا توهان کي منهنجي اکين مان ڏسي ٿي. جيڪڏهن مان اونداهي هجان ها تہ توهان جي اک مون کي ڏسڻ وقت ڪاري بات ڏسي ها.

توهان جو ساهہ جيڪو توهان جي سيني ۾ هلي رهيو ٿي. ڪو نوهان جو ساهہ نہ اهي. اهي سڀ جيڪي هوا ۾ ساهہ کڻي رهيا [illegible] حن ڪڏهن ساهہ کنيو اهي، توهان جي سيني ۾ ساهہ کڻي رهيا آهن. جيڪو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڳئي هاڻي توهان جي ڦقڙن کي فوڪي رهيو آهي. جا آئو آزاد' جو ساهه نه آهي؟ جا اها ' آدم' جي دل نه آهي، جيڪا توهان جي سيني ۾ ڌڙڪي رهي آهي.

توهان جا خيال رڳو توهان جا خيال نه آهن. ڳڌيل سوچ جو سمنڊ دعوي ڪري ٿو ته اهي ان جا خيال آهن ۽ اها ٿي دعوي سمورن سوچيندڙن جي آهي. جن سان ڳڌ فڪر جو اهو سمنڊ توهان جو ڳڌيل آهي.

توهان جا خواب رڳو توهان جا خواب نه آهن. توهان جي خوابن ۾ سموري ڪائنات خواب ڏسي رهي آهي.

توهان جو گهر رڳو توهان جو گهر نه آهي، اهو توهان جي مهمان جو واهيرو به آهي ۽ مک، ڪوئي، ٻلي ۽ ٻين جاندارن جو به. جن سان گڏجي سڌحي توهان ان گهر جو استعمال ڪيو ٿا.

ان ڪري لوڙهن کان خبردار رهو. توهان وهم کي لوڙهي ۾ اندر ڪٺي اچو ٿا ۽ "حقيقت" کي لوڙهي کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيو ٿا ۽ پوءِ توهان جڏهن پنهنجو پاڻ کي لوڙهي جي اندر ڏسڻ لاءِ منهن موڙيو ٿا ته توهان ڏسو ٿا ته موت توهان جي اڳيان بيٺو آهي. ڇوته موت وهم جو ٻيو نالو آهي.

درويش ڀائرو! انسان خدا سان ڳنڍيل آهي، ان ڪري ان کي ٻين ساٿي انسانن کان جدا نه ٿو ڪري سگهجي ۽ انهن سمورن جاندارن کان به جيڪي اسم مان پيدا ٿين ٿا.

اسم سمنڊ آهي. توهان ڪڪر آهيو. جيڪڏهن اهو سمنڊ، جنهن کي ڪڪر پنهنجي اندر جذب ڪيو بيٺا آهن، نه هجي ته ڇا ڪڪر هوندو؟ اهو ڪڪر اصل ۾ احمق هوندو. جيڪو پنهنجي زندگي پنهنجو پاڻ کي خلا ۾ اڏائي ڇڏڻ جي ڪوشش ۾ وڃائي ڇڏي ته جيئن ان جي صورت ۽ ذاتي سڃاڻپ سدائين لاءِ قائم رهي سگهي. ان کي ان ڇريائپ واري ڪوشش ۾، سواءِ ٿنل فنل اميدن ۽ غرور جي ڪراڻ کان، ٻيو ڇا حاصل ٿيندو؟ جيستائين اهو پنهنجو پاڻ کي وڃائي نه ڇڏي، پنهنجو پاڻ کي پائي نه ٿو سگهي. جيستائين اهو بادل جي طور تي مري (وسي) نابود نه ٿو ٿئي تيستائين پنهنجي اندر سمنڊ کي پائي نه ٿو سگهي جيڪا ان جي اڪيلي هستي آهي.

انسان پنهنجو پاڻ ۾ خدا کي جذب ڪندڙ ڪڪر آهي. جيستائين ان کي پنهنجو پاڻ کان خالي نه ٿو ڪجي. هو پنهنجو پاڻ کي پائي نه ٿو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سگهي. واه! ڪيڏو سرور آهي خالي ٿيڻ ۾.

جيستائين توهان سدائين لاءِ اسم ۾ وڃائجي نہ ٿا وڃو توهان اسم ڪي سمجهي نہ ٿا سگهو. جيڪو توهان پاڻ آهيو- ايستائين جو توهان جي پنهنجي مان - واه! ڇا سرور آهي وڃائجي وڃڻ ۾.

مان توهان ڪي وري جوان ٿو تہ عرفان لاءِ دعا گهرو. جڏهن پاڪ عرفان توهان جي دلين ۾ رچي ويندو تہ ائين نہ ٿيندو تہ خدا جي عظمت جيترا دفعا توهان مان چوندؤ. اوترا ئي دفعا خوشي خوشي توهان کي جواب نہ ڏئي.

۽ پوءِ موت پنهنجو پاڻ توهان جي هٿن ۾ هڪ هٿيار هوندو. جنهن سان توهان موت کي شڪست ڏئي سگهندا.

۽ پوءِ زندگي توهان جي دلين کي پنهنجي لامحدود دل جي چاٻي عطا ڪري ڇڏيندي. اها ئي محبت جي سونهري چاٻي آهي.

شمادم: منهنجي تہ خواب ۽ خيال ۾ بہ نہ هو تہ اوباريل ٿانو ڏوئيندڙ ٽگڙي ۽ پهاري مان ايتري دانائي نپوڙجي سگهجي ٿي (سندس اشارو ميرداد جي خادم جي حيثيت ڏانهن هو)

ميرداد: دانائن لاءِ سڀ ڪجهہ دانائيءَ جو ذخيرو آهي. جاهلن لاءِ خود دانائي بہ جهالت آهي.

شمادم: بيشڪ تنهنجي زبان شاطر آهي. حيرت آهي تہ تو ايترو عرصو ان کي لغام ڏيئي رکيو. پر تنهنجا لفظ ايڏا سخت آهن جو ٻڌي نہ ٿا سگهجن.

ميرداد: منهنجا لفظ تہ نرم آهن. سخت تہ تنهنجا ڪن آهن، اهي بد قسمت آهن جو ٻڌندي بہ ٻڌي نہ ٿا سگهن ۽ ڏسندي بہ ڏسي نہ ٿا سگهن.

شمادم: مان سڀ ڪجهہ ٻڌي ۽ ڏسي سگهان ٿو. شايد ضرورت کان بہ وڌيڪ. پر توءِ بہ مان تنهنجون اهي ٻي تڪيون ڳالهيون ٻڌڻ نہ ٿو

• چاهيان تہ سمادم ۽ ميرداد هڪ ئي شيءِ آهن ۽ آقا ۽ خادم برابر آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ڇهون

خادم ۽ مخدوم جي باري ۾

ساٿي ميرداد بابت پنهنجي پنهنجي راءِ جو اظهار ڪن ٿا

ميرداد: ميرداد ئي شمادم جو اڪيلو نوڪر نہ آهي. شمادم ڇا توهان پنهنجي خادمن جو شمار ڪري سگهو ٿا؟ ڇا ڪو اهڙو عقاب يا باز آهي، ڇا ڪو پن يا بلوط جو وڻ آهي. ڇا ڪو جبل يا تارو آهي، ڇا ڪو سمنڊ يا ندي آهي، ڇا ڪو فرشتو يا بادشاهہ آهي، جيڪو شمادم جي نوڪري نہ ڪندو هجي، ڇا سڄي دنيا شمادم جي خدمت نہ ٿي ڪري؟

نہ ئي ميرداد شمادم جو اڪيلو مالڪ آهي. شمادم ڇا تون پنهنجي مالڪن جو شمار ڪري سگهين ٿو؟

ڇا ڪا اهڙي تڏ يا جيت آهي. ڇا ڪو ڇپرو يا جهرڪي آهي، ڇا ڪو ڪنڊن وارو ٻوٽو يا ٽاري آهي، ڇا ڪو پٿر يا ٿنڊڻ آهي، يا ڪو ماڪ جو ڦڙو يا تلاءُ آهي، ڇا ڪو پينو يا چور آهي. جنهن جي شمادم نوڪري نہ ٿو ڪري. ڇا شمادم سڄي دنيا جي نوڪري نہ ٿو ڪري؟ ڇو تہ دنيا پنهنجو ڪم ڪندي تنهنجو بہ ڪري ٿي ۽ تون پنهنجو ڪم ڪندي دنيا جو ڪم بہ سرانجام ڏين ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ها! متو بيت جو مالڪ آهي. پر بيت بہ متي جو گهڻ مالڪ نہ آهي. جيستائين خدمت ڪندي أن جي خدمت نہ ٿي ٿئي ڪا بہ شئي خدمت نہ ٿي ڪري ۽ جيستائين خدمت ڪندڙ جي خدمت نہ ٿئي، ڪنهن بہ شئي جي خدمت نہ ٿي ٿئي.

شمادم مان تو کي ۽ پين سيني ماڻهن کي پڌايان ٿو تہ خادم آقا جو بہ آقا هوندو آهي. آقا خادم جو بہ خادم هوندو آهي. خادم پنهنجو سيس بہ نوائي، آقا پنهنجو متو متي نہ ڪري. آقا جي زهريلي تڪبر کي جيپاني ڇڏيو. خادم جي ذلت کي پاڙئون پٽي ڇڏيو.

ياد رکو اسم هڪ آهي ۽ توهان اسم جي اکرن جي لحاظ کان اصل ۾ هڪ اهيو. ڪو بہ هڪ اکر ڪنهن ٻئي کان اعليٰ نہ ٿو ٿي سگهي نہ ئي ٻئي جي مقابلي ۾ وڌيڪ اهم ٿئي ٿو. اکر گهٽا هوندي بہ هڪ آهن. بلڪ اسم بہ. جيڪڏهن توهان ڄاڻڻ چاهيو تہ ان لابيان جي پنهنجي ذات سان محبت، جيڪا محبت سيني لاءِ آهي. هر شيءِ لاءِ ٿوري دير جو سرور ڇا هوندو اهي نہ توهان کي بہ اهڙو ئي اکر ٿهڻو پوندو.

شمادم مان توسان اهڙيءَ ريت نہ ٿو ڳالهايان جهڙيءَ ريت ڪو آقا پنهنجي نوڪر سان يا نوڪر پنهنجي مالڪ سان ڳالهائيندو آهي، پر ايئن ٿو ڳالهايان جيئن ڪو ڀاءُ پنهنجي ڀاءُ سان ڳالهائيندو آهي. پوءِ بہ منهنجي لفظن جي ڪري تون پريشان ڇو آهين؟

جيڪڏهن تون چاهين ٿو تہ تون بيشڪ مون سان نہ ڳالهاءِ پر مان توسان ڳالهائيندو رهندس. ڇا مون ٿوري دير اڳ توکي پڌايو نہ هو تہ منهنجي ٻنيءَ جو چم، تنهنجي ٻنيءَ جي چم کان مختلف نہ آهي؟ مان توکي ڇاقو نہ هڻندس، ڪٿي منهنجو ئي رت وهڻ نہ لڳي. ان لاءِ جيڪڏهن توکي پنهنجو رت بچائي رکڻو آهي تہ پنهنجي زبان کي مياڻ ۾ رک. جيڪڏهن تون چاهين ٿو تہ تنهنجي دل هر ڏک کان محفوظ رهي تہ کلي ڪري منهنجي اڳيان پنهنجي دل جي ڳالهہ ڇئي ڏي. اهڙي زبان کان، جنهن جا لفظ ڪندن وارا پونا هجن، جي زبان هئڻ گهٽو بهتر آهي. جيستائين زبان مقدس علم سان پاڪ نہ ڪئي وڃي. لفظ هميشہ گهاءُ ڏيندا رهندا ۽ چار ۾ ڦاسائيندا رهندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اي درويشو! منهنجي گذارش آهي ته پنهنجي دلين کي جهنجهوڙيو منهنجي التجا آهي ته پنهنجي دلين جون حدبنديون ڀڃي ڇڏيو. منهنجو عرض آهي ته توهان اهي سمورا ٻنڌڻ کولي ڇڏيو جن ۾ اچا به توهان جي مان ويڙهيل آهي ته جيئن توهان ڏسي سگهو ته ان ۾ ۽ خدا جي اسم ۾ جيڪو ذڪر پنهنجي پاڻ مان ۽ ان مان پيدا ٿيندڙ سموري مخلوقات سان هم آواز آهي، ڪوبه فرق نه آهي.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي، اها ئي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

نروندا: ميرداد اهو چئي پنهنجي حجري ۾ واپس هليو ويو ۽ اسان سڀئي بي حد شرمسار ٻاهر بيٺا رهجي وياسين. ساٿي ٿوري خاموشيءَ کان پوءِ هيڏي هوڏي ٿي ويا. ويندي ويندي انهن مان هر هڪ ميرداد بابت پنهنجي راءِ ڏني.

شمادم: هڪ گداگر شاهي تاج جا خواب ڏسي رهيو آهي.

ميڪايون: هي اهو ئي آهي، "جيڪو لڪي نوح جي ٻيڙي ۾ سوار ٿيو هو." ڇا هن چيو ته، "اها ئي تعليم مون نوح کي ڏني هئي."

ابيمار: منجهيل سٽ جي ڳنڍ.

ميڪاستر: ڪنهن ٻئي آسمان جو تارو.

بنون: هو ڏاڍو هوشيار آهي، پر متضاد بيانن ۾ گم آهي.

زمورا: ڪمال جو رباب، حيرت انگريز لئه وارو پر اسان جي سمجهه کان ٻاهر.

همبال: هڪ هلندڙ ٻول، ڪنهن همدرد ڪن جي جستجو ۾.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ستون

مسڪايون ۽ نروندا جي رات جي وقت ميرداد سان گفتگو. جنهن ۾ هو ايندڙ طوفان جو اشارو ڪري ٿو ۽ انهن کي تيار رهڻ جي هدايت ڪري ٿو.

نروندا: رات جي ٽئين پهر جي لڳ ڀڳ ٻي گهڙي هئي، جڏهن مون پنهنجي ڪوٺيءَ جو دروازو کلندي محسوس ڪيو ۽ ميڪايون کي دبيل آواز ۾ چوندي ٻڌو. "نروندا! ڇا تون جاڳين پيو؟"

ميڪايون: اڄ رات منهنجي ڪوٺيءَ ۾ ننڊ نہ آئي، نہ ئي ان منهنجي ڇپرن تي پنهنجو واهيرو اڏيو. ۽ هو - تنهنجو ڇا خيال آهي تہ هو سنل آهي؟ "ڇا تنهنجو اشارو مرشد ڏانهن آهي؟"

"تو هاڻي ڪان ٿي ان کي مرشد جي نالي سان سڏڻ شروع ڪري ڇڏيو آهي. شايد هو آهي بہ. جيستائين تسليءَ سان مان ان کي سڃاڻي نہ ٿو وٺان، مون کي سڪون نہ ملندو. اڄ هاڻي ٿي ان ڏانهن ٿا هلون."

اسان ٻئي پير پير ۾ ڏيئي پنهنجي ڪوٺڙيءَ مان ٻاهر نڪتاسون ۽ مرشد جي حجري ۾ داخل ٿياسون. ڦڪي ڦڪي چانڊوڪي، جو هڪ گولو، ڀت جي اوچائيءَ مان هڪ تنگ مان گذري هن جي معمولي بند تي اچي بيٺو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو. جيڪو نهايت سليقي سان فرش تي وڇايو ويو هو ۽ ظاهر هو تہ ان کي ڪنهن ڇهيو بہ نہ هو. جنهن جي اسان کي ڳولا هئي، جتي اسان ڪيس ڳوليو پئي هو اتي موجود نہ هو.

پريشان، شرمسار ۽ نااميد ٿي اسان موٽڻ وارا ٿي هئاسون تہ سندس هلڪو آواز منهنجي ڪنن تائين آيو.

ميرداد: گهبرايو نہ. آرام سان ويهو. رات جبلن جي چوٽين تي وڏي تيزيءَ سان ڏينهن ۾ تبديل ٿي رهي آهي.

جذب ٿيڻ لاءِ هي وقت ڏاڍو مبارڪ آهي.

ميڪايون: (حيرت سان ۽ هٻڪندي) اسان جي بي جا مداخلت لاءِ معاف ڪجو. اسان سڄي رات سمهي نہ سگهيا آهيون.

ميرداد: ننڊ ۾ اسان ٿوري دير لاءِ پاڻ ئي پاڻ کي وساري سگهندا آهيون. بندو بجاءِ ان جي تہ ننڊ جي ڇمڇن مان وسارڻ جون سرڪيون پري، بهتر اهو آهي تہ جاڳندي پنهنجي خوديءَ کي غرق ڪري ڇڏي ڇئو ميرداد وٽ ڪيئن اچڻ ٿيو؟

ميڪايون: اسان معلوم ڪرڻ آيا آهيون تہ تون ڪير آهين؟

ميرداد: جڏهن بندن ۾ آهيان تہ مان خدا آهيان. جڏهن خدا جي حضور ۾ آهيان تہ مان هڪ ٻانهو آهيان. توکي خبر پئي ميڪايون؟

ميڪايون: تون ڪفر ٿو بڪين.

ميرداد: شايد ميڪايون جي خدا جي خلاف. ميرداد جي خدا جي هرگز نہ.

ميڪايون: جا جيترا بندا آهن، اوترائي خدا آهن. جيئن تو چيو تہ هڪ ميڪايون جو ٻيو مير داد جو؟

ميرداد: خدا گهڻا نہ آهن. خدا هڪ آهي. پر انسانن جا پاڇا مختلف ۽ اڻ ڳڻيا آهن. جيترو عرصو انسانن جا پاڇا زمين تي پون ٿا، اوترو عرصو ڪنهن بندي جو خدا سندس پاڇي کان وڏو نہ ٿو ٿي سگهي. بنا پاڇي وارا روشنيءَ ۾ رهن ٿا. رڳو بنا پاڇي وارائي خدا کي سڃاڻن ٿا. ڇو تہ خدا نور آهي ۽ رڳو نور ئي نور کي سڃاڻندو آهي.

ميڪايون: اسان سان پرولين ۾ نہ ڳالهاءِ اسان جي سمجهہ اچا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪجي ٿو.

ميرداد: جيڪو شخص ڪنهن ناچي جي پٺيان لڳي ٿو ان لاءِ سڀ ڪجهه ٻُڌل آهي. جيڪو به هو شخص اوڙڪ جي روشنيءَ ۾ هلي ٿو، ان ڪري پنهنجي ناچي نالي سڃاڻي ٿو. جڏهن توهان عرفان مان اجرا ٿي جرڪي اٿندؤ ته توهان جا ناچا ٻوءِ ڪڏهن به نه ٿيندا.

ميرداد جلد توهان جا ناچا سهڻي ونندو ۽ انهن کي سچ ۾ ساڙي ڇڏيندو ٻوءِ اهو جيڪو هينئر توهان لاءِ ڳجهارت آهي توهان جي اڳيان روشن سچائي جي صورت ۾ ظاهر ٿيندو ۽ ان سچائيءَ کي ڪنهن به تشريح جي ضرورت نه هوندي.

ميڪايون: ڇا توهان اسان کي نه ٻڌائيندا ته توهان ڪير آهيو؟ جيڪڏهن اسان کي تنهنجي نالي جي خبر هجي- تنهنجي اصلي نالي جي- تنهنجي ملڪ ۽ تنهنجي ابن ڏاڏن جي ته اسان توکي چڱيءَ ريت سڃاڻي وٺون.

ميرداد: افسوس ميڪايون. تنهنجو ميرداد کي تنهنجي زنجيرن ۾ قيد ڪرڻ ۽ پنهنجي پردن ۾ ڍڪڻ. ائين هوندو جيئن ڪنهن باز کي پيهر بيدي جي خول ۾ بند ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ، جنهن مان هو پيدا ٿيو هو. جيڪو انسان پنهنجي بيدي جي خول مان نڪري آيو هجي، ان کي ڪهڙو نالو ڏيئي سگهجي ٿو؟ جنهن انسان جي اندر سموري ڪائنات سمايل هجي، ان کي ڪهڙو ملڪ پنهنجي اندر رکي سگهي ٿو؟ جنهن انسان جو بزرگ هڪ خدا هجي، ان کي پنهنجائن جي دعوي ڪهڙو خاندان ڪندو؟

ميڪايون. جيڪڏهن تون مون کي چڱيءَ طرح سڃاڻڻ چاهين ٿو ته پهريون ميڪايون کي چڱي طرح سڃاڻي وٺ.

ميڪايون: شايد تون ڪو وهم آهين، جنهن انساني شڪل اختيار ڪئي آهي.

ميرداد: هائو! ڪنهن ڏينهن جوندا ته ميرداد رڳو هڪ وهم هو. پر تو کي معلوم ٿي ويندو ته وهم ڪيترو حقيقي هي انسان جي ڪنهن به قسم جي اصليت کان وڌيڪ حقيقي.

هن وقت ته ميرداد ڪجهه ٻي خيال آهي. پر ميرداد دنيا جو خيال

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رڪي نو. دنيا ترسي ٿي ميرداد ڏانهن متوجہ ٿيندي.

ميڪايون: اتفاق سان ٿوري آهو ٿي سخص نہ نہ آهين؟ جيڪو ٻيڙي ۾ لڪي سوار ٿيو هو.

ميرداد: مان هر ان ٻيڙي ۾ لڪي سوار ٿيندڙ مسافر آهيان. جيڪا وهم جي طوفان سان مقابلو ڪري رهيو هجي. جڏهن بہ ٻيڙن جا ناڪئا واهر لاء مون کي سڏيندا آهن. مان سندن مهرو جهليندو آهيان. جيتوڻيڪ توهان کي ان ڳالهہ جي ڄاڻ ڪانهي تہ توهان جون دليون وڏي عرصي کان وڏي آواز ۾ ٻڪاري رهيون آهن ۽ ڏسو ميرداد توهان کي صحيح سلامت ڪناري تائين آڻڻ لاء حاضر آهي تہ جيئن ٻنهنجي واري اچڻ تي توهان دنيا جي سڀ کان وڏي خوفناڪ طوفان کان پار ٿي سگهو. جنهن کان وڏو ساڻي؛ جو طوفان ڪڏهن بہ نہ ڏٺو هوندو ۽ نہ ڪڏهن ڏٺو هوندو.

ميڪايون: هڪ ٻيو طوفان اچڻ وارو آهي؟

ميرداد: زمين کي وهائي ڪٽي وجڻ وارو ــ ... ــ ... آسمان کي ... تي لاهڻ وارو. انسان ... جي هستيء کي مٽائڻ وارو نہ ... انسان ... جي اندر لڪل رب کي ظاهر ڪرڻ وارو.

ميڪايون: هاڻي ٿي ڪجهہ ڏينهن اڳ اسان جي اسمانن ۾ اندلت ابري آهي. تون اج ڪان ٿي هڪ ٻئي طوفان جي ڳالهہ ڪيئن ٻيو ڪرين؟

ميرداد: جيڪو طوفان ٻهريون ٿي غضبناڪ ٿي رهيو آهي. اهو نوح جي طوفان کان بہ وڌيڪ تباهي آڻيندو.

ساٿيءِ ۾ وڪوزيل زمين ٿي جبب جي وعدن سان برامید هوندي آهي. ٻنهنجا بخار ورتل رب ۾ ابرندڙ زمين نہ.

ميڪايون: نہ ٻوء انسان سمهجي آخري وقت جو انتظار ڪريون. جونہ اسان کي ٻڌايو ويو آهي تہ لڪي سوار ٿيندڙ مسافر جو اچڻ آخري وقت جي علامت هوندو.

ميرداد: توهان زمين جي طرف کان بلڪل بہ نہ ڏٺو. ان جي عمر اچا گهڻي آهي ان جون جاسوس اچا ڪہ سان ٻريل آهن. انهن کي اچا اڀترين ٻيڙهين کي جوسٹو آهي. جو توهان ان جو اندازو بہ لڳائي نہ ٿا سگهو.

نہ ٿي زمين جي مالڪ انسان ناڻ کو فکر ڪريو. جونہ آهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لافاني آهي.

ها! انسان اڻ مٽ آهي. ها! انسان لازوال اهي. اهو انسان جي طور تي ٻنهي ۾ داخل ٿيندو ۽ رب ٻنهي ٻاهر نڪرندو.

ثابت قدم رهو. تيار رهو. اڪين. ڪنهن ۽ زبان جو روزو رکو نه جيئن توهان جي دلين کي ان مقدس بک جو احساس ٿئي جيڪا هڪ ٻيو ۽ سڪون حاصل ڪري توهان کي سدائين لاء مطمئن ڪري ڇڏيندي.

توهان جو هميشه مطمئن رهڻ تمام ضروري آهي نه جيئن توهان طوفان جي جولين ۾ ترهندڙ سمورن لاوارثن کي ساهه ڏيڻ سکهو. توهان جو سدائين پرنور رهڻ تمام ضروري اهي نه جيئن توهان اونداهين جي مسافرن کي رستو ڏيکاري سگهو.

ڪمزور، ڪمزورن لاء بار هوندا آهن. پر طاقتور لاء آهي هڪ خوشگوار ذميواري ٻنهي ويندا اهن. ڪمزورن کي تلاش ڪريو. انهن جي ڪمزوري تي توهان جي طاقت آهي.

ٻڪايل. ٻڪايلن لاء بک هوندي آهي. پر ڍاولن لاء ڏن ٻسند سگهان ٻکايلن کي ڳوليو. انهن جي ضرورت ئي توهان جي پنهنجي تسڪين آهي.

انڌا، انڌن لاء رستي جو ٻنڊ هوندا اهن ۽ اکين وارن لاء، سنگ ميل انڌن کي ڳوليو. انهن جي اونداهي ئي توهان جي روشني اهي.

نروندا: صبح جي دعا جو ڪهڙو وجهه ٿيو.

ميرداد: زمورا گهڻو ڄاڻي هڪ نئي ڏينهن جي اڀرڻ جو اسارو ڏيندي رهيو آهي. هڪ ٻي ڪرامت جو سارو جيڪو توهان اسان وٽان جي وچ ۾ اوٻاسيون ڏيندي گذاري خدمتون ۽ ورڻ پنهنجو سٺ ترسيدي ۽ خالي ڪندي يا بيڪار لفظن سان پنهنجي زبان تي ڪٽ جارهيندي ۽ اهڙا ڪيتراڻي ڪم ڪندي جن جو ... ڪرڻ ئي نهنر هو - اهي ڪم نه ڪندي جن جو ڪرڻ لازمي اهي.

ميڪايون: ته ڇا اسان دعا جي لاء نه وڃون؟

ميرداد: وڃو. ائين دعا گهرو جيئن توهان کي هدايت ڪئي وئي آهي. ڪنهن ٻي طرح جي دعا نه گهرو. ڪنهن به شيء لاء دعا نه گهرو. اهو سڀ ڪجهه ڪيو، جنهن جو توهان کي حڪم آهي. جيستائين توهان پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نفس تي ضابطو نہ ٿا آڻيو ۽ جيستائين توهان کي اهو طريقو نہ ٿو اچي تہ هر لفظ کي دعا ۽ هر ڪم کي قرباني ڪيئن ٺاهڻو آهي. اطمينان سان وڃو. اهو ڏسڻ ميرداد جو فرض آهي تہ توهان جي صبح جي نيرن ڀرپور ۽ لذيذ هجي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اٺون

ست ئي ساٿي ميرداد کي جبل جي رهائش ۾ ڳولين ٿا

نروندا: ان ڏينهن مان ۽ ميڪايون صبح جي دعا ۾ نہ وياسون.
اسان جي غير حاضري شمادم کي خراب لڳي ۽ مرشد سان اسان جي راتوڪي ملاقات بابت پڇي هو اچا بہ ڪاوڙيو. تنهن هوندي بہ هن پنهنجي ناراضگي ظاهر نہ ڪئي، جنهن لاءِ هو مناسب وقت جو انتظار ڪرڻ لڳو آهي.

باقي ساٿين کي اسان جي سلوڪ ڪري گهڻي بي چيني ٿي ۽ هنن ان جو سبب معلوم ڪرڻ چاهيو. انهن مان ڪجهہ جو خيال هو تہ مرشد ئي اسان کي دعا ۾ شامل نہ ٿيڻ جو مشورو ڏنو آهي. ٻيا ان جي اصليت بابت عجيب ۽ غريب ڳالهيون ڪندا رهيا. اهو بہ چيو ويو تہ هن رات جو پاڻ وٽ اسان کي اڪيلي ان ڪري گهرايو هو تہ اسان جي اڳيان پنهنجو راز ظاهر ڪري سگهي. ڪوبہ ان ڳالهہ کي مڃڻ لاءِ تيار نہ هو تہ هو لڪي ڪري ٻيڙي ۾ سوار ٿيندڙ مسافر هو. پر چاهين اهو سيئي ٻيا تہ ساڻس ملاقات ڪئي وڃي ۽ ان کان گهڻين شين بابت سوال پڇيا وڃن.

مرشد جو معمول هو تہ هو "ٻيڙي" ۾ پنهنجي فرضن کان واندو ٿي پنهنجو باقي سمورو وقت "اونداهي ڪڏ" جي مٿان ننڍيل غار ۾ گذاريندو هو. ان غار کي اسان "جابلو مڪان" جو نالو ڏنو هو. ان ڏينهن ٻن پهرن کان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻوءِ شمادم کي ڇڏي باقي اسان سڀني ان جي اتي ڳولا ڪئي ۽ ان کي عبادت ۾ رڌل ڏٺوسين. سندس چهرو چمڪي رهيو هو ۽ جڏهن هن اکيون کڻي اسان ڏانهن ڏٺو تہ سندس منهن اڃا بہ وڌيڪ چمڪي پيو.

ميرداد: توهان ترت ئي پنهنجو ٺڪاڻو ڳولي ورتو. مان توهان جي ڪاميابيءَ تي گهڻو خوش آهيان.

ابيمار: اسان جو ٺڪاڻو تہ "ٻيڙو" آهي. تون ڪيئن ٿو چوين تہ اسان جو ٺڪاڻو هي غار آهي.

ميرداد: ٻيڙو بہ ڪڏهن "جابلو مڪان" هو.

ابيمار: ۽ اڄ

ميرداد: افسوس اڄ اهو ڪوئي جو پر نهيل آهي.

ابيمار: چاڪ چڱا ڀلا اٺ ڪوٺا ساٿڻ نائون ميرداد.

ميرداد: ٿئولي ڪرڻ ڪيترو سؤلو آهي ۽ ڳالهہ کي سمجهڻ ڪيڏو ڏکيو. پر ٿئول سدائين ٿئول ڪندڙ تي ڪلندي آئي آهي. ٻنهنجي زبان کي لاحاصل محنت ڇو ڪرائي وڃي.

ابيمار: اسان کي ڪوٺا ڇئي، ٿئول تہ تو اسان تي ڪئي آهي. اسان ڇو ان خطاب جا حقدار ٿياسين؟ ڇا اسان حضرت نوح جي ڏيئي کي روشن نہ رکيوسين، ڇا هيءَ ٻيڙو جيڪو ڪڏهن ٿورڙن گداگرن جي جهوپڙي هئي، اسان ان کي دولتمند، محل ڪان بہ وڌيڪ مالدار نہ بنائي ڇڏيوسين؟ ڇا اسان ان جون حدون پري پري تائين نہ پکيڙيون سين؟ ايستائين جو هاڻي هڪ طاقتور بادشاهت بنجي چڪي آهي. جيڪڏهن اسان ڪوٺا آهيون تہ ٻوءِ اسان سچ پچ پر ڪوتيندڙ جن جا سرتاج آهيون.

ميرداد: حضرت نوح جو ڏيئو روشن تہ آهي، پر رڳو عبادت گاهہ ۾. اهو ڏيئو توهان جي ڪهڙي ڪم جو. جيستائين توهان پاڻ عبادت گاهہ نہ ٿا بڻجو. توهان جون دليون تيل ۽ وٽ نہ ٿيون بڻجن.

هن وقت "ٻيڙي" ضرورت کان وڌيڪ سون ۽ چانديءَ سان ڀريل آهي، ان ڪري اهو چيڪٽ پيو ڪري ۽ غوطا پيو کائي ۽ جلد ٻڏڻ وارو آهي. جڏهن تہ شروعاتي ٻيڙو زندگيءَ سان ڀرپور هئو. ان ۾ ڪوبہ بي جان بار نہ هو. ان ڪري ان جي خلاف سمنڊ جو ڪوبہ زور نہ پئي هليو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجا ساٿيو! بي جان بار کان خبردار رهو. جنهن انسان کي پنهنجي خدائيءَ ۾ ڪامل يقين آهي. ان لاءِ ٻيو سڀ ڪجهہ ٻي جان ٻوجهہ آهي. هو دنيا کي پنهنجي اندر جذب ڪري ٿو ونئي پر ٻوءِ ان جو بار نہ ٿو ڍوئي.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ جيڪڏهن توهان پنهنجو سون چاندي سمنڊ ۾ نہ اڇلائيندؤ تہ اهو توهان کي بہ ٻوڙيندو. ڇوتہ هر اها شيءِ جنهن کي انسان پنهنجي ضابطي ۾ آڻي ٿو اها شيءِ انسان کي پنهنجي ضابطي ۾ آڻي ڇڏي ٿي. جيڪڏهن توهان ان جي گرفت ۾ نہ ٿا اچڻ چاهيو تہ ان مٿان ضابطو ختم ڪريو.

ڪنهن بہ شيءِ جي قيمت طئہ نہ ڪريو. ڇوتہ معمولي کان معمولي شيءِ بہ انمول آهي. توهان هڪ مانيءَ جي قيمت مقرر ڪيو ٿا. سج، هوا، زمين، سمنڊ ۽ انسان جي ٻڪهر ۽ ڪاريگريءَ جي قيمت ڇونہ ٿا مقرر ڪيو، جن کان سواءِ ماني وجود ۾ نہ ٿي اچي سگهي.

ڪنهن بہ شيءِ جي قيمت طئہ نہ ڪريو. ٿي سگهي ٿو تہ توهان جي پنهنجي زندگيءَ جي قيمت طئہ ٿي وڃي. انسان جنهن شيءِ کي قيمتي سمجهي ٿو. ان جي زندگي ان کان وڌيڪ قيمتي نہ ٿي ٿئي. خبردار توهان پنهنجي انمول زندگيءَ کي ڪنهن سون جهڙي سستي نہ بنائي ڇڏجو.

ٻيڙي جون حدون توهان ڪيترائي ميل پوئتي ڏکي ڇڏيون آهن. جيڪڏهن توهان انهن کي زمين جي حدن سان ملائي ڇڏيوها تہ ٻوءِ بہ توهان محدود ۽ بند ۾ هجو ها. ميرداد چاهي ٿو تہ توهان لامحدوديت جي حدبندي ڪريو. سمنڊ زمين ۾ قيد هڪ ڦڙو ئي تہ آهي، پر هو زمين جي حدبندي ڪري ٿو. انسان ان کان ڪيڏو وڏو بنا ڪناري جي سمنڊ آهي؟ اهڙا ٻاراڻي مزاج جا نہ ٿجو جو انسان کي ڪڙيءَ کان مٿي تائين ماپڻ ويهو ۽ ٻوءِ سوچڻ لڳو تہ اسان ان جون سرحدون ڏسي ورتيون آهن.

ٿي سگهي ٿو تہ توهان ٻر ڪوٽيندڙن جا سرتاج هجو. جنئن مار چيو آهي، پر آهيو تہ ڪوئن جهڙائي نہ. جيڪي اونداهيءَ ۾ ٻورهيو ... آهن. جنهن جو ٻر جيترو وروڪڙ هوندو ان جو منهن اوتروئي سج کان ٻري هوندو. ابيمار مان تنهنجي ورن وکڙن کان واقف آهيان، جيئن تو چيو آهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ توهان ٿورڙا آهيو، جوڻ لاءِ تہ توهان دنيا جي حرص ۽ هوس کان آزاد ۽ حق تعاليٰ ۾ جذب ٿيل آهيو. پوءِ بہ توهان کي دنيا سان ڳنڍڻ وارا رستا ور وکڙ ۽ اونداهہ وارا آهن. ڇا مون کي توهان جا جذبات نانگ وانگر ڦوڪون هڻندا پڌڻ ۾ نہ ٿا اچن؟ ڇا مان توهان جي عداوتن کي توهان جي خدا جي عبادتگاهہ تي رڙهندڙ ۽ وٺ کائيندو نہ ٿو ڏسان؟ هوندؤ تہ توهان ٿورڙائيءَ ۾ پر افسوس ان ۾ ڪيترا لشڪرن جا لشڪر موجود آهن.

تو جيو آهي تہ توهان پر ڪوتيندڙن جا سرتاج آهيو. جيڪڏهن توهان پنهنجي عملن ۾ پرڪونيندڙ هجو ها تہ توهان ڪڏهن ڪو زمين مان ٿي نہ پر سج مان، آسمان تي گردش ڪندڙ پين ستارن ۽ سيارن مان پنهنجو رستو ناهي چڪا هجو ها. ڪوئن کي پنهنجي نوڪدار جهڙي پوٺ ۽ جنبن سان پنهنجي اونداهيءَ ۾ رستو ناهڻ ڏيو. توهان کي پنهنجو وڏو رستو ڳولڻ لاءِ اکيون ڇنيڻ جي بہ ضرورت نہ آهي. توهان هن نڪاٽي ۾ ويني پنهنجي روح جا لغام ڪليل ڇڏي ڏيو. توهان جي بنا رستي وجود جي بادشاهت جي حيرت انگريز خزانن تائين پهچڻ لاءِ اهو ئي روح توهان جو خدائي اڳواڻ آهي. بنا خوف ۽ ثابت قدميءَ سان پنهنجي رهنما جي پنيان هلندا ويجو. ان جي پيرن جا نشان پلي پري کان نظر ايندڙ تارن تائين ويندا هجن. اهي توهان لاءِ ان حقيقت جو ثبوت ۽ ضمانت هوندا ۽ اتي اڳوات ئي توهان جون ٻاڙون موجود آهن. جوتہ توهان ڪنهن بہ اهڙي شيءِ جو تصور نہ ٿا ڪري سگهو. جيڪا توهان جي باطن ۾ نہ هجي يا توهان جو پنهنجو جزو نہ هجي.

ڪوبہ وڻ پنهنجي ٻاڙن کان وڌيڪ نہ ٿو وڌي سگهي. پر انسان لامحدوديت تائين پکڙجي سگهي ٿو. جوتہ ان جي ٻاڙ ابديت ۾ آهي.

پنهنجي لاءِ حدون مقرر نہ ڪريو. ايستائين پکڙجندا ويجو جو ڪوبہ اهڙو سيارو نہ رهجي وڃي، جنهن تائين توهان جي رسائي نہ هجي. پکڙجندا ويجو. جيستائين ڪل عالم اتي نہ هجي، جتي توهان اتفاق سان موجود هجو. پکڙجندا ويجو تہ جيئن جتي بہ ڪٿي توهان پنهنجو پاڻ سان ملو. اتي ئي خدا بہ توهان کي ملي وڃي. پکڙجندا ويجو. پکڙجندا ويجو.

اونداهيءَ ۾ ان پروسيءَ جو ڪوبہ ڪم نہ ڪيو تہ اونداهيءَ هڪ پردو آهي، جنهن مان ڪابہ نگاهہ داخل نہ ٿي ٿي سگهي، جيڪڏهن توهان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي ظلمات جي انڌو ڪيل مائٽن کان شرم نہ ٿو اچي تہ گھٽ ۾ گھٽ ڪڙڪيٽي ۽ چمڙي کان تہ شرم ڪريو.

منھنجا ساٿيو! اونداهي ڪا شيءِ نہ آهي. هر جاندار جون ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ روشنيءَ جا ڌار ڌار درجا آهن. توهان جو روشن ڏينهن هنج پکيءَ لاءِ صبح جو هلڪو سوجهرو آهي، توهان جي ڪاري ڀاٽ رات ڏيڏر لاءِ روشن ڏينهن آهي. جيڪڏهن اونداهيءَ کي بي پردي ڪيو وڃي تہ ڪنهن ٻي شيءِ جو پردو ڪيئن ٿيندو؟

ڪنهن شيءِ تي پردو وجهڻ جي ڪوشش نہ ڪريو. جيڪڏهن توهان جي رازن کي ڪا ٻي شيءِ بي نقاب نہ ڪندي تہ خود انهن جو پردو ئي انهن کي بي نقاب ڪري ڇڏيندو. ڇا ڏکڻ کي خبر نہ آهي تہ ٿانو ۾ ڇا رکيو آهي. جڏهن انهن جا ڏکڻ لاٿا وڃن تہ ناگن ۽ ڪيئن سان ڀريل ٿانون تي ڇا گذرندو هوندو؟

مان توهان کي چوان ٿو تہ توهان جي سيني مان ڪوبہ ساهہ اهڙو نہ ٿو نڪري جيڪو توهان جا ؛ونهي کان اونهان راز هوا ۾ نشر نہ ڪندو هجي. ڪنهن جي اک مان اهڙي ڪابہ نگاهہ نہ ٿي نڪري، جيڪا پاڻ سان گڏ ان جي نفساني خواهشن، خوف ۽ حراس ۽ مسڪراهٽن ۽ لڙڪن سان گڏ پوري اک کي ڪٽي تہ ڦرندي هجي، ڪوبہ خواب ڪنهن در ۾ تيستائين داخل نہ ٿو ٿئي جيستائين اهو هر دروازي تي ٺڪ ٺڪ نہ ڪري آيو هجي.

ان لاءِ خيال ڪيو تہ توهان ڪيئن ڏسو ٿا. خيال ڪريو تہ توهان ڪھڙيءَ ريت خوابن کي دروازن جي اندر داخل ٿيڻ ڏيو ٿا ۽ ڪھڙن کي توهان گذري وڃڻ ڏيو ٿا؟

ها! جيڪڏهن توهان درد ۽ فڪر کان آزاد ٿيڻ چاهيو ٿا تہ ميرداد ان جو طريقو بہ وڏي خوشيءَ سان ٻڌائيندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب نائون

بنا غم جي زندگي گهارڻ

(ساٿي جاڻ ڇاهين ٿا تہ ڇا ميرداد ٻيڙي ۾ لڪي سوار ٿيندڙ مسافر آهي)

ميڪاسٽر: اسان کي رستو ڏيکار.

ميرداد: فڪر ۽ ڏک، کان آزاد ٿيڻ جو رستو هي آهي.

"اهڙيءَ ريت سوچيو، جڻ توهان جي هر سوچ، آسمان ۾ سڀني جي ۽ هر هڪ شيءِ جي ڏسڻ لاءِ باهہ جي لفظن ۾ اُڪيري ويندي، ڇوتہ اصل ۾ آهي بہ ائين ئي."

"اهڙيءَ ريت ڳالهايو جڻ سموري ڪائنات هڪ ئي ڪن هجي ۽ توهان جي چيل ڳالهہ ٻڌڻ لاءِ بيتاب هجي ۽ اصل ۾ آهي بہ ائين."

"اهڙيءَ ريت عمل ڪريو جڻ توهان کي هر عمل پنهنجي جان تي برداشت ڪرڻو آهي ۽ واقعي برداشت ڪرڻو بہ آهي."

"اهڙيءَ ريت خواهش ڪريو جڻ توهان پاڻ خواهش هجو، ۽ اصل ۾ آهي بہ ائين ئي."

"زندگي اهڙي طرح گذاريو، جڻ توهان جي خدا کي ضرورت هجي تہ توهان ان جي زندگي جيئو ۽ اصل ان کي اها ضرورت بہ آهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

همبال: تون اسان کي ڪيستائين منجهائي رکندينءَ؟ تون اسان سان اهڙي ڳالهه ڳالهائين ٿو جيڪا نہ تہ ڪنهن انسان ڪئي آهي ۽ نہ ئي ڪنهن ڪتاب ۾ لکيل آهي.

بنون: اسان کي پنهنجي اصليت ٻڌاءِ تہ جيئن اسان کي معلوم ٿئي تہ اسان تنهنجي ڳالهہ ڪهڙي ڪن سان ٻڌون. جيڪڏهن تون ئي ٻيڙيءَ ۾ لڪي سوار ٿيندڙ مسافر آهين تہ اسان کي ان جو ڪو ثبوت ڏي.

ميرداد: تو ٺيڪ چيو آهي. بنون تنهنجا گهڻا ڪن آهن. ان ڪري تون ٻڌي نہ ٿو سگهين. جيڪڏهن تو وٽ ٻڌڻ ۽ سمجهڻ وارو هڪ ئي ڪن هجي ها تہ توکي ڪنهن بہ ثبوت جي ضرور نہ هجي ها.

بنون: "ٻيڙي ۾ لڪي سوار ٿيندڙ مسافر" کي دنيا بابت فيصلو ڏيڻ لاءِ اچڻ گهرجي. اسان "ٻيڙي" وارا ماڻهو بہ پنهنجو فيصلو ڏيڻ ۾ ان سان گڏ شامل هونداسون. ڇا هاڻي اسان پنهنجو پاڻ کي "فيصلي جي آخري ڏينهن" لاءِ تيار ڪريون؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ڏهون

فيصلي ۽ فيصلي جي ڏينهن بابت

ميرداد: مون پنهنجي وات مان ڪوبہ فيصلو نہ ٻڌايو آهي. مون وٽ ڏيڻ لاءِ مقدس عرفان آهي. مان دنيا بابت ڪو فيصلو ڏيڻ نہ آيو آهيان، پر ڏنل فيصلن کي واپس ڪرڻ آيو آهيان، ڇوتہ رڳو جهالت ئي عدالتي ويس پائي قانونن جو بحث شروع ڪري ٿي ۽ سزائون ٻڌائڻ پسند ڪري ٿي.

جهالت بذات خود جهالت جو سڀني کان وڏو بي لحاظ منصف آهي. انسان کي ڏسو، ڇا هُن جهالت ۾ پنهنجو پاڻ کي ٽڪرا ٽڪرا ڪري ۽ انهن سڀني شين لاءِ جن سان ان جي ورچيل دنيا جڙي ٿي، موت کي سڏ نہ ڏنو؟

مان توهان کي ٻڌايان ٿو، "الله" ۽ "انسان" جهڙيون ڪي بہ شيون نہ آهن. ها! پر الله-انسان (God-Man) يا انسان الله (Man-God) ضرور آهي. اهو هڪ آهي، ان کي جيئڻ وٽيوَ وند ڪريو. جيئڻ وٽيوَ ضرب ڪريو. هو سدائين هڪ ئي رهي ٿو.

الله جي وحدت ئي الله جو ازلي ۽ ابدي قانون آهي. اهو قانون پنهنجي پوئلڳي پاڻ ڪرائي ٿو. هر طرف پنهنجي اظهار ڪرڻ يا پنهنجي وقار ۽ طاقت کي قائم رکڻ لاءِ ان کي ڪنهن منصف يا عدالت جي ضرورت نہ آهي، سموري مخلوقات ڏنل ۽ اڻ ڏنل هڪ ئي آواز ۾، انهن سڀني لاءِ، جن وٽ ٻڌڻ وارا ڪن هجن، هڪ ئي اعلان ڪندي رهي ٿي.

ڇا سمنڊ- پلي اهو ڪيترو وڏو ۽ اونهو آهي- هڪ ڦڙو بہ نہ آهي؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇا زمين-پلي اها پري پري تائين پکڙيل آهي-هڪ ٻـ سيارو نـ آهي؟

ڇا سمورا تارا- پلي اهي اڻ ڳڻيا هجن- هڪ ئي ڪائنات نـ اهن؟

اهڙيءَ ريت سڄي انسان ذات هڪ ئي انسان آهي.

اهڙيءَ ريت انسان پنهنجي دنيا سميت هڪڙو مڪمل ايڪو آهي.

منهنجا سائيو! خدا جي وحدت ئي هستيءَ جو اڪيلو قانون آهي. ان جو ٻيو نالو آهي محبت. ان جو ڇاڻڻ ۽ ان جو پابند رهڻ ئي زندگيءَ ۾ قائم رهڻ آهي، پر ڪنهن ٻئي قانون جي تابع رهڻ نيستي (Nothingness) يا موت ۾ داخل ٿيڻ آهي.

"زندگي" سهيڙجڻ آهي ۽ "موت" وکري وڃڻ آهي. زندگي گڏ ٿيڻ آهي ۽ موت ٽٽي وڃڻ. ان ڪري انسان ٻئي زندگي جيئڻ وارو - انهن ٻنهي جي وچ ۾ لڙڪي رهيو آهي، جو تـ هو گڏ تـ ٿيندو پر وکري ۽ يڪجاءِ تـ ٿيندو پر ٽٽي ٽٽي. گڏ ۽ يڪجاءِ ٿيندي هو خدا ئي قانون جي پيروي ڪري ٿو ۽ ان کي انعام ملي ٿي زندگي ۽ جيڪو وکري يا ٽٽي ٿو اهو خدا ئي قانون جي خلاف گناهـ ڪري ٿو ۽ موت جي ڪڙي ميوي جو حقدار ٿئي ٿو.

تنهن هوندي بہ توهان جيڪي پاڻ پنهنجي ذريعي ڏوهاري قرار ڏنا ويا آهيو. انهن انسانن جي متعلق فيصلو ٻڌائڻ ويهي رهندؤ جيڪي توهان وانگر اڳوات ئي پنهنجو پاڻ کي ڏوهاري قرار ڏيئي ڇڪا آهن. منصف ۽ فيصلو ٻئي خطرناڪ!

درحقيقت ان ڪان تـ هي بہ گهڻ خطرناڪ ٿيندو جو بہ سنگين ڏوهاري هڪڙئي کي ڦاسيءَ جي سزا ٻڌائين.

هي ان ڪان بہ گهڻ ڪلٺهاب ٿيندو جو ٻن ڏاندن هڪ پاڃاري ڪنڌن ۾ وجهي ڇڏي هجي ۽ انهن مان هر هڪ ٻئي کي چوي تـ. "مان توکي پاڃاري پارائيندس."

هي ان ڪان بہ گهڻ واهيات هوندو جو هڪ قبر ۾ ٻيل بہ لاش هڪ ٻئي تي قبر جون ملامتون موڪلين.

ان ڪان تـ اهي بہ انڌا ئي رحم جوڳا هوندا. جيڪي هڪٻئي جي اکين ۾ رانيوٽا هٿي رهيا هجن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجا ساٿيو! عدالت جي هر مسند ڪان بچو. ڇوتہ ڪنهن شخص يا شيءِ بابت فيصلو ڏيڻ لاءِ توهان کي رڳو خدا ئي قانون کي ڄاڻڻ ۽ ان موجب جيئڻو نہ پوندو، پر شاهدي بہ ڏٺي پوندي. ڪنهن متعلق مقدمي ۾ شاهدن جي طور تي توهان ڪنهن کي ڏندؤ؟

ڇا توهان هوا کي عدالت ۾ گهرائيندؤ؟ ڇوتہ آسمان جي هيٺان جيڪو بہ واقعو ٿئي ٿو، هوا ان واقعي ۾ مدد ڪري ٿي ۽ ان لاءِ ترغيب ڏئي ٿي.

يا توهان تارن جا نالا شاهدن جي فهرست ۾ شامل ڪندؤ؟ ڇوتہ جيڪي ڪجهہ بہ دنيا ۾ ٿئي ٿو، تارا ان جا راز دار هوندا آهن.

يا وري توهان "آدم" کان وٺي اڄ تائين مري ويل هر شخص کي حاضر ٿيڻ جو حڪم ڏيندؤ، ڇوتہ سمورا مري ويل ماڻهو جيئرن ۾ زنده آهن.

جيڪڏهن ڪنهن مقدمي ۾ مڪمل شاهدي پيش ڪرڻي هجي تہ "ڪائنات" جو شاهد هئڻ ضروري آهي. جڏهن هن ڪائنات کي عدالت ۾ گهرائي سگهندؤ تہ توهان کي پوءِ عدالتن جي ضرورت ئي نہ پوندي، تڏهن توهان پاڻ عدالت جي مسند تان لهي شاهد کي ئي منصف بڻائڻ پسند ڪندؤ.

جڏهن توهان سيني کي سڃاڻندؤ تہ ڪنهن بابت بہ فيصلو نہ ڏيندؤ يعني ڪنهن جا بہ عيب نہ اگهاڙيندؤ.

جڏهن توهان مخلوقات کي گڏ ڪرڻ جي لائق ٿي ويندؤ،تہ پوءِ توهان وڪريل ماڻهن مان ڪنهن بہ هڪ کي ڏوهاري قرار ڏيڻ پسند نہ ڪندؤ ڇوتہ توهان کي خبر هوندي تہ وڪرڻ واري کي سندس وڪراءَ ئي ڏوهاري قرار ڏنو آهي ۽ پوءِ توهان پنهنجو پاڻ کي ڏوهاري قرار ڏنل ان شخص کي ڏوهاري قرار ڏيڻ جي بجاءِ توهان ان کي سزا ۽ ڏوهہ کان آزاد ڪرڻ جي ڪوشش ڪندؤ.

هيٺر "انسان" پنهنجو پاڻ ڪنيل بار سان تمام گهڻو سٽيل آهي ان جو رستو گهڻو ڪيڙيءَ وارو ۽ منجهيل آهي. هر نئون فيصلو منصف ۽ ڏوهاري ٻنهي لاءِ هڪ فالتو بوجهہ بنجي وڃي ٿو. جيڪڏهن توهان چاهيو ٿا تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توهان جا بار هلڪا ٿين ٿا ته ڪنهن به انسان بابت فيصلو نه ڏيو. جيڪڏهن توهان چاهيو ٿا ته توهان جا بار پنهنجو پاڻ لهي وڃن، توهان جو رستو هموار هجي ته پنهنجي قدمن جي صحيح رخ لاءِ عرفان کي پنهنجو اڳواڻ بنايو.

مان توهان بابت ڪو فيصلو ٻڌائڻ نه آيو آهيان. پر توهان لاءِ مقدس عرفان کڻي آيو آهيان.

بنون: قيامت جي ڏينهن لاءِ توهان اسان کي ڇا ٻڌائيندا؟"

ميرداد: بنون، هر ڏينهن قيامت جو ڏينهن آهي، هر اک ڇنڀ کان پوءِ هر هڪ شخص جي حساب جي پاڇي ڪڍي ويندي آهي. ڪجهه به لڪل نه ٿو رهي، ڪابه شيءِ حساب کان ٻاهر نه ٿي رهي.

ڪو خيال، ڪو عمل ۽ فعل ڪا خواهش اهڙي نه ٿي رهي جيڪا سوچيندڙ، ڪندڙ ۽ چاهيندڙ جي اندر ۾ اڪري نه ٿي وڃي. هن دنيا ۾ ڪوبه عمل، ڪابه خواهش ۽ ڪو خيال سنڌ نه ٿو رهي. جيڪو ڪجهه خدا ئي قانون موجب ٿئي ٿو "زندگيءَ". سان لاڳاپجي وڃي ٿو، جيڪو ڪجهه ان جي خلاف ٿئي ٿو اهو "موت" سان وڃي ملي ٿو.

بنون: تنهنجا سڀ ڏينهن هڪجهڙا نه هوندا آهن، ڪجهه پرسڪون هوندا آهن، اهي صحيح طور تي گذريل لمحن جو ڦل هوندا آهن.

ڪجهه ڪڪرن ۾ ويڙهيل هوندا آهن، اهي "موت" ۾ نيم خوابي ۽ "زندگيءَ ۾ نيم ٻيداري، جي حالت ۾ گذاريل گهڙين جي سوکڙي هوندا آهن.

ڪجهه ٻيا تيز رفتار طوفانن تي سوار ٿي ايندا آهن. اکين ۾ ڪنوڻ جي چمڪ ۽ ناسن ۾ ڪڪرن جو گوڙ کڻي- اهي مٿان کان توهان تي غضب موڪليندا آهن، هيٺان کان ڇهڪ هڻندا آهن، اهي توهان کي سڄي ۽ کٻي اڇليندا رهندا آهن. اهي توهان کي زمين تي اونڌو ڪري اڇلائيندا آهن ۽ توهان کي ڌڌڙ چٽڻ تي مجبور ڪندا آهن ۽ توهان چاهيندؤ ته ان کان نه جمڻ ئي بهتر هو. اهڙا ڏينهن ارادي طور خدائي قانون جي مخالفت ۾ گهاريل گهڙين جو ڦل هوندا آهن.

دنيا سان ايئن ئي ٿيندو آيو آهي. جيڪي پاڇا هن وقت آسمانن تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چانيل آهن. اهي انهن پاڇن ڪان جيڪي پاڻ سان گڏ طوفان ڪٺي آيا هئا، ٿورو بہ گهٽ منحوس نہ آهن. پنهنجون اکيون کوليو ۽ ڏسو.

جڏهن توهان ڪڪرن کي ڏکڻ جي هير تي سوار اتر ڏانهن ڀڄندي ڏسو ٿا تہ ڇئو ٿا تہ اهي اسان لاءِ مينهن آڻيندا تہ پوءِ توهان انساني ڪڪرن جي معنيٰ ڪيڻ لاءِ اهڙي قسم جي سمجهہ کان ڪم ڇونہ ٿا وٺو؟ توهان ڇونہ ٿا ڏسو تہ انسان بري طرح انهن ۾ ڦاسجي ويو آهي؟

مونجهاري جي حل جو ڏينهن ويجهو آهي. اهو ڏينهن ڪيترو خوفائتو هوندو!

ڏسو. اڻ ڳڻين صدين جي دوران انسانن جا چار سندن نفس ۽ روح جي رڳن مان اٿيا ويا آهن. انسانن کي انهن جي ڦندي مان آجو ڪرڻ لاءِ انهن جو تاجي پيٺو اديڙٺو پوندو. انهن جا هڏا بہ ڇڪنا چور ڪرڻا پوندا ۽ اها ڪل اديڙڻ ۽ هڏين کي چٽڻ جو ڪم ڪين پاڻ کي ئي ڪرڻو پوندو. تيپسيا ڪرڻي پوندي.

جڏهن ڊڪڻ ڪنيا ويندا ۽ اهي پڪ سان ڪنيا ويندا ۽ جڏهن ديگڙيون جيڪي ڪجهہ انهن ۾ آهي، ٻاهر ڪڍنديون. جيڪو ٿيڻو ئي آهي. تہ انسان شرم کان پنهنجو ٻوٿ ڪٿي لڪائيندو ۽ ان جي ڀڃي وڃڻ لاءِ ڪهڙي جاءِ هوندي؟

ان ڏينهن " جيئرا انسان مئلن تي رشڪ ڪندا ۽ مري ويل جيئندڙن تي لعنت وجهندا. انسانن جا لفظ سندن نڙيءَ ۾ چنبڙي ويندا ۽ روشني سندن پنبڻين تي ڄمي ويندي. سندن دلين مان نانگ ۽ وڇون نڪري ايندا ۽ خوف ۾ ويڙهجي دانهون ڪندا. اهي نانگ ۽ وڇون ڪٿان آيا. تڏهن انهن ک ياد نہ هوندو تہ اهي انهن پنهنجي دلين ۾ پالي رکيا هئا.

ٻنهنجون اکيون کوليو ۽ ڏسو! اسان جي هن "ٻيڙي" ۾ غرق ٿيندڙ دنيا لاءِ روشن مناري جي طور تي قائم ڪيل گپ جو هڪ انبار بہ آهي. توهان جنهن کي ڪنهن بہ صورت ۾ پار نہ ٿا ڪري سگهو. جيڪڏهن روشن منارو پاڻ سرڪڻ ڦاهي تي وڃي تہ سمنڊ ۾ سفر ڪندڙن جي حالت ڪيڏي خراب ٿيندي.

ميرداد: توهان لاءِ ٻيڙو ٺاهيندو. نيڪ هن ئي آکيري ۾ ان جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيڙهہ رکي ان جي اڏاوت ڪندو. جڏهن توهان هن آڪيري مان اڏري دنيا ۾ ويندؤ تہ توهان وٽ زيتون جي ٽارين بجاءِ لازوال زندگي هوندي. ان لاءِ ضروري آهي تہ توهان وٽ خدا ئي قانون جو علم هجي ۽ توهان ان تي عمل ڪريو.

اسان ڪي خدا ئي قانون جو علم ڪيئن ملندو ۽ ان تي ڪيئن عمل ڪريون؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب يارهون

محبت خدائي قانون آهي

(ميرداد ساٿين جي وچ ۾ ڇڪتاڻ پيدا ٿيڻ جي اڳڪٿي ڪري ٿو ۽ رباب وڄائي نئين پيڙهي جو گيت ڳائي ٿو.)

ميرداد: محبت خدائي قانون آهي.

توهان کي زندگي ان ڪري عطا ڪئي وئي آهي تہ جيئن محبت ڪرڻ سکو. توهان محبت ان ڪري ڪريو ٿا تہ جيئن توهان جيئڻ سکو. انسان مان ڪنهن بہ ٻي سبق سکڻ جي اميد نہ ٿي ڪري سگهجي.

۽ ڇا محبت اها نہ آهي تہ محبوب، محبوبہ کي سدائين لاءِ پنهنجي هستيءَ ۾ جذب ڪري وٺي تہ جيئن اهي ٻئي هڪ ٿي وڃن.

ٻانهي کي ڪنهن سان يا ڪيئن محبت ڪرڻي آهي؟ ڇا ٻانهي کي حياتيءَ جي وڻ تي لڳل ڪنهن خاص پن جي چونڊ ڪري پنهنجي سموري محبت ان تي لاهي ڇڏڻي آهي؟ پوءِ جنهن تي اهو پن لڳل آهي ان ڏار جو ڇا ٿيندو؟ ان ٿڙ جو ڇا ٿيندو جيڪو ان کي جهلي بيٺو آهي. ان ڇوڏي جو ڇا ٿيندو جيڪو ٿڙ جي حفاظت ڪري ٿو. انهن پاڙن جو ڇا ٿيندو جنهن کي ڇوڏن، ٿڙ، ڏارن ۽ پنن کي خوراڪ پهچائين ٿيون. ان مٽيءَ جو ڇا ٿيندو. جنهن پاڙن کي پنهنجي هنج ۾ جهليو آهي. پوءِ سج، سمنڊ ۽ هوا جو ڇا ٿيندو. جيڪي ان مٽيءَ کي زرخيز ڪن ٿا.

جيڪڏهن ڪنهن وڻ تي لڳل ننڍو پن توهان جي محبت جو حقدار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي تہ ہوءِ جا پورو وڻ ان ڪان وڌيڪ حقدار نہ هوندو؟ اها محبت جيڪا ڪل جي هڪ جزي جي چونڊ ڪري ٿي، پنهنجي تقدير ۾ غم جي ليڪ ڇاهي ٿي.

"توهان چئو ٿا" تہ ڪنهن وڻ تي قسمين قسمين ڦل لڳل ٿين ٿا. ڪي صحتمند تہ ڪي بيمار، ڪي خوبصورت تہ ڪي بدصورت، ڪي وڏا تہ ڪي ننڍا. انهن مان چونڊ جي مجبوري تہ اسان تي لازم هوندي.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ بيمارن جي زرديءَ مان صحتمندن جي تازگي جنم وٺي ٿي. مان توهان کي اڳتي ٻڌايان ٿو تہ بدصورتي ئي سونهن جي پليٽ (Palette) رنگ ۽ برش هوندي آهي ۽ بندري جيڪڏهن پنهنجو قد ڏکي کي نہ ڏنو هجي ها تہ ڪڏهن بہ ننڍو نہ هجي ها.

توهان زندگيءَ جو وڻ آهيو. پنهنجي پاڻ جي ونڊ ورچ کان خبردار رهو. تہ ڪڏهن ميوي جي خلاف ميوي کي نہ، پن جي مقابلي ۾ پن کي نہ ٽاريءَ جي مخالفت ۾ ٽاريءَ کي نہ، ٻار جي مقابلي ۾ ٽڙ کي ۽ نہ. ڌرتي ماءُ تي وڻ کي ترجيح ڏيو. پر توهان ڪيو اهو ٿي ٿا جڏهن توهان هڪ جزي کي ٻين کان وڌيڪ يا پوري جي پوري محبت ڏيئي ڇڏيو ٿا.

توهان زندگيءَ جو وڻ آهيو. توهان جون پاڙون هر هنڌ آهن. توهان جون ٽاريون ۽ پن هر جاءِ تي آهن. توهان جو ميوو هر هڪ جي وات ۾ آهي. ان وڻ جو ميوو ڀلي ڪهڙو بہ هجي، پاڙون ڪهڙيون بہ هجن. اهي ميوا توهان جا آهن. اهي پاڙون ۽ پن توهان جا آهن. اهي ٽاريون توهان جون آهن جيڪڏهن توهان چاهيو ٿا تہ وڻ مان منو ۽ خوشبودار ميوو پيدا ٿئي. جيڪڏهن توهان چاهيو تہ اهو سدائين صحتمند ۽ سڪيو سنابو رهي تہ توهان کي ان جوهر جو خيال رکڻو پوندو. جنهن مان ان جي پاڙن جي پرورش ڪريو ٿا.

محبت زندگيءَ جو جوهر آهي. جڏهن تہ نفرت موت جو مواد. پر رت وانگر محبت جو رڳن ۾ بنا روڪ دورو ضروري آهي. رت کي دٻائيندؤ تہ اهو هڪ خطرو بڻجي ويندو. پليڪ (Plaue) جو روڳ بڻجي ويندو. ۽ نفرت ڇا آهي؟ دٻايل ۽ روڪيل محبت ئي تہ آهي. نفرت قاتل زهر جو ڪم ڪري ٿي ٻيئندڙن ۽ پيارينڊڙن نفرت ڪندڙن ۽ نفرت جي نذر ٿيلن، ٻنهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ.

توهان جي زندگيءَ جي وڻ جو پيلو پن محبت کان ڌار ڪيل پن آهي. پيلي پن تي الزام نہ هڻو.

ڪومايل ٽاري "محبت" جي اڄايل ٽاري نہ آهي. ڪومايل ٽاريءَ تي تهمت نہ هڻو.

نفرت ڪي جوسي ٻجي ويل ميوو ئي ڪنو ميوو هوندو آهي. ڪني ميوي تي الزام نہ هڻو. پر پنهنجي اندر ۽ ڪنجوس دل تي الزام هڻو. جيڪا ٽورڙن ڪي زندگيءَ جي جوهر جي خيرات ڏيئي ٻين ڪي محدود ڪري ڇڏي ٿي. ايئن ڪندي دراصل اها پاڻ بہ ان کان محروم ٿي وڃي ٿي.

پنهنجو پاڻ سان محبت ڪرڻ کانسواءِ ٻئي سان محبت ڪرڻ ممڪن نہ آهي. هر هڪ ڪي پنهنجي پاڪر ۾ پريندڙ پنهنجي ذات کان سواءِ ڪابہ ٻي ذات اصلي نہ آهي. خدا ان ڪري ننهن کان جوٽيءَ تائين محبت آهي، ڇوتہ هو پنهنجو پاڻ سان محبت ڪري ٿو.

جڏهن توهان محبت کان ڏکي ٿي وڃو ٿا تہ سمجهي وٺو تہ توهان ڪي پنهنجي اصل ذات جي ڄاڻ ئي نہ پئي آهي ۽ نہ ئي محبت جي سونهري چاٻي توهان ڪي هٿ لڳي آهي، ڇوتہ توهان پنهنجي ڪجهہ ڏينهن واري ذات سان محبت ڪريو ٿا. ان ڪري توهان جي محبت بہ ڪجهہ ڏينهن جي آهي.

مرد جي عورت سان محبت، محبت نہ آهي، لهو محبت جو هلڪو ڀاڃو آهي، ماءُ پيءُ جي اولاد سان محبت، محبت جي پاڪ عبادتگاهہ جو اڱڻ آهي. جيستائين هر مرد هر عورت جو محبوب نہ ٿو ٿئي ۽ هر عورت هر مرد جي محبوبہ، جيستائين هر اولاد، هر هڪ ماءُ پيءُ جي اولاد نہ ٿي ٿئي، هر ماءُ پيءُ هر اولاد جو ماءُ پيءُ، تيستائين مرد ۽ عورتون ڀلي اها ڌاڙ هڻندا رهن تہ هڏن ۽ گوشت جو هڏن ۽ گوشت سان ميلاپ ٿي ويو پر انهن ڪي اهو حق هرگز حاصل نہ هوندو تہ اهي محبت جو مقدس لفظ بہ پنهنجي زبان تي آڻين. ڇوتہ ايئن چوڻ ڪفر آهي.

ٻُڌپ ۾ جيستائين توهان جو هڪ بہ دشمن آهي، تيستائين توهان جو ڪوبہ دوست نہ آهي. جڏهن دل ۾ دشمني ڪي پناهہ ڏني ويئي هجي تہ ان ۾ دوستي ڪيئن بنا خوف جي وڃي سگهندي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيستائين توهان جي دلين ۾ نفرت جو واهيرو آهي، توهان محبت جي سرور کان واقف نہ ٿيندؤ. جيڪڏهن توهان هڪ ننڍڙي ڪيئين ڪي ڇڏي باقي سڀني شين جي پرورش زندگيءَ جي جوهر سان ڪندا وجو تہ پوءِ اهو ننڍڙو ڪيڙون اڪيلو ئي توهان جي زندگي زهر ڪري ڇڏيندو. جوتہ ڪنهن شيءِ يا ڪنهن شخص سان محبت ڪندي توهان پنهنجي ذات سان محبت ڪيو ٿا. ساڳيءَ ريت ڪنهن شيءِ يا ڪنهن شخص سان نفرت ڪندي دراصل توهان پنهنجو پاڻ سان نفرت ڪريو ٿا. جوتہ جنهن سان توهان نفرت ڪيو ٿا تہ اهو پوري طرح ڪنهن سڪي جي ٻنهي پاسن وانگر اڻ لکي صورت ۾ ان هستيءَ سان واڳيل آهي، جنهن سان توهان محبت ڪيو ٿا. جيڪڏهن توهان پنهنجو پاڻ سان ايمانداريءَ وارو سلوڪ ڪرڻ چاهيو ٿا تہ ان کان اڳ جو توهان ان سان محبت ڪريو. جنهن سان توهان محبت ڪريو ٿا ۽ جيڪو توهان سان محبت ڪري ٿو، توهان ان سان محبت ڪريو جنهن کان توهان نفرت ڪريو ٿا ۽ هو توهان کان نفرت ڪري ٿو.

محبت ڪا نيڪي نہ آهي، محبت هڪ ضرورت آهي. ماني ۽ پاڻيءَ کان بہ اهم، روشنيءَ ۽ هوا کان بہ وڌيڪ ضروري.

ڪنهن کي بہ محبت تي مغرور نہ ٿيڻ گهرجي. محبت اهڙيءَ ريت توهان جي سامهن ۾ بنا رڪاوٽ ۽ لاشعوري طور تي اندر اچڻ ۽ وڃڻ گهرجي جيئن هوا توهان جي اندر ۽ ٻاهر اچي وڃي ٿي.

محبت کي ضرورت نہ آهي جو ڪو ان جو مان وڌائي. اها جنهن کي پنهنجي مان مطابق سمجهي ٿي، ان دل جو رتبو اها خود بخود مٿيرو ڪري ڇڏي ٿي.

محبت جو ڪو صلو نہ گهرجي. محبت ئي محبت جي مناسب جزا آهي، جيئن نفرت ئي نفرت جي صحيح سزا آهي.

"محبت" سان ڪابہ ڏي وٺ نہ ڪيو. جوتہ محبت سواءِ پنهنجو پاڻ جي ڪنهن ٻئي جي اڳيان جواب ده نہ هوندي آهي.

محبت نہ تہ ڪنهن کي اوڌر ڏيندي آهي ۽ نہ وٺندي آهي. محبت خريد و فروخت نہ ڪندي آهي، پر جڏهن اها ڏيڻ تي ايندي آهي تہ پنهنجو سڀ ڪجهہ لٽائي ڇڏيندي آهي ۽ جڏهن وٺڻ تي ايندي آهي تہ سڀ ڪجهہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وني ڇڏيندي آهي. ان جو ونڻ ئي ان جو ڏيڻ آهي. ان جو ڏيڻ ئي ان جو ونڻ آهي. ان ڪري اها اڄ سياڻي ۽ سدائين هڪجهڙي رهندي آهي.

جيئن سمنڊ ۾ وهي خالي ٿيندڙ ڪو زبردست درياءُ سمنڊ وسيلي وري سدائين لاءِ ڀرجي ويندو آهي، ساڳيءَ ريت توهان ڪي "محبت" ۾ خالي ٿيڻ گهرجي تہ جيئن توهان محبت سان ڀرپور رهو. اهو تلاءُ جيڪو سمنڊ جي سوغات ان ڪي موٽائڻ کان گهٻرائيندو آهي، هڪ ڪني گپ بنجي ويندو آهي.

محبت ۾ نہ وڌيڪ جي گنجائش هوندي آهي نہ گهٽ جي. جنهن وقت توهان ان جا درجا مقرر ڪرڻ ۽ ان جي ماپ تور ڪرڻ جي ڪوشش ڪندؤ تہ اها توهان جي هٿن مان نڪري ويندي ۽ پنهنجي پٺيان ڇڏي ويندي پنهنجون ڪڙيون يادون.

محبت ۾ "هاڻي" ۽ "پوءِ" نہ ٿيندا آهن ۽ نہ "هتي" "هتي" ئي هوندا آهن .سموريون موسمون محبت جون هونديون آهن. سموريون جايون محبت جو موزون گهر آهن.

محبت ڪي حدون يا بندشون گوارا نہ ٿي ڪري، جنهن محبت جي راهہ ۾ ڪا بندش موجود هجي، سمجهو تہ ها اڃا محبت سڏرائڻ جي حقدار نہ آهي.

مان توهان کان اهو اڪثر ٻڌو آهي تہ محبت انڌي هوندي آهي، ڇو تہ ان کي پنهنجي محبوب ۾ ڪوبہ نقص نظر نہ ٿو اچي. ان قسم جي انڌائپ ئي اعليٰ درجي جي بصيرت آهي.

ڪاش! توهان اهڙي قسم جا انڌا هجو ها جو توهان کي ڪنهن شيءِ ۾ ڪوبہ نقص نظر نہ اچي.

نہ. محبت جي اک تہ صاف ۽ اندر تائين ڏسڻ واري هوندي آهي. ان ڪري اها ڪو عيب نہ ٿي ڏسي. جڏهن محبت توهان جي نظر کي پاڪ ڪري ڇڏي ٿي تہ پوءِ توهان کي ڪابہ شيءِ محبت جي نامستحق نظر نہ ٿي اچي. محبت کان محروم عيب ڳوليندڙ اک ئي سدائين پنهنجو ٻاڻ کي عيب جوئي ۾ غلطان ڪري رکي ٿي. جيڪي عيب اها ڳولي ٿي اهي ان جا پنهنجا عيب هوندا اهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

محبت ملائي ٿي، نفرت ڌار ڪري ٿي. مٽي ۽ پٿرن جو هي ٻي ٽڪو انبار جنهن کي توهان توجا جاءِ جي چوٽي چئو ٿا. ان کي جيڪڏهن محبت جي ڏور سان نہ ٻڌي رکجي تہ هي هڪ گهڙيءَ ۾ ٻرزا پرزا ٿي وڃي. توهان جا جسم ٻلي فنا پذير لڳندا هجن، اهي بہ ٻل پنهنجي فنا جو مقابلو ڪن پر شرط اهو آهي تہ توهان انهن سمورن گهرڙن (Cells) سان هڪ جهڙي محبت ڪريو.

محبت اهو سڪون آهي جيڪو زندگيءَ جي سريلي آواز واري ڪلام، سان گڏ ڌڙڪي ٿو. نفرت اها جنگ آهي، جنهن ۾ موت جا شيطاني ڌماڪا ٿيندا رهن ٿا. توهان ڇا چاهيندؤ! محبت ڪرڻ ۽ سدائين پرسڪون رهڻ يا نفرت ڪرڻ ۽ لڳاتار جنگ ۾ رذل رهڻ؟

توهان جي اندر سموري زمين زنده آهي. آسمان ۽ ان جا ميزبان توهان جي اندر زنده آهن. ان لاءِ جيڪڏهن توهان پنهنجو پاڻ سان محبت ڪرڻ چاهيو ٿا تہ زمين ۽ ان جي سيني ٺي پرورش پائيندڙ ان جي سمورن ٻارن سان محبت ڪريو. آسمانن ۽ انهن جي ماڻهن سان محبت ڪريو.

ابيمار. توکي نروندا سان نفرت ڇو آهي؟

نروندا: مرشد جي آواز ۽ خيالن جي وهڪري ۾ اوچتي تبديلي اجڻ جي ڪري سيئي گهبرائجي ويا. ابيمار ۽ منهنجي وچ واري ڇڪتاڻ کي اسان وڏي احتياط سان لڪائي رکيو هو ۽ اسان کي خاطري هئي تہ ان جي ڪنهن کي بہ خبر ڪانهي. ان بابت سڌي سوال تي اسان چپ ٿي وياسين. هاڻي سمورا انتهائي حيرت ۾ ورنل اسان ٻنهي ڏانهن ڏسي رهيا هئا ۽ ابيمار جي چپن جي چرپر جي انتظار ۾ هئا.

ابيمار: ڇا تو مرشد کي ٻڌائي ڇڏيو آهي؟

نروندا: جڏهن ابيمار ان کي مرشد چيو تہ منهنجي دل اندر ئي اندر خوشيءَ سان ٻرجي وئي. جوتہ ميرداد جو پنهنجو راز ظاهر ڪرڻ کان گهٽي دير پهريون اسان جي وچ ۾ ان لفظ تي اختلاف پيدا ٿيو هو. منهنجو خيال هو تہ هو مرشد آهي. ماڻهن کي رستو ڏيکارڻ آيو آهي. جڏهن تہ ابيمار ضد تي بيٺو هو تہ هو هڪ عام ماڻهو آهي.

ميرداد: ابيمار، نروندا ڏانهن نيڏي اک سان نہ ڏس، ڇوتہ هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بلڪل بي قصور آهي.

ابيمار: پوءِ توکي ڪنهن ٻڌايو؟ ڇا تون ماڻهن جي دلين جو احوال ڄاڻي وٺين ٿو؟

ميرداد: ميرداد کي ڪنهن مخبر يا مترجم جي ضرورت نہ آهي، جيڪڏهن تو ميرداد سان ان ئي طرح محبت ڪئي هجي ها، جيئن هو توهان سان ڪري ٿو تہ تون بہ سولائيءَ سان ان جي دل جي ڳالهہ سمجهي سگهين ها. ان جي دل ۾ ڏسي سگهين ها.

ابيمار: مرشد! هن انڌي ۽ ٻوڙي ماڻهوءَ کي معاف ڪر. منهنجون اکيون ۽ ڪن کول، ڇوتہ مان ڏسڻ ۽ ٻڌڻ لاءِ بيتاب آهيان.

ميرداد: رڳو محبت ئي معجزا ڪري سگهي ٿي. جيڪڏهن توکي ڏسڻ جي خواهش آهي تہ تون محبت کي پنهنجي اک جي پُتليءَ ۾ سمائي ڇڏ. جيڪڏهن توکي ٻڌڻ جي آرزو آهي تہ تون محبت کي پنهنجي ڪنن جي پردي ۾ جاءِ ڏي.

ابيمار: پر مان تہ ڪنهن سان بہ نفرت نہ ٿو ڪريان. نروندا سان بہ نہ.

ميرداد: ابيمار! نفرت نہ ڪرڻ، محبت ڪرڻ نہ آهي، ڇوتہ "محبت" عملي سگهہ آهي. اها جيستائين هر قدم تي توهان جي رهنمائي نہ ٿي ڪري، توهان پنهنجو رستو ڳولي نہ ٿا سگهو ۽ جيستائين اها توهان جي هر تمنا. هر خيال کي پاڪ نہ ٿي ڏئي، توهان جي هر تمنا توهان جي خوابن ۾ ڦٿل وڃون پونو هوندو. توهان جو هر خيال توهان جي زندگيءَ لاءِ نوحو بنجي ويندو.

هن گهڙيءَ منهنجي دل رباب آهي. مان چاهيان ٿو تہ ڪجهہ ڳايان. زمورا منهنجا يار تنهنجو رباب ڪٿي آهي.

زرمورا: مرشد ڇا مان پنهنجو رباب کڻي اچان.

ميرداد: ها زمورا.

نرودا: زمورا ان وقت اٿي ڪرو ٿيو ۽ رباب کڻڻ هليو ويو. باقي سمورا وائڙا ٿي ويا ۽ هڪٻئي ڏانهن ڏسندي خاموش وينا رهيا.

ميرداد:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هل، تر تون منهنجي ٻيري،
رب، تنهنجو ملاح.
ٻلي هر جيئري ۽ مئل تي
قهر آڻي طوفان،
هيءَ ڌرتي تپي، ٽي وڃي
پگهريل لوهہ جيان،
آسمان تان ڍهي وڃن،
چنڊ سج ۽ تارا
ٻارڙئون وڃن پنجي،
"ربّ" تنهنجو ملاح.

هلندي هل منهنجي ٻيڙي،
ترندي هل تون منهنجي ٻيڙي،
تو وٽ آهي پيار،
طوفان تي سوار
اتر ڏکڻ، اولهہ اوڀر،
گهمي گهمي ورهاءِ،
پنهنجي دولت جا ڀنڊار،
ملاحن لاءِ اونداهيءَ ۾،
تون روشني وڇاءِ،
تو وٽ آهي پيار.

هلندي هل تون منهنجي ٻيڙي،
ترندي هل تون منهنجي ٻيڙي،
تنهنجو لنگر آهي ايمان،
بيشڪ ڪڪر ڪڙڪن،
ٻلي ڪنوٽيون ڪنون،
۽ جبل ڦاٽي پون،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ غيبي نور کي وساري ڇڏي
ڪم ظرف انسان،
تنهنجو لنگر آهي ايمان.
هلندي هل تون منهنجي ٻيڙي.

نروندا: مرشد ڳائڻ بند ڪيو ۽ رباب تي اهڙيءَ ريت جهڪي ويو، جيئن محبت ۾ بي خود ڪا ماءُ پنهنجي سيني سان ٻچڙيل ٻار مٿان جهڪي ويندي آهي، جيتوڻيڪ ان جي تارن ۾ هاڻي لرزش نه رهي هئي. ۾ اجان به رباب مان "رب تنهنجو ملاح" ۽ "ترندي هل تون منهنجي ٻيڙي" جي لئه ٻڌڻ ۾ پئي آئي. مرشد جا چپ بند هئڻ جي باوجود سندس آواز ڪجهه دير تائين سڄي جابلو وسنديءَ ۾ گونجندو رهيو ۽ چٽني پاسي هيٺ مٿانهين چوٽين تي، هيٺ ماترين ۽ ٽڪرين ۾ ڏور بي ڇين سمنڊ ۾. مٿان بيٺل نيري آسمان ۾ چولين جي شڪل ۾ وهندو رهيو.

هُن جي آواز ۾ تارن جي هلڪڙي بوند ۽ اندلت جا رنگ هئا. آهون پريندڙ ۽ بلبلن جي ترنم گاڏڙ صدا سان گڏ زلزلي جا طوفان هئا. نرم ماڪ پنل ڪوهيڙي سان ڍڪيل چلندڙ سمنڊ هئا.

ايئن پئي لڳو ته ڄڻ ڪل ڪائنات شڪراني ڀريل خوشيءَ سان ان جو آواز ٻڌي رهي هجي ۽ ايئن به لڳو ڄڻ ڪير جهڙن جبلن جو سلسلو جن جي وچ ۾ پوڄا جاءِ جي چوٽي هئي، اوچتو زمين ڪان ڌار ٿي ويو هجي ۽ آسمان ۾ اڏامندو هجي. باوقار ۽ پنهنجي منزل جي باري ۾ پر يقين.

مرشد ان ڪان پوءِ ٿن ڏينهن تائين ڪنهن لاءِ به ڪو لفظ زبان مان نه ڪڍيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٻارهون

تلخيقي خاموشيءَ بابت

(زبان مان نڪتل ڳالهہ وڏ ۾ وڏ ايماندارانہ ڪوڙ ٿي ثابت ٿي)

نرونڊا: جڏهن ٽي ڏينهن گذري ويا، "ست ئي ساٿي" جڻ ڪنهن ڪُوئي ناقابل مزاحمت حڪم مليو هجي، پنهنجو پاڻ گڏ ٿي ويا ۽ جابلو اوتاري ڏانهن هلي پيا. اڳيان "مرشد" اسان کي اهڙيءَ ريت مليو جڻ اسان جي اچڻ جو ڪيس پورو انتظار هو.

ميرداد: منهنجا پکيڙڙا ٻچڙؤ! مان توهان کي هڪ ڀيرو ٻيهر پنهنجي آکيري ۾ اچڻ تي ڀليڪار چوان ٿو. ميرداد کي پنهنجا خيال ۽ پنهنجي خواهش صاف صاف ٻڌايو.

ميڪايون: اسان جو هڪ ئي ارادو ۽ هڪ ئي آرزو آهي تہ اسان ميرداد جي ويجهو رهون تہ جيئن اسان ان جي سچائيءَ کي ٻڌون ۽ محسوس ڪري سگهون. شايد اسان ان وانگر جيئن هو آهي ٻي پاڇي ٽي وڃون. ائين ڇو آهي جو ان جي خاموشي اسان جي دلين ۾ خوف پيدا ڪري ڇڏي ٿي. ڇا اسان ان کي ڪنهن ڳالهہ تان ناراض ڪري ڇڏيو آهي؟

ميرداد: مون ٽن ڏينهن جي خاموشي توهان کي پنهنجو پاڻ ڪان ٻري ڪرڻ لاءِ نہ پر وڌيڪ پنهنجي ويجهو اٿڻ لاءِ اختيار ڪئي هئي. جيستائين مون کي ناراض ڪرڻ جو تعلق آهي تہ جيڪو بہ خاموشيءَ جي اڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

محتندڙ سڪون کان واقف اهي. هو نہ بہ ڪڏهن ٻڌ ضد ڪندو آهي ۽ نہ ئي ڪنهن کي ناراض ڪندو آهي

مبڪايون: ڇا ڳالهائڻ کان خاموش رهڻ بهتر اهي؟

ميرداد: زبان مان نڪتل ڳالهہ وڌ ۾ وڌ ايمانداراڻو ڪوڙ ئي هوندي اهي. جڏهن تہ خاموشي بدترين حالت ۾ بہ اڪهاري حقيقت آهي.

ابيمار: ڇا اسان اهو سمجهون تہ ميرداد جا ارشاد بہ بي ريا هئڻ جي باوجود ڪوڙا آهن؟

ميرداد: ها ميرداد جا لفظ بہ انهن سڀني لاءِ ڪوڙا آهن، جن جي "مان" ميرداد جي "مان" وانگر نہ آهي؟ جيستائين توهان جا سمورا خيال، سوالن جي ڪاڻ مان ڪوٺي نہ ٿا ڪڍيا وڃن ۽ تمنائون هڪ ئي ڪوهہ مان ڇڪي نہ ٿيون ڪڍيون وڃن توهان جا لفظ پلي ڪيڏا بہ بي ريا هجن، ڪوڙا ئي رهندا.

جڏهن توهان جي "مان" ۽ منهنجي "مان" هڪ ٿيندي جيئن منهنجي "مان" ۽ خدا جي "مان" هڪ آهي. اسان لفظن کي ختم ڪري خاموشيءَ وسيلي پوري ريت دل جي ڳالهہ چئي سگهنداسين.

جيئن تہ توهان جي "مان" ۽ منهنجي "مان" هڪ جهڙي نہ آهي، ان ڪري مان توهان سان لفظن جي جنگ وڙهڻ لاءِ تيار آهيان تہ جيئن مان توهان کي توهان جي هٿيارن سان شڪست ڏيئي سگهان ۽ توهان کي منهنجي ڪاڻ ۽ ڪوهہ تائين پهچڻ جو ڏڳ پڌائي سگهان.

۽ ريگو تڏهن ئي توهان دنيا ۾ اڳتي وڌڻ ۽ ان کي شڪست ڏيڻي پنهنجي ضابطي ۾ آڻڻ جي قابل ٿي ويندؤ. ساڳي ريت جيئن مان توهان کي مات ڏيئي پنهنجي وس ۾ ڪندس، ۽ ريگو تڏهن ئي توهان دنيا کي اعلى شعور جي خاموشي، ذڪر جي سوالن جي ڪاڻ، مقدس عرفان جي ڪوهہ تائين رستو ڏيکارڻ جي لائق ٿي ويندؤ.

جيستائين توهان اهڙي ريت ميرداد کان مغلوب نہ ٿا ٿيو. توهان سچ پچ عظيم ۽ ناقابل فتح جا فاتح نہ بڻجي سگهندؤ. نہ دنيا ئي توهان جي هٿان مات کائڻ کان سواءِ پنهنجي لڳاتار شڪست جي ذلت جو داغ ڌوئي سگهندي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ان ڪري جنگ لاءِ سندرو بڌو. پنهنجون پنهنجون ڍالون ۽ زرهون چمڪايو ۽ پنهنجي تلوارن ۽ نيرزن کي تيز ڪريو. خاموشي نغارو وڄائي ۽ اها ئي جهنڊو جهلي.

بنون: اها ڪهڙي خاموشي آهي، جيڪا سانگي وقت ۾ نغارو وڄائيندڙ به آهي ۽ جهنڊو کڻندڙ به؟

ميرداد: جنهن چپ جي دنيا ۾ مان توهان کي وٺي هلندس، اها اهڙي نه ختم ٿيندڙ وسعت آهي جتي نيستي (Nothingness) هستي (Being) ۾ منتقل ٿي وڃي ٿي ۽ هستي نيستيءَ ۾ بدلجي وڃي ٿي. هيءَ اها دهشتناڪ خلا آهي، جتي هر آواز پيدا ٿيندو آهي ۽ خاموش ڪيو ويندو آهي ۽ هر شڪل قالب ۾ جوڙي ويندي ۽ نابود ڪئي ويندي آهي، جتي خودي لکي ويندي آهي ۽ ڊاهي ڇڏي ويندي آهي، جتي سواءِ "اُن" "خدا" جي ڪجهه به نه آهي.

جيستائين توهان ان خلا ۽ ان وسعت کي پرسڪون مراقبعي ۾ پار نه ٿا ڪريو، توهان کي معلوم نه ٿيندو ته توهان جي هستي ڪيتري حقيقت آهي ۽ نيستي ڪيتري بي حقيقت. نه ئي توهان کي اها خبر پوندي ته توهان جي حقيقت "حقيقت ڪل" سان ڪيتري قدر مضبوطيءَ سان ٻڌل آهي.

مان چاهيان ٿو ته توهان ان خاموشيءَ ۾ گهمو ته جيئن توهان جي پراڻي سوڙهي ڪل لهي وڃي ۽ توهان غيرپابند آزادانه طور تي گهمي ڦري سگهو.

مان چاهيان ٿو ته توهان پنهنجون خواهشون ۽ تمنائون، پنهنجو حسد ۽ هوس، اتي ڪٺي وڃو ته جيئن توهان انهن کي هڪ هڪ ٿي غائب ٿيندي ڏسو ۽ اهڙيءَ ريت توهان جي ڪنن کي انهن جي لڳاتار دانهن کان راحت ملي ۽ توهان جا پاسا انهن جي ڪرين جي تکن ڪوڪن جي عذاب کان بچي سگهن.

مان چاهيان ٿو ته توهان اتي پهچي هن دنيا جا تير ڪمان اڇلائي سگهو، جن مان توهان بردباريءَ ۽ خوشيءَ جو شڪار ڪرڻ جي اميد رکو ٿا. پر سواءِ بي چينيءَ ۽ غم جي ڪنهن به ٻي شيءِ جو شڪار نه ٿا ڪري سگهو.

مان چاهيان ٿو ته توهان اتي پنهنجي ذات جي اونداهيءَ ۽ ساهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منجهائيندڙ خول کان ٻاهر نڪري. ”اصل ذات“ جي روشنيءَ ۾ آزاد هوا ۾ قدم رکي سگهو.

مان توهان کي اهڙي حقيقت ”چپ“ جي تلقين ڪيان ٿو ۽ ڳالهائي ڳالهائي ٿڪل توهان جي زبانن کي رڳو راحت پهچائڻ جي لاءِ نہ.

مان توهان کي زمين جي ميووي واري خاموشيءَ جي سفارش ڪيان ٿو. گنهگارن، بدمعاشن جي خوفائتي چپ جي نہ.

مان توهان کي آري تي ويٺل ڪکڙ جي تحمل گاڏڙ خاموشيءَ جي سفارش ڪيان ٿو. آنا ڏيندڙ. ٻي چيني، سان ڪاڪرائيندڙ ان جي هر جنس جي نہ. انهن مان هڪ ايڪيهہ ڏينهن آنن تي ويهي ٿي ۽ خاموش اعتماد سان انتظار ڪري ٿي تہ ”ڳجهو هٿ“ ان جي پرن واري سيني جي هيٺان ڪرامتون ڏيکاريندو. جڏهن تہ ٻي پنهنجي آري واري جاءِ مان تڪڙي ٻاهر اچي ٿي ۽ چرين وانگر ڪاڪرائيندڙ پنهنجو آنو ڏيڻي اچڻ جو ڍنڍورو وجائي ٿي.

منهنجا ساٿيو! ڪاڪرائيندڙ نيڪيءَ کان خبردار رهو. جيئن توهان پنهنجي شرم کي پردي ۾ رکو ٿا تيئن ئي پنهنجي وقار کي بہ ڍڪي رکو. چوتہ ڪاڪرائيندي وقار خاموش بدناميءَ کان بہ بدتر آهي ۽ بنهنجو اعلان ڪندڙ نيڪي؛ گونگي بديءَ کان بدتر آهي.

وڌيڪ ڳالهائڻ کان پرهيز ڪريو. ٿي سگهي ٿو تہ زبان مان ڪڍيل هڪ هزار لفظن مان اصل ۾ هڪ ئي لفظ ڳالهائڻ جي ضرورت هجي. باقي سمورا تہ دماغ کي ڌنڌلو ڪن ٿا ۽ ڪنن کي ٻوڙهو ڪن ٿا. زبان کي اذيت پهچائين ٿا ۽ دل کي انڌو ڪن ٿا. اهو لفظ جنهن جي چوڻ جي ضرورت آهي. ڳالهائڻ ڪيڏو ڏکيو آهي. ٿي سگهي ٿو تہ لکيل هڪ هزار لفظن مان رڳو هڪ ئي لفظ لکڻ جي ضرورت هجي. باقي سڀ مس ۽ ڪاغذ جي بربادي هجي يا اهي ٻل جن کي پرن بجاءِ شيهي جا پير ڏنا ويا هجن.

ڪيڏو ڏکيو. اف! ڪيڏو ڏکيو آهي. ان لفظ جو لکڻ جنهن کي اصل ۾ لکڻ جي ضروت آهي.

تنهنجو ڇا خيال آهي؟

بنون: مرشد ميرداد دعا بابت توهان جو ڇا خيال آهي؟

دعا ۾ اسان کان ضرورت کان وڌيڪ لفظ چورايا وڃن ٿا ۽ اسان ضرورت کان وڌيڪ نعمتون گهرون ٿا. پوءِ بہ گهربل شين مان مشڪل سان ڪا اسان کي نصيب ٿئي ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٻيرهون

دعا بابت

ميرداد: جڏهن توهان پنهنجو پاڻ کي ڇڏي ٻين ملائڪن (ديوين ديوتائن) ڏانهن رجوع ڪيو ٿا تہ توهان جون دعائون اجايون وڃن ٿيون.

ڇوتہ توهان ۾ پنهنجو پاڻ ڏانهن متوجہ ڪرڻ جي طاقت ان ئي ريت موجود آهي، جيئن پنهنجو پاڻ کان ٻري هٽائڻ جي.

اهي شيون جن کي توهان پاڻ ڏانهن رجوع ڪرڻ چاهيو ٿا توهان جي پنهنجي اندر آهن. ساڳيءَ ريت اهي سڀون بہ توهان جي اندر آهن، جن کي توهان ٻري ڌڪارڻ چاهيو ٿا.

ڇوتہ ڪنهن شيءِ کي حاصل ڪرڻ جو مستحق هئڻ، ان جي بخشش ڪرڻ جي لائق هئڻ بہ آهي.

جتي ٻڪ آهي اتي ڪاڏو بہ آهي، جتي ڪاڏو آهي اتي ٻڪ جو هئڻ بہ لازمي آهي. ٻڪ جو شڪار ٿي ئي توهان ڏوَ جو مزو ماڻي سگهو ٿا.

ها ڪنهن شيءِ جو فنا ٿيڻ ئي ان جي طلب ۾ اضافو آهي، ڇا چاٻي ڪلف جي استعمال جو جواز نہ هوندي آهي؟ ڇا ڪلف چاٻيءَ جي استعمال جو حق نہ ٿو ڏئي.

ڇا چاٻي ۽ ڪلف ٻئي دروازي جي استعمال لاءِ جواز نہ ٿا ٿين.

جڏهن بہ توهان چاٻي وڃائي ويهو يا ڪنهن جاءِ تي رکي وساري ڇڏيو تہ ٻاهر لوهر وٽ وڃي اصرار ڪرڻ جي جلدبازي نہ ڪريو. لوهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجو ڪم ڪري چڪو آهي ۽ ان اهو ڪم چڱي نموني ڪيو آهي، ان ڪان وري وري اهو ڪم ڪرائڻ جي تاڪيد نہ ڪيو.

توهان پنهنجو ڪم ڪيو. لوهر ڪي پريشان نہ ڪريو. ڇوتہ توهان ڪان واندو ٿي ان ڪي ٻيا بہ ڪم ڪرڻا آهن. پنهنجي ياداشت مان ڳند ڪچرو ۽ ٻڪريل شيون ڪڍندؤ تہ توهان ڪي چاهي ملي ويندي.

جڏهن لابيان رب توهان ڪي اجاريو تہ ان توهان جي شڪل ۾ پنهنجي ذات ڪي اجاري ڇڏيو. ساڳيءَ ريت توهان پاڻ بہ لابيان آهيو.

رب توهان ڪي پنهنجو ڪوبہ جزو عطا نہ ڪيو آهي. ڇوتہ ان جي جزن ڪي ورهائي ٿي نہ ٿو سگهجي. ڇوتہ هن پنهنجي سموري اڻ مٽ لابيان يزدانيت توهان سيني ڪي عطا ڪري ڇڏي آهي. توهان ان ڪان وڌيڪ ڪهڙي وراثت جا گهرجائو آهيو؟ ۽ توهان جي پنهنجي بزدلي ۽ انڌائپ ڪان سواءِ ڪير توهان ڪي وراثت حاصل ڪرڻ ڪان روڪي سگهي ٿو؟

پوءِ بہ ڪجهہ ماڻهو- انڌا، ناسمجهہ- پنهنجي وارثت لاءِ احسان مند ٿيڻ بجاءِ ۽ ان ڪي حاصل ڪرڻ جو رستو ڳولڻ بجاءِ خدا ڪي هڪ ڳند جي نوڪري بنائڻ چاهن ٿا، جنهن ۾ اهي پنهنجي ڏندن، ۽ پيٽ جي سور، پنهنجي واپار جو نقصان، پنهنجا جهيڙا پنهنجو پلاند ۽ پنهنجي بي خوابيءَ جون راتيون ڏوئي اڇلائي سگهن.

ڪجهہ ماڻهو چاهين ٿا تہ خدا انهن جو مخصوص خزانو بنجي وڃي. جتان اهي دنيا جون سموريون جمڪندڙ بي وصف شيون جيڪي بہ چاهين. جڏهن بہ چاهين. حاصل ڪري سگهن.

انهن ڪان سواءِ ڪجهہ ٻيا ماڻهو چاهين ٿا تہ خدا سندن ذاتي حساب ڪتاب رکڻ وارو منشي هجي. اهو نہ رڳو سندن ڏيتي ليتي جو ئي حساب ڪتاب رکي. پر انهن جا قرض بہ وصول ڪري ۽ هميشہ ڪا چڱي خاصي رقم بہ انهن جي حق ۾ ڪڍي.

ها! ماڻهو ٻيا بہ طرحين طرحين اڻ ڳڻيا ڪم سندس ذمي ڪري ڇڏيندا آهن پوءِ بہ ائين لڳندو آهي تہ تمام گهٽ ماڻهو اهڙا هوندا جيڪي سوچيندا هوندا تہ جيڪڏهن سچ پچ ئي ابتدائي ڪم خدا جي ڪرڻ لاءِ ڇڏيا ويا آهن تہ ڇا هو انهن ڪمن ڪي اڪيلو ئي ڪري سگهندو؟ ۽ ان ڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن اهڙي شخص جي ضرورت نہ هوندي. جيڪو ان کي سندس ڪمن جي يادگيري ڏياري ۽ جيڪو انهن جي رفتار تيز ڪرڻ لاءِ ان کي ڇهنڊڙي پائي.

ڇا توهان خدا کي سج جي ايرڻ ۽ چنڊ جي لهڻ جي وقت جي ياد ڏياريو ٿا.

ڇا توهان ان کي هُن پاسي بيٺل فصل ۾ اڱڻ واري انَ جي داڻي جي ياد ڏياريو ٿا؟

ڇا توهان هن ٻير ۾ ويٺل ڪوريئڙي جي هنرمنديءَ سان ڪتي ناهيل خلوت گاهہ بابت ياد ڏياريو ٿا؟

ڇا توهان هن کي جهرڪيءَ جي آکيري ۾ پلجندڙ ٻچڙن جي ياد ڏياريو ٿا؟

ڇا توهان ان کي انهن اڻ ڳڻين شين جي جن سان هيءَ سموري ڪائنات ڀري پئي آهي، ياد ڏياريو ٿا.

توهان هن جي ياداشت تي، پنهنجي حقير ذاتن سان گڏوگڏ، پنهنجي خصيص ضرورتن جو بار ڇو ٿا وجهو؟ ان جي نگاهہ جهرڪين، اناج ۽ ڪوريئڙن جي مقابلي ۾ توهان تي ڇا گهٽ مهربان آهي؟ توهان انهن جاندارن وانگر خدا جو ڏيڻ ڇونہ ٿا قبول ڪريو ۽ بنا ڪنهن گوڙ ڪرڻ جي بنا گوڏا ٽيڪڻ جي، بنا هٿ ڊگهي ڪرڻ جي ۽ پريشان ڪندڙ آئيندي ۾ تڪڻ کان سواءِ پنهنجو پنهنجو ڪم ڇونہ ٿا ڪريو؟

۽ اهو خدا آهي ڪٿي، جنهن جي ڪَنَ ۾ پنهنجو خبط پنهنجو بي بنياد تڪبر، پنهنجي واڪاڻ ۽ پنهنجون شڪايتون وجهڻ لاءِ توهان زور سان ڳالهائڻو ٿو پوي؟ ڪٿي هو توهان جي اندر ۽ توهان جي چوڌاري تہ نہ آهي؟ ڇا ان جو ڪن توهان جي وات جي ويجهو ايجا بہ ان کان بہ وڌيڪ ويجهو نہ آهي. جيتري توهان جي زبان توهان جي نڙيءَ جي ويجهو آهي؟

رب لاءِ تہ اها ربانيت ئي ڪافي آهي، جنهن جو ٻج توهان جي اندر آهي.

جيڪڏهن پنهنجي ربانيت جو ٻج توهان کي ڏيڻ بعد توهان جي بجاءِ، توهان جي رب ٻاڻ ئي ان ٻج جي پرورش ڪئي هجي ها تہ توهان ۾ ڪهڙي صلاحيت هجي ها ۽ پوءِ توهان جي زندگيءَ ۾ توهان جي لائق ڪم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿي ڪهڙو رهي ها؟ جيڪڏهن توهان لاءِ ڪجهہ بہ باقي نہ رهي ها ۽ جيڪي ڪجهہ ڪرڻو هو جي خدا ڪي ٿي توهان لاءِ ڪرڻو هجي ها تہ توهان جي زندگيءَ جو مطلب ڇا هجي ها. توهان جي سموري دعا مان ڇا هٿ اچي ها؟

پنهنجون بي شمار اميدون ۽ فڪر خدا جي اڳيان نہ رکو. جن درن جون چاٻيون ان توهان جي حوالي ڪري ڇڏيون آهن. اهي دروازا کولڻ لاءِ ان کي منٿون نہ ڪريو. بلڪ توهان پنهنجي دلين جي وسعت ۾ ان جي جستجو ڪريو. ڇوتہ دل جي وسعت ۾ هر دروازي جي چاٻي ملي ويندي آهي. ڇوتہ دل جي وسعت ۾ هر اها سٺي يا خراب شيءِ موجود آهي. جنهن جي بک ۽ اڄ توهان کي محسوس ٿئي ٿي.

توهان جي ٿوري اشاري جي پوئواريءَ لاءِ هڪ وڏو لشڪر توهان جي حڪم جي انتظار ۾ آهي. جيڪڏهن ان کي چڱيءَ طرح تيار ڪيو وڃي. دانائيءَ سان ڳنڍيو وڃي. ۽ بي ڊپائيءَ سان ان جي ڪمان ڪئي وڃي تہ ان وسيلي منزل جي رستي جون سموريون رڪاوٽون ختم ڪري ابديت کي پار ڪري سگهجي ٿو. جيڪڏهن ان کي چڱيءَ ريت تيار نہ ڪيو وڃي ۽ بزدليءَ سان ان جي اڳواڻي ڪئي وڃي تہ هي يا تہ هيڏانهن هوڏانهن فضول ڀٽڪندو رهي ٿو يا وري ننڍڙي مشڪل کان گهبرائجي واپس موٽي اچي ٿو ۽ ان جي پٺيان اچي ٿي وحشت ناڪ شڪست.

درويشو! اهو لشڪر ڪو ٻيو نہ آهي. اهي ننڍا ننڍا رت جا جزا آهن. جيڪي هينئر چپ چاپ توهان جي رڳن ۾ گردش ڪري رهيا آهن. انهن مان هر هڪ قوت جو معجزو آهي. هر هڪ توهان جي زندگي ۽ زندگيءَ جو مڪمل ۽ سچو وجور آهي.

اهو لشڪر دل ۾ گڏ ٿئي ٿو. دل سان ٿي ان کي صنفن ۾ آڻي سگهجي ٿو. ان لاءِ ئي دل جي ايتري شهرت آهي. ان مان توهان جي غم ۽ خوشيءَ جا لڙڪ تيزيءَ سان نڪرن ٿا. ان جي اندر توهان جي زندگيءَ ۽ موت جا خوف تيزيءَ سان داخل ٿين ٿا.

توهان جون خواهشون ۽ تمنائون. ان ئي لشڪر جو سازو سامان آهن. توهان جو نفس ان جو ئي حڪمران آهي. توهان جي ارادي جي قوت ان جي ئي ڪسرت ڪرائي ٿي ۽ اڳواڻي سنڀالي ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن توهان پنهنجي رت کي هڪ "اعليٰ خواهش" سان تيار ڪرڻ جي قابل ٿي ويندؤ. جيڪا سمورين خواهشن کي خاموش ڪري ڇڏي ٿي ۽ انهن تي غالب اچي وڃي ٿي ۽ نظم ۽ ضبط هڪ "اعليٰ خيال" جي حوالي ڪري ڇڏيندؤ ۽ سکيا ڏيڻ ۽ اڳواٽيءَ جي ذميواري "اعليٰ ارادي جي قوت" جي سپرد ڪندؤ تہ توهان يقين ڪري سگهندؤ تہ توهان جي خواهش پوري ٿي ويندي.

ڪوبہ درويش پنهنجي رت جي روانيءَ کي اهڙي هر هڪ خواهش ۽ خيال کان پاڪ ڪرڻ کان سواءِ جيڪا ان جي درويشيءَ جي شان وٽان نہ هجي ۽ پوءِ ان کي غير متزلزل ارادي جي قوت جي وسيلي صحيح رخ ڏيڻ کان سواءِ درويشيءَ جي ڪنهن بہ منزل جي جستجو نہ ڪندي. درويشيءَ جو رتبو ڪيئن حاصل ڪري سگهي ٿو.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ هر درويشاڻي خواهش. هر درويشانہ خيال ۽ هر درويشاڻو ارادو "آدم" کان وٺي اڄ تائين انسان جي مدد لاءِ بيتاب هوندو. جنهن درويشيءَ جو مرتبو حاصل ڪرڻ جو ٻڪوپهہ ڪيو هجي. ڇوتہ هميشہ کان اهو ٿي ٿيندو ايو آهي تہ پاڻي ڪٽي بہ هجي. سمنڊ جي ڳولا ڪري ٿو. جيئن روشنيءَ جا ڪرڻا سج جي جستجو ڪن ٿا.

هڪ قاتل پنهنجو منصوبو ڪيئن سرانجام ڏيئي ٿو. هو پنهنجي رت کي اياري ان ۾ قتل لاءِ وحشياڻي اڄ پيدا ڪري ٿو ۽ انهن (رت جي) جزن تي قتل تي آماده خيال جو ڇهبڪ هڻي هڪ جي پنيان ٻئي درجي بہ درجي ترتيب ڏيئي انهن کي صف ۾ بيهاري ٿو ۽ پوءِ ارادي جي قوت کي قاتلاڻو وار ڪرڻ جو حڪم ڏيئي ٿو.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ هر قاتل قابيل کان وٺي اڄ تائين بنا سڏ ڪئي هر ان شخص جي پانهن جهلڻ ۽ سهاري ڏيڻ لاءِ ڊوڙندو. جنهن تي ان وانگر قتل جو جنون سوار آهي. ڇوتہ هميشہ کان اهو ٿي ٿيندو آيو آهي تہ ڪانوَ ڪانون جو ۽ ٻگهہ ٻگهن جو ساٿ ڏيندا آيا آهن.

ان لاءِ دعا گهرڻ. رت ۾ هڪ اعليٰ خواهش. هڪ اعليٰ خيال هڪ اعليٰ ارادي جي طاقت ڦوڪڻ آهي. اهو پنهنجي ذات کي اهڙيءَ ريت هم آهنگ ڪرڻ آهي. جنهن لاءِ توهان دعا گهرو ٿا تہ مڪمل طور هم آهنگ ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وجي.

ان سڀني جو پروان جنهن جي تصوير توهان جي باطن ۾ موجود آهي، انهن سڀني سين جي جڙواڳ يادداشت سان ٻريل آهي، جنهن کي هي پنهنجي پيدائش جي وقت کان ڏسندو اچي ٿو.

ڪو قول يا فعل، ڪا خواهش يا آهه، ڪو وقتي خيال يا عارضي خواب، ڪنهن ماڻهو يا حيوان جو ساهه، ڪو پاڇو يا ڪو ڀوت اهڙو نه آهي، جيڪو هن هوا جي گولي تي ٻنهنجي ٻنهنجي ٻراسرار رستي تي اڄ تائين نه هلندو آيو هجي ۽ هو زمان جي آخر تائين اهڙيءَ ريت هلندو ويندو. ان مان ڪنهن به هڪ سان پنهنجي دل کي هڪ ڪرو ڪري ونندؤ ته اهو فوراً توهان جي تارن کي جبري ڇڏيندو.

دعا لاءِ توهان کي ڪنهن چپ يا زبان جي ضرورت نه آهي. ها! جي ضرورت آهي ته هڪ خاموش، باخبر دل جي. هڪ اعليٰ خواهش، هڪ اعليٰ خيال جي ۽ سڀني کان اهم هڪ اعليٰ ارادي جي قوت جي. جيڪا نه ته شبهن ۾ منجهي ٿي نه ڪتي هبڪي ٿي. جوته لفظ. جيڪڏهن انهن جي اعرابن ۾ دل ۾ موجود نه هجي ۽ اها دل دڙ ڪندي نه هجي ته لفظ بي معنيٰ هوندا آهن ۽ جڏهن دل موجود هجي ته زبان لاءِ بهتر اهو ئي آهي ته اها بي خبر ٿي سمهي پوي يا سبيل چپن جي پنيان لڪي وڃي.

دعا لاءِ توهان کي عبادت گاهن جي به ضرورت نه آهي.

جنهن کي ٻنهنجي دل ۾ عبادت گاهه نه ٿي ملي، ان کي ڪنهن به عبادتگاهه ۾ ٻنهنجي دل حاضر نه ٿي ملي.

منهنجي اها تعليم رڳو توهان لاءِ يا توهان جهڙن ماڻهن لاءِ آهي. هر هڪ لاءِ ناهي، جوته گهڻا ماڻهو اڃا تائين لاوارث آهن، اهي دعا جي ضرورت محسوس ته ڪن ٿا، پر ان جو طريقو نه ٿا ڄاڻن. اهي لفظن کان سواءِ دعا ڪهري ئي نه ٿا سگهن ۽ جيستائين توهان ٻاڻ انهن جي وات ۾ لفظ نه وجهو ستائين انهن کي لفظ سجهن ئي نه ٿا. جڏهن انهن کي پنهنجي دلين جي وسعتن ۾ لهڻ لاءِ مجبور ڪيو وڃي ته اهي ڊڄي وڃن ٿا ۽ رستو ڀلجي وڃن ٿا. جيڪڏهن اهي ٻاڻ جهڙن ماڻهن جي هجوم ۾ عبادت گاهن جي ڀتين ۾ هجن ته اهي سڪون ۽ راحت محسوس ڪن ٿا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن کي پنهنجا عبادتگاهہ اڏڻ ڏيو. انهن کي پنهنجي ئي دعا ڳائڻ ڏيو.

پر مان توهان کي ۽ ٻئي هر انسان کي "عرفان" لاءِ دعا گهرڻ جي هدايت ڪيان ٿو. شديد خواهش ڪٿي ڪنهن جي پنيان ڊوڙڻ لاءِ نہ. جيڪا ڪڏهن پوري نہ ٿي ٿئي.

ياد رکو زندگيءَ جي چاٻي "تخليقي اسم" (ڪلمہ-شبد-.Word) آهي. ۽ "تخليقي اسم" جي چاٻي محبت آهي. محبت جي چاٻي "عرفان" آهي. پنهنجي دلين کي ان سان ڀربور ڪريو ۽ پنهنجي زبان کي لفظن جي گهٽائيءَ جي اذيت کان بچايو. پنهنجي دماغن کي وڏيڪ دعائن جي بار کان بچايو.

پنهنجي دلين کي سمورن ملائڪن (ديوين ديوتائن) جي قيد کان آزاد ڪريو. جيڪي توهان کي ڪا خيرات ڏيئي پنهنجو غلام بنائڻ چاهين ٿا. اهي توهان کي هٿ سان پيار ڪندا تہ جيئن ٻئي هٿ سان توهان کي چماٽ هڻي سگهن. جڏهن توهان انهن جي واکاڻ ڪريو ٿا تہ اهي مهربان ۽ مطمئن ٿي وڃن ٿا. پر جڏهن توهان انهن تي ملامت ڪيو ٿا تہ اهي غضبناڪ ٿي وڃن ٿا ۽ اهي انتقام تي لهي اچن ٿا. انهن کي جيستائين ٻاڌايو نہ وڃي تيستائين توهان جي ڳالهہ نہ ٿا ٻڌن ۽ جيستائين توهان انهن جي اڳيان هٿ نہ ٿا ڊگهيريو. اهي توهان کي ڪجهہ بہ نہ ٿا ڏين ۽ توهان کي ڏيڻ کانپوءِ اڪثر پنهنجي ڏنل عطئي تي پڇتائڻ لڳن ٿا. توهان جا ڳوڙها، انهن جو اگر ۽ لوبان يا ڌوپ آهن ۽ توهان جي شرمندگي انهن جو وقار آهي.

ها! پنهنجي دلين کي انهن سمورن ديوين ديوتائن (ڪوڙن پيرن مرشدن) کان آزاد ڪريو تہ جيئن انهن مان توهان کي واحد لاشريڪ رب ملي وڃي، جيڪو توهان کي پنهنجي ربانيت سان پرڻ کان پوءِ بہ چاهيندو تہ توهان سدائين ڀريل رهو.

بنون: ڪڏهن تون انسان بابت اهڙي ڳالهہ ڪرين ٿو جڻ هو قادر مطلق هجي. ڪڏهن تون ان کي لاوارث چئي حقير ڪري ٿو ڇڏين. تو اسان کي جهڙو ڪر ڪوهيڙي ۾ آئي بيهاري ڇڏيو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چوڏهون

فرشتن ۽ جنن جي وچ ۾ گفتگو

(انسان جي ڪڙ مهلي پيدائش تي ٻن مقرب فرشتن ۽ مقرب جنن جي وچ ۾ گفتگو)

ميرداد: انسان جي ڪڙ مهلي پيدائش جي موقعي تي ٻن مها فرستن جي وچ ۾ ڪائنات جي منين طبق تي هيئين گفتگو ٿي.

پهرين مقرب فرشتي چيو:

”زمين تي هڪ حيرت انگيز ٻار کي جنم ڏنو ويو آهي ۽ زمين روشنيءَ سان چمڪي ٿي آهي.“

ٻئي مقرب فرشتي چيو ته: ”آسمان هڪ وڏي عزت واري بادشاهه کي جنم ڏنو آهي ۽ آسمان جي دل خوشيءَ مان ڏڪي رهي آهي.“

پهريون: هو زمين ۽ آسمان جي ميلاپ جو ميوو آهي.

ٻيو: هو ازلي وصال آهي- ٻيءَ. ماءُ ۽ ٻار.

پهريون: هن زمين جو مان مٿانهون ڪيو آهي.

ٻيو: هن جي دم سان اسمان قائم آهي.

پهريون: هن جي اکين ۾ ڏينهن ننڍا ڪڙا آهن.

ٻيو: هن جي دل ۾ رات سجاڳ آهي.

پهريون: هن جو سينو طوفان جو گهر آهي.

ٻيو: هن جي نڙي نغمي جي ساهمي آهي.

پهريون: هن جي پاڪر ۾ جبلن جا سلسلا اچي ويا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻيو: هن جون آکڙيون تارا جونديون نيون.

ٻهريون: هن جي هڏين ۾ سمنڊ گجگوڙون ڪري رهيا آهن.

ٻيو: هن جي رڳن ۾ سج گردش ڪري رهيا آهن.

ٻهريون: هن جو وات لوهر جو دڪڻ آهي ۽ سانچو بہ.

ٻيو: هن جي زبان متڙڪو آهي ۽ سنداڻ بہ.

ٻهريون: هن جي پيرن ۾ ايندڙ سڀائي جون سنگهرون آهن.

ٻيو: ان جي دل ۾ سنگهرن جي ڪنجي آهي.

ٻهريون: تنهن هوندي ان ٻارڙي جو گهرڙو مٽيءَ ۾ آهي.

ٻيو: پر ان کي زمانن (يگن) جي پنڌن ۾ ويڙهيو ويو آهي.

ٻهريون: رب وانگر ان کي انگن جو هر راز معلوم آهي ۽ رب وانگر هر لفظن جي راز کان بہ واقف آهي.

ٻيو: سواءِ ٻانگ "هڪ" جي جيڪو اول ۽ آخر آهي، هو سمورا انگ ڄاڻي ٿو. سواءِ هڪ "تخليقي اکر" جي جيڪو آغاز ۽ انجام آهي، هو سمورن لفظن کان واقف آهي.

ٻهريون: پر ان کي ان "واحد" ۽ "اسم" جو علم ٿي ويندو.

ٻيو: پر ايترو وقت نہ. جيستائين هو "مڪان" جي ٻي راهہ ويرانن ۾ پنهنجو سفر ختم نہ ٿو ڪري. ايتري عرصي ۾ نہ. جيستائين "زمان" جي ويران تهہ خانن کي ڏسندي سندس اکيون ٿڪجي نہ وڃن.

ٻهريون: واهہ! زمين جو هي ٻارڙو ڪيڏو عجيب آهي. بيحد عجيب.

ٻيو: واهہ! آسمان جو هي بادشاهہ ڪيڏو وڏي مان وارو آهي. بيحد مانائتو.

ٻهريون "بنا نانو" واري ان کي انسان سڏيو آهي.

ٻيو: ۽ ان "بنا نانو" واري کي رب جيو آهي.

ٻهريون: "انسان" رب جو نالو آهي.

ٻيو: رب انسان جو نالو آهي.

ٻهريون: جنهن جو "نالو" انسان آهي ان تي آفرين آهي.

ٻيو: جنهن جو "نالو" رب آهي. ان تي بہ آفرين آهي.

ٻهريون: هاڻي ۽ هميشہ لاءِ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻيو: هتي ۽ هر جاءِ ني.

انهيءَ وقت ڪائنات جي مٿئين طبق تي انسان جي ڪمهلي پيدائش تي ٻن مقرب فرشتن جي وچ ۾ ان وقت جي گفتگو ني تہ ان ئي وقت ڪائنات جي هيٺين طبق ۾ ٻن مقرب جنن جي وچ ۾ هن ريت گفتگو ٿي رهي هئي.

پهريون مقرب جن چيو: "هڪ بهادر ۽ جنگجو اسان جي صفن ۾ اچي شامل ٿيو آهي. ان جي مدد سان اسان فتح حاصل ڪري وٺنداسين.

ٻئي جن چيو: "نہ تون ان کي آهہ و زاري ڪندڙ. لڙڪ وهائيندڙ ۽ بزدل چئہ. ان جو نراڙ غداريءَ جو گهر آهي. ان جي غداريءَ ۽ بزدليءَ جي باوجود ان کان ڊپ ٿئي ٿو."

پهريون: ان جي اک ۾ بي خوفي ۽ وحشت آهي.

ٻيو: ان جي دل لڙڪن سان ڀريل ۽ بي همت آهي. پوءِ بہ ان جي بي همتي ۽ لڙڪن کان ڊپ ٿئي ٿو.

پهريون: ان جو دماغ تيز ۽ سرڪش آهي.

ٻيو: ان جا ڪن ڪاهل ۽ ٻوڙا آهن. پر ڪاهل ۽ ٻوڙي هئڻ جي باوجود هو خطرناڪ آهي.

پهريون: ان جو هٿ چست ۽ صحيح آهي.

ٻيو: ان جو پير ٿڙڪندڙ ۽ سست رفتار آهي. پوءِ بہ ان جي سست رفتاري هيبتناڪ آهي ۽ ان جي گهبراهٽ کان ڊپ ٿئي ٿو.

پهريون: اسان جي ماني ان جي رڳن ۾ فولاد ڀري ڇڏيندي. اسان جو شراب ان جي رت ۾ باهہ وجهي ڇڏيندو.

ٻيو: اسان جي مانيءَ جا ٽانءَ هو اسان کي ئي هڻندو ۽ اسان جي شراب جا مٽ هو اسان جي ئي مٿن تي ڀڃندو.

پهريون: اسان جي مانيءَ لاءِ ان جي هوس ۽ اسان جي شراب لاءِ ان جي اڃ جنگ ۾ ان جو رت ٻنجي ويندا.

ٻيو: اڻ-مٽ بک ۽ اجايل اڃ سان هو ناقابل فتح ٿي ويندو ۽ اسان جي تنبوءَ ۾ بغاوت جو جهنڊو اڀو ڪندو.

پهريون: پر موت ان جو رت ٻان هوندو

ٻيو: موت کي سارتي بنائي هو لافاني ني ويندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پهريون: ڇا موت ان کي موت کان سواءِ ڪنهن ٻئي ٻاسي ڪٺي ويندو؟

ٻيو: "موت" ان جي لڳاتار آهه و زاريءَ کان ايترو تہ بيزار ٿي ويندو جو آخرڪار ان کي زندگيءَ جي ٿنبوءَ ۾ وٺي ويندو.

پهريون: ڇا "موت" ، موت سان غداري ڪندو؟

ٻيو: نہ "زندگي" زندگيءَ جي وفادار ٿيندي.

پهريون: اسان اڻ لڀ ۽ سوادي ميون سان ان جي نڙيءَ ۾ بيزاري پيدا ڪنداسين.

ٻيو: پوءِ بہ هو انهن ميون لاءِ سڪندو. جيڪي ڪائنات جي هن طبق ۾ پيدا ٿيندا آهن.

پهريون: اسان ان جي اکين ۽ نڪ کي خوش رنگ ۽ خوشبودار ميون سان لڀائينداسين.

ٻيو: ها، پر ان جي اک ٻين ميون جي مشتاق هوندي ۽ ان جو نڪ ڪنهن ٻي خوشبوءِ جي ڳولا ۾ هوندو.

پهريون: ۽ اسان ان کي لڳاتار ترنم واري پر پري کان ايندڙ نغمن جي لئہ ٻڌائينداسين.

ٻيو: پوءِ بہ ان جو ڪن ڪنهن ٻئي ڳائيندڙ ٽولي ڏانهن هوندو.

پهريون: خوف ان کي اسان جو غلام بنائي ڇڏيندو.

ٻيو: اميد ان کي خوف کان بچائيندي.

پهريون: درد ان کي اسان جو مطيع ڪري ڇڏيندو.

ٻيو: يقين ان کي درد کان ڇوٽڪارو ڏياريندو.

پهريون: اسان منجهائيندڙ خوابن سان ان جي ننڊ کي وڪوڙي ڇڏينداسين ۽ ان جي بي خوابيءَ ۾ اڻ ڇتا پاڇا وکيربنداسين.

ٻيو: ان جو دماغ مونجهارن کي سلجهائي ڇڏيندو ۽ پاڇن کي گم ڪري ڇڏيندو.

پهريون: انهن سمورين ڳالهين جي باوجود اسان هن کي پاڻ ۾ ڳتي سگهون ٿا.

ٻيو: جي چاهين تہ پاڻ ۾ ڳتي سگهين ٿو پر ان جي ڳٽپ پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مخالفن ۾ ڪر.

ڀريون: ڇا ڪو ساڳئي وقت اسان سان گڏ به ٿي سگهي ٿو ۽ اسان جو مخالف به.

ٻيو: هو جنگ جي ميدان ۾ اڪيلو جنگجو آهي. ان جو اڪيلو دشمن ان جو پاڇو آهي. جيئن جيئن پاڇو بدلجي ٿو. جنگ به رنگ بدلائي ٿي. جڏهن ان جو پاڇو ان جي اڳيان هوندو ته هو اسان سان گڏ هوندو. جڏهن ان جو پاڇو اسان جي پٺيان هوندو ته هو اسان جي خلاف هوندو.

ڀريون: ته پوءِ ڇا اسان ان کي اهڙي طرح نه رکون جو ان جي پٺي سدائين سج ڏانهن ئي هجي.

ٻيو: سج کي سدائين ان جي پٺيءَ جي پٺيان ڪير رکندو؟

ڀريون: هي جنگجو ته هڪ پرولي آهي.

ٻيو: ان جو پاڇو به هڪ ڳجهارت آهي.

ڀريون: اڪيلي بهادر کي سلام.

ٻيو: اڪيلي پاڇي کي آفرين.

ڀريون: پليڪار ان کي. جڏهن هو اسان سان گڏ هوندو.

ٻيو: مرحبا ان کي جڏهن هو اسان جي خلاف هوندو.

ڀريون: هاڻي ۽ سدائين لاءِ.

ٻيو: هتي ۽ هر هنڌ.

ٻن مقرب جنن جي وچ ۾ ڪائنات جي هيٺئين طبق ۾ انسان جي ڪمهلي پيدائش جي موقعي تي اها ڳالهه ٻولهه ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پندرهون

ميرداد کي ٻيڙي مان ٻاهر ڪڍڻ لاءِ شمادم جي ڪوشش

(شماد، ميرداد کي ٻيڙي مان ٻاهر ڪڍڻ جي ڪوشش ڪري ٿو. مرشد بيعزتي ڪرڻ ۽ بي عزت ٿيڻ تي دنيا کي پاڪ فهم (عرفان) جي اندر رهڻ جي ڳالهه ڪري ٿو.)

نروندا: "مرشد" اڃا تنهنجي ڳالهه ختم ئي ڪئي هئي جو سردار جو ڳرو جسم ڄاڀلو اوناري جي دروازي تي ظاهر ٿيو ۽ ائين لڳو ڄڻ ان اندر ايندڙ هوا ۽ روشني جو رستو بند ڪري ڇڏيو هجي ۽ هڪ لمحي لاءِ منهنجي دل ۾ خيال پيدا ٿيو ته ڇا ٻي نظر ايندڙ ڪو ٻيو هجي نه هجي پر انهن ٻن ڄڻن مان هڪ آهي. جن جو مرشد هاڻي هاڻي ذڪر ڪيو هو.

جيئن ئي سردار "مرشد" اڳيان وڌيو، ان جي اکين مان باهه جا الا اٿي رهيا هئا ۽ ان جي ڏاڙهيءَ جا وار ڪانڊارجي ويا هئا. هن اچڻ سان ئي مرشد کي ٻانهن کان جهلي ورتو ۽ اهو ظاهر ٿيو ته هو ان کي ٻاهر ڪڍڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هو.

سمادم: مون ڄاڻي ٻجهي تنهنجي ڪريل ذهن کي نهايت خوفناڪ صورت ۾ ائين [illegible] ڇڏيو آهي. تنهنجو وات زهر جو نيسارو آهي. تنهنجي موجودگي مصيبت جي [illegible] آهي. هن ٻيڙي جي سردار جي حيثيت سان مان تو کي هن وقت هتان نڪري [illegible] جو حڪم ڏيان ٿو

نروندا: [illegible] جسم جو سردار [illegible] وڏي زور سان تنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جاءِ تي اهڙي ريت بيٺو رهيو. ڄڻ هو پنهنجي پاڻ ۾ ڪو ديو هجي ۽ شمادم محض هڪ ٻار. ان جو تحمل حيرت انگيز هو. ان شمادم ڏانهن ڏسي چيو:

ميرداد: ٻاهر نڪرڻ جو حڪم رڳو اهوئي ڏيئي سگهي ٿو. جنهن کي اندر اچڻ جو حڪم ڏيڻ جو حق حاصل هجي. شمادم ڇا مون کي اندر اچڻ جو حڪم تو ڏنو هو؟

شمادم: اها تنهنجي بدحالي هئي. جنهن منهنجي دل کي رحم سان پگهاري وڌو هو ۽ مون توکي اندر اچڻ جي اجازت ڏني هئي.

ميرداد: شمادم اها تنهنجي بدحالي هئي. جنهن منهنجي محبت کي لوڏي ڇڏيو هو ۽ ڏس! مان هتي آهيان ۽ مون سان گڏ آهي منهنجي محبت. پر افسوس! جو تون نه هتي آهين نه هتي. رڳو تنهنجو پاڇو هيڏانهن هوڏانهن ڀٽڪندو ٿو وتي ۽ مان سمورا پاڇا گڏ ڪري سچ ۾ ساڙڻ آيو آهيان.

شمادم: مان ان وقت کان هن "ٻيڙي" جو سردار آهيان. جنهن وقت تنهنجي ساهه به اچا هن هوا کي ناپاڪ نه ڪيو هو. تنهنجي ڪميني زبان اهو ڪيئن چئي سگهي ٿي ته مان هتي نه آهيان.

ميرداد: مان هن جبلن جي وجود ۾ اچڻ کان اڳ به هوس ۽ انهن جي ذرو ذرو ٿي ڌوڙ ۾ ملي وڃڻ کان گهڻي دير پوءِ تائين به هتي رهندس.

مان ئي "ٻيڙو" آهيان. مان ئي "پوڄا جاءِ" آهيان ۽ مان ئي ٻاهه آهيان. جيڪڏهن توهان ماڻهن مون ۾ پناهه نه ورتي ته توهان طوفان جو شڪار ٿيندا رهندؤ ۽ جيستائين توهان منهنجي اڳيان پنهنجو پاڻ کي قربان نه ڪندؤ ته توهان "موت" جي بيشمار ڪاسائين جي دائمي تيز ڪاتين کان ڇوٽڪارو حاصل نه ڪندؤ ۽ جيستائين توهان منهنجي مهربان ٻاهه جي نذر نه ٿيندؤ. تيستائين توهان دوزخ جي ظالم ٻاهه جو پاڻ ٿيندا رهندؤ

شمادم: ڇا توهان سمورن ٻڌو؟ ڇا توهان نه ٻڌو؟ ساٿيو! منهنجو ساٿ ڏيو. اچ اسان ڪفر جو ڪملو ٻرندڙ هن مڪار کي ڪڏ ۾ اڇلايون.

نروندا: شمادم وري تيزيءَ سان مرشد ڏانهن مڙيو ۽ ان کي ٻانهن مان جهلي ورتو. هن ان کي گهلي ٻاهر ڪڍڻ ٿي چاهيو پر مرشد کي نه خوف ٿيو ۽ نه ئي هو پنهنجي جاءِ تان چريو ۽ نه ئي ڪوئي ٻي حرڪت ۾ آيو. هڪ تڪليف ڏيندڙ وقفي کان پوءِ شمادم ... ٿي حرڪت ٿيو ۽ هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجو پان سان ڳالهيون ڪندو جابلو اوتاري ڪار ٻاهر هليو ويو. "مان ٻيڙي جو سردار آهيان، مان خدا جي عطا ڪيل حقن جو استعمال ڪندس."

مرشد گهڻي دير تائين خيال ۾ ٻڏل رهيو ۽ زبان مان ڪجهه به نه ڪڇيو. پر زمورا چپ نه رهي سگهيو.

زمورا: شمادم اسان جي مرشد جي توهين ڪئي آهي. مرشد تون ڇا ٿو چاهين؟ اسان ان سان ڪهڙو سلوڪ ڪريون؟ اسان کي حڪم ڏي ته اسان ان سان ٺڪر ڪائون.

ميرداد: منهنجا ساٿيو! شمادم لاءِ دعا گهرو. مان توهان طرفان ان سان اهو ڪيل سلوڪ پسند ڪندس. دعا ڪيو ته ان جي اکين تان پردو لهي وڃي ۽ ان جو پاڇو هٽي وڃي.

نيڪيءَ ڏانهن ڏيان ڇڪائڻ ايترو ئي آسان آهي جيترو بديءَ ڏانهن. محبت سان هم آواز ٿيڻ ايترو ئي سؤلو آهي جيترو نفرت سان.

لامحدود "مڪان" مان پنهنجي دلين جي گهرائيءَ وچان دنيا کي دعائون ڏيو. ڇو ته هر اها شيءِ جيڪا دنيا لاءِ نعمت آهي، اها توهان جي حق ۾ نعمت هوندي.

سموري مخلوق جي ڀلائيءَ لاءِ دعا گهرو، ڇو ته مخلوق جي بهتريءَ ۾ توهان جي پنهنجي بهتريءَ آهي. ساڳي ريت مخلوق جي بدحالي توهان جي بدحالي آهي.

ڇا توهان سڀني "هستي" جي بي انت ڏاڪڻ جي حرڪت ڪندڙ لڪڙن وانگر نه آهيو؟ اهي جيڪي پاڪ "جوتڪاري" جي گولي تائين مٿي چڙهڻ چاهين ٿا، انهن کي لازمي طور تي ٻين جي ڪلهن تي چڙهي ويٺو پوندو آهي ۽ انهن کي ٻئي جي واري ۾ ٻين کي چڙهڻ لاءِ پنهنجي ڪلهن کي لڪڙا بڻائڻ گهرجي.

شمادم چاهي، توهان جي هستيءَ جي ڏاڪڻ جو محض هڪ لڪڙو! ڇا توهان نه چاهيندؤ ته توهان جي ڏاڪڻ اڃان به وڌيڪ محفوظ هجي. ان ڪري هر هڪ لڪڙي ڏانهن ڌيان ڏيو ۽ ان کي بنا خطري وارو ۽ مضبوط بڻايو.

شمادم ڇا هي توهان جي زندگيءَ جي پيڙهه ۾ رکو هڪ پٿر! ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توهان ڇا آهيو. فقط ان جي ۽ مخلوق جي زندگيءَ جي عمارت ۾ رڳو هڪ پٿر! جيڪڏهن توهان چاهيو ٿا تہ توهان جي عمارت ڪنهن نقص کان بلڪل پاڪ هجي تہ شمادم کي بنا نقص وارو پٿر ناهڻ جي ڪوشش ڪريو. توهان پنهنجو پاڻ ۾ بنا نقص جي رهو تہ جيئن اهي ماڻهو. جن جي زندگيءَ ۾ توهان کي هنيو ويندو، پنهنجي عمارت کي بنا نقص جي بڻائي سگهن.

توهان جو ڇا خيال آهي تہ توهان کي ٻن کان وڌيڪ اکيون عطا نہ ڪيون ويون آهن؟ مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ هر ديد واري اک، چاهي "زمين" تي هجي يا ان کان مٿي يا ان کان هيٺ، توهان جي ئي اک جي واڌ (Extention) آهي. توهان جي پاڙيسريءَ جي نظر جنهن حد تائين صاف هوندي، ان حد تائين توهان جي پنهنجي نظر بہ صاف هوندي. توهان جي پاڙيسريءَ جي اک جنهن حد تائين ڏنڌلي هوندي، ان حد تائين توهان جي پنهنجي نظر بہ ڏنڌلي هوندي.

هر انڌي انسان ۾ توهان اکين جي هڪ جوڙيءَ کان محروم رهجي ٿا وڃون. انهن اکين کي هر صورت ۾ توهان جي اکين جي طاقت بڻجڻو هو. پنهنجي پاڙيسريءَ جي اکين جي حفاظت ڪيو تہ جيئن توهان وڌيڪ صاف ڏسي سگهو. پنهنجي اکين جي حفاظت ڪريو تہ جيئن توهان جو پاڙيسري ٿاٻو نہ کائي ۽ توهان جي در لاءِ رنڊڪ نہ بڻجي؟

زمورا جي خيال ۾ شمادم منهنجي بي عزتي ڪئي آهي. شمادم جي جهالت منهنجي علم کي ڪيئن چيڙائي سگهي ٿي.

هڪ گندو نالو وڏي سولائيءَ سان ٻئي نالي کي گندو ڪري سگهي ٿو، پر ڪو گندو نالو ڪڏهن سمنڊ کي بہ گندو ڪري سگهندو آهي؟ سمنڊ گندگيءَ کي وڏي آسانيءَ سان قبول ڪري وٺندو ۽ ان کي پنهنجي تهہ ۾ وڃائي ڇڏيندو ۽ بدلي ۾ ان نالي کي صاف پاڻي ڏيندو.

توهان زمين جي هڪ چورس فوت يا شايد هڪ چورس ميل کي گندگي يا جيتن کان پاڪ ڪري سگهو ٿا پر هن زمين جي گولي کي ڪير گندگيءَ يا جيوڙن کان پاڪ ڪري سگهندو؟ زمين انسانن ۽ جانورن جي سموري گندگي پنهنجي اندر جذب ڪري وٺي ٿي ۽ بدلي ۾ ڪثرت سان انهن کي مٺا ميوا ڏيئي ٿي، خوشبودار گل، اناج ۽ گاهہ ڏيئي ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ تلوار چاهي ان جي ڪنار ڪيڏي به تيز ڇو نہ هجي ۽ ان کي هلائڻ واري ٻانهن ڪيڏي به طاقتور هجي. بلاشڪ اها جسم کي تہ زخمي ڪري سگهي ٿي، پر ڇا اها هوا کي بہ زخمي ڪري سگهي ٿي.

اهو ڪنهن ڪميني ۽ تنگ نظر خودي انڌي ۽ هوس ڀري جهالت مان پيدا ٿيل تڪبر آهي. جيڪو بي عزتي ڪري ٿو ۽ بي عزت ٿي سگهي ٿو ۽ اهو بي عزتيءَ جو پلاند بيعزتيءَ سان وٺي ۽ گندگيءَ کي گندگيءَ سان ڌوئڻ چاهي ٿو.

تڪبر جي گهوڙي تي سوار ۽ خوديءَ جي نشي ۾ چور هيءَ دنيا توهان تي ڪيترائي ظلم ڪندي. اها پنهنجي پراڻي ٿيل قانون جي رت جي اجايل ڪتن. پراڻن مذهبي عقيدن ۽ پرزا پرزا ٿيل وقار کي توهان جي پٺيان لڳائي ڇڏيندي. هوءَ اهو مشهور ڪري ڇڏيندي تہ توهان امن جا دشمن. افراتفريءَ ۽ بربادي‌ءَ جا لانڍيا آهيو. هوءَ توهان جي راهن ۾ ڄار وڇائي ڇڏيندي ۽ توهان جا بسترا وڇون وڻ سان سجائي ڇڏيندي. هوءَ توهان جي ڪنن ۾ ملامتون پوکي ڇڏيندي ۽ توهان جي چهرن تي حقارت ٿڪيندي.

پنهنجي دلين کي ڪمزور ٿيڻ نہ ڏيو، پر سمنڊ وانگر وسيع ۽ اونها ٿجي وڃو ۽ جيڪڏهن ڪو توهان کي بددعا ڏئي تہ بہ ان جو پلو گهرو.

۽ زمين وانگر سخي ۽ پرسڪون رهو ۽ انسانن جي دلين جي ڪدورتن کي سچي صحت ۽ سونهن ۾ بدلائي ڇڏيو.

۽ هوا وانگر آزاد ۽ لچڪدار بڻجو. جيڪا تلوار توهان کي زخم ڏيڻ چاهيندي، آخرڪار پنهنجو پاڻ وڃائي ڇڏيندي. جيڪا ٻانهن توهان کي نقصان رسائڻ چاهيندي اها آخر ٿڪجي بي حس ٿي ويندي.

ڇوتہ دنيا توهان کي نٿي سڃاڻي، اها توهان کي پاڻ ۾ شامل نہ ٿي ڪري سگهي. ان لاءِ اها توهان کي پڻ‌نڪندي پنهنجو ڪندي. جيئن تہ توهان دنيا کي ڄاڻو ٿا، ان ڪري توهان ان کي پنهنجو پاڻ ۾ شامل ڪري سگهو ٿا. ان ڪري توهان ان جي غصي کي رحمدليءَ سان ٿڌو ڪريو ۽ ان جي گهٽ وڌ ڳالهائڻ کي محبت سان ڀريل عرفان ۾ ٻوڙي ڇڏيو. آخرڪار فتح "عرفان" جي ٿي نيندي.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي، اها هاڻي مان توهان کي ڏيان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽروندا: اهو ٻڌي ست ئي ساٿي چپ چاپ هليا ويا. چوٿون اسان کي اها خبر ٻنجي وئي هئي تہ مرشد جڏهن بہ "اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي" جي لفظن ني ٻنهنجي تقرير ختم ڪندو آهي تہ اشارو هوندو آهي تہ هاڻي هو وڌيڪ ڪجھ چوڻ نہ ٿو چاهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب سورهون

شاهوڪارن ۽ قرضدارن بابت دولت ڇا آهي؟

(رستيديون جو بيڙي جي قرض کان ڇوٽڪارو)

نروندا هڪ ڏينهن جڏهن "ست ئي ساٿي" ۽ "مرشد" "جابلو اوتاري کان" بيڙي" ڏانهن واپس اچي رهيا هئا ته هنن ڏٺو ته شمادم در وٽ سنهنجي پيرن تي ڪريل هڪ سخص مٿان ڪاغذ جو ٽڪر لوڏي رهيو هو ۽ ان کي غضبناڪ لهجي ۾ چوندي ٻڌو "تنهنجي ڪوتاهيءَ منهنجو صبر ختم ڪري ڇڏيو آهي، مان وڌيڪ نرميءَ نه ٿو ڏيکاري سگهان. قرض هاڻي ڇڪا، يا قيد ۾ سڙ"

اسان ان سخص کي سڃاڻي ورتو هو. هو رستيديون هو. بيڙي جي هارين مان هڪ جنهن ڪو ٿوري رقم لاءِ "بيڙي" جو قرضدار هو. ان جي قابل ڪنڙن ڏيس ايترو ئي جهڪائي ڇڏيو هو، جيترو ان جي عمر جي ورهين. هن وياج ادا ڪرڻ لاءِ "سردار" کان مهلت گهري هئي. هو ڇئي رهيو هو. ته هن ڏينهن ۾ منهنجو اڪيلو پٽ مري ويو آهي، هن ئي هفتي منهنجي ڳئون مري وئي ۽ ان جي ئي ڏک ۾ منهنجي پوڙهي زال کي اڌ رنگ ٿي ويو آهي ۽ هوءِ کٽ تي پنجي وئي آهي. پر شمادم جي روح ۾ رحم نه پيو.

مرشد هلندو رستيديون وٽ ويو ۽ آهستي سان هن جي ٻانهن پڪڙي چيو:

ميرداد: اٿ منهنجا رستيديون، تون به خدا جي صورت آهين ۽ خدا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي صورت ڪي ڪنهن به باجي جي اڳيان جهڪڻ تي مجبور نه نه ڪري سگهجي. پوءِ سمادم ڏانهن منهن ڪندي چيائين: "مون ڪي قرض جي لکت ڏيکار."

نروندا: سمادم جيڪو هڪ لمحو اڳ ڏاڍو غصي ۾ هو هاڻي بڪريءَ جي ڦر وانگر مسڪين بنجي سڀني کي حيرت ۾ وجهي ڇڏيو. هن نهايت عاجزيءَ سان ڪاغذ مرشد جي حوالي ڪري ڇڏيو. جنهن کي مرشد وڏي دير تائين پڙهندو رهيو. جڏهن ته سمادم ڪجهه به چوڻ کان سوا وات پٽي ايئن ڏسي رهيو هو ڄڻ ان منان ڦٽو پڙهي خاموش ڪو وٺو هجي.

ميرداد: هن پيڙي جو بنياد ڪنهن ساهوڪار ڪونه رکيو هو. ڇا هو پنهنجي دولت ان لاءِ ڇڏي ويو هو ته جيئن توهان ان کي قرض ڏيئي ناجائز وياج کائو؟ ڇا هو پنهنجو مال ملڪيت ان لاءِ ڇڏي ويو هو جو توهان ان مان وڏيڪ ٺسا ناهيو يا زمينون ان لاءِ ڏيتي ويو هو ته جيئن توهان ان کي مقاطعي تي ڏيئي جنس جو ذخيرو ڪريو؟ ڇا هو توهان لاءِ توهان جي پائڻ جو رب ۽ نگهر ميراث جي طور تي ڇڏي ويو هو ۽ گدوگڏ قيد خانا وارثت ۾ ڏيتي ويو هو. انهن کي قيد ڪرڻ لاءِ، جن جو سمورو نگهر توهان وهائي ڇڏيو آهي. جن جي رت جو آخري قرو به توهان چوسي ورتو آهي.

هو توهان لاءِ هڪ "پيڙو". هڪ "نوحا جاءِ" ۽ هڪ ڏيئو ميراث جي طور تي ڇڏي ويو هو. ان کان وڌيڪ ڪجهه به نه. "پيڙو" جيڪو ان جو جيئرو جسم آهي. "نوحا جاءِ" جيڪا ان جي بي ڏيي دل آهي. ڏيئو. جيڪو ان جو روشن عقيدو آهي ۽ ان جو حڪم هو ته توهان ان کي جيئن جو تيئن سالم ۽ پاڪيزه رکندؤ. پلي توهان جي جوڏاري سڄي دنيا بي يقينيءَ جي ڪري "موت" جي بانسرين جي لئه تي نچندي رهي ۽ بي انصافيءَ جي ڏيڻ ۾ پاسا بدلائيندي رهي.

۽ نه جيئن توهان جون جسماني ضرورتون اوهان کي گندو نه ڪري ڇڏين. توهان کي عقيدتمندن جي زڪوات تي گذران ڪرڻ جي اجازت ڏني ويئي هئي ۽ جڏهن کان "پيڙي" وجود ۾ آيو آهي ته زڪوات ۾ ڪڏهن به ڪا ڪمي نه آئي آهي.

پر ڏسو. توهان ان زڪوات کي پنهنجي لاءِ ۽ زڪوات ڏيندڙن لاءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ لعنت ۾ بدلائي ڇڏيو آهي، ڇوتہ توهان سخين ڪان انهن جا عطيا وٺي انهن کي بہ پنهنجو غلام بڻائي ورتو ٿا. توهان انهن جي وسيلي ڪتيل ڏاڳن مان ڪوڙا ناهي انهن کي ماريو ٿا. جيڪو ڪپڙو هو توهان کي ناهي ڏين ٿا. توهان انهن کان ئي انهن کي اگهاڙو ڪري ڇڏيو ٿا. جيڪا ماني هو توهان کي بچائي ڏين ٿا توهان ان سان ئي انهن کي بکيو ماريو ٿا. جيڪي پٿر هو توهان لاءِ تراشين ٿا توهان انهن مان ئي انهن ماڻهن لاءِ قيدخانا اڏايو ٿا. جيڪا ڪاٺي هو توهان جي گرمائش لاءِ توهان کي مهيا ڪن ٿا توهان ان مان ئي انهن لاءِ پاڇاري ۽ تابوت ناهيو ٿا. انهن جو رت ۽ پگهر بہ وابس ڪري انهن کي وياج تي اڌار ڏيو ٿا.

دولت ٻيو ڇاهي؟ ماڻهن جو پگهر ۽ رت جن کي فريبين نندن نندن سڪن ۾ ناهي ورتو آهي تہ جيئن انهن سڪن جي مدد سان انهن ماڻهن کي قيدي بڻائي سگهجي. مال ۽ زر ٻي ڪهڙي شئي آهي؟ ماڻهن جو پگهر ۽ رت، انهن وسيلي گڏ ڪيو ويو. جيڪي سيني ڪان گهٽ رت ۽ پگهر وهائين ٿا تہ جيئن انهن جي مدد سان انهن ماڻهن جون هڏيون ڀينهين سگهجن. جيڪي سيني ڪان وڌيڪ رت ۽ پگهر وهائين ٿا.

لعنت! لک وار لعنت آهي انهن تي جيڪي مال ۽ دولت جي ذخيري اندوزي ڪن ٿا ۽ ماڻهن جي دلين ۽ ذهن کي سازي خاڪ بڻائي ڇڏين ٿا ۽ انهن کي رات ڏينهن تلوار جي ڌار تي رکي ڇڏين ٿا. ڇوتہ انهن کي خبر ناهي تہ اهي ڪهڙي شيءِ جي ذخيري اندوزي ڪن ٿا.

طوائفن، قاتلن ۽ چورن جو پگهر سلهہ. ڪوڙهہ ۽ اڌ رنگ ۾ ورتلن جو پگهر، انڌن، منڊن ۽ ڪاٺن جو پگهر. هارين ۽ انهن جي ڏاندن جو پگهر، ريڍارن ۽ انهن جي رڍن. لابارو ڪندڙن ۽ ڪرا ناهيندڙن سميت اهي سڀ ۽ ٻيا ڪيترائي پگهر. مال ۽ دولت جو ذخيرو ڪندڙ پنهنجن گدامن ۾ ڀري ڇڏين ٿا.

يتيمن ۽ بدمعاشن جو رت، ظالمن ۽ شهيدن جو رت، بدڪارن ۽ ايماندارن جو رت، ڌاڙيلن ۽ لتجندڙن جو رت، جلادن ۽ انهن جي هٿان ڦاسي تي چڙهندڙن جو رت، چورن ۽ نڱن ۽ انهن وسيلي ڇوسجندڙن ۽ نڳجندڙن جو رت – دولت گڏ ڪندڙ اهي سمورا خون ۽ ٻئي رت جا ذخيرا گڏ ڪن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿا.

ها، لعنت آهي بار بار لعنت آهي انهن تي، جن جي مال ۽ دولت ۽ واپار جو ذخيرو انسانن جو رت ۽ ٻڳهر آهي، جوته آخر ڪار رت ۽ ٻڳهر پنهنجي قيمت وصول ڪندو ۽ اها قيمت نهايت خوفناڪ هوندي ۽ ان جي وصولي نهايت بي رحمائي هوندي.

قرض ڏيڻ ۽ رکو وياج جي خاطر قرض ڏيڻ دراصل احسان فراموشي آهي، ايتري شرمناڪ جو جنهن جي تلافي به نٿي ٿي سگهي.

توهان وٽ قرض ڏيڻ لاءِ آهي ئي ڇا؟ توهان جي پنهنجي زندگيءَ به هڪ عطيو نه آهي ڇا؟ جيڪڏهن رب پنهنجي بخش ڪيل عطين مان سڀني کان معمولي عطئي جو وياج وصول ڪرڻ چاهي ته توهان ڪهڙي شيءِ سان ادا ڪندؤ؟

ڇا هيءَ دنيا هڪ گڏيل خزانو نه آهي، جنهن ۾ هر انسان ۽ هر شيءِ سڀني جي پالنا لاءِ پنهنجو سڀ ڪجهه جمع ڪرائي ٿي.

ڇا بلبل پنهنجو نغمو ۽ آبشار پنهنجو شفاف پاڻي توهان کي قرض ڏين ٿا. ڇا ٻڙ پنهنجي ڇانوَ ۽ ڪجيءَ جو وڻ پنهنجي ماکي ڳاڌڙ ڪتل قرض ڏين ٿا؟

ڇا رڍ پنهنجي اُن ۽ ڳئون پنهنجو کير توهان کي وياج تي ڏين ٿيون؟

ڇا ڪڪر پنهنجو مينهن ۽ سج پنهنجي گرمي ۽ روشني توهان کي مُلهه تي ڏين ٿا؟

انهن شين ۽ ٻين لاتعدد شين کان سواءِ توهان جي زندگي، ڇا زندگي هوندي؟ توهان مان ڪير اهو ٻڌائي سگهي ٿو ته دنيا جي خزاني ۾ ڪنهن انسان يا ڪنهن شئي ۽ سڀني کان وڌيڪ ۽ ڪنهن سڀني کان گهٽ جمع ڪرايو آهي.

شمادم ڇا توهان رستيديون جي ٻيڙي ۾ ڏنل حصي جو حساب لڳائي سگهين ٿو؟ ۽ ٻوءِ ان جو حصو- شايد ان جي ٿي حصي جو هڪ ننڍو حصو- ان کي قرض ڏيئي ان جو وياج به وصول ڪندين. ان تي به ڇا توهان ان کي قيد خاني ۾ موڪليندين ته جيئن هو اتي رهي سڙي وڃي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تون رستيديون کان کهڙو وياج گهرين ٿو؟ ڇا تون اهو ڏسي نہ ٿو سگهين تہ تنهنجو اهو قرض هن غريب لاءِ ڪيڏو هاجيڪار ثابت ٿيو آهي. هن جي مٿل پٽ، هن جي مٿل ڳئون ۽ اڄ رنگ ۾ ورتل زال کان وڌيڪ ادائيگي ڪان سواءِ آخر تون ڇا ٿو چاهين؟ هڪ ڇٻي ڇيلهہ ايترا قاتل ڪپڙا ڪٽي گهمندي ني وتي. ان کان وڌيڪ ٻيو ڪهڙو وياج تون وصول ڪرڻ چاهين ٿو؟

افسوس شمادم! پنهنجون اکيون پٽ، جاڳ. ان کان اڳ جو توکي پنهنجا قرض وياج سميت ادا ڪرڻ لاءِ چيو وڃي ۽ نہ ڏيڻ جي صورت ۾ توکي قيدخاني ۾ گهلي آندو وڃي ۽ اتي سڙڻ لاءِ ڇڏيو وڃي.

سانيو! اهائي ڳالهہ مان توهان کي چوان ٿو پنهنجون اکيون پٽيو ۽ ننڊ مان جاڳو.

توهان جڏهن بہ جترو بہ ڏيئي سگهو، سڀ ڪجهہ ڏيئي ڇڏيو پر ڪڏهن بہ قرض نہ ڏيو. ٿي سگهي ٿو تہ جيڪي ڪجهہ توهان وٽ آهي، توهان جي زندگي سميت قرض ٻڌجي وڃي ۽ اهو قرض توهان کي ترت ادا ڪرڻو پوي ۽ جنهن کي ادا نہ ڪرڻ جي صورت ۾ توهان کي ڏيوالو قرار ڏيئي قيد خاني ۾ سڙڻ لاءِ ڌڪيو وڃي.

نروندا: پوءِ مرشد پنهنجي هٿن ۾ جهليل ڪاغذ کي ڏنو ۽ ڇاٽي واٽي ان جا ٽڪرا ٽڪرا ڪري ڇڏيا ۽ اهي ٽڪرا هوا ۾ اڏاري ڇڏيا. ان کان پوءِ "ٻيڙي" جي خزانچي همبال ڏانهن مڙي چيو.

ميرداد: رستيديون کي ايتري رقم ڏي جنهن مان هو بہ ڳئون خريد ڪري سگهي ۽ ان جو ۽ ان جي زال جي زندگيءَ جو آخري ڏينهن تائين گذر سفر ٿي سگهي.

۽ رستيديون هاڻي تون آرام ڪر، تون قرض کان آجو آهين. خيال رکجان تہ تون ڀاڻ بہ ڪڏهن شاهوڪار نہ ٻنجي وڃين. ڇوتہ قرض گهرندڙ جو قرض، قرضيءَ جي قرض کان وڌيڪ ڳرو هوندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب سترهون

شمادم رشوت جو سهارو وني ٿو

نروندا: پيڙي ۾ ڪيترن ئي ڏينهن تائين رستيديون جو معاملو بحث جو اهم موضوع رهيو. ميڪايون، ميڪاستر ۽ زمورا "مرشد" جي پرزور واڪاڻ ڪئي. زمورا چيو ان ڪي تہ بيسي ڪي ڏسڻ ۽ ڇهڻ ڪان بہ نفرت آهي. بنون ۽ ابيمار دبيل زبان ۾ تائيد بہ ڪئي ۽ ترديد بہ. جڏهن تہ همبال ان جي سخت مخالف ڪئي ۽ چيو تہ دولت ڪانسواءِ دنيا جو ڪوبہ ڪم هلي نہ ٿو سگهي ۽ اميري خدا طرفان ڪفايت شعاري ۽ پورهئي جي عيوض عطا ڪيل جائز معاوضو آهي، جهڙيءَ ريت، سستي ۽ فضول خرچيءَ جي خدا طرفان ڇني سزا آهي ۽ انسانن ۾ شاهوڪار ۽ قرضدار زماني جي آخر تائين رهندا.

ان دوران شمادم سردار جي طور تي پنهنجي ظاهري اقتدار جي تحفظ ۾ رڌل هو. هڪ پيرو هن مون ڪي پاڻ وٽ گهرايو ۽ پنهنجي ڪوٺڙيءَ جي خلاصيءَ جاءِ ۾ مون ڪي هيئن چيو: تون هن پيڙي جو قلمڪار ۽ تاريخدان آهين. تون هڪ غريب ماڻهوءَ جو پٽ آهين. تنهنجي پيءُ وٽ ڪا زمين نہ آهي، ان ڪري ان ڪي پنهنجي زال ۽ ستن ٻارن جون بنيادي ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ سخت محنت ڪرڻي پوي ٿي. تون ان منحوس واقعي جو هڪ لفظ بہ نہ لکجان. ٿي سگهي ٿو تہ انسان ٻوڙ ايندڙ. شمادم تي ٿونٻون نہ ڪن. جيڪڏهن تون ان مردود ميرداد جو ساٿ ڇڏي ڏين تہ تنهنجي پيءُ ڪي زمين جو مالڪ بنائي ڇڏيندس. ان جا ٻل اناج سان ڀري ڇڏيندس ۽ ان ڪي ڏوڪڙ ڏئي مالامال ڪري ڇڏيندس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون ان کي جواب ڏنو ته شمادم منهنجي ماءُ بيءُ ۽ ڪٽنب جو خدا اهڙو خيال رکندو جو تون به نه ٿو رکي سگهين، جيستائين ميرداد جو تعلق آهي ته مان ان کي بنهنجو مرشد ۽ چوٽڪارو ڏياريندڙ مڃي چڪو آهيان، ان کي ڇڏڻ کان اڳ مان پنهنجي جان ڏئي ڇڏيندس، جيستائين پيڙي جي تاريخ جي لکڻ جو سوال آهي، مان پنهنجي سمجهه ۽ قابليت موجب ان سان وفاداري نڀائيندس.

ان کان پوءِ مون کي خبر پئي ته شمادم مون جهڙي آڇ هڪ ٻئي ساٿيءَ کي به ڪئي هئي. مون کي اها خبر نه پئجي سگهي ته اها ڪيتري ڪامياب ٿي. ها! ايترو ضرور محسوس ٿيو ته جابلو اوتاري ۾ همبال جي حاضري پهرين وانگر باقاعدي نه رهي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ارڙهون

ميرداد همبال جي پيءُ جي موت ۽ ان جي حالتن بابت پيشنگوئي ڪري ٿو

نروندا: "جابلو اوتاري" ۾ سواءِ همبال جي باقي سڀني ساٿين جي هڪ پيرو پيهر مرشد وٽ گڏ ٿيڻ تائين ڪيترو ئي ٻاٿي جبلن تان هيٺ لهي سمنڊ ۾ وهي چڪو هو.

مرشد الله جي رضا بابت وعظ ڪري رهيو هو. پر هو اوچتو ماٺ ٿي ويو ۽ چيائين:

ميرداد: همبال مصيبت ۾ آهي ۽ مدد لاءِ اسان وٽ اچڻ چاهي ٿو. پر ان جا قدم شرم جي ڪري اسان ڏانهن نه ٿا ڪڃن. ابيمار تون وڃ ۽ ان جي مدد ڪر.

نروندا: ابيمار ٻاهر نڪتو ۽ ترت ئي همبال کي ٻانهن سان گڏ وٺي آيو. همبال جو جسم سڏڪن جي ڪري ڪنبي رهيو هو ۽ ان جو چهرو بي حد اداس هو.

ميرداد: همبال مون وٽ اچ.

افسوس همبال، جو تنهنجو پيءُ فوت ٿي ويو آهي. تو غم کي پنهنجي دل ۾ ڳارڻ ۽ پنهنجي دل جو رت کي لڙڪن ۾ بدلائڻ جي ڇوٽ ڏيئي ڇڏي آهي. جڏهن تنهنجي سڄي ڪٽنب جو موت ٿيندو تڏهن تون ڇا ڪندين؟ جڏهن هن دنيا جون سموريون مائرون ۽ پيئر، سموريون ڀينرون ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بائر تنهنجي بهچ کان ٻري ۽ تنهنجي اکين کان ڏور هليا ويندا. تڏهن تون ڇا ڪندين؟

همبال: هائو مرشد منهنجي پيءُ جو غير فطري موت ٿي ويو، جيڪو وهڙو هن گذريل سال ئي خريد ڪيو هو. ڪالهه شام ان منهنجي پيءُ جو پيٽ چيري ڇڏيو ۽ ان جي ڪوڙي پڇي ڇڏي. پيغام آئيندڙ هاٿي هاٿي مون کي ان بابت ٻڌايو آهي ته مون کي تمام گهڻو ڏک ٿيو آهي. آهه! مون کي ڏاڍو ڏک آهي.

ميرداد: ايئن لڳي ٿو ته هو ان وقت مئو آهي، جڏهن ان کي دنيا جون مرادون ملڻ واريون هيون.

همبال: اهائي ڳالهه آهي، مرشد، بلڪل ائين ئي ٿيو.

ميرداد: ۽ ان جي موت جو توکي ان ڪري به وڌيڪ ڏک آهي، ڇوته اهو وهڙو انهن پيسن مان خريد ڪيو ويو، جيڪي تو هن کي موڪليا هئا.

همبال: اها ئي ڳالهه آهي مرشد، بلڪل ائين ئي ٿيو. ائين ٿو پاسي ته تون سڀ ڪجهه ڄاڻين ٿو.

ميرداد: اهي پئسا ميرداد لاءِ تنهنجي محبت جي قيمت هئا.

نروندا: همبال وڌيڪ ڪجهه نه چئي سگهيو، ڇوته روئندي روئندي ان جي نڙي ويهي رهي هئي.

ميرداد: تنهنجو پيءُ مئو نه آهي، نه ئي ان جي صورت ۽ پاڇا مُئا آهن. مگر اصل ۾ تنهنجي پيءُ جي بدليل صورت ۽ پاڇن لاءِ تنهنجا پنج ئي حواس مري ويا آهن ڇوته صورتون ايتريون لطيف ۽ پاڇا ايڏا ته ننڍڙا هوندا آهن جو انسان جي معمولي اک انهن کي ڏسي نه ٿي سگهي.

جهنگ ۾ ڪنهن ٻڙ جي وڻ جي ڄانو! اهڙي نه هوندي آهي. جهڙي ڄانءِ ڪنهن ديوار جي ڪنهن جهال تي يا ڪنهن عبادت گاهه ۾ ٿنڀ ۾، يا قاشيءَ جو تختو نهڻ تي ٿيندي آهي. جهڙي چنڊ يا تارن جي روشنيءَ ۾ يا صبح جي ڏند ۾ ٿيندي آهي.

پر اهو سرو جو وڻ، جنهنکي جهنگ ۾ بيٺل اڳ وارا ٻڙ جا وڻ پنهنجو پاءُ نه ٿا مڃين. پل ان کي ڪهڙي به شڪل ۾ چونه بدلي ڇڏجي. ٻڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي طور زنده رهندو آهي.

ڇا ڪو پن تي ويٺل پت ڪيئون لاک جي گولي ۾ پيوپا (Pupa) جي شڪل ۾ بلجندڙ ڪيئين کي پنهنجي باءِ جي طور تي سڃاڻي سگهي ٿو؟ يا پيوپا کي اڏامندڙ پت ڪيئين ۾ پنهنجو باءُ نظر اچي سگهي ٿو؟

ڇا زمين جي اندر پوريل داڻي کي زمين جي سطح تي ڪڻڪ جي تيلي سان پنهنجي ڳانڍاپي جي سمجهه اچي سگهي ٿي؟

ڇا هوا ۾ اڏامندڙ پاڻيءَ جا بخار يا سمنڊ جو پاڻي اهو محسوس ڪري سگهندو تہ جبل جي ڏار (فوٽ) ۾ لڙڪندڙ برف جا قلم ان جا بائر آهن؟

ڇا زمين "خلا" جي اونهائين مان ان ڏانهن اجلايل ننڍل تارن ۾ پنهنجي باءُ کي سڃاڻي سگهي ٿي؟

ڇا ڪو ٻڙ جو وڻ پنهنجي ٻج ۾ پنهنجو ٻاڻ کي ڏسي سگهي ٿو؟

جوتہ تنهنجو پيءُ ڪائي اهڙي روشنيءَ ۾ آهي، تنهنجي اک جنهن جي عادي نہ آهي ۽ هو اهڙي صورت ۾ آهي، جنهن کي تون سڃاڻي نہ ٿو سگهين. ان ڪري تو ڇٽي ڇڏيو تہ تنهنجو پيءُ جيئرو نہ آهي. مگر انسان جي مادي خوري، جيسيتائين اها بني آدم جي "خدائي ذات" جي نور ۾ مڪمل طور تي تحليل نہ ٿي ٿي وڃي پل ان کي ڪٿي بہ ڀڄايو وڃي. ڪابہ صورت ڏني وڃي. پنهنجو پاڇو ضرور وڃهي ٿي.

ڪاٺ جو هڪ ٽڪر. ڀلي اڄ اهو ڪنهن وڻ جو ساٿو ڏار آهي ۽ سڀاڻي ڪنهن ڪڪاتين ڪنڌيءَ ۾ لڳل ڪلي. جيسيتائين ان کي ان جي اندر جي لڳل باهہ ساڙي نہ ٿي. هو ڪاٺ جو ٽڪرو ٿي رهي ٿو ۽ پنهنجي شڪل ۽ پاڇو بدلائيندو رهي ٿو. ساڳئيءَ ريت انسان ڀلي جيئرو آهي يا مئل. جيسيتائين ان جي اندر جو "خدا" ان کي پنهنجي اندر جذب نہ ٿو ڪري ان جو مطلب آهي تہ جيسيتائين ان کي ان اڪيلي ذات ڪان پنهنجي وحدانيت جو علم نہ ٿو ٿئي، انسان ٿي رهندو. پر اهو علم ان کي اک جنب ۾ نہ ٿو حاصل ٿي سگهي. جنهن کي ماڻهو هڪ عمر جو ناٺو ڏئي خوش ٿا ٿين.

منهنجا سائيو! سمورو وقت ئي زندگيءَ جو وقت آهي. زمان ۾ ڪا شروعات يا سانت نہ آهي. نہ ئي ان ۾ رستي جا مسافر ڄڻا آهن. جي مسافر ماني ڪائڻ ۽ ڊاپي (آرام) لاءِ ترسي سگهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زمان هڪ تسلسل (Countinutey) آهي، جيڪو پنهنجو پاڻ کي وڌيندو رهي ٿو. ان جو اڳيون ڇيڙو ان جي پوئين ڇيڙي سان مليل آهي. زمان ۾ ڪجهه به ختم ڪري حدي نه ٿو ڏئو وڃي ۽ ڪجهه به شروع ڪري ختم نه ٿو ڪيو وڃي.

زمان حواسن جو پيدا ڪيل هڪ ڦيٽو آهي ۽ ان کي حواسن ئي مڪان (Space) جي وسعتن ۾ ڦيرائي رکيو آهي.

توهان موسمن ۾ حيران ڪندڙ تبديلي ڏسو ٿا ۽ ان لاء يقين ڪري وٺو ٿا ته موسمن کي گڏ ڪرڻ ۽ ڪولڻ واري طاقت هميشه لاء هڪ ۽ اها ئي رهي ٿي.

توهان شين کي ڦٽندو ۽ سڙندو ڏسو ٿا ۽ بڌل دل سان اعلان ڪيو ٿا ته ختم ٿيڻ ئي ڦٽندڙ شين جو انجام آهي. پر توهان مڃي وٺو ٿا ته اها طاقت جيڪا اپائڻ ۽ ختم ڪرڻ کي عمل ۾ آڻي ٿي، پاڻ نه ته ڦٽي ٿي ۽ نه ئي ختم ٿئي ٿي.

توهان هير جي تعلق سان هوا جي رفتار محسوس ڪري چئو ٿا ته پنهي مان هوا وڌيڪ تيز آهي پر ان جي باوجود توهان مڃو ٿا ته هوا ۽ هير کي حرڪت ڏيندڙ هڪ اهو ئي ته آهي ۽ اهو نه ته هوا سان گڏ تيز ڊوڙي ٿو ۽ نه هير سان گڏ آهستي آهستي هلي ٿو.

ڪيترا اڻوجهه آهيو توهان ڪيتري سولائيءَ سان هر ان فريب ۾ اچي وڃو ٿا، جيڪو توهان جا پنج حواس توهان کي ڏين ٿا. جوته رڳو انهن جي ذريعي ئي توهان ڏسو ٿا ته اهي تبديليون جيڪي توهان کي حرڪت ۾ آڻن ٿيون، رڳو هٿ جي صفائي آهي.

هوا، تڏڙي هير کان تيز رفتار ڪيئن ٿي سگهي ٿي؟ ڇا هير ئي هوا کي جنم نه ٿي ڏئي؟ ڇا هوا هير کي گد نه ٿي وٺي هلي؟

توهان "زمين" ٿي هلندڙ ٺئه ڪيل مفاصلو وکن ۽ ڪوهن ۾ ڪيئن ٿا ماپي سگهو؟ توهان پلي آهستي هلو يا تيز ڊوڙو، جا زمين جي رفتار انهن جاين ۽ پرڳڻن ۾ گڏ نه ٿي وٺي وڃي، جن ۾ زمين پاڻ گهلبي ٿي وڃي. ان ڪري ڇا توهان جي رفتار اها ئي نه آهي، جيڪا زمين جي آهي؟ ڇا زمين پنهنجي واري ۾ ٻين ستارن سان گڏ گهلبي نه ٿئي وڃي ۽ ان جي رفتار انهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيتري نہ پئي ڪئي وڃي؟

ها! سست رفتار تيز رفتار جي ماءُ آهي. تيز رفتار سست رفتار کي کٽي وڃي ٿي. تيز رفتار ۽ سست رفتار زمان ۽ مڪان جي هر نقطي تي لازم ۽ ملزوم آهن.

توهان اهو ڪيئن ٿا چئو تہ ڦٽڻ ڦٽڻ آهي ۽ سڙڻ سڙڻ آهي ۽ اهي هڪٻئي جا ضد آهن؟ ڇا ڪڏهن ڪا شئي ڪنهن ۾ سڙڻ کان سواءِ ان ۾ ڦٽي آهي؟ ڇا ڪڏهن ڪا شيءِ ڪنهن شيءِ ۾ ڦٽڻ کان سواءِ سڙي آهي؟

ڇا توهان لڳاتار سڙي ڳري وري ڦٽي نہ رهيا آهيو؟

ڇا مئل ماڻهو جيئرن لاءِ زمين جي هيٺين سطح نہ آهن؟ ۽ جيئرا مري ويلن لاءِ اناج جا پاڻدا نہ آهن؟

جيڪڏهن پيدائش لايقينيت يا بيڪار هئڻ (فرسودگي) جي اولاد هجي ۽ فرسودگي پيدائش جي اولاد. جي زندگي موت جي ماءُ هجي ۽ موت زندگيءَ جي ماءُ تہ پڪ سان اهي زمان ۽ مڪان جي هر نقطي تي هڪ هوندا ۽ توهان جو جيئڻ ۽ وڌڻ تي خوش ٿيڻ ايڏي ئي بيوقوف هوندي، جيترو مرڻ ۽ زوال پذير ٿيڻ تي ماتم ڪرڻ.

توهان اهوڪيئن ٿا چئو تہ سرءُ جي مند ئي ڏاک جي مند ٿئي ٿي؟ مان اهو چوان ٿو تہ ڏاک سرديءَ ۾ پڪل هوندي آهي، جڏهن اها انگور جي ول ۾ نندڙي، محسوس نہ ٿيندڙ پاسا بدلائيندڙ مٺا خواب ڏسندڙ رس هوندي آهي. اها چيٽ ۾ بہ پڪل هوندي آهي، جڏهن اها زمرد جي ننڍن ننڍن مٺڪن جهڙي نرم ڇڳن ۾ ظاهر ٿئي ٿي ۽ اها اونهاري ۾ بہ پڪل هوندي آهي. جڏهن ڇڳا وڏا ٿي ٿا وڃن ۽ مٺڪا ڦوڪجي ٿا وڃن ۽ انهن جا ڳل اس جي سون ۾ رڱيا ٿا وڃن.

جڏهن تہ هر موسم پنهنجي اندر ٿيئي موسمون جذب ڪري رکيون هونديون آهن تہ حقيقت ۾ زمان ۾ مڪان نقطي تي سموريون موسمون هڪ ٻئي جهڙيون هونديون آهن.

ها! زمان سيني کان وڏو مداري آهي ۽ انسان سني کان وڏيڪ دوکو کائيندڙ.

گهٽو ئي ڦيٿي ۾ لڪل نوريئڙي وانگر آهي. انسان جنهن زمان جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڦيـي کي ڦيرائي رکيو آهي. ان جي حرڪت ان کي اينرو موهي جدو آهي. اهڙيءَ ريت پنهنجي رفتار ۾ وهائي ڇڏيو آهي جو هو هائي يقين نہ تو ڪري سگهي تہ ان جو محرڪ هو پاڻ ئي آهي. نہ ڪا ان وٽ زمان جي حرڪت کي روڪڻ جي واند ڪائي آهي.

۽ گهڻو ڪجهہ ان ٻليءَ وانگر آهي، جيڪا اهو يقين ڪري ٿي وٺي تہ جيڪو رت اها چٽي رهي آهي. اهو ان روهيءَ مان وهي رهيو آهي. اها روهيءَ (روهي بہ سر جي) کي حسي بنهنجي جڀ کي گسائي ٿي جڏي. انسان "زمان" جي ڦيٿن تي ڦرندڙ پنهنجي ئي رت کي چٽي رهيو آهي. زمان جي اريءَ سان جبريل بنهنجي ئي کل کي چباڙيندو ٿو وڃي. اهو يقين ڪندي تہ اهو زمان جو رت ۽ گوست آهي.

زمان جو ڦيو مڪان ۾ ڦري ٿو. اهي سموريون شيون جيڪي پنج ئي حواس محسوس ڪن ٿا. زمان جي اندر ڦهليل آهن ۽ پنج حواس اهڙي ڪنهن بہ شئي کي محسوس ڪرڻ جي لائق نہ آهن، جيڪي زمان ۽ مڪان جي اندر نہ هجن. سڀون ظاهر ۽ غائب ٿينديون رهنديون آهن، جيڪا شئي ڪنهن هڪ لاءِ زمان ۽ مڪان جي ڪنهن هڪ نقطي تان غائب ٿي وڃي ٿي. ٻئي جي لاءِ ڪنهن ٻئي نقطي تان ظاهر ٿي وڃي ٿي. جيڪا هڪ لاءِ چاڙهي آهي ٻئي لاءِ لاهي ٿي وڃي ٿي. جيڪو هڪ لاءِ ڏينهن آهي، ٻئي لاءِ رات آهي جنهن جو تعلق ڏسندڙن جي ڪڏهن ۽ ڪٿي تي هوندو آهي.

درويشو! زمان جي ڦيٿي تي هستيءَ ۽ نيستيءَ جو ڏگ هڪ ئي آهي، ڇوتہ چڪر جي حرڪت ڪڏهن ڪنهن خانمي تي نہ ٿي پهچي سگهي ۽ نہ ئي اها پنهنجو پاڻ کي استعمال ڪري ختم ٿي سگهي ٿي ۽ دنيا ۾ هر هڪ حرڪت هڪ چڪر (ڪولائي) ۾ گهمندڙ حرڪت آهي.

تہ پوءِ ڇا انسان پنهنجو پاڻ کي زمان جي بيهودي چڪر مان ڪڏهن بہ آزاد نہ ڪرائي سگهندو؟

انسان آزاد ٿي ويندو، ڇوتہ انسان رب جي "پاڪ ڇوتڪاري" وارث آهي.

زمان جو ڦيٿو ڦرندو رهي ٿو. پر ان جو محور پنهنجي جاءِ تي قائم رهي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رب زمان جي ڦيٿي جو محور آهي. ۽ پلي زمان ۽ مڪان ۾ سموريون شيون ان جي ٻاهران ڦرن ٿيون، تنهن هوندي بہ هو پاڻ لازمان. لامڪان ۽ غير متحرڪ رهي ٿو. پلي سموريون شيون ان جي "اڪر" مان پيدا ٿيون آهن. ان جو اڪر بہ ان وانگر لازمان ۽ لامڪان آهي.

محور جي اندر سڪون ٿي سڪون آهي. ڦرندڙ شين ۾ هنگامو ۽ گوڙ آهي. توهان ڪهڙي جاء تي رهڻ پسند ڪندؤ؟

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ توهان زمان جي وسعت مان سرڪي محور تي اچو ۽ پنهنجو پاڻ کي حرڪت جي چڪر مان بچايو. توهان زمان کي پنهنجي ٻاهران چڪر هڻڻ ڏيو. توهان زمان جي ٻاهران چڪر نہ هڻو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اٺويهون

دليل ۽ يقين

نفس جي نفي ڪرڻ پاڻ کي اجاگر ڪرڻ آهي.
زمان جي قيمتي کي ڪيئن بيهاريو وڃي
روئڻ ۽ کلڻ

بنون: مون کي معاف ڪجان مرشد، پر مون کي تنهنجي دليل جي غير معقوليت حيرت ۾ وجهي ڇڏيو آهي.

ميرداد: ان ۾ حيرانيءَ جي ڪا ڳالهہ نہ آهي بنون. توکي "منصف" جي سڏيو ويندو آهي. ڪنهن معاملي جو فيصلو ڪرڻ کان اڳ تون دليل تي زور ڏيندو آهين. تڏهن ايتري عرصي کان منصف آهين. ڇا توکي هيل تائين خبر نہ پئجي سگهي آهي تہ دليل جو هڪ ئي فائدو انسان کي منطق کان ڇوٽڪارو ڏيارڻ ۽ يقين جي منزل تائين ان جي رهنمائي ڪرڻ آهي.

دليل نا پختگي آهي. جيڪو علم جي دريائي گهوڙي کي ڦاسائڻ جي مقصد لاءِ سنهو ڄار اڻندو رهندو آهي. جڏهن دليل جوان ٿئي ٿو تہ پوءِ پنهنجي ئي سرڪڻ ڦاهيءَ ۾ پاڻ کي گهٽو ڏيئي ڇڏي ٿو ۽ يقين جي شڪل ۾ بدلجي وڃي ٿو. جيڪو تمام اونهو علم آهي.

دليل جڏڙن جي لٺ آهي. پر تکو هلندڙن لاءِ هڪ بوجهہ ۽ کنبن وارن لاءِ اڃان بہ وڏيڪ بوجهہ آهي.

منطق مدي خارج آهي. يقين بالغ ٿيل منطق آهي. بنون جڏهن تنهنجو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منطق جوان ٿيندو ۽ اهو ترت ئي جوان ٿي ويندو تہ ڀوءِ تون دليل جو ذڪر نہ ڪندين.

بنون: زمان جي چڪر تان سرڪي محورتي اچڻ لاءِ اسان کي پنهنجي خوديءَ جي نفي ڪرڻي پوندي. ڇا انسان پنهنجي هستي کان انڪار ڪري سگهي ٿو؟

ميرداد: بيشڪ. ان صورت ۾ توهان کي ان خوديءَ جي نفي ڪرڻي پوندي، جيڪا زمان جي هنن ۾ رانديڪو آهي ۽ ساڳيءَ ريت ان خوديءَ کي اجاگر ڪرڻو پوندو، جيڪا زمان جي جادوگريءَ کان محفوظ آهي.

بنون: ان جي باوجود انسان کي انسان کان وڌيڪ پنهنجي سڃاڻپ پياري آهي. اهو ڪيئن ممڪن آهي تہ هو خدا ۾ جذب ٿي وڃي ۽ پنهنجي ذار سڃاڻپ کان بہ باخبر رهي.

ميرداد: ڇا اهو ننڍي نديءَ لاءِ هاجيڪار آهي تہ اها سمنڊ ۾ گم ٿي وڃي؟ انسان جو خدا ۾ پنهنجي هستيءَ کي فنا ڪري ڇڏڻ، پنهنجي ٻاڃي کي وڃائي ڇڏڻ آهي ۽ پنهنجي هستيءَ جو بنا ٻاڃي وارو جوهر حاصل ڪرڻ آهي.

ميڪاستر: انسان جيڪو زمان جي تخليق آهي. زمان جي چنبي مان ڪيئن آزاد ٿي سگهي ٿو؟

ميرداد: جيئن توهان کي "موت" "موت" کان ڇوٽڪارو ڏياريندو. ساڳيءَ ريت زمان توهان کي زمان کان ڇوٽڪارو ڏياريندو.

انسان زندگيءَ کان ايترو تہ بيزار ٿي ويندو جو انسان جي اندر جو سڀ ڪجهہ ان لاءِ، جيڪو تبديليءَ کان وڌيڪ زور آهي. تڙپندو ۽ گهٽ نہ ٿيندڙ شدت سان تڙپندو ۽ اها شئي ۽ پڪ سان ان کي پنهنجي اندر ملي ويندو.

خوش نصيب آهن اهي ماڻهو جيڪي تڙپن ٿا ڇوتہ اهي اڳوات ئي ڇوٽڪاري جي اڳڻ تائين پهچي چڪا آهن. مون کي انهن جي ئي ڳولا آهي ۽ منهنجي تعليم انهن لاءِ ئي مخصوص آهي. ڇا مون توهان کي ان لاءِ نہ چونڊيو آهي. جو مون توهان جي تڙپ ڏٺي ورتي هئي؟

ڀر لعنت آهي انهن تي جيڪي زمان جي چڪرن کي حرڪت ڏين ٿا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ان ۾ پنهنجي آزاديءَ ۽ راحت ڳولين ٿا. جيئن ٿي اهي پيدائش تي کلن ٿا. مسڪرائين ٿا ته ڪين موت لاءِ روئڻو پوي ٿو. جيئن ٿي اهي پريا وجن ٿا ته وري ڪين خالي ڪيو وڃي ٿو. جيئن اهي امن جي گيري ڪي پنهنجي چار ۾ ڦاسائين ٿا ته انهن جي هنن ۾ جنگ جي ڳجهه شڪل اختيار ڪري وٺي ٿي. هو جيترو وڌيڪ سوچين ٿا ته اهي چاڻن ٿا. اصل انهن کي اوترو ٿي گهٽ علم هوندو آهي. هو جيترو اڳتي وڌن ٿا. اوترو ئي وڌيڪ پوئتي هٽي ٿا وڃن. اهي جيترو مٿانهين تي چڙهن ٿا اوترو ئي هيٺاهين ۾ ڪري پون ٿا.

انهن لاءِ منهنجا ٿي خط اڻ ڄڻا ۽ پرستان ڪندڙ سرباب هوندا. اهي ياڳل خاني ۾ قاتل دعا وانگر هوندا. انڌي جي اکيان ياريل ڏيئي وانگر هوندا. جيسناٿين اهي ياڻ حوبڪاري لاءِ تڙپڻ شروع نه ڪندا. اهي منهنجي لفظن ٿي ڌيان نه ڏيندا.

همباڻ: (روئندي) مرشد تو منهنجا ڪن ئي رڳو نه کوليا آهن. پر منهنجي دل به پاڪ ڪري ڇڏي اهي.

ميرداد: همبال. پنهنجي لڙڪن کي روڪ. لڙڪ زمان ۽ مڪان جي حدن کان پريان ڏسڻ جي ڳولائو اک ۾ نه ٿا سونهن.

جيڪي ماڻهو زمان جي مڪار آڱرين جي ڪتڪتائيءَ تي کلن ٿا. انهن کي زمان جي نهن وسيلي جيهاڙيون جيهاڙيون ڪيل پنهنجي ڪل تي روئڻ ڏيو.

جيڪي ماڻهو جوانيءَ جي حمڪ کي ڏسي ڳائين ۽ نچن ٿا. انهن کي پوڙهپڻ جي گهنجن ني نابڙجڻ ۽ سڏڪا ڀرڻ ڏيو.

زمان جي ڪوهن ۾ جشن ملهائيندڙن کي پنهنجي مٽن ۾ ماتم جي ڏوڙ وجهڻ ڏيو.

پر توهان پرسڪون رهو. تبديليءَ جي صورت ڏيکاريندڙ اوزار ۾ رڳو تبديل نه ٿيندڙ جي ڳولا ڪريو.

زمان ۾ اهڙو ڪجهه به نه آهي، جنهن تي روئجي. اهڙي ڪابه بي بها شئي نه آهي، جنهن لاءِ مسڪرائجي. کلندڙ چهرا ۽ روئندڙ چهرا ساڳيءَ ربت اڻ ونندڙ ۽ قتل هوندا آهن.

ڇا توهان لڙڪڻ جي ڪاراڻ کان بچڻ چاهيندؤ؟ ته پوءِ کل جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خوشيءَ ڪان بچو. لڙڪ جڏهن بخار ٻنهي اڏامندو اهي تہ ڊبيل ڪل ٻنهي ويندو آهي. ڊبيل ڪل جڏهن ويڙهيي آهي تہ لڙڪ ٻنهي ويندي آهي.

نہ خوشيءَ ۾ ٻاڦ ٻنهي اڏاموءِ نہ غم ۾ ويڙهجي سيڙهجي ويو. پر ٻنهي حالتن ۾ هڪجهڙا پرسڪون رهو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ويهون

اسان مري ڪيڏانهن ٿا وڃون

(توبهہ بابت)

ميڪاستر: مرشد اسان مرڻ کان پوءِ ڪيڏانهن ٿا ويجون؟

ميرداد: ميڪاستر هاڻي تون ڪٿي آهين؟

ميڪاستر: جابلو اوتاري ۾.

ميرداد: تنهنجو خيال آهي تہ هي جابلو اوتارو تنهنجي لاءِ ڪافي وڏو آهي؟ ڇا تون سمجهين ٿو تہ هيءَ ڌرتي ئي انسان جي اڪيلي رهائشگاهہ آهي.

توهان جا جسم پلي زمان ۽ مڪان جي گهيري ۾ آهن. زمان ۽ مڪان جي هر شيءِ مان ٺاهيا ويا آهن. جسم جو اهم جزو جيڪو سج مان ورتو ويو آهي، سج ۾ جيئرو آهي ۽ جيڪو زمين مان ورتو ويو آهي، اهو زمين ۾ جيئرو آهي ۽ اها ئي ڳالهہ ٻين سيارن ۽ انهن جي وچ ۾ بي راهہ خلائن جي آهي.

رڳو جاهل ئي اهو سوچڻ پسند ڪندا تہ انسان جي رهائش هڪ ئي زمين تي آهي ۽ جيڪي ڪروڙين گرهہ "خلا" ۾ ترندا رهن ٿا. اهي انسان جي رهڻ لاءِ زينت جو سبب ۽ انهن جي اکين جي ونڊر آهن.

وهائو تارو، ڪهڪشان، ڪٿي، انسان لاءِ هن زمين کان ڪنهن بہ ريت گهٽ اوتارا نہ آهن. اهي جيترا دفعا ان جي اک ۾ روشني اڇلائين ٿا. ان کي پاڻ ڏانهن ڪٺي وٺن ٿا. هو جيترا پيرا انهن جي هينان گذري ٿو، پاڻ ڏانهن ڇڪي وٺي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سموريون شيون "انسان" ۾ شامل آهن ۽ انسان ساڳيءَ ريت انهن ۾ سمايل آهي. سموري ڪائنات هڪ جسم آهي. ان جي ننڍن ننڍن ذرن سان دل جي ڳالهه ڪندي توهان سڄي ڪائنات سان مخاطب آهيو.

۽ جيئن توهان جيئندي لڳاتار مرندا رهو ٿا. ساڳيءَ ريت جيئن ٿي توهان مرو ٿا. لڳاتار زنده رهو ٿا. جي هن قالب ۾ نه ته ڪنهن ٻي شڪل ۾. مگر خدا ۾ جذب ٿي وڃڻ تائين توهان ڪنهن نه ڪنهن قالب ۾ زنده رهو ٿا. جوڻ جو مطلب هي آهي ته جيستائين توهان سڄيءَ جي سڄي تبديلي طئہ نہ ٿا ڪري وٺو، جيئڻ جاري رهي ٿو.

ميڪاستر: ڇا اسان هڪ تبديليءَ کان ٻي تبديليءَ دانهن سفر ڪندي هن زمين تي موٽي اچون ٿا؟

ميرداد: ورجاءُ زمان جو قانون آهي. زمان ۾ جيڪي ڪجهه به هڪ دفعو ٿئي ٿو، ان جو وري وري واقع ٿيڻ ضروري آهي. انسان جي معاملي ۾ اهي وقفا ڊگها يا ننڍا ٿي سگهن ٿا ۽ اهو هر انسان جي خواهش ۽ رضا جي ورجاءَ جي شدت تي منحصر آهي.

جڏهن توهان ان چڪر مان، جنهن کي زندگي چيو وڃي ٿو، نڪري ان چڪر ۾ جيڪو موت جي نالي سان سڃاتو وڃي ٿو، داخل ٿيو ٿا ۽ زمين جي اجايل اڃ ۽ خواهشن جي اڻ مٽ بک باڻ سان گڏ کڻي وڃو ٿا ته توهان کي زمين جي حقمي وري باڻ ڏانهن ڇڪي وٺندي ۽ زمين توهان کي ٻنهنجي ٿڃ پياريندي ۽ زمان توهان کان ٿڃ ڇڏائيندو ۽ اهو سلسلو زندگي در زندگي ۽ موت در موت جاري رهندو. جيستائين توهان ٻنهنجي مرضي ۽ ارادي جي قوت سان زمين جي ٿڃ جو لڳاءُ سدائين لاءِ ڇڏي نه ٿا ڏيو.

ابيمار: ڇا اسان جي زمين جو زور تو تي هلي ٿو؟ جو تہ تون به اسان وانگر نظر اچين ٿو.

ميرداد: مان ٻنهنجي رضا سان اچان ٿو ۽ رضا سان هليو وڃان ٿو. مان هڪ مني، جي ٽولي جي رهواسين کي هن زمين جي قيد کان آزاد ڪرائڻ لاءِ اچان ٿو.

ميڪايون: مان سدائين لاءِ زمين کان ٻنهنجو سڳ ٽوڙڻ چاهيان ٿو. مرشد مان اهو ڪيئن ڪري سگهان ٿو؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ميرداد: زمين ۽ سندس پوکڻ سان محبت ڪريو. جڏهن زمين سان پنهنجي حساب ۾ محبت ئي باقي رهجي ويندي ته زمين توکي پنهنجي قرض کان آزاد ڪري ڇڏيندي.

ميڪايون: پر محبت ته لاڳاپو آهي ۽ لاڳاپا بندڻ آهن.

ميرداد: نه محبت ئي ته بندڻ کان ڇوٽڪاري جو اڪيلو ذريعو آهي. جڏهن توهان هر شيءِ سان محبت ڪيو ٿا ته توهان ڪنهن به شيءِ سان بندل نه آهيو.

زمورا: ڇا ڪو محبت وسيلي پنهنجي محبت جي خلاف ڪيل گناهن کي ورجائڻ کان بچي سگهي ٿو؟ ائين ڪندي وقت جي چڪر کي بيهاري سگهجي ٿو؟

ميرداد: اهو توهان توبهه وسيلي ڪري سگهو ٿا. توهان جي زبان مان نڪتل دعا جڏهن ڪو سڪانو پکوني نه سگهندي ۽ ڇا ڀِنس اچي ڏسندي ته توهان جي زبان تي محبت ڀريل دعائون آهن. اهڙي ريت محبت ئي بد دعا جي ورجاءُ جو رستو جهلي ڇڏيندي.

شهوت سان ڀريل نظر ڪنهن شهوت واري اک ئي کولسدي. جڏهن اها موٽي ڏسندي ته ماءُ-اک محبت وارين نظرن سان ڀريل اهي. اهڙيءَ ريت محبت ان شهوت ڀريل نظرن کي جهلي ڇڏيندي.

گنهگار دل مان پيدا ٿيل. گنهگار خواهش ڪنهن ڪهڙ ئي گولبندي ۽ جڏهن اها موٽي ڏسندي ته اها دل نيڪ خواهش سان ڀرپور اهي. اهڙيءَ ريت محبت ان گنهگار خواهش کي وري پيدا ٿيڻ نه ڏيندي.

اهائي توبهه آهي. جڏهن توهان جي محبت ئي جهان جي ناجي وڃي ڇڏندي ته پوءِ زمان توهان لاءِ محبت کان سواءِ ٻيو ڪجهه ورجائي نه سگهي. جڏهن هر هنڌ هر وقت هڪ ئي شيءِ ورجائي وڃي ته سڄي زمان ۽ مڪان کي سري حدبندي لڳاتار عمل بڻجي وڃي ٿي ۽ اهڙيءَ ريت انهن ٻنهي ئي فنا ڪري ڇڏي ٿي.

همبال: مرشد هڪ ٻي ڳالهه منهنجي دل ۾ جڪ ٿي هي ۽ منهنجي سمجهه کي ڏونهايي ٿي ڇڏي ته منهنجو پيءُ ڪنهن ٻئي موت بجاءِ اهڙيءَ ريت جو مئو؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ايڪيهون

پاڪ ڪُلُ رضا

جيڪي ڪجهہ جيئڻ ۽ ڄڻڻ ٿئي ٿو، ڇو ٿو ٿئي؟

ميرداد: ڪيتري عجيب ڳالهہ آهي جو توهان ”زمان“ ۽ ”مڪان“ جي بارن کي اڃان تائين اها خبر نہ آهي تہ زمان لوح مڪان تي اڪربل ڪائناتي يادداشت آهي.

جيڪڏهن توهان پنهنجي پنجن حواسن وسيلي محدود ٿيل هئڻ جي باوجود پنهنجي زندگي ۽ موت جي وچ واري عرصي جي ڪجهہ مخصوص شين کي ياد رکي سگهو ٿا تہ زمان جيڪو توهان جي پيدائش کان اڳ بہ هو ۽ توهان جي موت کانپوءِ بہ اڻ ڇاتل مدي تائين قائم رهندو ڪيترين وڌيڪ شين کي پنهنجي يادداشت ۾ محفوظ رکي سگهندو هوندو؟

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ زمان هر هڪ شيءِ کي ياد رکندو آهي. رڳو انهن کي ئي نہ، جيڪي توهان کي حسي نموني ياد هجن. پر انهن کي بہ، جن کان توهان بلڪل بي خبر آهيو.

جوتہ زمان ڪجهہ بہ نہ ٿو وساري، نہ معمولي کان معمولي عمل، نہ ننڍي کان ننڍو ساهہ، نہ هلڪڙي کان هلڪڙي دل جي ترنگ، اهو سڀ ڪجهہ جيڪو زمان جي يادداشت ۾ محفوظ هوندو آهي، مڪان جي اندر جي شين تي اونهو اڪيري ڇڏيو ويندو آهي.

جيڪڏهن توهان ۾ پڙهڻ جي طاقت ۽ معنيٰ کي سمجهڻ جو اشتياق هوندو تہ اها زمين جنهن تي توهان هلو ٿا، اها هوا جنهن ۾ توهان ساهہ کڻو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تا ۽ اهو گهر جنهن ۾ توهان رهو ٿا، توهان جي ماضي، حال ۽ ايندڙ زندگين جا لکت ۾ آندل ننڍا ننڍا وجود ڏاڍي سولائي، سان توهان تي واضح ڪري سگهن ٿا.

جيئن موت ۾، تيئن ئي زندگيءَ ۾ جيئن زمين جي حد ڪان پري تيئن ئي زمين تي، توهان ڪڏهن بہ اڪيلا نہ آهيو. پر لڳاتار انهن شين ۽ هستين سان گڏوگڏ رهو ٿا، جن جو توهان جي زندگي ۽ موت ۾ حصو آهي. جهڙيءَ ريت اهي شيون توهان ڪان ڪجهہ وٺن ٿيون، اهڙيءَ طرح توهان انهن ڪان ڪجهہ وٺو ٿا ۽ جهڙيءَ ريت توهان انهن کي ڳوليو ٿا. ساڳيءَ ريت اهي بہ توهان کي ڳولين ٿيون.

هر هڪ شيءِ ۾ انسان جي رضا شامل آهي ۽ انسان ۾ هر شيءِ جي رضا شامل آهي. اها ڳالهہ ۾ ڏي وٺ بنا رنڊڪ جي جاري رهي ٿي. انسان جي ويسارڻ واري يادداشت نهايت ئي نالائق حساب دان آهي. پر زمان جي يادداشت اهڙي نہ آهي. اها انسان جي سنڌس ساٿي انسانن ۽ مخلوقات جي بين هستين سان لاڳاپن جو بلڪل صحيح حساب رکي ٿي ۽ ان هڪ زندگيءَ ڪان ٻوءِ ٻي زندگيءَ ۾، هڪ موت ڪان ٻوءِ ٻي موت ۾ ٻنهين جي هر هڪ چنب تي پنهنجي حساب جي تعميل ڪرائيندي رهي ٿي.

جيڪڏهن گهر ان کي ڳالهہ نہ ڄڪي تہ وڄ ڪڏهن بہ گهر تي نہ ڪري. گهر پنهنجي بربادي، جو اوترو ئي ذميوار آهي جيترو وڄ.

جيستائين انسان ڳالهہ ئي ڏاند کي ٽوٽو هڻڻ جي دعوت نہ ڏيئي ڏڄو انسان کي ڪڏهن بہ ٽوٽو نہ هڻندو. دراصل انسان پنهنجي موت لاءِ ڏڄي ڪان وڌيڪ ذميوار ٿئي ٿو.

مارجڻ وارو ئي مارڻ واري جي خنجر کي تيز ڪري ٿو ۽ قاتلاڻو وار ٻئي گڏجي ڪن ٿا. ڦرجندڙ ئي ڦريندڙ جي نيت کي دڳ ڏيکاري ٿو ۽ ڌاڙو اهي ٻئي گڏجي هڻن ٿا.

ها! انسان پنهنجي مصيبتن کي ڳالهہ دعوت ڏيئي ٿو ۽ ان ڪان ٻوءِ پنهنجي اڻ وڻندڙ مهمانن جي شڪايت ڪري ٿو. هو اهو وساري ٿو جدي نہ هن دعوت ناما ڪيئن ڪڏهن ۽ ڪٿي موڪليا هئا. پر زمان ڪڏهن بہ نہ ٿو وساري ۽ زمان هر دعوت نامو عين وقت تي صحيح پتي تي پهچائي ٿو ۽ هر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهمان جي ميزبان جي گهر تائين رهنمائي ڪري ٿو.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو. ڪنهن مهمان تي ناراضگي، جو اظهار نه ڪيو. ائين نه ٿئي جو هو مناسب دير کان وڌيڪ دير ترسي يا وري اچي. پنهنجي خودداري، تي لڳل زخم جو ڀلاند ونڻ لاءِ ٻيار ٿي وڃي

پلي انهن جو رنگ روپ ۽ رويو ڪهرو به هجي. پنهنجي مهمانن لاءِ مهربان ۽ مهمان نواز ٿيو. جوته اصل ۾ اهي توهان کان قرض لهڻ نا. اجان به بيهودن مهمانن جي ته خاص ڪري انهن جي رتبي کان وڌيڪ مهمان نوازي ڪريو ته جيئن موڪلائيندي اهي مطمئن ۽ توهان جا ٿورائتا ٿي وڃن. اهي جيڪڏهن پيهر توهان جي گهر اچي وڃن ته قرض گهرندڙن وانگر نه پر دوست بنجي ايندا.

هر مهمان سان اهڙو سلوڪ ڪريو، جيئن هو خاص مهمان هجي. جيئن توهان ان جو اعتماد حاصل ڪري سگهو ۽ سندس اصل مقصد کي سمجهي سگهو.

ڪنهن مصيبت کي ائين قبول ڪيو جڻ اها رحمت بنجي آئي هجي. جوته هڪ ٻيرو صحيح معنيٰ ۾ قبول ڪيل مصيبت تڪڙي رحمت ۾ بدلجي ويندي آهي. جڏهن ته غلط ڍنگ سان قبول ڪيل رحمت ترت ئي مصيبت بنجي ويندي آهي.

پنهنجي ياجوڪر ياداشت جي. جيڪا جئي نموني تي سوراخن ۽ دارين واري مڪر ۽ فريب جو چار اهي توهان پنهنجي زندگي ۽ موت. ان جو وقت ۽ جاءِ. ايسنائين جو ان جي طريقي جي جوند به ناڻ ڪريو ٿا.

دانا ٿيڻ جي ڪوشش ڪندڙ ماڻهو اعلان ڪن ٿا ته انسانن جو پنهنج زندگيءَ ۽ موت ۾ ڪوبه حصو نه هوندو آهي. ڪامل ماڻهو جيڪي پنهنجي اکين جي درين مان "زمان" ۽ "مڪان" کي تنگ نظريءَ سان ڏسن ٿا. زمان ۽ مڪان ۾ واقع ٿيل گهڻن ئي حادثن کي رڳو حادثو چئي وساري ڇڏين ٿا. منهنجا سانيو! انهن جي خود سري ۽ دغابازيءَ کان خبردار رهو.

"زمان" ۽ "مڪان" ۾ ڪي به حادثا نه ٿا ٿين. مگر سموريون شيون الاهي رضا جي حڪم سان وجود ۾ اچن ٿيون. جيڪا نه ڪنهن شيءِ ۾ غلطي ڪري ٿي ۽ نه ئي ڪنهن شيءِ کي نظرانداز ڪري ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جھڙيءَ ربت مبنهن جا فرا سنهنجو باڻ کي بلائن ۾ کڏ ڪي ٿا ۽ تلاءَ، وهي وري نديں ۽ نالن ۾ ملي وڃن ٿا. نديون بالآ سنهنجو باڻ کي دريائن ۾ گم ڪري حديں ٿا ۽ دريا، وري ان باڻي کي سمنڊ جي سپرد ڪن ٿا ۽ سمنڊ وري وڏن سمنڊن ۾ ملي وڃن ٿا جھڙيءَ ربت هر جاندار ۽ بي جان شيءِ جي رضا مددگار جي طور تي سنهنجو باڻ کي الاهي رضا ۾ تحليل ڪري ڇڏي ٿي.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو ته هر شيءِ جي پنهنجي رضا هوندي آهي. ايستائين جو پٿر جي به جيڪو بظاهر ايدو ٻوڙو. گونگو ۽ بيجان آهي. پنهنجي رضا کان سواءِ نه آهي. نه ته اهو وجود ۾ ئي نه اچي ها. نه ڪنهن شيءِ تي اثر وجهي ها ۽ نه ڪنهن شيءِ جو اثر قبول ڪري ها. پنهنجي رضا ۽ وجود سان لاڳاپيل ان جو شعور مقدار ۾ انسان کان ڌار ٿي سگهي ٿو. اصل مادي جي طور تي نه.

ڪنهن هڪ ذهن جي ڪيتري زندگيءَ بابت توهان پوري دعويٰ سان چئي سگهو ٿا ته توهان ان کان باخبر آهيو؟ دراصل هڪ ننڍي حصي بابت.

جڏهن توهان دماغ ۽ ياداشت سان هشيار بند هوندي ۽ ولولن ۽ خيالن کي محفوظ رکندي پنهنجي جيئندڙ ذهن جي هڪ وڏي حصي کان بي خبر آهيو ته پوءِ ان ۾ حيرانيءَ جي ڪهڙي ڳالهه آهي ته هڪ پٿر پنهنجي رضا ۽ زندگيءَ کان بي خبر آهي.

۽ جھڙيءَ ربت توهان زندگي ۽ ان جي نقل ۽ حرڪت کان بي خبر هوندي به اينترو جي ونو ٿا ۽ کهمي فري سگهو ٿا. ساڳيءَ ربت توهان پنهنجي رضا کان بي خبر هوندي به ان جو اينترو استعمال ڪري ونو ٿا. پر الاهي رضا توهان جي بي خبريءَ ۽ ڪائنات ۾ هر جاندار جي بي خبريءَ کان پوريءَ ربت آگاهه آهي. الاهي رضا پنهنجي دستور مطابق زمان جي هر لمحي ۾ مڪان جي هر نقطي تي پنهنجو باڻ کي هر هر ونڊ ڪري ٿي ۽ پڻ ڪندي ها هر انسان ۽ هر شيءِ کي. جنهن لاءِ ان شعوري يا لاشعوري طور تي پنهنجي خواهش ظاهر ڪئي هجي. وري جوهر ونڊي ٿي. نه ان ته ودبڪ نه ان کان گهٽ. پر ان ڳالهه کان غافل انسان جيڪي ڪجهه الاهي رضا جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمورن نعمتن سان ڀريل ٻيلهيءَ مان ان جي حصي ۾ اچي ٿو. ان ڪي دسي اڪثر ڪري مايوس ٿي وڃي ٿو. هو شڪسته دل سان شڪوا شڪايتون ڪري ٿو ۽ پنهنجي مايوسيءَ لاءِ بي وفا مقدر تي الزام مڙهي ٿو.

درويشو! مقدر بي وفا نه آهي. جوته مقدر ته الاهي رضا جو ٻيو نالو آهي. انسان جي پنهنجي رضا ئي نهايت تبديل ٿيندڙ نهايت بي قاعدي ۽ باڻ وانگر نهايت غير يقينيءَ واري آهي. اچ هو اوبر ڏانهن ڏوري رهيو آهي ته سڀاڻي اولهه ڏانهن. هني هڪ شيءِ کي سڻائي مڃي ان کي سرفراز ڪيو وڃي ٿو ته ٻي جاءِ تي ان کي خراب ڄاڻي ان جي مذمت ڪئي وڃي ٿي. هائي ڪنهن شخص کي دوست جي طور ني قبول ڪيو وڃي ٿو ۽ ان ڪانپوءِ ان کي ئي دشمن سمجهيو وڃي ٿو.

منهنجا سائيو! توهان کي تبديل ٿيندڙ مزاج وارو نه هئڻ گهرجي. توهان کي جاڻ هئڻ گهرجي ته سمورن انسانن ۽ سڀن سان توهان جي لاڳاپي جو فيصلو ان ڳالهه تي ٿيندو آهي ته توهان انهن کان ڇا ٿا چاهيو ۽ آهي توهان کان ڇا ٿا چاهين ۽ توهان انسانن ۽ شين کان ڇا ٿا چاهيو ان سان ان ڳالهه جو فيصلو ٿئي ٿو ته اهي توهان کان ڇا چاهيندا.

ان ڪري مان توهان کي اڳواٽ ئي ٻڌايو هو ۽ هائي وري آگاهه ڪيان ٿو ته توهان ان ڳالهه کان محتاط رهو ته توهان ڪيئن ساهه کڻو ٿا. ڪهڙيءَ ريت ڳالهايو ٿا. ڇا چاهيو ٿا. ڇا سوچيو ٿا ۽ ڇا ڪيو ٿا؟ جوته توهان جي رضا هر ساهه. هر لفظ. هر خواهش. هر خيال ۽ هر فعل ۾ لڪل آهي ۽ جيڪي ڪجهه توهان کان لڪل هجي 'الاهي ضا' تي سدائين ظاهر هجي ٿو ڪنهن شخص کان هري خوشي نه گهرو جيڪا ان کي ڏک ڏيئي اٿين نه ئي جو توهان جي خوشي توهان کي ڏک کان ٻه وڌيڪ ڏکارو ڪري ڇڏي

نه ئي ڪنهن شيءِ کان اهڙي نيڪيءَ جي خواهش ڪريو. جيڪا ان لاءِ بدي بڻجي وڃي. ڇو ته اهين نه ئي جو توهان پنهنجي لاءِ بديءَ جا ڳولائو نه ٿي وڃو.

: ٻر سڀني انسانن ۽ سڀني سڀن کان انهن جي محبت جي خواهش ڪيو ته ان سان توهان جا پردا کلندا. توهان جي دل ۾ عرفان ظاهر ٿيندو ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙي، ربت پنهنجي رضا کي الاهي رضا جي حيرت انگريز اسرار جي تعليم ڏيو.

جيستائين توهان سيني جي طرفان آگاهہ نہ نہ ٿيو ۽ توهان پنهنجي اندر انهن جي رضا ۽ انهن جي اندر پنهنجي رضا کان باخبر نہ ٿا ٿيو.

جيستائين توهان سمورين شين ۾ پنهنجي رضا ۽ پنهنجي اندر انهن جي رضا کان واقف نہ ٿا ٿيو. توهان الاهي رضا جي اسرار کان واقف نہ ٿا ٿي سگهو.

۽ جيستائين توهان کي "الاهي رضا" جي اسرار جو علم نہ ٿئي توهان پنهنجي رضا کي "الاهي رضا" جي خلاف نہ کيو. جوتہ ان حالت ۾ توهان جي شڪست يقينيْ آهي. توهان هر مقابلي ۾ زخمي ٿي ڪڙاڻ سان ڀرجي موٽندؤ ۽ توهان بدلي لاءِ بي تاب ٿي ويندؤ. جنهن جي نتيجي طور تي توهان جي پراڻن زخمن ۾ نوان زخم شامل ٿي ويندا ۽ توهان جي ڪڙاڻ جو پيالو جلڪي بوندو.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو جڪڏهن توهان شڪست کي سوچ ۾ بدلائڻ چاهيو ٿا تہ "الاهي رضا" کي قبول ڪيو. انهن سمورين شين کي بنان سڪوه شڪايت جي قبول ڪيو جيڪي ان جي پراسرار ٿيلهيءَ مان توهان لاءِ نڪرن ٿيون ۽ انهن کي سڪر ۽ ان اعتماد سان تہ اهي "الاهي رضا" ۾ توهان جو جائز حصو آهن. قبول ڪيو ۽ انهن کي انهن جي قيمت ۽ معنيٰ سمجهڻ جي نيت سان قبول ڪيو ۽ جيڪڏهن هڪ ڀيرو توهان کي توهان جي رضا جا مخفي طور طريقا سمجهہ ۾ اچي ويندا تہ توهان "الاهي رضا" کي سمجهڻ لڳندؤ.

جنهن کي توهان نہ ٿا ڄاڻو. ان کي قبول ڪيو نہ جيئن اهو توهان کي پنهنجي باري ۾ ڄاڻڻ جي مدد ڪري. توهان ان خلاف غصي جو اظهار ڪندؤ تہ اهو توهان لاءِ دل کي ڏکوئيندڙ ڳجهارت بڻيل رهندو.

پنهنجي رضا کي الاهي رضا جي تابع ڪريو. ٻوءِ جڏهن عرفان اسڪار ٿيندو تہ الاهي رضا ائين توهان جي رضا جي پٺيان ٻنيان هلندي جئن اها توهان جي تابع هجي.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي. اهائي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٻاويهون

زمورا کي ان جي راز کان سرخرو ڪرڻ

(ميرداد زمورا کي ان جي راز کان سرخرو ڪري ٿو ۽ مردن، عورتن، شادي، نفس جي ضبط ۽ پاڻ کي مغلوب ڪرڻ جي ڳالهه ڪري ٿو.)

ميرداد: نروندا! منهنجي اعتبار جوڳي يادداشت بجي ٿي هي سوسن جا گل توکي ڇا ٿا چون؟

نروندا: مون کي اهي ڪجهه به جوندي نظر نه ٿا اچن. منهنجا مرشد!

ميرداد: ماڻ انهن جي گفتگو ٻڌان پيو. "اسان نروندا سان محبت ڪيون ٿا ۽ ٻنهنجي محبت جي ثبوت ۾ ٻنهنجا ٻهڪندڙ روح ان جي اڳيان نذراني طور رکون ٿا." نروندا منهنجي جان! توکي هن ٽلاءِ جو پاڻي ڇا ٿو چئي؟"

نروندا: مون کي ان جي ڳالهه ٻڌڻ ۾ نه ٿي اچي. منهنجا مرشد!

ميرداد: مون کي ٻڌڻ ۾ اچي ٿي. "اسان نروندا سان محبت ڪيون ٿا. ان ڪري اسان ان جي ۽ ان جي محبوب گلن جي اڄ اڃهايون ٿا."

نروندا: منهنجي سدائين جاڳيل اک. اجوڪو هي ڏينهن. انهن سني شين سميت. جن کي هو ٻنهنجي اس ۾ وهنتل پانهن ۾ ٽودي رهيو آهي. توکي ڇا ٻيو جوي؟

نروندا: مون کي نه ان جي ڳالهه ٻڌڻ ۾ نه ٿي اچي. منهنجا مرشد!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ميرداد: مان ان کي جوڏي پڏان ٿيو. "مون کي نروندا سان محبت آهي. ان کري مان ان کي سندس باقي محبوب ڪتب سميت پنهنجي اس ۾ وهنتل پانهن ۾ لوڏي رهيو آهيان."

جڏهن ته سموريون شيون سندس محبت جي قابل آهن ۽ ان سان محبت ڪن ٿيون. ته پوءِ نروندا جي زندگي ايڏي پرپور نه آهي. جو ان ۾ ڪنهن به قسم جا بي هودا خيال آکيرا نه ٺاهي سگهن ۽ آنن تي آرو نه ڪري سگهن.

حقيقت ۾ انسان ڪائنات جو منظور نظر آهي. سمورين شيون ان جي نازبرداري، ڪري خوش ٿين ٿيون. پر اهڙا ماڻهو تمام گهٽ آهن جن کي اها نازبرداري بگاڙي نه ڇڏي ۽ اهڙا ماڻهو ته اڃان به گهٽ اهن. جيڪي ناز برداري، ڪندڙ هنن کي ڪجهه ڪائي نه ڇڏين.

جيڪي ماڻهو ڪريل نه آهن. انهن لاءِ نانگ جو ڏنگ به هڪ محبت ڀريل چمي هوندو آهي. پر ڪريلن لاءِ محبت واري چمي به نانگ جو ڏنگ آهي. ڪيئن زمورا ائين ئي آهي جا؟

نروندا: مرسد اها ڳالهه ان وقت جٽي جڏهن زمورا ۽ مان لهندڙ سام جو "پيري" جي باغ ۾ گلن جون ناليون ٺاهي رهيا هئاسون. زمورا جيڪو ان دوران ڪافي اڇاٺل. پريسان ۽ ويڳائو هو. مرشد جو سوال ٻڌي جن ننڍ مان جاڳي پيو ۽ حيران ٿي ويو.

زمورا: جيڪي ڪجهه مرسد جوي ٿو. سچ آهي. اهو ضرور سچ هوندو.

ميرداد: ڇا تولاءِ اهو سچ نه آهي. زمورا. ڇا محبت ڀريل چمين جي گهٽائيءَ توکي زهريلو نه ڪري ڇڏيو اهي؟ ڇا هاڻي تون پنهنجي زهر ڀريل محبت جي ياد مان پريسان نه اهين؟

زمورا: (اکين مان زار زار ڳوڙها ڳاڙيندي. مرشد جي پيرن تي ڪري) آهه مرشد! تنهنجي نظر کان پنهنجي دل جي سيني کان اندروني تهن ۾ به پنهنجو راز لڪائڻ. مون لاءِ ته جا. ڪنهن ٻئي لاءِ به هڪ باراٿي حرڪت آهي.

ميرداد: (زمورا کي اٿاريندي سيني سان لڳائيندي) ان راز کي هٿن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سوسن جي ڪلن ڪان لڪائڻ بہ ٻاراڻي ۽ بي معنيٰ حرڪت آهي.

زمورا: مون کي خبر اهي تہ اڄان منهنجي دل صاف نہ آهي. ڇوتہ منهنجا گذريل رات وارا خواب ناپاڪ هئا.

اڄ مان پنهنجي دل جي گندگي ڌوئي ڇڏيندس. منهنجا مرشد مان اڄ اِن کي تنهنجي روبرو نروندا جي اڳيان. هنن سوسن جي ڳلن جي سامهون ۽ هنن ڪينئن جي آڏو جيڪي پوپن جي ٻاڙن ۾ رهن ٿا. بلڪل بي نقاب ڪري ڇڏيندس. مان پنهنجي روح تان ان راز جو بوجهہ. جيڪو مون کي اندران رهڙي رهيو اهي، لاهي ڇڏيندس. اڄ هن ٽڏڙي هير کي، منهنجي هن راز کي اڏائي هر جيئري شيءِ ۽ هرُ غير جاندار شيءِ تائين ڪٽي وڃڻ ڏيو.

مون پنهنجي جواني، ۾ هڪ معصوم ڇوڪريءَ سان محبت ڪئي هئي. اها وهائو ناري ڪان وڌيڪ سهڻي هئي. منهنجي اکين جي ڇپرن کي اها ننڊ وانگر مٺي لڳندي هئي. منهنجي زبان کي ان جو نالو ان ڪان بہ وڌيڪ مٺو لڳندو هو. جڏهن تو اسان کي دعا ۽ رت جي روانيءَ بابت تعليم ڏني هئي تہ مان سمجهان تو تہ تنهنجي لفظن جو شفا بخش جوهر سيني ڪان اڳ مون پيتو هو. ڇوتہ منهنجو رت هو ڪلا- ان ڇوڪريءَ جو نالو اهوئي هو. محبت جي ضابطي ۾.هو ۽ مان ڄاڻندو هوس تہ جنادار ضابطي جي انر هيٺ رت ڇا ڪجهہ ڪري سگهي ٿو.

خجلہ جي محبت جي ابديت جو صدمو منهنجي ملڪيت هئي. مان ان کي شاديءَ جي منڊيءَ وانگر پائيندو هوس ۽ مون ٻاڻ کي موت کي زرهہ وانگر پنهنجي تن تي سجائي ڇڏيو هو. مون کي ائين لڳي ٿو ڇڻ مان گذريل عرصي ڪان عمر ۾ وڏو ٿي ويو آهيان ۽ ايندڙ سپاڻي ڪان ننڍو رهجي ويندس.

منهنجي ٻانهن اسمان کي جهلي ڇڏيو هو ۽ منهنجا پير زمين کي ڏڪي هلائيندا هئا. جڏهن تہ منهنجي دل ۾ بي شمار سج چمڪندا هئا.

ىر ترت ئي خجلہ مري ويئي ۽ زمورا. جوشيلو هنج ٻکي ڄار جو ڍير ٿنجي ويو ۽ ان بي جان ڍير مان ڪو پيو هنج ٻکي ظاهر نہ ٿيو. زمورا. بي خوف ٻبر شينهن. هڪ ڊنل سيهڙ ٻنجي ويو. زمورا جيڪو اسمان جو ٿنڀ هوندو هو. هاڻي ڪندي تلاءَ ۾ ٻيل ان ڊنل ٿنڀ جو هڪ منحسوس ڪنڊر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي.

زمورا جو جيترو حصو بچائي بئي سگهيو ويو. مان ان کي سهيڙي هن ٻيڙي ۾ ان اميد تي وٺي آيس تہ مان ٻنهنجو ٻاڻ ڪي ٻاٿيءَ جي طوفان سان لاڳاپيل قديم يادداشتن ۽ جانورن ۾ جيئرو ئي دفن ڪري ڇڏيندس. خوش قسمتيءَ سان هتي تڏهن ٻهتس. جڏهن هڪ ساٿيءَ هن دنيا مان لاڏاڻو ڪيو ئي هو ۽ مون کي ان جي جاءِ ملي ويئي.

ٻندرنهن ورهين تائين ان جا ساٿي هن ٻيڙي ۾ زمورا کي ٻڌندا ۽ ڏسندا ايا آهن. پر زمورا جو راز نہ انهن ٻڌو نہ ڄاتو. تي سگهي ٿو تہ "ٻيڙي" جون جهونيون ٻتيون ۽ ڏنڏليون گهٽيون ان کان اڻ ڄاڻ نہ هجن. شايد هن باغ جي وڻن، گلن ۽ پکين کي ان جو علم هجي. پر "مرشد" تو کي منهنجي رباب جون تارون منهنجي خجلہ بابت مون کان بہ وڌيڪ ٻڌائي سگهنديون هجن.

ٿو، جڏهن تنهنجا لفظ زمورا جي ڄار کي ڪرمائڻ ۽ ان ۾ حرڪت پيدا ڪرڻ وارا ٿي هئا ۽ مون کي نئين زمورا جي وجود ۾ اچڻ جو تقريباً يقين ٿيڻ لڳو هو. تڏهن خجلہ منهنجي خوابن ۾ اچي منهنجي رت کي آباري ڇڏيو ۽ مون کي اجوڪي ڏينهن جي سچائيءَ جي اداس دڙن تي هڪ ٻري وسانئل ڏيئي، مرده سرور ۽ بي جان ڄار جي ڍير ۾ اڇلائي ڇڏيو.

هاءِ خجلہ! هاءِ خجلہ!

مون کي معاف ڪجانءِ ۽ مرشد! مان ٻنهنجي لڙڪن کي روڪي نہ ٿو سگهان. انساني فطرت تہ جهڙي آهي تهڙي ئي رهندي، منهنجي ڪمزوريءَ تي رحم ڪر. زمورا تي ترس کاءُ.

ميرداد: رحم کي ٻاڻ رحم جي ضرورت آهي. ميرداد وٽ رحم نہ آهي. ها! ميرداد وٽ محبت جي گهٽائي آهي ۽ اها سڀني شين لاءِ آهي. انساني ڪمزوريءَ لاءِ بہ ۽ روح لاءِ تہ اڃان بہ وڌيڪ آهي. جيڪو جسم جي مڪروه صورت اختيار ڪري ٿو تہ جيئن ان کي ٻنهنجي بدصورتيءَ ۾ وڃهي سگهي ۽ ميرداد جي محبت زمورا کي ان جي ڄار مان اُبري ٻان تي فاتح جي صورت ۾ بدلائي ڇڏيندي.

مان ٻاڻ تي فتح مند ٿيڻ جي هدايت ڪيان ٿو. هڪ ڪامل انسان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بڻجڻ لاءِ جيڪو پنهنجو مالڪ هجي.

عورت جي محبت ۾ گرفتار مرد ۽ مرد جي محبت ۾ گرفتار عورت ٿئي "جوڳڪاري" جي انمول تاج لاءِ هڪجهڙا ناقابل آهن. ها جيڪڏهن محبت مرد ۽ عورت کي اڻمٽ بي فرق ڪري ڇڏي ته اهي صحيح معنيٰ ۾ ان جا حقدار ٿي وڃن ٿا. اها محبت، "محبت" نه آهي جيڪا محبوب کي غلام بنائي ڇڏي.

اها محبت، "محبت" نه آهي جيڪا رت ۽ گوشت تي پرورش پائي ٿي. اها محبت "محبت" نه آهي. جيڪا عورت کي مرد ڏانهن ان واسطي ڇڪيندي آهي ته جيئن وڌيڪ مرد ۽ عورتون پيدا ڪري سگهجن ۽ اهڙيءَ ريت انهن کي مستقل طور شهوت جو غلام بنايو وڃي.

مان ٻانهن تي غالب ٿيڻ جي هدايت ڪيان ٿو. ان هنج ٻڪيءَ جهڙي انسان لاءِ جيڪو ايڏو آزاد آهي جو هو مرد نه نو تي سگهي ۽ اينرو پاڪيزه آهي جو ان لاءِ عورت ٿيڻ ممڪن نه آهي.

جيئن زندگيءَ جي سخت ڇڪرن ۾ نر ۽ مادي هڪ ٿين ٿا. ساڳيءَ ريت زندگيءَ جي لطيف دائرن ۾ اهي هڪ ٿي آهن. انهن جي وچ جو وقفو ابديت جو هڪ حصو هوندو آهي. جيڪو ٻيائي جي ڀرم ڪان مغلوب رهي ٿو اهي ماڻهو جيڪي نه اڳتان ڏسي سگهن ٿا نه ٻڌتان. ان ابديت جي حصي کي ئي ابديت سمجهي وٺن ٿا. اهو ڄاڻندي ته وحدت ئي زندگيءَ جو اصول آهي. اهي ٻيائيءَ جي ڊپ سان ائين جنسڙيل رهن ٿا. ڄڻ اهو ئي زندگيءَ جو روح ۽ اصل هجي.

"ٻيائي" زمان جي وچ ۾ هڪ منزل آهي. جيئن ئي اها وحدت ڪان شروع ٿئي ٿي ٿيڻ ئي وحدت تائين پهچائي ٿي. جيترو جلد توهان ان منزل کي پار ڪندؤ. اوترو ئي جلد توهان جوڳڪاري تائين پهچي ويندؤ.

مرد ۽ عورت جا اهن. رڳو هڪ ڪريل انسان جيڪو پنهنجي آڪڙ ڪان بي خبر آهي ۽ جنهن کي پنهنجي جوڙي جي سڪل ۾ ٻيائيءَ جو ڪڙو ڍڪ پيئڻ لاءِ مجبور ڪيو ويو ته جيئن هو وحدت جي آب حيات لاءِ تڙپندو رهي ۽ تڙپندي مضبوط آزادي سان ان جي ڳولا ڪري ۽ تلاش ڪندي ان کي حاصل ڪري وٺي ۽ ان جي بي مثل آزادي، ڪان اڳاهه ٿي ان کي پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇڙوني.

نر گهوڙي کي مادي گهوڙيءَ تي هٿڪڻ ڏيو ۽ ھرڻيءَ کي ڪاري هرڻ کي سدڻ ڏيو. ان لاءِ قدرت پاڻ انهن کان گهر ڪري ٿي ۽ ڏئي ٿي ۽ ان فعل لاءِ انهن کي ساراهي ٿي. جوته انهن کي احا ناٿين ٿنهنجو نسل پيدا ڪرڻ جي اعليٰ تر تقدير جي خبر ٿي نه آهي.

جيڪي مرد ۽ عورتون اجا ناٿين گهوڙيءَ گهوڙي ۽ هرڻي ۽ ڪاري هرڻ کان اڳيان نه وڌيا آهن. انهن کي نفسانيت جي ونداهين اڪيلائين ۾ هڪبئي کي ڳولڻ ڏيو. انهن کي خوابگاهه جي عياشيءَ ۾ ازدواجي زندگيءَ جي آزاديءَ جو ميلاپ ڪرڻ ڏيو.

انهن کي پنهنجي جيلهه جي پار جئڻ واري طاقت ۽ پنهنجي ڪکين جي زرخيزيءَ لاءِ ناز ڪرڻ ڏيو. انهن کي ننهنجو نسل وڌائڻ ڏيو. قدرت پاڻ انهن جي دائي ۽ سرپرست ٿئڻ ني خوش آهي. قدرت پاڻ انهن لاءِ ڪلن جا بسترا تيار ڪري ٿي. پر اهي پاڻ نهن ڳلن ۾ ڪندا وحهن نا.

پر مسناق مردن ۽ عورتن کي پنهنجي گوشت جي جسم ۾ رهندي پنهنجي هڪ ٿيڻ جو احساس هئڻ ضروري آهي. جسم جي ميلاپ وسيلي نه پر انهن جي نفساني خواهشن کان "اجهي" حاصل ڪرڻ جي مضبوط ارادي وسيلي جيڪي مڪمل وحدت ۽ مقدس عرفان جي راهه ۾ بندشون پيدا ڪن ٿيون.

توهان ماٿهن کي اڪثر انساني فطرت بابت اٿين ڳالهه ڪندي ٻڌو نا. جڻ اها ڪو سخت عنصر هجي. خوب توريل تڪيل. نوريءَ ريت جامع طور تي تحقيق ٿيل ۽ هر طرف کان ٻڪيءَ ريت محدود. جنهن کي اهي جنسي خواهش چون ٿا.

شديد جنسي خواهش جو پورائو ڪرڻ انساني فطرت آهي. پر انهن جي طوفاني وهڪري کي جهلڻ ۽ نفسانيت کي مغلوب ڪرڻ لاءِ. ان جو ذريعي جي طور تي استعمال ڪرڻ بلاشڪ انساني فطرت جي مزاحمت ۽ آخرڪار ذڪ ڪٽڻ آهي.

اهي ماڻهو اٿين ٿي چون ٿا انهن جي فصول ڳالهين تي ڌيان نه ڏيو. انسان ڏاڍو گهڻ رخو آهي ۽ ان جي فطرت جو صحيح اندازو نه نو لڳائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سگھجي. ان جي صلاحيت جا به ڪيترائي پهلو آهن ۽ ان جي طاقت لازوال آهي. انهن مانهن کان خبردار ٿيو جيڪي ان جون حدون مقرر ڪن ٿا.

اهو يقين آهي ته شهوت جي عيوض انسان کي گهٽو ٿي دنب ڏيٺو پوي ٿو. پر هو اهو ٿوري عرصي لاءِ ئي ڪري ٿو. توهان مان ڪير سدائين ڪنهن جو ڳيجهو ٿيڻ پسند ڪندو؟ ڪير ڳيجهو پنهنجي حڪمران طرفان ٿارابل ڪب لاهي اجلائڻ ۾ ڏنب جي ادائيگيءَ کان اڄو ٿيڻ جا خواب نه ڏسندو هوندو؟

انسان ڪنهن جو ڳيجهو ٿيڻ لاءِ پيدا نه ٿيو آهي. پنهنجي مردانگيءَ جو به نه. انسان سدائين هر طرح جي پابندي کان ازادي حاصل ڪرڻ لاءِ بي قرار رهي ٿو ۽ ازادي ان کي هر حال ۾ ملندي.

جيڪڏهن ڪوبه پنهنجو پاڻ تي ضابطو آڻڻ لاءِ راضي ٿي وڃي ٿو. ان لاءِ رت جا رشتا ڪهڙي معنيٰ رکن ٿا. اها هڪ سنگهر آهي. جنهن کي ڇنڻ ضروري اهي.

پنهنجو پاڻ تي ضابطو رکندڙ انسان. اهو محسوس ڪري ٿو ته سندس رت سان هر هڪ جي رت جو رشتو آهي. ان ڪري هو ڪنهن به رت سان ٻڌل نه اهي.

جيڪي مشتاق نه آهن. انهن کي پنهنجي نسل ۾ واڌارو ڪرڻ ڏيو. مشتاقن کي پنهنجو پاڻ تي ضابطو آڻڻ وارو هڪ بيو نسل پيدا ڪرڻو آهي.

پنهنجو پاڻ تي ضابطو رکندڙ جو نسل جيلهه ۽ ڪک مان پيدا نه ٿيندو آهي، بلڪه اهو ته پرهيز گارن جي قلب مان نمودار ٿئي ٿو. جن جي دل جو رت فتح حاصل ڪرڻ جي بڪي ازادي جي ڪمان هيٺ هوندو آهي.

مان چاڻان ٿو ته توهان ۽ دنيا ۾ توهان وانگر ٻين به گهڻن ئي مانهن پرهيزگاريءَ جو وچن ڪري ڇڏيو آهي. پر زمورا جو گذريل رات جو خواب ان ڳالهه جي شاهدي آهي ته توهان پرهيزگاريءَ کان گهٽو پري آهيو.

پرهيزگار اهي نه آهن. جيڪي درويشن جو چوغو پائي پنهنجو پاڻ کي ويڪرين ٻنين ۾ ڳرن لوهي درن جي اندر بند ڪري ڇڏين ٿا. گهڻا ئي راهب ۽ راهبائون نهايت عياش مانهن کان به وڌيڪ عياش اهن. ڀلي انهن جا جسم قسم کڻي سگهن ٿا ۽ بلڪل سچو قسم- ته انهن ڪنهن ٻئي جسم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان ميلاپ نہ ڪيو آهي، ها! اهي يقينن پرهيزگار آهن. جن جون دليون ۽ دماغ پاڪيزه آهن. اهي ڀلي خانقاهن ۾ هجن يا ڪليل عام بازارن ۾.

منهنجا سانيو! عورت جي عزت ڪريو ۽ ان جي پاڪيزگيءَ کي قبول ڪيو. پنهنجي اولاد جي ماءُ جي طور تي نہ. نہ ئي زال ۽ محبوبہ جي حيثيت ۾. پر مرد جي همسفر جي طور تي اچان بہ گڏيل زندگيءَ جي ڏکهي پورهئي ۽ سزا ۾ ان جي برابر حصيدار ۽ شريڪ جي طور تي. جوتہ ان کان سواءِ مرد دوئي (ٻيائي) جو پرڳنو بار نہ ٿو ڪري سگهي. عورت ۾ مرد کي پنهنجي وحدانيت ۽ مرد ۾ عورت کي ٻيائيءَ کان جوتڪارو ملندو ۽ زمان جي سطح تي لهي جوڙا ملي هڪ ٿي ويندا. ايستائين جو پنهنجو پاڻ تي فتح حاصل ڪرڻ وارو بہ. جيڪو نہ مرد آهي نہ عورت. جيڪو رڳو ڪامل انسان آهي.

مان توهان کي پنهنجو پاڻ تي فتح مند ٿيڻ جي هدايت ڪيان ٿو. ان انسان لاءِ. جيڪو پنهنجو پاڻ ۾ ڪامل ۽ پنهنجو مالڪ آهي ۽ ان کان اڳ جو ميرداد توهان وٽان پنهنجو پاڻ کي ڪٽي وٺي، توهان پنهنجو پاڻ تي فتح حاصل ڪري وٺندؤ.

زمورا: تنهنجي واتان اسان کي جدي وڃڻ جي ڳالهہ ٻڌي منهنجي دل ڏکي ٿئي ٿي. جيڪڏهن اهو ڏينهن اچي ئي ويو. جڏهن اسان توکي ڳوليندا سين ۽ تون نہ ملندين تہ زمورا بلاشڪ پنهنجي زندگيءَ جو خاتمو ڪري ڇڏيندو.

ميرداد: زمورا تون گهڻيون شيون پنهنجي رضا سان ڪري سگهين ٿو. تون سمورين شين بابت پنهنجي مرضي ڪري سگهين ٿو. پر هڪ ڳالهہ ۾ تنهنجي مرضي نہ هلندي. اها آهي پنهنجي رضا جو خاتمو ڪرڻ. يعني تون پنهنجي مرضيءَ سان پنهنجي روح کي ختم ڪري نہ ٿو سگهين. جيڪا رضا زندگيءَ جي رضا آهي. جيڪا رضا " الاهي رضا" آهي. جوتہ زندگي جيڪا "هستي" آهي. ڪڏهن پنهنجي رضا سان ان کي نيستي ۾ نہ ٿي بدلائي سگهي. نہ ئي نيستيءَ جي ڪا رضا ٿي سگهي ٿي. نہ ايستائين جو خدا بہ زمورا کي ختم نہ ٿو ڪري سگهي.

جيستائين منهنجو توهان کي جدي وڃڻ جو تعلق آهي. اهو ڏينهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ضرور ايندو جڏهن توهان مون کي جسماني صورت ۾ ڳوليندؤ ۽ مان توهان کي نہ ملندس. ڇوتہ توهان کي هن زمين کان سواءِ ٻي جاءِ تي بہ ڪم سرانجام ڏيڻو آهي. پر مان ڪٿي بہ ڪو ڪم اڌورو ڇڏي نہ ويندو آهيان، ان ڪري سدائين خوش رهو. ميرداد توهان کان ڌار نہ ٿيندو، جيستائين توهان کي پنهنجو پاڻ جو فاتح نہ بنائي ڇڏي. هڪ صورت ۾ مڪمل صورت ۾ پنهنجو مالڪ.

جڏهن توهان پنهنجا مالڪ بنجي ويندؤ ۽ وحدانيت حاصل ڪري وٺندؤ، تڏهن ميرداد توهان کي لڳاتار پنهنجي دلين ۾ موجود ملندو ۽ ان جو نالو توهان جي يادداشت ۾ ڪڏهن بہ نہ ڍهندو.

اها ئي تعليم مون نوح کي ڏني هئي. اهائي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٽيويھون

سِم سِم جو مرض ختم ڪرڻ

(ميرداد سم سم جي بيماري ختم ڪري ٿو ۽ بدڌاپي جي ڳالهه ڪري ٿو)

نروندا: "بيڙي" جي وٿاڻ ۾ سڀني کان وڌيڪ ڪراڙي ڍڳي سم سم پنجن ڏينهن کان بيمار هئي ۽ ياڻي ۽ گاهه جي ويجهو به نه پئي وئي. شمادم هڪ ڪاسائيءَ کي گهرايو. هن اهو ٺئي چيو ته بجاءِ ان جي ته ان کي مرڻ ڏنو وڃي ۽ اها ڪنهن به ڪم جي نه رهي، ان کي ذبح ڪري. ان جي گوشت ۽ کل جي قيمت نفعي ۾ حاصل ڪرڻ وڌيڪ سمجهداري هوندي.

جڏهن مرشد اها ڳالهه ٻڌي ته اونهي سوچ ۾ غرق ٿي ويو ۽ ائين پير سڌو وٿاڻ ۾ سم سم جي آهر ڏانهن هليو ويو. سندس ست ساٿي به ان جي پنيان ان طرف هليا آيا.

سم سم اُداس ۽ لڳ ڀڳ بي حس ۽ حرڪت بيٺي هئي. سندس منو بلڪل ڍرڪي ويو هو. اکيون اڌ بند هيون ۽ سندس وار ڪاندارجي ويا هئا ۽ سندس چمڪ گم ٿي ويئي هئي. هوءَ ڪڏهن ڪڏهن ڪنهن مک کي هڪلڻ لاءِ پنهنجو ڪن لوڏي رهي هئي. سندس ڳرو اوهه بيجان ۽ خالي خالي سندس ٿنگن جي وچ ۾ لڙڪي رهيو هو. چوته سم سم کي پنهنجي ڏکي ڦلدار زندگيءَ جي آخري وقت ۾ مادريت جي سٺي دل آزاريءَ کان محروم ڪيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويو هو. سندس ڪلهن جون هڏيون اداس ۽ هيبتناڪ قبر جي ٻن ٿنڀن وانگر ٻاهر نڪري آيون هيون. سندس ٻاسريون ۽ ڪرنگهي جون هڏيون سولائي سان ڳڻي پيون سگهجن. سندس ڏکيو ۽ سنهڙو پچ جنهن جي ڇيڙي تي وارن جو ڳرو ڳنڍيو هو سڌو لڙڪي رهيو هو.

مرشد بيمار جانور وٽ ويو ۽ سندس اکين ۽ سڱن جي وچ ۾ ۽ جاڙيءَ جي هيٺان کان نهارڻ شروع ڪيو. ڪيڏي ڪيڏي مهل ان جي ٻيٽ ۽ پنيءَ تي به هٿ ڦيرايائين ۽ سڄو وقت سائس ائين ئي ڳالهايائين ڄڻڪو انسان هجي.

ميرداد: تنهنجو اوڳر ڪٿي آهي. منهنجي سخي سم سم؟ سم سم تون ايترو ڏيئي ڇڪي آهين جو ٻاڻ وٽ اوڳارڻ لاءِ به ڪجهه ڪونه رکيو اٿئي ۽ سم سم ڪي اڃان به گهڻو ڪجهه ڏيڻو آهي. ان جو برف جهڙو اڇو کير اڄ تائين اسان جي رڳن ۾ گهاٽي ڳاڙهي رنگ جي شڪل ۾ وهي رهيو آهي. ان جا طاقتور وهڙا اسان جي ٻنين ۾ وزني هر هلائي رهيا آهن ۽ اڻ ڳڻين ٻکين واتن ۾ خوراڪ پهچائڻ ۾ اسان جي مدد ڪري رهيا آهن. ان جون خوبصورت ۽ سگهيون وهڙيون پنهنجي وهڙن سان گڏ اسان جي چراگاهن جي رونق آهن. ايستائين جو ان جو ڇيڻو به اسان جي رس ڀرين سبزين ۽ باغ جي رس ڀرين ميون جي شڪل ۾ اسان جي بورچي خاني جي برڪت بڻيو پيو آهي.

اسان جون دانهون اڃان به پياري سم سم جي ڀرپور رنڀڻ جي پڙاڏي ۽ واپس ايندڙ صدا سان گونجي رهيون آهن. اسان جا تلاءَ اڃان به ان جي شفيق چهري جو عڪس ناهي رهيا آهن. اسان جي زمين ان جي کرن جي اڻ مٽ ڇاپ ڪي نهايت احترام سان ڏسي ٿي ۽ جوڪسيءَ سان ان جي حفاظت ڪري ٿي.

اسان جو گاهه سم سم جو ڪاڏو بڻجي نهايت خوش ٿئي ٿو. اسان جي اُس ان جا ٿڌڙا ڪڍي بي حد راحت محسوس ڪري ٿي. اسان جي ٿڌڙي هير ان جي بدن جي نرم ۽ چمڪدار وارن تان ترڪي کهڻي خوش آهي. ان جو پيدايي ۾ ريگستان پار ڪرڻ ۽ وڏيڪ سجن ۽ ٿڌڙين هٻرن جي زمين جي پونڻ ۾ ان جي رهنما ٿيڻ لاءِ ميرداد گهڻو شڪر گذار آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمر سمر گهڻو ڪجهہ ڏنو آهي ۽ گهڻو ڪجهہ ورتو آهي. پر سمر سمر کي اجان بہ گهڻو ڏيڻو ۽ وٺڻو آهي.

ميڪاسٽر: تون سمر سمر سان اهڙيءَ ريت ڳالهائين ٿو جڻ اها انساني عقل جي مالڪيائي هجي. ڇا هوءَ تنهنجي لفظن جي معنيٰ سمجهي ٿي؟

ميرداد: نيڪ ميڪاسٽر اهميت لفظن جي نہ آهي. بلڪہ ان شيءِ جي آهي، جيڪا انهن جي اندر ڌڙڪي ٿي ۽ جانورن تي بہ ان جو اثر ٿئي ٿو. ان کان سواءِ مون کي تہ مسڪين سمر سمر جي اکين ۾ هڪ عورت مون ڏانهن ڏسندي نظر اچي ٿي.

ميڪاسٽر: ڪراڙي ۽ مرندڙ سمر سمر سان اهڙيءَ طرح جون ڳالهيون ڪرڻ مان ڪهڙو فائدو؟ ڇا توکي اميد آهي تہ ائين ڪري تون ان تباهيءَ کي روڪي ڇڏيندين جيڪا ڪراڙپ برپا ڪندي آهي ۽ ڇا سمر سمر جي تون عمر ڊگهي ڪري سگهندين؟

ميرداد: ڪراڙپ انسان ۽ حيوان ٻنهي لاءِ ڳرو بار آهي ۽ انسان ان کي پنهنجي غفلت ۽ بي رحميءَ سان اجان بہ وڌيڪ ڏکدائڪ بڻائي ڇڏيو آهي. اهي نئين جاول ٻار تي پنهنجو وڏ ۾ وڏ ڌيان ۽ محبت قربان ڪن ٿا. مگر ڪراڙپ جي بوجهہ هيٺان دٻيل انسان لاءِ اهي پنهنجي سارسنڀال کان وڌيڪ بي پرواهي ۽ همدرديءَ کان وڌيڪ بيزاري ڏيکارين ٿا. جهڙيءَ ريت اهي ڪنهن ڪير ٻياڪ ٻار جي بالغ ٿيڻ لاءِ بي چين رهن ٿا. ٺيڪ ساڳيءَ ريت اهي پوڙهي انسان جي قبر ۾ وڃڻ لاءِ بي تابيءَ سان منتظر رهن ٿا.

ننڍڙا ۽ بزرگ ماڻهو هڪجهڙا لاچار ٿين ٿا. پر ٻار جي لاچاري سڀني کي محبت ۽ بي پناهہ امداد لاءِ مجبور ڪري ڇڏي ٿي. جڏهن تہ بزرگ ماڻهن جي لاچاري ٿورن ماڻهن جي بي دليءَ سان ڪيل امداد حاصل ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿئي ٿي. دراصل پوڙها ماڻهو ٻارن کان وڌيڪ همدرديءَ جا مستحق ٿين ٿا.

جڏهن لفظ کي سندس ڪن ۾ داخل ٿيڻ لاءِ دير تائين زور سان ڪنڪو ڪرڻو پوي، جيڪو ڪڏهن ملڪي کان هلڪڙي سرٻات لاءِ متوجہ ۽ هوشيار رهيو هجي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن اها اک جيڪا ڪڏهن نهايت شفاف هئي، پهرئين درجي جي هيبتناڪ داغن ۽ پاڇن جي رقص جو ميدان بنجي ويئي هجي.

اهي پير جن کي ڪڏهن پَرَ لڳل هئا، شيهي جو ڳوڙهو بنجي وڃن ۽ اهي هٿ ڪنهن وقت جيڪي زندگيءَ کي سانچي ۾ وجهندا هئا، خود ڦريل ۽ ڪسيل سانچو بنجي ويا هجن.

جڏهن گوڏي جي ڍڪڻي لڏي وڃي ۽ مٿو ڳچيءَ ۾ ڪٺ پتلي جيئان لڙڪي پوي.

جڏهن ڄڪيءَ جا ڀڻي پڙ ڳسي وڃن ۽ ڳهرڙاٽ هڪ ويران غار کان سواءِ ڪجهه به نه رهي.

جڏهن اٿندي اٿندي ڪري پوڻ جي ڊپ کان ڀڳهر اچي وڃي ۽ ويهڻ وقت اهو تڪليف ڏيندڙ شڪ هجي ته شايد هاڻي ڪڏهن به پيهر اٿي نه سگهبو.

جڏهن ڪائيندي ۽ پيئندي ڪائڻ ۽ پيئڻ ڪانپوءِ جي اثرن جي خيال کان ڊڄندو رهي ۽ ڪجهه نه ڪائڻ ۽ پيئڻ جي حالت ۾ خطرناڪ "موت شڪار لاءِ ايندو نظر اچي.

ها، جڏهن ڪراڙپ انسان کي پنهنجي چنبن ۾ جهلي وٺي ته منهنجا ساٿيو، تڏهن اهو وقت هوندو آهي ته ان کي ڪن ۽ اکيون ڏنيون وڃن، ان کي هٿ ۽ پير ڏنا وڃن ۽ ان جي ختم ٿيندڙ طاقت کي محبت جو سهارو ڏنو وڃي ته جيئن اهو محسوس ڪري سگهي ته هو جيترو پنهنجي وڌندڙ ننڍپڻ ۽ جوانيءَ ۾ زندگيءَ کي پيارو هو، پنهنجي عمر جي آخري سالن ۾ به گهٽ پيارو نه آهي.

ابديت ۾ چار ويهون سال (مراد اسي سال آهي) بي شڪ اک ڇنڀ کان وڌيڪ نه هجن، پر اهو شخص جيڪو چئن ويهن سالن تائين پاڻ کي پوکيندو رهيو هجي، اک ڇنڀ کان گهڻو وڌيڪ هوندو آهي. اهو انهن مڙني جي خوراڪ جو سامان هوندو آهي، جيڪي ان جي زندگيءَ جو فصل گڏ ڪن ٿا ۽ اها ڪهڙي زندگي آهي، جنهن جي فصل کي سمورا گڏجي لڻن ٿا ۽ گڏ نه ٿا ڪن.

ڇا توهان ان ڳهڙيءَ ان عورت ۽ مرد جي زندگيءَ جو فصل نه ٿا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لٿو. جيڪي ڪنهن زماني ۾ هن زمين تي هلندا ڪهمندا رهندا هئا. توهان جي گفتگو فقط انهن جي زندگيءَ جو ئي فصل تہ آهي. توهان جا خيال انهن جي خيالن جي پيداوار کان وڌيڪ ڪجهہ بہ نہ آهن. ڇا هي توهان جا ڪپڙا، خوراڪ، گهر، توهان جا اوزار، توهان جا آئين، توهان جون روايتون، توهان جون رسمون، انهن ماڻهن جا ڪپڙا، گهر، خوراڪ، آئين، روايتون ۽ رسمون نہ آهن. جيڪي توهان کان اڳ تي گذريا آهن؟

توهان هڪ ئي وقت هڪ ئي فصل لٿي گهر ڪتي نہ ٿا اجو ڀ ر سموريون شيون ڪٺي اچو ٿا ۽ هر وقت آڻيندا رهو ٿا. توهان پاڻ ئي ٻوڪيندڙ آهيو. فصل بہ پاڻ آهيو. لڻندڙ بہ پاڻ آهيو ۽ ڳاهڻ جو پڙ بہ پاڻ آهيو. جيڪڏهن توهان جو فصل ڪمزور آهي تہ ان ٻج کي ڏسو جيڪو توهان ٻين ۾ ٻوکيو آهي ۽ ان ٻج کي بہ ڏسو جنهن کي توهان ٻين کي پنهنجي اندر ٻوڪڻ جي اجازت ڏني هئي. فصل لڻڻ واري، ان جي ڏاٽي، ٻني ۽ واٽر ڪرڻ جي پڙ تي بہ نظر وجهو.

اهو پوڙهو انسان جنهن جي زندگيءَ جو فصل لٿي توهان پنهنجي ڳنڍ ڀري ورتي آهي، بي شڪ توهان جي سموري ڏيان جو حقدار آهي. جيڪڏهن توهان ان جي ورهين ۾ جيڪي ليجندڙ شين سان اجان بہ مالا مال آهن. پنهنجي لاپرواهيءَ سان زهر ڪري ڇڏيندؤ تہ جيڪي ڪجهہ توهان ان جو فصل لٿي پنهنجي لاءِ رکي ڇڏيو آهي ۽ جيڪي ڪجهہ توهان کي اڳيان لاءِ رکٿو آهي، يقيناً توهان جي وات ۾ ڪڙاڻ ڀري ڇڏيندو. اها ئي ڳالهہ زندگيءَ جي بازي هاريندڙ حيوان تي ٿي.

اها ڪا سٺي ڳالهہ نہ آهي تہ فصل مان فائدو ڪڻڻ کانپوءِ فصل ٻوڪيندڙ ۽ ٻنيءَ کي ياراتا ڏنا وڃن.

منهنجا ساٿيو! هر نسل ۽ هر ملڪ جي ماڻهن لاءِ مهربان ٿيو. خدا جي راهہ ۾ اهي توهان جي غذا ٿيندا پر پوڙهن ماڻهن لاءِ خاص ڪري مهربان رهو. ڪٿي ايئن نہ ٿئي جو بي رحميءَ جي ڪري توهان جي طاقت ختم ٿي وڃي ۽ توهان پنهنجي منزل تي پهچي نہ سگهو.

هر قسم ۽ هر عمر جي جانور لاءِ مهربان رهو. توهان جي سفر جي ڏکھي ۽ ڏکين تيارين ۾ اهي توهان جا گونگا پر نهايت وفادار خدمتگار آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مگر ڪرازن جانورن لاءِ وڏيڪ مهربان رهو. ڪتي ائين نہ ٿئي جو توهان جي سنگدليءَ جي ڪري انهن جي وفاداري بيوفائيءَ ۾ بدلجي وڃي ۽ انهن جي مدد هڪ رڪاوٽ بنجي وڃي.

سمر سمر جي ڪير ني برورش ٿائڻ ۽ جڏهن ان وٽ ڏيڻ لاءِ ڪجهہ نہ بچي تہ ان جي نڙ گهٽ تي ڪاسائيءَ جي ڪاتي رکي ڇڏڻ، انتها درجي جي احسان فراموشي آهي.

"مرشد" جي ڳالهہ اڃان پوري بہ ٿي نہ هئي تہ شمادم ڪاسائيءَ سان گڏ اندر داخل ٿيو. ڪاسائي سڌو سمر سمر ڏانهن ويو. جيئن ٿي ان ڳئون کي ڏٺو تہ اسان سندس خوشيءَ مان بلند آواز ۾ ڪلندي ۽ اهو چوندي ٻڌو "توهان اهو ڪيئن ٿا چئو تہ ڳئون بيمار آهي ۽ مري رهي آهي. هيءَ مون کان وڌيڪ صحتمند آهي. سواءِ ان جي تہ هي غريب جانور بک کان ٻاهہ ٿي رهيو آهي. جڏهن تہ مان ٻاول آهيان. هن کي گاهہ ڏيو.

۽ سچ پچ اسان جي حيرانگيءَ جي حد نہ رهي جڏهن اسان ڏٺو تہ سمر سمر اوڳاري رهي هئي. اينرو جو شمادم جي دل بہ ٻجي پئي ۽ هن حڪم ڏنو تہ سمر سمر جي ڪائڻ لاءِ ڳئون جي مطلب جون خاص نعمتون ڏنيون وڃن ۽ سمر سمر ڏاڍي مزي سان گاهہ کاڌو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چوويهون

ڇا ڪائڻ لاءِ مارڻ جائز آهي؟

جڏهن شمادم ۽ ڪاسائي هليا ويا تہ ميڪايون مرشد ڪان پڇيو:

ميڪايون: مرشد ڇا ڪائڻ لاءِ مارڻ جائز نہ آهي؟

ميرداد: "موت" سان پيٽ ڀرڻ. "موت" جي خوراڪ ٿيڻ آهي. ٻين جي تڪليف تي جيئڻ عذاب جو شڪار ٿيڻ آهي. اها ئي الاهي رضا آهي. ميڪايون ان کي سڃاڻ ۽ پنهنجي دگ جي چوند ڪر.

ميڪايون: جيڪڏهن مان چوند ڪرڻ جي حالت ۾ هجان ها تہ اٺ پکيءِ وانگر شين جو گوشت ڪائڻ بجاءِ انهن جي خوشبوءِ جي سهاري جيئرو رهڻ پسند ڪيان ها.

ميرداد: تنهنجي چوند واقعي اعليٰ آهي. خاطري ڪر مياڪيون اهو ڏينهن بہ ويجهو آهي، جڏهن ماڻهو شين جي خوشبوءِ ڪي، جيڪو انهن جو جوهر آهي، پنهنجي زندگيءَ جو سهارو بڻائيندا ۽ انهن جي رت ۽ گوشت کي نہ ۽ اهو ڏينهن مشتاقن ڪان پري نہ آهي.

جوتہ مشتاق ڄاڻن ٿا تہ مجسم زندگي، غير مجسم روح تائين پهچڻ لاءِ هڪ پل آهي.

مشتاق ڄاڻن ٿا تہ مڪروه ۽ نامڪمل پنج حواس نهايت لطيف ۽ مڪمل دنيا ڏانهن ڪلنڊڙ روشندان آهن ۽ مشتاق ڄاڻن ٿا تہ هر ان جسم جي جنهن جي اهي حيرقاز ڪن ٿا. مرمت يقيناً انهن کي دير سوير پنهنجي ئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گوشت سان ڪرڻي ٻوندي ۽ جيڪا ٻه هڏي اهي ٽوڙين ۽ چيباٽين ٿا انهن کي اها پنهنجي ئي هڏيءَ سان نئين سري سان ناهڻي ٻوندي ۽ رت جو جيڪو ڦڙو ٻه اهي وهائين ٿا، ان کي ڪين پنهنجي ئي رت سان ٻورو ڪرڻو ٻوندو. ڇوته جسمن جو اهو ئي قانون آهي.

۽ مشتاق ان قانون جي گرفت ڪان آجا رهڻ چاهين ٿا. ان ڪري اهي پنهنجون جسماني ضرورتون تمام گهٽائي ڇڏين ٿا. اهڙيءَ ريت سندن جسمن ڏانهن فرض ٻه گهٽجي وڃن ٿا، جيڪي اصل ۾ عذاب ۽ موت جهڙا فرض آهن.

مشتاق کي پنهنجي رضا ۽ اشتياق ئي منع ڪري ڇڏين ٿا. جڏهن ته جيڪو مشتاق نه آهي، اهو انتظار ۾ رهي ٿو ته ڪيس ٻيا منع ڪن. گهڻيون شيون جن کي مشتاق پاڻ لاءِ ناجائز سمجهي ٿو، غير مشتاق انهن کي پاڻ لاءِ جائز سمجهن ٿا.

جڏهن ته غير مشتاق پنهنجي ڪيسي ۽ پيٽ ۾ وجهڻ لاءِ وڏ ۾ وڏ شين تي لامارو ڏيئي ٿو. مشتاق جي موڪلاڻيءَ وقت ان کي ڪوبه ڪيسو نه هوندو آهي ۽ ان جو سڀ ڪنهن ٻه جاندار جي رت ۽ گوشت کان پاڪ هوندو آهي.

جيڪي ڪجهه غير مشتاق مقدار ۾ حاصل ڪري ٿو يا سمجهي ٿو ته هو حاصل ڪري رهيو آهي، مشتاق رواجي پاڪيزگي ۽ احساس جي مناڻ ۾ حاصل ڪري وٺي ٿو.

جڏهن ٻه کي ٻه ماڻهو ساوڪ سان ڀريل فصل تي نگاهه وجهن ٿا. هڪ ان جي ڀيداوار جي ڪاٿو مٽڻ ۾ لڳائي ٿو ۽ مٽن جي قيمت سون ۽ چانديءَ جي حساب ۾ هڻي ٿو. جڏهن ته ٻيو ماڻهو پنهنجي نظر سان ساوڪ جو جوهر پيئي ٿو. پنهنجي تصور ۾ هر پن کي چمي ٿو ۽ پنهنجي روح سان هر هڪ نندڙي پاڙ. هر پتري ۽ مٽيءَ جي پتر سان پائپي قائم ڪري ٿو.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو ته ٻيو شخص ان فصل جو وڏيڪ جائز مالڪ آهي، ڀلي ڪاغذن ۾ اها ملڪيت ڀهرين ماڻهوءَ جي هجي.

هر گهر ۾ ويٺل ٻن شخصن مان هڪ ان جو مالڪ آهي ۽ ٻيو مهمان. مالڪ گهر جي اڏاوت ۽ ان جي رک رکاءَ جي خرچ ۾ پردن، غاليچن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ٻئي سامان جي قيمت جو بيرائتو ذڪر ڪري ٿو. جڏهن تہ مهمان دل ئي دل ۾ انهن هٿن کي دعا ڏيئي ٿو، جن ٻٽر ڪوٽي ڪڍيا، گهڙيا ۽ چونڊيا، جن هٿن چادرن ۽ پردن کي اڻيو. جن هٿن جهنگ وڍي ان•کي درين، دروازن ۽ ميز ڪرسين ۾ بدلائي ڇڏيو. اهو شخص اعليٰ ۽ پاڪيزه روح جو مالڪ آهي، جيڪو انهن شين کي وجود ۾ اڻيندڙ، تخليقي هٿ جي واکاڻ ڪري ٿو.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ مهمان ان گهر جو دائمي رهاڪو آهي. جڏهن تہ جڙتو مالڪ ٻاڙي جو خچر آهي، جيڪو گهر کي پنهنجي ٻنيءَ تي ڪٺي تہ هلي رهيو آهي، پر ان ۾ رهي نہ ٿو.

انهن ٻن شخصن مان، جيڪي ڪنهن گابي سان ان جي ماءُ جي کير ۾ حصو ڪنديون تا، هڪ ان وهڙي جو ان نظرئي سان ڪاٿو لڳائي ٿو تہ وهڙي جي نرم جسم مان منهنجي ويجهي جنم ڏڻ تي منهنجي ۽ منهنجي دوستن جي مهمانيءَ لاءِ نفيس گوشت مهيا ٿيندو. جڏهن تہ ٻيو وهڙي کي پنهنجو خيال ڪري ٿو اهو نوجوان ان جي ماءُ لاءِ محبت سان پرجي وڃي ٿو.

مان توهان کي ٻڌايان ٿو وهڙي جي گوشت ٻئي شخص جي صحيح معنيٰ ۾ پرورش ڪئي آهي، جڏهن تہ ٻهرين کي ان جو زهر چڙهي ويو آهي.

هائو! گهٽيون شيون جن کي دل ۾ جاءِ ڏيڻ گهربي هئي پيٽ ۾ وڏيون وڃن ٿيون.

گهٽيون شيون جيڪي اک ۽ نڪ ۾ محفوظ ڪرڻ گهرجن، ڪيسي ۽ ڪاڏي جي جاءِ ۾ بند ڪيون وڃن ٿيون.

گهٽيون شيون جيڪي دماغ سان چپاڙڻ گهربيون هيون، ڏندن سان چپاڙيون وينديون آهن.

پنهنجو پاڻ کي جيئرو رکڻ لاءِ جسم جي ضرورت تمام معمولي هوندي آهي. توهان ان کي جيترو گهٽ ڏيندؤ هي بدلي ۾ اوترو ئي توهان کي وڌيڪ ڏيندو. توهان ان کي جيترو وڌيڪ ڏيندؤ هي بدلي ۾ توهان کي اوترو ئي گهٽ ڏيندو.

دراصل توهان جي پيٽ ۽ ڪاڏي جي جاءِ کان ٻاهر رکيل شيون توهان جي پيٽ ۽ ڪاڏي جي جاءِ ۾ پيل شين کان وڌيڪ جيئريون رهن ٿيون. پر اڄان توهان شين جي خوشبوءَ جي سهاري جيئرا رهي نہ ٿا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سگهو. توهان پنهنجي ضرورت کي ضرورت مطابق ئي زمين جي ويڪري دل مان بي ڏڙڪ بورو ڪيو. ان ڪان وڌيڪ نه. جوته زمين اهڙي مهمان نواز ۽ ٻاجهه ڀري آهي، جوا ان جي دل ٻنهنجي ٻارن لاءِ سدائين وڇايل آهي.

"زمين" ٻيو ڇا ٿي سگهي ٿي؟ ٻنهنجي پرورش لاءِ هوءِ پنهنجي ڀاڻ ڪان ٻاهر ٻيو وجي ٻه ته ڪيڏانهن؟ زمين کي زمين جي واڌ ويجهه ڪرڻي آهي ۽ زمين ڪا اوپري ميزبان نه آهي. ان جو دسترخوان ته هر وقت هر هڪ لاءِ وڇايل رهندو آهي.

بلڪل ساڳيءَ ريت جيئن زمين توهان کي ٻنهنجي دسترخوان تي دعوت ڏيئي ٿي ۽ ڪابه شيءِ توهان جي پهچ کان ٻاهر نه ٿي رکي. ساڳيءَ ريت توهان زمين کي ٻنهنجي دسترخوان تي دعوت ڏيو ۽ ان کي نهايت محبت ۽ خلوص سان چئو:

"اي منهنجي سمورين وصفن ڪان وڌ ماءُ! جيئن تو ٻنهنجو سينو منهنجي اڳيان وڇائي ڇڏيو آهي، جو مان ٻنهنجي ضرورت موجب جيڪي به چاهيان ان مان ڪٺان ساڳيءَ ريت منهنجي دل تنهنجي اڳيان حاضر آهي. جيڪي تون ٻنهنجي ضرورت لاءِ چاهين ٿي. ان مان ڪٺي وٺ."

جيڪڏهن زمين جي سيني مان مطمئن ٿيڻ جو اهڙي ريت جو جذبو توهان جو رهنما آهي ته ٻوءِ هرگز اها سوچڻ جي ضرورت نه آهي ته توهان ڇا ٿا ڪائو؟

پر جيڪڏهن مٿي بيان ڪيل جذبو درحقيت توهان جو رهنما هجي ته توهان ۾ اينتري صلاحيت ۽ محبت جو هئڻ لازمي آهي ته توهان زمين کي ان جي ٻچڙن ڪان سدائين لاءِ ڌار ڪري ڏک نه پهچايو. خاص ڪري انهن ٻچڙن ڪان جيڪي جيئڻ جو مزو ۽ مرڻ جي تڪليف محسوس ڪرڻ لڳا آهن. اهي جيڪي دوئيءَ جي دائري ۾ پهچي چڪا آهن. جوته انهن کي به آهستي آهستي محنت سان وحدت ڏانهن ٻنهجو سفر طئه ڪرڻو آهي ۽ انهن جو سفر توهان جي سفر کان ڊگهو آهي، جيڪڏهن توهان انهن جي رفتار ۾ دخل انداز ٿيندؤ ته اهي توهان جي رفتار ۾ دخل انداز نيندا.

ابيمار: جيئن ته مرڻ سمورن جاندارن جو مقدر آهي. موت جو سبب ٻلي کهڙو به هجي ٻوءِ جيڪڏهن مان ڪنهن جانور جي موت جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سبب بڻجي وڃان ته پوءِ ان ۾ مون لاءِ ڪهڙو گناهه آهي؟

ميرداد: اهو صحيح آهي ته سمورن جانورن کي ڪڏهن نه ڪڏهن ته مرڻو ئي آهي. پر لعنت آهي ان تي جيڪو ڪنهن به جاندار جي موت جو سبب ٿئي ٿو.

جيئن اهو چاهيندي ته مان نروندا سان بي انتها محبت ڪيان ٿو ۽ منهنجي دل ۾ ڪنهن جي رت وهائڻ جي ڪابه خواهش نه آهي، توهان مون کي ان کي ماري ڇڏڻ جو اختيار نه ڏيندؤ. ساڳيءَ ريت "الاهي رضا" ڪنهن انسان کي ڪنهن ٻئي ياءَ انسان يا حيوان کي مارڻ جو اختيار نه ٿي ڏيئي. سواءِ ان حالت جي جڏهن اها ان کي ان جي موت لاءِ سبب بڻجڻ جي لائق نه سمجهندي هجي.

جيستائين انسان جيئرا آهن اهي ائين ئي رهن ٿا. انهن ۾ چورين ۽ ڌاڙا، ڪوڙ ۽ جنگ، قتل ۽ غارت ٿيندا ئي رهندا ۽ هر طرح جا شيطاني ۽ بديءَ جا جذبا پيدا ٿيندا رهندا.

پر لعنت آهي چور ۽ ڌاڙيل تي ۽ لعنت آهي ڪوڙي ۽ جنگ باز تي ۽ قاتل تي ۽ هر ان انسان تي جيڪو پنهنجي دل ۾ شيطاني ۽ بديءَ جي جذبن کي پناهه ڏيئي ٿو. جوته انهن مصيبت جي مارين کي "الاهي رضا" مصيبت جي قاصد جي طور تي ڪتب آڻي ٿي.

پر توهان، منهنجا ساٿيو! ضرور پنهنجي دلين کي شيطاني ۽ بديءَ جي سمورن جذبن کان پاڪيزه رکو ته جيئن "الاهي رضا" توهان کي ڏکايل دنيا ۾ مصيبت کان راحت، پاڻ تي فتح مندي، محبت ۽ عرفان وسيلي ڇوٽڪاري جو پيغام پهچائڻ جي لائق سمجهي.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي. اها ئي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پنجويهون

ڊاک جي ول جو ڏينهن

(ڊاڪ جي ول جو ڏينهن ۽ ان جي تياري ميرداد ان کان پهرين شام غائب ٿي ويو هو)

نروندا: ڊاک-ول جو ڏينهن ويجهو پئي آيو ۽ اسان پيڙي جا ماڻهو، مرشد سميت ٻاهران امداد لاءِ آيل خدمتگارن جي ٽولين سان گڏ رات ڏينهن وڏي ڏينهن جي تيارين ۾ رڌل هئاسين. مرشد اينتري جوش ۽ دلي لڳاءُ سان ڪم ڪري رهيو هو، جو شمادم به ان لاءِ اطمينان جو اظهار ڪرڻ کانسواءِ رهي نه سگهيو.

پيڙي جي وسيع تهه خانن ۾ صفائي ٻهاري ۽ ليپو ڏيتو هو ۽ ڪيترائي مٽ ۽ دٻڻ صاف ڪرڻا ۽ مناسب جاين تي رکڻا هئا ته جيئن انهن ۾ تازو شراب وجهي سگهجي. جڏهن ته انهن ئي مٽن ۽ دٻڻ ۾ گذريل سال جو ڊاک مان نهيل شراب رکيل هو، نماءُ لاءِ رکجڻو هو ته جيئن گراهڪ اهو مال سولائيءَ سان چکي ۽ پرکي سگهن جوته روايت جي طور تي ڊاک-ول جي ڏينهن گذريل سال جو شراب وڪيو ويندو آهي.

"پيڙي" جا ويڪرا اڱڻ صاف ۽ سجائڻا هئا ۽ انهن ۾ تقريب جي پوري هفتي لاءِ مسافرن جي رهڻ ۽ واپارين لاءِ پنهنجي مال جي نماءُ واسطي سوين تنبو لڳائڻا هئا ۽ عارضي دڪان اڏڻا هئا.

ان کان سواءِ ڊاک رس ڪڍڻ جو ويلڻ درست ۽ چالو ڪرڻو هو ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيئن ڍاڪ جا ڪيترائي انبار جيڪي ڪيترن ئي هارين ۽ سرپرستن وسيلي ڳڌهن. خچرن ۽ اٺن تي ڪچي "ٻيڙي" ۾ آڻيا هئا. انهن مان رس ڪڍي سگهجي، جن جي رسد گهڻي وڃي ٿي جيڪي ماڻهو بنا ڪاڏي پيتي جي اڃن. انهن جي وڪري لاءِ گهڻي تعداد ۾ ماڻهن سوداڳيون ۽ پيون ڪائڻ بيئڻ جون شيون تيار ڪرڻيون.

هيون شروع ۾ ڍاڪ-وڻ جو ڏينهن شڪراني جو ڏينهن هوندو هو. ۾ واپار لاءِ شمادم جي غير معمولي سوچ سمجهه. هڪ ڏينهن ڪي وڏائي هڪ هفتو بنائي ڇڏيو ۽ اهو هڪ طرح جو ميلو بڻجي ويو هو. جنهن ۾ ويجهي جا ٻري جا هر بيشي جا مرد عورتون هر سال وڏندڙ انگ ۾ جوش ۽ جذبي سان شامل ٿيندا آهن. شهزادا. ملنگ. هاري، ڪاريگر، نفي خور عيش پرست ۽ وڏيڪ ڪيترن ئي قسمن جا ڪولائو. گڻنگ بياڪ ٻڪا پرهيز گار. نيڪ مسافر ۽ بي دين رولو جوڪرا. عبادت گاهن جا عابد ۽ مئي خانن جا شوقين. ان ڪانسواءِ بار ڊوئيندڙ جانورن جا ڌڻ- اها خاصيت آهي ان رنگبرنگي هجوم. جي جيڪو سال ۾ ٻه ڀيرا. جيئن ۾ ڍاڪ- وڻ جي ڏينهن ۽ گلن جي منڊ ۾ ٻيڙي جي ڏينهن ٻوجا جاءِ تي ڏوڪيندو ايندو آهي.

انهن موقعن تي ڪوبه مسافر خالي هٿين "ٻيڙي" ۾ نه ايندو آهي. هر هڪ ڪونه ڪو نذرانو آڻيندو آهي، اهو نذرانو ڍاڪ جي ڇڳي يا صنوبر جي ميوي کان وٺي موتين جي يا هيرن جي هار تائين مختلف قسم جو هوندو آهي. واپارين جي وڪري تي ڏهه سيڪڙو ٽيڪس لڳندو آهي.

روايت اها آهي ته تقريب جي پهرين ڏينهن "سردار" ڍاڪ جي ڇڳن سان سينگاريل هڪ وڻ جي هيٺان اوچي منبر تي ٿهي ٽڪي ٻيهي ٿي اتي آيل خلق کي ڀليڪار چوندو آهي ۽ دعا ڏيندڙ آهي. انهن کي دعا ڏيڻ کانپوءِ انهن کان نذر نياز قبول ڪندو آهي ۽ پوءِ انهن سان گڏ نئين منڊ جي شراب مان پهريون پيگ پيئڻ ۾ شريڪ ٿيندو آهي. هو پنهنجي پاڻ لاءِ ڍڳهي ڳچيءَ واريءَ گهگهيءَ مان پيالو ڀريندو آهي ۽ پوءِ هجوم ۾ ورهائڻ لاءِ ڪنهن ساٿيءَ کي گهگهي ڏيئي ڇڏيندو آهي. گهگهي خالي ٿيندي ئي وري ڀرجي ويندي آهي ۽ پوءِ جڏهن سڀ ماڻهو پيالا ڀري چڙهندا آهن ته سردار انهن کي پنهنجا پيالا مٿي ڪڻي، ساڻن ڍاڪ-وڻ جو حمد ڳائڻ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حڪم ڏيندو آهي. جيبو ويندو آهي تہ اهو حمد حضرت نوح ۽ ان جي ڪٽنب جي ماٺهن ان وقت ڳاتو هو. جڏهن انهن پهريون ڀيرو ڊاک-ول جي رس چکي هئي. حمد کان پوءِ هجوم خوشيءَ جا نعرا هڻندو پنهنجا پيالا خالي ڪندو آهي ۽ پنهنجا مختلف ڪم ڪاريون سرانجام ڏيڻ ۽ خوشيون ملهائڻ لاءِ وکري ويندو آهي.

پاڪ ڊاک-ول جو حمد هن ريت آهي .

پليڪار اي پاڪ ول
پليڪار اي نرالي ٻوٽي.
تون پنهنجي نرم پتين جي.
خوب پرورش ڪرين ٿي.
۽ پنهنجي سنهري ميوي ۾.
زندگيءَ جو مٺ ڀرين ٿي.
پليڪار اي پاڪ ول.
طوفان جا ستايل بارڙا،
گپ ۾ غوطا کائيندي
تنهنجي شفيق ٿاريءَ جي رس چوسين ٿا.
تنهنجي سلامتيءَ جون دعائون گهرن ٿا.
پليڪار اي پاڪ ول.
اڙي مٽيءَ جا گرفتار لوڪو،
او منزل کان ڀليل راهگيرو.
قيد کان توهان کي ڇڏائيندي.
صحيح دڳ تي آڻيندي،
هيءَ ڊاک جي پاڪ ول
هيءَ ڊاک جي نرالي ول.

تقريب جي افتتاح کان هڪ ڏينهن اڳ واري صبح جو "مرشد" نظر نہ پئي آيو. ان ڪري ساٿين کي جيڪا پريشاني ٿي اها لفظن ۾ بيان ڪري نہ ٿي سگهجي. هنن ترت نهايت سرگرميءَ سان سندس ڳولا شروع ڪئي. سڄو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن ۽ سڄي رات هو "پيڙي" ۽ ان جي پرڀاسي شمعدان ۽ ٻتيون ڪٿي ان جي ڳولا ڪندا رهيا پر ڪين مرشد جو ڪو پتو نہ پيو. شمادم ايتري قدر ڳڻتيءَ جو اظهار ڪيو ۽ ايترو تہ پريشان نظر اچي رهيو هو جو ڪنهن کي اهو گمان بہ نہ ٿيو تہ مرشد جي اهڙي ريت ڳجهي نموني غائب ٿيڻ ۾ ان جو بہ ڪو هٿ ٿي سگهي پيو. پوءِ مڙني کي يقين هو تہ مرشد ڪنهن فريب جو شڪار ٿي ويو هو.

عظيم جشن جاري هو. سٽني ساٿين جون زبانون غم جي ڪري گونگيون هيون ۽ اهي ٻاجهن وانگر هلي رهيا هئا. هجوم حمد ڳائي چڪو هو ۽ شراب پي چڪو هو ۽ سردار اوچي منبر تان هيٺ اچي چڪو هو. تڏهن ماڻهن جي ڀيهہ جي گوڙ ۽ شور مان بلند گونجندڙ هڪ آواز ٻڌڻ ۾ آيو. "اسان ميرداد کي ڏسڻ چاهيون ٿا. اسان ميرداد کي ٻڌڻ چاهيون ٿا."

اهو جاتل سڃاتل آواز رستيديون جو هو. جنهن بري بري ٿائين اها ڳالهہ پکيڙي ڇڏي هئي تہ مرشد ڪيس جا ڇيو هو ۽ ان سان ڇا ڪيو هو؟ ۽ ترت ئي ان جو آواز پوري هجوم جو آواز بڻجي ويو ۽ مرشد لاءِ ٿيندڙ گوڙ ۾ سمورا ماڻهو هم آواز ٿي ويا ۽ گوڙ ايترو تہ وڌي ويو جو اسان سمورن جون اکيون لڙڪن سان تر ٿي ويون ۽ اسانجون نڙيون ٻڙ ٻرجي آيون.

اوچتو گوڙ دٻجي ويو ۽ هجوم تي مڪمل خاموشي ڇانئجي ويئي. اسان کي پنهنجي اکين تي يقين نہ پئي آيو. جڏهن اسان ڏٺو تہ مرشد اوچي منبر تان خاموش ٿيڻ لاءِ پنهنجو هٿ لوڏي رهيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چويهون

واعظ

(ميرداد تقريب ۾ شامل مسافرن کي هدايت ڪري ٿو ۽ ٻيڙي کي ڪجهه مرده بار کان آزاد ڪري ٿو)

ميرداد: ميرداد کي ڏسو. جيڪو ان ڊاک ول وانگر آهي. جنهن جو فصل اجان گڏ نہ ڪيو ويو آهي، جنهن جي رس اجان بنا ٻيٺل پيئي آهي.

ميرداد پنهنجي فصل سان ڀرپور آهي. مگر افسوس جو فصل جو لابارو ڪندڙ اجان تائين ڊاک جي واڙيءَ ۾ رڌل آهي.

۽ رس جي گهٽائيءَ جي ڪري منهنجو ساهہ منجهي رهيو آهي. پر جام ڪتندڙ ۽ پيئندڙ ٻئي شراب ۾ ڏت آهن.

هر. ڪوڏر ۽ ڏاٽو هلائيندڙ ڀورهيتو! مان توهان جي هرن. ڪوڏرين ۽ ڏاٽن کي دعائون ڏيان ٿو.

اڄ تائين توهان ڪٿي هر ڪاهيو آهي، ڇا جي ڪاٽي ڪئي آهي ۽ ڇا جو لابارو ڪيو آهي؟

ڇا توهان پنهنجي روح جي ڇڇريل سَنڌ زمين ۾ هر ڪاهيو آهي. جيڪا هر قسم جي ڪِنَ ڪچري سان ڀري پئي آهي ۽ اهڙيءَ ريت اها اهڙو جهنگ بنجي وئي آهي، جتي خوفناڪ چير ڦاڙ ڪندڙ جانور ۽ پيانڪ نانگ پلجن ٿا ۽ وڌن ٿا.

ڇا توهان اهي مهلڪ ٻاڙون چونڊي ڪڍيون آهن. جن کي تباهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آئيندڙ ڪيئن ڪوڪلو ڪري ڇڏيو آهي يا جن کي ٻي پاڙي ولين جي حملن رت چوسي سڪائي ڇڏيو آهي.

توهان پنهنجي دنياوي ڊاڪ-واڙين ۾ بخوبي هر هلائڻ. انهن مان گندگاهه ڪڍڻ ۽ انهن کي گڏ ڪرڻ نه سڪي ورتو آهي. پر روحاني ڊاڪ-واڙي، جيڪا توهان پاڻ آهيو. ڏکڏائڪ حد تائين ويران پئي آهي، جنهن ڏانهن ڪوبه ڌيان نه ڏنو ويو آهي.

جيستائين توهان ڊاڪ-واڙيءَ کان الڳ ان جي مالڪ ڏانهن نه ٿا ڏسو. توهان جي سموري محنت بيڪار آهي.

لڻن سان پريل هٿن وارؤ! مان توهان جي لڻن وارن هٿن کي دعا ڏيان ٿو.

سانهر ۽ رولر جا ساٿيو! اهرڻ ۽ متر ڪن جا دوستو! ڪارائيءَ ۽ ڇيٽيءَ جا رفيقو! توهان سڀ پنهنجي جونڊيل پيشن ۾ ڪيڏا ماهر ۽ استاد آهيو!

توهان ڄاڻو ٿا ته شين جي همواري ۽ اونهائي ڪيئن معلوم ڪئي وڃي ٿي. پر پنهنجي سطح ۽ اونهائي ڪيئن ڳولئي آهي. ان بابت توهان ڪجهه به نه ٿا ڄاڻو.

توهان ڪچي لوهه جي ٽڪر کي اهرڻ ۽ متر ڪي جي مدد سان نهايت هنرمنديءَ وسيلي ڪا شڪل صورت ڏيو ٿا. پر توهان نه ٿا ڄاڻو ته "عرفان" جي اهرڻ ۽ "رضا" جي متر ڪي سان ڪچي انسان کي ڪيئن ڪا شڪل ڏيٺي آهي ۽ نه ئي توهان اهرڻ کان انمول سبق سکيو آهي ته جواب ۾ ڏک هڻڻ جو ٿورو به خيال ڪرڻ کان سواءِ ڪيئن ڏک ڪاٽڻو آهي.

جهنگ ۽ جبل ۾ توهان ڪارائي ۽ ڇيٽي هلائڻ جا خوب هوشيار آهيو. پر ان بابت ڪابه ڄاڻ نه آتو ته ڪنهن ادنگي ۽ منجهيل ڪردار واري شخص کي ڪيئن شائسته ۽ هم خيال بڻائڻو آهي.

توهان جا هنر. جيستائين توهان ٻهرين ان کي ڪاريگر ٿي ڪتب نه ٿا آڻيو. ڪيترا نه بي معنيٰ آهن.

ڌرتي- ماءُ جي نعمتن کي پنهنجي پائر انسانن جي هٿان ٿهيل شين کي ڪجهه مائهن. انهن جي ضرورتن. جي آڙ ۾ پنهنجي مفاد خاطر واپار جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ذريعو ٻڌائي ڇڏيو آهي.

مان ضرورتن نعمتن ۽ پيداوارن کي دعا ڏيان ٿو ۽ ان سان گڏ واپار کي ٻه. پر ذاتي مفاد لاءِ. جيڪو اصل ۾ هڪ نقصان آهي. منهنجي واتان دعا نه ٿي نڪري. جڏهن توهان رات جي منحوس خاموشيءَ ۾ ڏينهن جي آمدني جو حساب ڪيو ٿا ته نفعي جي ڪاتي ڇا ٿا وجهو؟ ڇا خرچ ڪان وڌيڪ وصول ڪيل رقم کي توهان نفعو سمجهو ٿا؟

پوءِ ته پڪ سان اهو سڄو ڏينهن ئي ضايع ٿي ويو. جنهن جي بدلي ۾ پلي توهان اها ڪيتري ئي رقم وڌيڪ ورتي هجي ۽ توهان پنهنجي لاءِ ان ڏينهن جي چڱائي. سڪون ۽ تجليءَ جي بي بها دولت ائين ئي ضايع ڪري ڇڏي هجي. ان جي آزاديءَ جا لڳاتار سڌ ٻه توهان وڃائي ڇڏيا ۽ انسانن جون اهي دليون ٻه وڃائي ڇڏيون. جن کي اهي پنهنجي هٽ ترين تي رکي توهان کي سوکڙيءَ طور ڏيڻ لاءِ ڪٺي آيا هئا.

جڏهن توهان. اصل واسطو ماڻهن جي ڪيسن سان هجي ته انهن جي دلين ۾ لهڻ جو رستو توهان کي ڪيئن ملندو؟ ۽ جيستائين توهان کي انسانن جي دلين ۾ داخل ٿيڻ جو رستو نه ٿو ملي. توهان خدا جي دل ۾ لهڻ جي اميد ڪيئن ٿا ڪري سگهو؟ ۽ جيڪڏهن توهان خدا جي دل ۾ پهچي نه ٿا سگهو ته توهان جي زندگيءَ جو مطلب ئي ڪهڙو آهي؟

جيڪڏهن اها هر شيءِ جنهن کي توهان نفعو سمجهو ٿا. نقصان هجي ته اهو خسارو ڪيڏو وڏو هوندو؟

جيڪڏهن توهان کي نفعي ۾ "محبت" ۽ "عرفان" حاصل نه ٿئي ته توهان جو سمورو واپار ئي اصل ۾ بيسود ۽ بيڪار اهي.

حڪومت جي لٺ ۽ تاج رکندڙ لوڪو! حڪومت جي لٺ اهڙن هٿن ۾ نانگ بنجي وڃي ٿي جيڪي زخم ڏيڻ ۾ نهايت تکڙا ۽ ملم هڻڻ ۾ نهايت ڪاهل آهن. جڏهن ته محبت جي مَلَمَ هڻندڙ هٿن ۾ حڪومت جي لٺ اها ڪنوڻ جي ڏنڊي آهي. جيڪا غمگينيءَ ۽ بربادي‎ءَ کي ويجهو اچڻ نه ٿي ڏئي.

پنهنجي هٿن کي غور سان ڏسو!

لعل جواهر ۽ معتين سان ٺهيل تاج. اهڙي مٿي تي جيڪو ڪوڙي ڏاڙ جهالت ۽ ماڻهن تي حڪومت جي هوس سان ڀريل هجي. گهڻو ڳرو ٿي وڃي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو ۽ غمگيني ۽ بي چيني پيدا ڪري ٿو. ها! اهڙو ئي تاج ٽنب وانگر پلي چوڻ ڪوڙيو وڃي پر هڪ چيندڙ ٽنولي بنجي وڃي ٿو. جڏهن تہ عرفان ۽ پاڻ تي فتح منديءَ جي نور سان سينگاريل، مٽي تي رکيل، ناياب ۽ املهہ هيرن جو تاج بہ پنهنجي بي قيمتيءَ تي شرمسار ٿيندو.

ڇا توهان انسانن تي حڪومت ڪرڻ جا لائق آهيو. پهريون پنهنجو پاڻ تي حڪومت ڪرڻ سکو.

جيستائين توهان جي پنهنجو پاڻ تي حڪومت نہ ٿيندي، توهان ٻين تي ڪيئن حڪومت ڪري سگهندؤ! ڇا هوا جا تڦڙ ڪائيندڙ سان ٻريل ڇولي، سمنڊ کي راحت ڏيئي سگهي ٿي؟ ڇا لڙڪن سان ٻريل اک ڪنهن ڏکايل دل کي خوشي مرڪ جي ترغيب ڏيئي سگهي ٿي؟ ڇا ڪو خوف يا غصي جي ڪري ڏڪندڙ هٿ جهاز کي توازن ۾ رکي سگهي ٿو؟

عوام جي حڪمرانن تي خود عوام حڪومت ڪندو آهي ۽ ماڻهو گوڙ ۽ برائي، بدامني ۽ بدنظميءَ سان ٻريل هوندا آهن. جوتہ سمنڊ وانگر ئي اهي آسمان ڪان ايندڙ هر هوا جي رحم ۽ ڪرم تي جيئندا آهن ۽ سمنڊ وانگر ئي انهن ۾ ڇوليون اٿينديون آهن ۽ ڪنهن وقت اٿين لڳندو آهي تہ اهي ڪناري کي پنتي ڏڪي ڇڏيندا. پر سمنڊ وانگر ئي سندن اونهائيون پرسڪون هونديون آهن ۽ سطح تي لڳندڙ هوا جا تڦڙ انهن تي اثر انداز نہ ٿيندا آهن.

جيڪڏهن توهان حقيقي طور انسانن تي حڪومت ڪرڻ چاهيو ٿا تہ انهن جي آخري اونهائين تائين ٺپي هٿو. جوتہ ماڻهو جهڳ سان ٻريل ڇولين ڪانسواءِ ڪجهہ ٻيو بہ آهن، پر ان ڪان اڳ جو توهان ٻيون هٿي ماڻهن جي اونهائين تائين پهچي سگهو، توهان کي پنهنجي اندر جي آخري اونهائيءَ تائين ٺپي هٿي پوندي. ان ڪم کي ڪرڻ ڪان اڳ توهان کي حڪومت جي لٺ ۽ تاج ڇڏڻا پوندا تہ جيئن هٿ محسوس ڪرڻ لاءِ ۽ متا سوچڻ ۽ اندازو هڻڻ لاءِ آزاد هجن.

جيستائين توهان پنهنجي اندر جي ان سرڪش انسان تي حڪومت ڪرڻ نہ سگهندؤ، جنهن جو پسنديده شغل رڳو حڪومت ۽ تاجن سان ڪيڏڻ آهي تہ توهان جي سموري حڪومت بيڪار آهي ۽ توهان جا سمورا قانون بي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اصول آهن ۽ توهان جو امن امان بدنظمي آهي.

اگر سازيندڙ ۽ اپياس ڪندڙ لوڪو!

توهان اگر دان ۾ ڇا ٿا سازيو؟ توهان ديني ڪتاب ۾ ڇا ٿا پڙهو؟

ڇا توهان ان عنبر جي رس ڪي سازيو ٿا جيڪا ڪجهہ مخصوص ٻوٽن جي خوشبودار ولين مان ٺمي جمي وجي ٿو؟ پر اهو تہ عام بازار ۾ خريد ڪيو ۽ وڪيو وڃي ٿو. اهو ٻن ڪوڏين جي خريد ڪري ڪنهن بہ معبود کي تڪليف ڏيئي سگهجي ٿي.

ڇا توهان سمجهو ٿا تہ اگر جي خوشبوءِ نفرت. حسد ۽ حرص جي بدبوءِ کي ڍڪي سگهي ٿي؟ ڇا اها مڪار اکين ۽ ٿال مٿول ڪندڙ زبانن ۽ نفس پرست هٿن جي بدبوءِ تي اثر انداز ٿئي ٿي؟ ڇا اها يقين جو ڍونگ ڪندڙ غير يقيني ڪامل مسرت واري جنت جون ڏاڙون هٿندڙ بخيل ماديت جي بوءِ تي پردو وجهي سگهي ٿي؟

جيڪڏهن اهي سموريون شيون بڪن سان مارڻ ڪان پوءِ هڪ هڪ ڪري دل ۾ سازيون وڃن ۽ انهن جي ڇٽني ڪندن جي نڪ کي وڏيڪ خوشبوءِ لڳندي.

اگر دان ۾ توهان ڇا ٿا سازيو؟ نذر ۽ نياز. حمد ۽ التجا؟

اهو بهتر آهي تہ غضبناڪ معبود کي پنهنجي ئي غصي جي باهہ ۾ سڙڻ لاءِ ڇڏي ڏنو وڃي. تعريف جو بکيو معبود تعريف لاءِ تڙپندڙ ئي بهتر آهي. پٿر دل معبود جو پنهنجي سنگدليءَ جي ڪري مري وڃڻ ئي بهتر آهي.

پر خدا نہ تہ قهار آهي نہ تعريف جو بکيو ۽ نہ ئي سنگدل. بلڪہ قهر آلود. تعريف جا بکيا ۽ سنگدل تہ توهان پاڻ آهيو.

خدا نہ ٿو چاهي تہ توهان اگر سازيو. توهان کي پنهنجي غصي. تڪبر ۽ بي رحميءَ کي سازڻ گهرجي تہ جيئن توهان بہ ان وانگر آزاد ۽ قدر مطلق بنجي وڃو. هو چاهي ٿو تہ توهان جون دليون سيني شين کي سازڻ لاءِ اگر دان بنجي وڃن.

توهان ديني ڪتاب ۾ ڇا ٿا پڙهو؟

ڇا توهان ديني هدايتون ان لاءِ پڙهو ٿا تہ اهي عبادت گاهن جي ڀتين ۽ گنبذن تي سنهري اکرن سان لکيون وڃن؟ يا دلين ۾ اڪريل زنده

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سچائيون بنجي وڃن؟

ڇا توهان شرعي نظرين جو اڀياس ان واسطي ڪيو ٿا جو منبر تان ان جي فتوي جاري ڪئي وڃي ۽ انهن جي دليل زبان جي فريبڪاري، ۽ جيڪڏهن ضرورت پوي ته مال ۽ زر ۽ تلوار جي زور تي پرزور حمايت ڪئي وڃي؟ ڇا توهان زندگيءَ جو اڀياس ان ڪري ڪيو ٿا ته پين کي ان جو سلجهيو سيکاريو وڃي ۽ ان جي حمايت ڪري سگهجي. پر زندگي ڪو نظريو نه آهي. هڪ رستو آهي. جنهن تي عبادت گاهه جي اندر ۽ ان کان ٻاهر جهڙي ريت. رات کي ساڳي ريت ڏينهن جو، جهڙي ريت هننباهن ۾. ساڳي ... بلندين ني. چوتڪارو حاصل ڪرڻ لاءِ بخته دلي. سان هلڻ کهرجي ۽ جيسائين توهان ان رستي تي گامزن نه ٿيندؤ توهان کي ان جي ذريعي منزل تي پهچائڻ جو يقين نه هجي. توهان پين کي ان تي هلڻ جو سمه ڏيڻ جي جرئت ڪيئن ٿا ڪري سگهو؟

ڇا توهان ديني ڪتابن ۾ فهرستون. نقشا يا ڪجهه دار پڙهو ٿا؟ جنهن سان ماڻهن کي اهو ڏيکاري سگهو ته ڪيتري زمين جي عيوض ڪيتري جنت خريد ڪري سگهجي ٿي؟

ڇال بازو ۽ گناهه جا ڪارڪنو! توهان چاهيو ٿا ته ماڻهن کي جنت وڪرو ڪري ڏني وڃي ۽ ان جي قيمت جي بدلي، سندن جي زمين جو حصو وٺو توهان چاهيو ٿا ته زمين کي دوزخ بنائي ڇڏجي ۽ پوءِ ماڻهن کي هتان پڄي وڃڻ جي ترغيب ڏيو ته جيئن توهان هتي پنهنجا پير وڌيڪ پڪي نموني ڄمائي سگهو. توهان ماڻهن کي زمين جي حصي جي عيوض جنت جو حصو وڪڻڻ لاءِ راغب ڇو نه ٿا ڪريو؟

جيڪڏهن توهان پنهنجي ديني ڪتاب جو جڳي نموني اڀياس ڪيو هجي ها ته توهان ماڻهن کي سمجهايو ها ته زمين کي جنت ڪيئن بنائڻو آهي. ڇوته جنت-دل ماڻهن لاءِ، زمين ئي جنت آهي ۽ زمين-دل ماڻهن لاءِ جنت به زمين آهي.

ماڻهن جي دلين مان "انسان" ۽ ان جي پائر انسانن جي وچ ۾ انسانن ۽ پي مخلوق جي وچ ۾ انسان ۽ ربّ جي وچ ۾ موجود سموريون بندشن کي دور ڪري انهن جي دلين ۾ جنت روشن ڪيو. پر ان لاءِ توهان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي پاڻ جنت-دل ٺيڙو پوندو.

جنت ڪو سائو سنائو باغ نہ آهي. جنهن کي خريد ڪري يا پاڙي تي وٺي سگهجي. پر جنت هڪ عملي ڪيفيت آهي. جيڪا زمين تي ائين ئي حاصل ڪري سگهجي ٿي. جيئن لامحدود ڪائنات ۾ ڪنهن ۾ جاءِ تي. ٿوءِ ان کان بري ڏسڻ لاءِ جو ڪند کي آڪڙايو ٿا ۽ اکين کي ڇنجهو ڪيو ٿا؟

نہ ئي دوزخ ڪو تہ دڙ ڪورو آهي جنهن کان ڪهٺيون دعاٽون ڪري يا ڏوب ساري بچي سگهجي. پر دوزخ تہ دل جي هڪ ڪيفيت آهي. جيڪا زمين تي ان ئي ريت محسوس ڪري سگهجي ٿي. جيئن هن لاءِ محدود وسعت ۾ ڪنهن ۾ جاءِ تي.

جنهن باهہ جو ٻارڻ دل آهي. جيستائين توهان ان دل کان ڇوٽڪارو حاصل نہ ٿا ڪريو. ان کان بچي آخر ويندؤ ڪيڏانهن؟

جيستائين انسان پنهنجي پاڇي جو قيدي آهي. جنت جي جستجو بي معنيٰ آهي ۽ دوزخ کان بچاءَ جي ڪوشش لاحاصل جونہ دوزخ ۽ جنت اهي ڪيفيتون آهن. جيڪي پيائيءَ جو اڻ مٽ حصو آهن. جيستائين انسان هڪ عقل وارو. هڪ دل وارو ۽ هڪ جسم وارو نہ ٿو بڻجي. تيستائين هو بنا پاڇي ۽ هڪ "رضا" وارو نہ ٿو ٿي سگهي. هن جو هڪ پير سدائين جنت ۾ هوندو ٻيو دروزخ ۾ ۽ اصل ۾ اهوئي دورزخ آهي.

اهو تہ دوزخ کان بہ بدتر آهي جو ڪنب نور جا هجن ۽ پير شيهي جا. جو اميد اپاربندڙ هجي ۽ نااميدي هيٺ گهليندڙ. جو بي خوف يقين پرن ۾ اڏام پري. ۽ هولناڪ شڪ انهن کي دپائي پڌي هليو وڃي.

ڪابہ جنت جيڪا ٻين لاءِ دوزخ آهي. جنت نہ آهي. ڪو دوزخ جيڪو ٻين لاءِ جنت آهي. اهو دوزخ نہ آهي ۽ جيئن تہ ٻئي جو دوزخ. اڪثر ٻئي جي جنت هوندي آهي ۽ هڪ لاءِ جنت اڪثر ٻئي لاءِ دروزخ هوندي آهي. ان ڪري جنت ۽ دوزخ ڪي متضاد ۽ ابدي ڪيفيتون نہ آهن. پر پہ مرحلا آهن. جن ۾ انهن ٻنهي کان ڇوٽڪاري لاءِ ڪيل ڏکهي سفر جي دوران گذرڻو آهي.

باڪ ڊاڪ-ول جا حاجيو!

ميرداد وٽ اهڙيون جنتون نہ آهن. جن کي اهو سڌي راهہ تي علڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي خواهشمندن کي وکرو يا عطا ڪري ڇڏي. نہ ئي ان وٽ بدڪاريءَ جي ڏک تي هلندڙن لاءِ ڏيڄارڻ واسطي دوزخ آهي.

جيستائين توهان جي نيڪي پنهنجو پاڻ جنت نہ ٿي بڻجي وڃي، اها هڪ ڏينهن لاءِ ڪلنديءَ بوءِ ڪومائجي ويندي.

جيستائين توهان جي بدڪاري پنهنجو پاڻ کي ڏيڄارڻ نہ لڳي. اها هڪ ڏينهن لاءِ سمهي پونديءَ ڦهرين ئي موافق رت ۾ پنهنجو رنگ ڏيکارڻ لڳندي.

ميرداد توهان کي پيش ڪرڻ لاءِ ڪو دوزخ يا جنت ڪٺي نہ آيو آهي. پر ان وٽ پاڪ عرفان آهي. جيڪو توهان کي ڪنهن بہ جهنم جي خوف ۽ ڪنهن بہ جنت جي عيش ۽ عشرت کان گهٽو متي ڪٺي ويندو آهي. اهو نذرانو توهان کي هٿن سان نہ پر دلين سان قبول ڪرڻو پوندو. ان لاءِ دل کي عرفان جي خواهش ۽ رضا کان سواءِ باقي هر گمراهہ خواهش ۽ رضا جي بوجهہ کان آجو ڪرڻو پوندو.

توهان زمين لاءِ ڪي ڌاريا نہ آهيو. نہ ئي زمين توهان لاءِ ماٽيلي ماءُ آهي. بلڪہ توهان ان جي دل جو روح ۽ ان جي ڪرنگهي جي هڏي جي جان آهيو. ان کي پنهنجي مضبوط، وسيع ۽ طاقتور چيلهہ تي توهان کي کڻي خوشي ٿيندي آهي.

توهان ان کي پنهنجي ڪمزور چيلهہ ۽ روڙيل سيني تي کڻڻ جي ڇو ٿا ڪيو ۽ آخرڪار رڙيون ڪرڻ، سهڪڻ ۽ ساهہ کڻڻ لاءِ تڙپندا آهيو.

زمين جي ٿڻن مان کير ۽ ماکي لارون ڪري وهي رهيو آهي. توهان پنهنجي ضروت کان وڌيڪ کير ۽ ماکي کڻي، پنهنجي لالچ کي انهن نعمتن جي سڙڻ جو سبب ڇوٿا بڻايو؟

زمين جو چهرو خوبصورت ۽ پرسڪون آهي. توهان ان کي ڪڙو ڇڪتاڻ ۽ خوف سان مڪروہ ۽ وڪريل بڻائڻ جو ٿا چاهيو.؟ زمين هڪ مڪمل ايڪو آهي توهان تلوارن ۽ حدبندين سان ان جا ٽڪرا ڪرڻ تي ضد ڇو ٿا ڪريو.

زمين فرمانبردار ۽ بي فڪر آهي. توهان ڇو انتهائي فڪر مند ۽ بي فرمان آهيو؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توهان زمين، سج ۽ آسمان جي سمورن سيارن کان بہ وڌيڪ پڪا آهيو. اهي سڀ فنا ٿي ويندا، پر توهان نہ. پوءِ توهان هوا ۾ ڏڪندڙ ٻن وانگر ڏڪو ڇو ٿا؟

جيڪڏهن ڪا ٻي شيءِ توهان کي "مخلوق" سان. توهان جي هڪ هئڻ جو احساس نہ ٿي ڪرائي سگهي تہ زمين ئي توهان کي اهڙو احساس ڏياري سگهي ٿي. تنهن هوندي بہ زمين هڪ آئيني وانگر آهي، جنهن ۾ توهان جا پنهنجا پاڇا ايرن ٿا. ڇا آئينو پنهنجو چهرو پسائڻ واري اوزار کان وڌيڪ اهميت رکي ٿو؟

پنهنجون اکيون کوليو ۽ جاڳو. جو تہ توهان مٽي کان وڌيڪ ڪجهہ پيو بہ آهيو. توهان جي تقدير رکو جيئڻ، مرڻ ۽ موت جي دائمي بکايل جاڙين لاءِ ڀرپور لقمو ٿيڻ نہ آهي. توهان جي مقدر ۾ حيات ۽ موت، جنت ۽ دوزخ ۽ پاڻ ۾ جنگ ۾ رذل انهن سمورين ڏرين کان آزاد ٿيڻ آهي، جن جو دارومدار پيائيءَ تي آهي. توهان جي تقدير ۾ رب جي لازوال ڊاک-واڙيءَ ۾ ميويدار ڊاک- ولپون ٿيڻ آهي.

جهڙيءَ ريت ڪنهن زندهہ ڊاک-ول جي زنده ٽاري جڏهن زمين ۾ پوري وڃي تہ پاڙ هٽي ويندي ۽ آخرڪار پنهنجي ماءُ جهڙي ٿي. جنهن سان اها ڳنڍيل آهي، ڏار هڪ ڊاک پيدا ڪندڙ ول بنجي ويندي آهي. ساڳيءَ ريت انسان جيڪو رباني ڊاک-ول جي هڪ جيئري ٽاري آهي، جڏهن پنهنجي ربانيت جي زمين ۾ پوريو ويندو تہ رب سان دائمي طور تي لاڳاپيل هڪ رب بنجي ويندو.

ڇا انسان کي جيئرو ٿيڻ لاءِ جيئرو ئي دفنايو ويندو؟

ها! ها! جيستائين توهان حيات ۽ موت جي ٻٽي پڻ لاءِ دفن نہ ڪيا ويندؤ، توهان هستيءَ جي هيڪڙائيءَ ۾ زندهہ نہ ٿي سگهندؤ.

جيستائين توهان جي پرورش محبت جي انگورن سان نہ ٿي ڪئي وڃي، تيستائين توهان عرفان سان ڀرپور نہ ٿيندؤ

۽ جيستائين توهان عرفان سان مدهوش نہ ٿيندؤ چوٽڪاري جي ڇمي توهان کي هوش ۾ نہ آڻيندي.

جيستائين توهان دنيوي ڊاک-ولين جو ميوو کائو ٿا توهان محبت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي خوراڪ نہ ٿا کائو. توهان ننڍي بک مٽائڻ لاءِ هڪ وڏي بک کائو ٿا.

جڏهن توهان دنياوي ڊاک- ول جي رس پيئو ٿا تہ توهان عرفان جا ڊڪ نہ ٿا پريو پر توهان درد جي ننڊڙي مدت جو وبسارو پيئو ٿا جيڪو پنهنجو اثر زائل ٿيڻ تي توهان جي درد جي شدت کي ٻيٽو ڪري ڇڏي ٿو. توهان هڪ هيڪڙائيءَ جي حوديءَ کان پجو ٿا تہ اها ئي خودي توهان کي ٻئي موڙ تي ملي وڃي ٿي.

جيڪا ڊاک توهان کي ميرداد پيش ڪري ٿو. ان کي ڪيئون نہ ٿو لڳي ۽ نہ ئي اها سڙي ٻڱري خراب ٿئي ٿي. ان مان هڪ ڀيري جو ڍؤ ٿيڻ سدائين لاءِ ڊاول هٿڻ آهي. جيڪو شراب هن توهان لاءِ ٺاهيو آهي. ان کي اهي جپ برداشت نہ ٿا ڪري سگهن. جيڪي سڙڻ کان ڊڄن ٿا.

پر اهو انهن دلين ۾ جيڪي ابد تائين پاڻ کي وساري ڇڏڻ واري مدهوشيءَ جا خواهشمند آهن. هڪ نئون روح ڦوڪي ڇڏي ٿو.

ڇا توهان جي وچ ۾ اهڙا ماڻهو آهن. جن جي اندر ۾ منهنجي ڊاک لاءِ بک لڳي هجي؟ اهي پنهنجون ٺوڪريون کڻي اڳيان اچن.

ڇا هتي منهنجي رس جا اجارا بہ آهن؟ اهي بنهنجا پيالا کڻي اچن.

جوتہ ميرداد پنهنجي فصل سان ڀرپور آهي ۽ رس جي گهڻائيءَ جي ڪري ان جو ساهہ منجهي ٿو.

ٺاڪ ڊاک-ول جو ڏينهن پاڻ کي وسارڻ جو ڏينهن هو. عشق جي مڌ ۾ ٻڏل ۽ عرفان جي نور ۾ وهنتل ڏينهن چوتڪاري جي ڪنين جي ترنم واري ڌڙڪن سان برسرور ڏينهن. حدبنديون ختم ڪرڻ جو ڏينهن ۽ هڪ کي سمورن ۾ ۽ مڙني کي هڪ ۾ جذب ڪرڻ جو ڏينهن آهي. پر ڏسو اڄ هي جا مان ڇاڻي ويو آهي.

هي بيمار ڏيکاءَ جو ڏينهن بنجي ويو آهي. ڪيني ۽ لالچ جو واپار ڪندڙ ڪمپنائب. غلاميءَ مان شرارتون ڪندڙ غلامي. جهالت جي لڄ لنيندڙ جهالت جو هفتو.

خود پرو . جنهن ۾ ڪنهن وقت يقين. محبت ۽ جوتڪاري جو شراب ٺاهيو و . . . هو. وسيع ڊاک نيوڙڻ جي هڪ اوزار ۽ هڪ گندي واپار جي ڀيري ۾ بد . . . ويو هي. هو توهان جي ڊاک-وارين جو فصل توهان کان

وٺي توهان کي بدمست ڪندڙ شراب جي شڪل ۾ واپس وڪرو ڪري ٿو. اهو توهان جي ئي هٿ جي پورهئي مان توهان جي ئي هٿن لاءِ هٿڪڙيون ٺاهي ٿو. هو توهان جي ئي نرڙ جي چمڪندڙ پگهر مان پرندڙ ٿانڊا ٺاهي ٿو ته جيئن انهن مان توهان جي پيشانين تي داغ ڏنا وڃن. "بيڙو" پنهنجي طئہ ٿيل رستي ڪان پري گهٽو پري پنڪي ويو آهي. پر هاڻي ان جي ويٺي کي صحيح رخ ڏنو ويو آهي. ان کي سموري بي جان بار کان آجو ڪيو ويندو ته جيئن اهو سولائيءَ ۽ سلامتيءَ سان پنهنجو سفر مڪمل ڪري سگهي.

ان لاءِ سمورا نذرانہ نذر ڪندڙن کي واپس ڪيا ويندا ۽ قرضدارن جا سمورا قرض معاف ڪيا ويندا. بيڙو سواءِ خدا جي ڪنهن بئي داتا کي تسليم نہ ٿو ڪري ۽ خدا نہ ٿو چاهي تہ ڪوبہ ماڻهو قرضدار هجي ايستائين جو خود خدا جو قرضدار بہ نہ.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي، اها ئي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ستاويهون

حقيقت جي تعليم جا حقدار

(حقيقت جي تعليم مڙني ماڻهن کي ڏيڻ گهرجي يا ڪجهه چونڊيل ماڻهن کي؟ ميرداد ڊاڪ- ول جي تقريب کان هڪ ڏينهن اڳ شام جو غائب ٿيڻ جو راز کولي ٿو ۽ نقلي اقتدار جي ڳالهه ڪري ٿو.)

نروندا: تقريب جي يادگار بنجي وڃڻ کان ڪافي دير بعد"ست ئي ساٿي" "جابلو اوتاري" ۽ "مرشد" وٽ گڏ ٿيا هئا. جڏهن ته ساٿي ان ڏينهن جي يادگاري واقعن تي ويچار ڪري رهيا هئا. مرشد خاموش ويٺو هو. ڪجهه ساٿي ان غير معمولي جوش تي حيران ٿي رهيا هئا، جنهن جو اظهار هجوم، مرشد جي واعظ تي ڪيو هو. ٻيا شمادم جي ان عجيب ۽ عقل جي خلاف سلوڪ تي نڪتچيني ڪري رهيا هئا، جنهن جو مظاهرو ان، هن وقت ڪيو هو جڏهن قرضين جا سوين دستاويز ٻيڙي جي خزاني مان ڪڍي سڀني جي اڳيان ڦاڙيا ويا هئا ۽ شراب جا سوين مٽ ۽ دٻا ڀانڊن مان ڪڍي بغير قيمت جي ماڻهن کي ڏنا ويا ۽ گهڻا ئي قيمتي تحفا نذر ڪندڙن کي واپس موٽائي ڏنا ويا. جيئن اسان کي اميد هئي ان ڪنهن به قسم جي مخالفت نه ڪئي پر گم سم ۽ بي حس ۽ حرڪت اهو سڀ ڪجهه ڏسندو رهيو ۽ اکين مان لڙڪن جون لارون وهائيندو رهيو.

بنون چيو ته واهه واهه جا نعرا بلند ڪندي، هجوم رڙيون ڪندي نڙيون ڦاڙي رهيو هو. انهن جو داد مرشد جي انهن لفظن لاءِ نه هو پر معاف ڪيل قرضن ۽ موٽايل سوکڙين لاءِ ئي هو. ايستائين جو هن مرشد کي اهڙن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهن جي آڏو، جيڪي ڪائڻ پيئڻ ۽ موج مستي کان مٿي ڪا بي خوشي نہ پيا چاهين، پنهنجو وقت ضايع ڪرڻ لاءِ مرشد کي نرميءَ سان چيو بہ هو. سندس خيال هو تہ حقيقت جي تبليغ بنا ڏسڻ جي هر ڪنهن جي اڳيان نہ ڪرڻ گهرجي، پر ڪجهہ مخصوص ماڻهن ۾ ڪرڻ گهرجي. اهو ٻڌي مرشد چيو:

ميرداد: هوا ۾ تحليل ڪيل توهان جو ساهہ ڪنهن نہ ڪنهن جي سيني ۾ وڃي ضرور اٽڪندو. اهو نہ پڇو تہ اهو سينو ڪنهن جو آهي، رڳو ايتري تسلي ڪيو تہ اهو لفظ "چوٽڪاري" جو سچو پيغمبر هجي.

توهان جو چپ چاپ سوچڻ ڪنهن نہ ڪنهن جي زبان ۾ ضرور حرڪت پيدا ڪندو. اهو نہ پڇو تہ اها زبان ڪنهن جي آهي. رڳو ايتري تسلي ڪيو تہ اهو خيال محبت واري عرفان سان روشن هجي.

ڪنهن بہ ڪوشش کي بيڪار نہ سمجهو. ڪيترائي ٻج سالن جا سال زمين ۾ پوريل هوندا آهن، پر جڏهن انهن کي ڀهرين موافق رُت جو ساهہ حرڪت ڏيندو آهي تہ اهي ترت ڦٽي پوندا آهن.

حقيقت جو ٻج سمورن انسانن ۾ شين ۾ موجود هوندو آهي. حقيقت کي پوکڻ توهان جو ڪم نہ آهي. توهان جو ڪم انهن جي ڦٽڻ لاءِ موافق موسم تيار ڪرڻ آهي.

ابديت ۾ سڀ ڪجهہ ممڪن آهي. ان لاءِ ڪنهن انسان جي چوٽڪاري بابت نااميد نہ ٿيو. قيد ۽ بند کان آزاد ٿيڻ جو پيغام هڪجهڙي شوق ۽ يقين سان هر هڪ تائين پهچايو، ڀلي اهي مشتاق هجن يا غير مشتاق. جوتہ غير مشتاق ضرور بيقرار ٿي اٿندا ۽ هاٿي جيڪي بنان ڪنين جي آهن، اهي ڪنهن ڏينهن "اُس" ۾ پنهنجا ڪنَ ڦڙڪائيندا ۽ پنهنجي ڪنين سان عرش برين جي ڏورانهن ۽ ناقابل رسائي جاين ۾ پنهنجو رستو ناهيندا.

ميڪاستر: اسان کي ان ڳالهہ جو ڏک آهي تہ هينئر تائين، اسان جي بار بار پڇڻ جي باوجود "مرشد" ڊاڪ- ول جي تقريب جي موقعي تي پنهنجي ڳجهي نموني تي غائب ٿيڻ جو راز اسان تي ظاهر نہ ڪيو. ڇا اسان ان اعتبار جي قابل نہ آهيون؟

ميرداد: جيڪو بہ ڪو منهنجي محبت جو حقدار آهي، اهو ضرور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجي اعتماد جو بہ حقدار آهي. ڇا اعتماد محبت کان مٿبري شيءِ آهي ميڪاستر؟ ڇا مون ڇاٽي وائي ٻنهنجي دل ۾ توهان کي جاءِ نہ ڏني؟

جي مان توهان سان ان بي مزه واقعي جو ذڪر نہ ڪيو تہ اهو ان لاءِ تہ مان شمادم کي پڇتاءَ جي مهلت ڏيڻ پئي چاهي. جوتہ هي اهو ئي هو جيڪو ان شام ٻن اٿجاتل ماڻهن جي مدد سان مون کي جابلو اوناري تان زبردستي وٺي ويو ۽ ڪاري ڪڏ ۾ اڇلائي جڏيو. بدقسمت شمادم! ان ڪڏهن خواب ۾ بہ نہ سوچيو هو تہ ڪاري ڪڏ بہ ان جي ريشمي هٿن سان آجيان ڪندي ۽ جوتيءَ تي حرڙهڻ لاءِ جادوئي ڏاڪڻ مهيا ڪندي.

نروندا: اهو ٻڌي اسان سڀ ڏجي وياسين ۽ اسان جا هوش گم ٿي ويا ۽ مرشد کان ٻڇڻ جي ڪنهن ۾ بہ همت نہ ٿي تہ جيڪي ڪجهہ هر ڪنهن کي موتمار نظر اچي رهيو هو ان مان مرشد صحيح سلامت ڪيئن نڪتو. ڪجهہ دير لاءِ تہ سڀ گونگا ٻيا پيا هئاسين.

همبال: جڏهن تہ اسان جو مرشد شمادم سان محبت ڪري ٿو تہ ٻوءِ هو مرشد کي ڇو ٿو ستائي؟

ميرداد: شمادم مون کي نہ ٿو ستائي، شمادم. شمادم کي عذاب رسائي ٿو. انڌن کي اقتدار جي توري جهلڪ ڏيکاريو تہ اهي سڀني اکين وارن جون اکيون ڪڍي ڇڏيندا. انهن جون اکيون بہ جيڪي انهن کي ڏسڻ جي قابل ٻڻائڻ لاءِ پريشان ٿي رهيا آهن. ڪنهن غلام کي هڪ ڏينهن لاءِ من ماني ڪرڻ ڏيو تہ هو دنيا کي غلامن جي دنيا ۾ بدلائي ڇڏيندو. سڀني کان اڳ ان جي هٿان مهريون ڪائڻ وارا ۽ سنگهرن ۾ جڪڙجڻ وارا اهي ئي هوندا، جيڪي ان کي آزاد ڪرائڻ جي لڳاتار ڪوشش ڪري رهيا آهن.

دنيا جو سمورو اقتدار، ان جو سرچشمو ٻلي ڪجهہ بہ هجي، جعلي آهي. ان لاءِ اهو ٻنهنجي ڪزيءَ جا نعل ڪڙڪائي ٿو. ٻنهنجي تلوار فيرائي ٿو ۽ هنگامو مچائيندڙ شان ۽ شوڪت ۽ چمڪ دمڪ سان سواري ڪري ٿو تہ جيئن ڪوبہ ان جي ٻر فريب دل ۾ جهاتي پائڻ جي همت نہ ڪري سگهي.

هو ٻنهنجي ڊانوانڊول تخت کي بندوقن ۽ نيزن جو سهارو ڏيئي ٿو. ٻنهنجي تڪبر ڀرئي روح کي خوف ۽ حراس ٻيدا ڪندڙ تعويذن ۽ جادوئي علامتن سان سجائي ٿو تہ جيئن تجسس ۾ ورتل ماڻهن جون اکيون سندس ڪراهت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻريل غريبيءَ کي ڏسي نہ ونن.

اهڙو اقتدار ان جي طلب ڪندڙ شخص لاءِ دوکي جي ڪرفتي بہ آهي ۽ لعنت بہ. هو هر قيمت تي پنهنجو ياڻ کي قائم رکندو. پلي ان جي خوفناڪ قيمت ان شخص کي ۽ انهن کي جيڪي ان جو اقتدار قبول ڪن ٿا ۽ انهن کي بہ جيڪي ان جي مخالفت ڪن ٿا. تباهہ ٿي ڪري بہ ادا ڇونہ ڪرڻي پوي.

ماڻهو پنهنجي اقتدار جي هوس جي ڪري سدائين بي چين رهن ٿا. بااقتدار ماڻهن کي. ان کي قائم رکڻ لاءِ هر وقت جنگ ۽ جدل ۾ رذل رهڻو پوي ٿو. اقتدار کان محروم ماڻهو ان کان اقتدار کسڻ جي جدوجهد ڪندا رهن ٿا. جڏهن تہ انسان جيڪو پنڌڻ ۾ ويڙهيل هڪ رب آهي. پيرن ۾ سنبن جي هيٺان جيپاتيو وڃي ٿو ۽ ميدان جنگ ۾ بنا سارسنڀال، بنا مرهم پٽيءَ جي ۽ محبت کان محروم پيو رهڻ لاءِ ڇڏيو وڃي ٿو.

اها جنگ ايڏي خوفناڪ آهي ۽ جنگ بازن جي سر تي اهڙو خون سوار آهي جو افسوس بناوتي ڪنوار جي منهن تان سنگين نقاب ڪٽڻ لاءِ ڪوبہ نہ ٿو بيهي تہ جيئن ان جي وحشت انگيز بدصورتيءَ جو بہ نظارو ڪري سگهن.

اي درويشو! يقين ڪيو تہ سواءِ عرفان جي طاقت جي. جيڪا انمول آهي. ڪوبہ اقتدار اک ڇنڀ جي مدت کان وڌيڪ پائيداري نہ ٿو رکي. ان لاءِ ڪابہ قرباني تج آهي. جيڪڏهن ان کي هڪ ڀيرو حاصل ڪري وٺندؤ تہ اها زمان جي آخر تائين توهان جي قبضي ۾ رهندي ۽ توهان جي لفظن ۾ ايتري طاقت ڀري ڇڏيندي. جيتري دنيا جي مڙني فوجن وٽ بہ نہ آهي ۽ اها توهان جي ڪارنامن کي ايتري قدر رحمت سان نوازي ڇڏيندي. جيتري دنيا جا سمورا اقتدار پرست گڏجي بہ دنيا جي جهوليءَ ۾ وجهڻ جو خواب بہ نہ ٿا ڏسي سگهن.

عرفان پنهنجي ڍال پاڻ آهي. محبت ان جي طاقتور ٻانهن آهي. اهو نہ تہ ڪنهن کي ڌڪ ڏيئي ٿو. نہ ڪنهن تي ڏاڍ ڪري ٿو. پر اهو تہ انسانن جي ٽيندڙ دلين تي ماڪ وانگر وسي ٿو ۽ ٻاڻ کي رد ڪندڙن جي حق ۾ بہ ٻاڻ کي جيئڻ وارن جي مقابلي گهٽ رحمت نہ ٿو بنجي. ڇوتہ ان کي پنهنجي اندروني طاقت تي پورو يقين آهي. هي ٻاهرين طاقت جو سهارو نہ ٿو وٺي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيئن تہ ھي پنھنجو پاڻ ۾ پوريءَ ريت بي خوف آھي. ان لاءِ اھو ڪنھن انسان تي پنھنجو اختيار ڄمائڻ لاءِ خوف کي ھٿيار جي طور تي استعمال نہ ٿو ڪري.

دنيا سچي آھي- افسوس عرفان جي نظر ۾ بي حد سَچي - ان ڪري اھا پنھنجي ناداريءَ کي جعلي اقتدار جي پردي پٺيان لڪائڻ چاھي ٿي. ۽ جعلي اقتدار، جعلي طاقت کان حملي ۽ بچاءَ لاءِ ناٽڪ ڪري ٿو ونئي ۽ اھي ٻئي ملي خوف کي طاقت ڏين ٿا ۽ خوف انھن ٻنھي کي تباھہ ڪري ڇڏي ٿو.

حا اھو سدائين کان نہ ٿيندو آيو آھي تہ ڪمزور پنھنجي ڪمزوريءَ جي حفاظت لاءِ ڪڏ تي ويندا آھن؟ اھڙيءَ ريت دنيا جا اقتدار دنيا جي وحشياتي طاقت ۽ خوف جي ڇھبڪ جي پاڇي ۾ ھٿ ھٿ ۾ ڏيئي ھلن ٿا ۽ جھالت کي، جنگين، رت ۽ لڙڪن جي شڪل ۾ پنھنجي روزاني جو ڏن ادا ڪن ٿا ۽ جھالت انھن سڀني ڏانھن مشڪي ڏسي ٿي ۽ چوي ٿي شاباس! سٺو ڪيو.

ميرداد کي ڪڏ ۾ اڇلائي شمادم. شمادم. کي چيو شاباس! پر شمادم اھو نہ سوچيو تہ مون کي ڪاھيءَ ۾ اڇلائي. ھن مون کي نہ پر پنھنجو پاڻ کي ڪاھيءَ ۾ اڇلايو ھو. ڇوتہ ڪاھي ڪنھن ميرداد کي روڪي نہ ٿي رکي سگھي. جڏھن تہ ڪنھن شمادم کي ان جي ڪارين ۽ ترڪندڙ پنين کي تپڻ لاءِ گھڻي ڊڪ ڊوڙ ڪرڻي پوندي.

دنيا جي سموري طاقت ھڪ گھٽ قيمت وارو اگھہ آھي. اھي جيڪي عرفان جي نظر ۾ اجان ٻارڙا آھن، انھن کي ان سان دل وندرائڻ ڏيو. مگر توھان پنھنجي رضا ڪنھن انسان تي لاڳو نہ ڪيو. ڇوتہ ڏاڍ سان جيڪي ڪجھہ بہ ڪنھن تي لاڳو ڪيو وڃي ٿو. ھڪ نہ ھڪ ڏينھن طاقت جي زور سان اقتدار کان محروم ڪيو وڃي ٿو.

انسانن جي زندگيءَ تي ڪڏھن حق رکڻ جي تمنا نہ ڪيو. انھن جي مالڪ الاھي رضا آھي. نہ ئي ماڻھن جي مال ۽ زر تي استحقاق جي خواھش ڪيو. ڇو تہ انسان پنھنجي مال ۽ زر سان بہ ائين ئي ٻڌل آھن، جيئن پنھنجي زندگين سان ۽ اھي انھن ماڻھن تي اعتبار نہ ٿا ڪن، پر، انھن سان نفرت ڪن ٿا، جيڪي سندن ٻنڌڻن ۾ دخل انداز ٿين ٿا. محبت ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عرفان وسيلي ماٺهن جي دلين ۾ داخل ٿيڻ جو دڳ ڳوليو. هڪ دفعو اتي ويهي توهان ماٺهن کي سندن ٻنڌڻن کان آزاد ڪرائڻ لاءِ بهتر ڪوشش ڪري سگهندؤ.

محبت توهان کي دڳ ڏيکاريندي، جڏهن عرفان جي هٿ ۾ بتي هوندي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اناويهون

بنحار جو سلطان

(شمادم سان گڏ جابلو اوتاري ۾ اچي ٿو.
جنگ ۽ امن بابت سلطان ۽ ميرداد جي وچ ۾ ڳالهه ٻولهه.
شمادم ميرداد کي پنهنجي جار ۾ ڦاسائي ٿو.)

نرونڊا: جيئن ئي مرشد ڳالهه پوري ڪئي ۽ اسان ان جي لفظن تي ويچار ڪرڻ لڳاسين ته ان وقت ٻاهر زبردست قدمن جا آواز ۽ ان سان گڏ ڪجهه ماڻهن جي ڳالهائڻ جا گڏيل سڏيل آواز ٻڌڻ ۾ آيا. ان کان ترت پوءِ ڏکي قد وارا سپاهي، مٿي کان پيرن تائين هٿيارن سان سجايل، دروازي تي نظر آيا. ۽ هٿن ۾ اُس وانگر چمڪندڙ ترارين ڪٿي ان جي ٻنهي پاسي اچي بيٺا. انهن جي ٻنيان شاهي زيورن سان پوري ريت سجايل نوجوانيءَ ۾ ڀرپور هڪ سلطان داخل ٿيو. جنهن جي پٺيان ڏچندو ڏچندو شمادم به آيو. شمادم جي پٺيان به سپاهي بيا به هئا.

اهو سلطان ڪير جهڙن جلن جو گهڻو طاقتور ۽ بري ٻري تائين مشهور حڪمرانن مان هڪ هو. هن گهڙيءَ لاءِ در وٽ بيهي اندر گڏ تيل نديڙي ٽوليءَ جي جهرن کي وڏي غور سان ڏٺو پوءِ هن پنهنجي وڏين چمڪدار اکين سان مرشد کي گهوريندي مٿو جهڪائي چيو:

سلطان: پاڪ انسان کي منهنجو سلام قبول هجي! اسان عظيم ميرداد کي عقيدت پيش ڪرڻ آيا آهيون، جنهن جي شهرت جبلن ۾ ٻري ٻري تائين پکڙجي ويئي آهي. ايستائين جو اها اسان جي ڏورانهين سلطنت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تائين بہ وجي پهتي آهي.

ميرداد: شهرت پرڏيهہ ۾ باهہ جي رٿ تي سوار هوندي آهي. پنهنجي گهر ۾ اها ويساڪين جي سهاري منڊڪائي هلندي آهي. سردار منهنجي ان ڳالهہ جو شاهد آهي. سلطان! شهرت جي چلولاين جو ڪڏهن بہ اعتبار نہ ڪرڻ گهرجي.

سلطان: تنهن هوندي بہ شهرت جي راند ڏاڍي مٺي لڳندي آهي ۽ پنهنجو نالو ماڻهن جي چپن تي لکي وڏو لطف ايندو آهي.

ميرداد: ماڻهن جي چپن تي پنهنجو نالو لکڻ ائين آهي، جيئن سمنڊ جي واريءَ تي پنهنجو نالو لکڻ. هوائون ۽ پاڻيءَ جي جوارڀاٽا ان کي واريءَ تان ڊاهي ويندا آهن. هڪ ڇڪ ان کي چپن تان اڏاري ڇڏيندي آهي. جيڪڏهن توهان ماڻهن جي چڪن وسيلي ماڻهن جي چپن تان اڏامڻ نہ چاهيو ٿا تہ پنهنجو نالو انهن جي چپن تي نہ لکو پر گرمجوشيءَ سان پنهنجو نالو انهن جي دلين تي اڪيري ڇڏيو.

سلطان: پر ماڻهن پنهنجي دلين تي اڻ ڳڻيا ڪلف هڻي ڇڏيا آهن.

ميرداد: ڪلف ڪيترا بہ هجن پر چاٻي هڪ ئي آهي.

سلطان: ڇا اها چاٻي تو وٽ آهي؟ مون کي ان جي نهايت سخت ضرورت آهي.

ميرداد: اها چاٻي تو وٽ بہ آهي.

سلطان: افسوس! تون منهنجي قيمت منهنجي حيثيت کان وڌيڪ ڪٿي رهيو آهين. وڏي عرصي کان مان پنهنجي پاڙيسريءَ جي دل جي چاٻي حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهيان. پر مون کي اها ڪٿي بہ نہ ملي. هو هڪ طاقتور سلطان آهي ۽ مون سان جنگ ڪرڻ چاهي ٿو. پر مان امن پسند هئڻ جي باوجود، ان جي خلاف هٿيار کڻڻ تي مجبور آهيان. مرشد! تون ڪڏهن بہ منهنجي تاج ۽ هيرن جواهرن سان سجايل لباس جي دوکي ۾ نہ اچجانءِ جنهن چاٻيءَ جي مون کي ڳولا آهي اها انهن شين ۾ نہ ٿي ملي سگهي.

ميرداد: اهي شيون چاٻيءَ کي پاڻ وٽ نہ رکنديون اهن، پر لڪائي ڇڏينديون آهن. اهي تنهنجي وکن کي تيزي ڇڏينديون آهن. تنهنجي هٿن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيڪار بنائي ڇڏينديون آهن. تنهنجي اکين کي گمراهہ ڪري ڇڏينديون آهن ۽ اهڙيءَ ريت تنهنجي ڳولا ناڪام ٿي ويندي آهي.

سلطان: ان مان مرشد جي ڇا مراد ٿي سگهي ٿي؟ ڇا مون کي پنهنجي پاڙيسريءَ جي دل جي چاٻي لهڻ لاءِ پنهنجو تاج ۽ شاهي لباس لاهي اڇلائڻو پوندو؟

ميرداد: انهن شين کي رکڻ لاءِ توکي پنهنجي پاڙيسريءَ کي وڃائڻو پوندو ۽ پاڙيسريءَ کي رکڻ لاءِ توکي اهي سڀ وڃائڻا پوندا ۽ پنهنجي پاڙيسريءَ کي وڃائڻ پنهنجو پاڻ کي وڃائڻ آهي.

سلطان: مان پنهنجي پاڙيسريءَ جي دوستي ايڏي وڏي قيمت ڏيئي خريد ڪرڻ نہ چاهيندس.

ميرداد: ڇا تون ان حقير قيمت سان پنهنجو پاڻ کي خريد ڪرڻ نہ چاهيندين؟

سلطان: ڇا مان پنهنجو پاڻ کي خريد ڪيان؟ ڇا مان ڪو قيدي آهيان. جنهن کي آزادي حاصل ڪرڻ لاءِ ڏنڊ ادا ڪرڻو پوندو؟ ان ڪان سواءِ مون پنهنجي حفاظت لاءِ معقول پگهار تي پوريءَ ريت هٿياربند فوج رکي آهي. منهنجو پاڙيسري ان ڪان بهتر فوج جي ڌاڙ نہ ٿو هڻي سگهي.

ميرداد: ڪنهن هڪ ماڻهو يا شيءِ جو قيدي هئڻ ايترو اڻ وڻندڙ آهي جو اهو برداشت نہ ٿو ڪري سگهجي ۽ انسانن جي ڪنهن لشڪر يا شين جي ڪنهن انبار جو قيدي هئڻ اهڙي جلاوطني آهي، جنهن کان آزادي ممڪن نہ آهي. جوتہ ڪنهن شيءِ تي دارومدار رکڻ. ان شيءِ جو محتاج هئڻ آهي. ان ڪري رڳو هڪ خدا تي ئي ڀروسو ڪيو. ڇوتہ خدا جو قيدي هجڻ اصل ۾ آزاد هجڻ آهي.

سلطان: ڇا مان پنهنجو پاڻ کي، پنهنجي تخت کي، پنهنجي رعيت کي غير محفوظ ڇڏي ڏيان؟

ميرداد: توکي پنهنجو پاڻ کي غير محفوظ نہ ڇڏڻ گهرجي.

سلطان: ان ڪري ئي تہ مون فوج رکي آهي.

ميرداد: ان ڪري ئي توکي پنهنجي فوج کي موڪل ڏيڻ گهرجي.

سلطان: تہ پوءِ منهنجو پاڙيسري ترت ئي منهنجي حڪومت کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڊانواڊول ڪري ڇڏيندو.

ميرداد: تي سگهي ٿو تہ هو تنهنجي حڪومت تي قبضو ڪري وٺي. پرَ توکي ڪوبہ پنهنجي وات ۾ نہ ٿو وجهي سگهي. ٻن قيد خانن کي ملائي آزاد زندگيءَ لاءِ هڪ ننڍو گهر بہ نہ ٿو ٺهي سگهي. جيڪڏهن ڪو توکي تنهنجي قيدخاني کان ٻاهر ڪڍي ڇڏي تہ خوشي ڪر. پر جيڪڏهن ڪو تنهنجي قيدخاني ۾ قيدي ٿيڻ لاءِ اچي تہ ان کان حسد نہ ڪر.

سلطان: مان اهڙي خاندان جي اولاد آهيان. جيڪو جنگ جي ميدان ۾ بهادريءَ لاءِ مشهور آهي. اسان ٻين کي ڪڏهن بہ جنگ تي راضي نہ ڪندا آهيون. پر جيڪڏهن اسان کي جنگ لاءِ مجبور ڪيو ويجي نہ اسان ان کان پوئتي نہ ٿيندا سين. دشمن جي لاش تي مٿان جهوليندڙ جهنڊن سان ميدان ڇڏيندا آهيون. جناب توهان مون کي منهنجي پاڙيسريءَ کي پنهنجي مرضي هلائڻ جي راءِ ڏيئي مون کي گمراهہ ڪري رهيا آهيو.

ميرداد: ڇا تو اهو نہ چيو تہ توکي امن جي خواهش اهي.

سلطان: هائو مان امن ئي چاهيان ٿو.

ميرداد: تہ پوءِ وڙهہ نہ.

سلطان: پر منهنجو پاڙيسري مون سان جنگ لاءِ ضد ڪيو ويٺو آهي ۽ مون کي ان سان جنگ وڙهڻي ئي پوندي تہ جيئن اسان جي وچ ۾ امن امان جي حڪمراني قائم رهي.

ميرداد: تون پنهنجي پاڙيسريءَ کي ان ڪري قتل ڪندئين تہ جيئن تون انَ سان گڏ امن امان سان رهي سگهين. ڪيڏو نہ عجيب تماشو آهي! مري ويلن سان گڏ امن سان جيئڻ ۾ ڪابہ فضيلت نہ آهي. پر جيئرين سان گڏ امن سان رهڻ وڏي نيڪي اهي.

جي توهان کي ڪڏهن جيئري ماڻهوءَ يا شيءِ سان جنهن جي پسند ۽ رغبت ڪڏهن توهان جي پسند ۽ رغبت سان ٽڪرائجندي هجي. جنگ ڪرڻي ئي پوي تہ جنگہ‌خدا سان ڪجو. جنهن اها حالت پيدا ڪئي آهي ۽ ڪائنات سان جنگ ڪجو. چوتہ ان ۾ اهڙيون گهڻيون ئي شيون آهن. جيڪي توهان جي دماغ کي پريشان ڪن ٿيون ۽ توهان جي دل کي ڏکائين ٿيون. ۽ ارادي ۽ غير ارادي طور تي توهان جي زندگيءَ ۾ دخل اندازي ڪن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿيون.

سلطان: پر جڏهن مان پنهنجي پاڙيسريءَ کان امن جي خواهش ڪيان ۽ هو مون سان جنگ ڪرڻ چاهي ته مان ڇا ڪيان؟

ميرداد: جنگ ڪر!

سلطان: هاڻي تو مون کي صحيح راءِ ڏني آهي.

ميرداد: ها وڙهو! پر پنهنجي پاڙيسريءَ سان نه پر انهن شين سان وڙهو جيڪي توکي ۽ تنهنجي پاڙيسريءَ کي پاڻ ۾ ويڙهائڻ لاءِ مجبور ڪن ٿيون.

تنهنجو پاڙيسري توسان جنگ ڪرڻ ڇوٿو چاهي؟ ڇا ان لاءِ ته تنهنجون اکيون نيريون آهن ۽ ان جون ڀوريون؟ ڇا ان لاءِ ته توکي خواب ۾ فرشتا نظر اچن ٿا ۽ ان کي جن؟ يا رڳو ان ڪري ته تون ان سان ايتري ئي محبت ڪرين ٿو، جيتري پنهنجو پاڻ سان ۽ ان جي سمورين شين کي پنهنجون شيون مڃين ٿو.

سلطان جن جي خاطر تنهنجو پاڙيسري تو سان وڙهڻ چاهي ٿو، اهي آهن تنهنجو هي شاهي لباس، تنهنجو تخت، تنهنجي دولت، تنهنجو شان ۽ شوڪت ۽ اهي شيون جن جو تون قيدي آهين.

ڇا تون هڪ به نيزو کڻڻ کان سواءِ ان کي شڪست ڏيڻ چاهيندين؟ ته پوءِ اڳ جهلي پنهنجو پاڻ ئي انهن سمورين شين جي خلاف جنگ جو اعلان ڪري ڇڏ. جڏهن تون پنهنجي روح کي انهن جي چنبي مان ڇڏائي انهن تي فتح حاصل ڪندين، جڏهن تون انهن کي ٻاهر گند جي ڍير تي اڇلائي ڇڏيندين. تڏهن اٿين تي سگهين ٿو ته تنهنجو پاڙيسري اڳتي وڌڻ کان جهلجي وڃي. پنهنجي تلوار واپس مياڻ ۾ رکي ڇڏي ۽ پنهنجو پاڻ کي چوي ته جيڪڏهن اهي شيون ايڏيون قيمتي هجن ها جو انهن لاءِ جنگ ڪرڻ مناسب هجي ها ته منهنجو پاڙيسري انهن کي گند جي ڍير تي نه اڇلائي ها.

جيڪڏهن تنهنجو پاڙيسري اڃان به پنهنجي ڇريائپ تي قائم رهي، گند جي ڍير کي کٽي پيچي ته تون ان خطرناڪ بوجهه کان ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ تي خوشي ڪر. اڃان به پنهنجي پاڙيسريءَ جي بدقسمتيءَ تي افسوس ڪر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سلطان: منهنجي وقار جو جيڪو منهنجي مڙني دولتن کان وڌيڪ قيمتي آهي، ان جو ڇا ٿيندو؟

ميرداد: انسان جو انسان ٿيڻ ئي ان جو وقار آهي، جيڪو خدا جو جيئرو عڪس ۽ ان جو هم شڪل آهي، ٻيا سمورا وقار ذلتون آهن.

انسانن وسيلي ڏنل عزت انهن وسيلي ئي وڏي سولائيءَ سان کسي سگهجي ٿي. تلوار وسيلي لکيل شان ۽ شوڪت، تلوار ذريعي وڏي آسانيءَ سان ميٽي ويندي آهي. سلطان! ڪوبہ شان مان زنگ لڳل تير جي حقيقت جي برابر نہ هوندو آهي، هڪ زندڙ لڙڪ کان بہ گهٽ. رت جي هڪ ڦڙي کان اجا بہ گهٽ.

سلطان: ۽ آزادي ـــــ منهنجي ۽ منهنجي رعيت جي آزاديءَ جو ڇا ٿيندو؟ ڇا اها وڏي کان وڏي قربانيءَ جي حقدار نہ آهي؟

ميرداد: سچي آزاديءَ جي قيمت خوديءَ جي قرباني آهي. تنهنجي ٻاڙيسريءَ جا هٿيار ان کي کسي نہ ٿا سگهن. تنهنجا پنهنجا هٿيار ان کي فتح نہ ٿا ڪري سگهن، نہ ئي ان جي حفاظت ڪري سگهن ٿا ۽ جنگ جو ميدان انهن لاءِ قبر جي برابر آهي.

سچي آزادي دل ۾ کٽي ۽ هاري ويندي آهي.

ڇا تون جنگ وڙهڻ چاهين ٿو؟ تون پنهنجي دل ۾ پنهنجي ئي دل سان جنگ ڪر. پنهنجي دل مان هر اميد، هر خوف ۽ هر فضول خواهش کي ڪڍي ڇڏ، جيڪي تنهنجي دنيا کي ساهہ منجهائيندڙ واڙو بڻائي رکن ٿا ۽ تون ڏسندين تہ اهو ڪائنات کان بہ وڏو آهي ۽ تون ان ڪائنات ۾ پنهنجي مرضيءَ موجب گهمي ڦري سگهندين ۽ ڪابہ شيءِ تنهنجي راهہ ۾ جهل نہ بڻجندي.

رڳو اها ئي هڪ شيءِ جنگ ڪرڻ جي قابل آهي. پنهنجو پاڻ کي اهڙي جنگ ۾ مصروف ڪندين تہ توکي ڪنهن ٻي جنگ لاءِ وقت نہ ملندو ۽ اهي جنگيون توکي نفرت لائق درندگي ۽ شيطاني فريب وانگر نظر اينديون، جن جو مقصد تنهنجي دل کي گمراهہ ڪرڻ. تنهنجي طاقت کي ختم ڪرڻ ۽ اهڙيءَ ريت توکي پنهنجي نفس سان وڙهڻ واري جنگ ۾، جيڪا اصل ۾ هڪ جهاد آهي، شڪست ڏيڻ آهي. اهڙي جنگ کي کٽڻ ڪڏهن بہ ختم نہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿيندڙ عظمت تي سوڀارو ٿيڻ آهي. جڏهن ته ڪنهن ٻي جنگ ۾ حاصل ڪيل فتح ڇيلهه ڇپي ڪندڙ شڪست کان به بدتر آهي ۽ انسانن جي جنگ جو سڀني کان وڏيڪ خوفناڪ پهلو هي آهي ته سوڀارا ٿيندڙ ۽ هارائيندڙ ٻئي هڪجهڙي شڪست کي ڀاڪر پائين ٿا.

ڇا تون امن چاهين ٿو؟ ان جي ڳولا لفظن جي دستاويزن ۾ نه ڪر ۽ نه ئي ان کي ٻئن تي اڪيرڻ جي ڪوشش ڪر. ڇوته جيڪو قلم سولائيءَ سان امن لکي ٿو، اهو اوترو ئي سولائيءَ سان جنگ به لکي سگهي ٿو ۽ جيڪا جيڀ "اچو امن قائم ڪريون". اکيري سگهي ٿي اها سولائيءَ سان "اچو جنگ ڪريون". به اکيري سگهي ٿي. ۽ وڏيڪ اهو ته ڪاغذ ۽ پٿر قلم ۽ جيڀ سگهو ئي ڪينئن اڏوهي، ڪَٽ ۽ خاتمو آڻيندڙ عنصرن جي ڪيميائي عمل جو شڪار ٿي وڃن ٿا. انسان جو زمان جي قيد کان آزاد روح، جيڪو پاڪ نرواڻ جو تخت آهي، ان جي ڳالهه جدا آهي.

جڏهن هڪ ڀيرو عرفان جي روشني ٿي وڃي ٿي ته دل ۾ ترت ۽ سدائين لاءِ جنگ ڪنجي ويندي آهي ۽ امن قائم ٿي ويندو آهي. عرفان سان آشنا دل جنگ کان گهبرايل دنيا ۾ وڪوڙيل هئڻ تي به سدائين پرسڪون رهندي آهي. جاهل دل به رخي دل آهي. به رخي دل به رخي دنيا کي جنم ڏيئي ٿي ۽ به رخي دنيا لڳاتار جنگ ۽ جدل پيدا ڪندي رهي ٿي.

جڏهن ته عرفان سان آشنا دل هيڪڙائيءَ واري دل هوندي آهي. هيڪڙائيءَ واري دل هيڪڙائي واري دنيا کي جنم ڏيئي ٿي. هيڪڙائيءَ واري دنيا پرسڪون دنيا هوندي آهي، ڇوته وڙهڻ لاءِ به هئڻ گهرجن.

ان لاءِ مان توکي صلاح ڏيان ٿو ته پنهنجي دل سان جنگ ڪر ته جيئن اها هيڪڙائيءَ واري دل بنجي وڃي. ان تي فتح جو انعام دائمي سڪون آهي.

اي سلطان! جيڪڏهن تون ڪنهن پٿر ۾ تخت ڏسي سگهين ۽ ڪنهن غار ۾ قلعو حاصل ڪري سگهين ته پوءِ سچ تنهنجو تخت ۽ تارن جو طبق تنهنجو قلعو بنجڻ ۾ بي حد خوشي محسوس ڪندا.

جڏهن ڪنهن ٻنيءَ ۾ قتل ڪو بهار جو گل سوڪڙيءَ جي طور تي تنهنجي خدمت جي لائق بنجي ويندو ۽ ڪو ڪينئون تنهنجو استاد ته تارا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تنهنجي سيني تي ويهڻ ۾ خوشي محسوس ڪندا ۽ زمين تنهنجو منبر بنجڻ لاءِ تيار ٿي ويندي.

جڏهن تون پنهنجي دل تي حڪومت ڪري سگهندين توکي ان سان ڪهڙو مطلب تہ تنهنجي جسم تي نالي ماتر ڪو حڪومت ڪري ٿو؟ جڏهن سموري ڪائنات ئي تنهنجي ٿي ويندي تہ توکي ان سان ڪهڙو واسطو تہ زمين جي هن يا هن حصي تي ڪير حڪومت ڪري ٿو.

سلطان: تنهنجا لفظ ڏاڍا دلڪش آهن. تنهن هوندي بہ مون کي لڳي ٿو تہ جنگ قدرت جو قانون آهي. ڇا سمنڊ جون مڇيون بہ جنگ ۾ رڌل نہ آهن؟ ڇا ڪمزور زوراور جو شڪار نہ ٿو ٿئي؟ ۽ مان ڪنهن جو بہ شڪار نہ ٿيندس.

ميرداد: جيڪا توکي جنگ نظر اچي ٿي. اهو قدرت جو پنهنجو پيٽ پالڻ ۽ پنهنجي اولاد ۾ واڌاري جو طريقو آهي. زورآور کي ايتروئي ڪمزور جي خوراڪ بنايو ويو جيترو ڪمزور کي زوردار جي- تہ پوءِ قدرت جي حساب ۾ ڪير ڪمزور آهي ۽ ڪير زورآور؟

قدرت اڪيلي ئي زوراور آهي. باقي سڀ ڪمزور آهن. جيڪي قدرت جي رضا ۾ هلن ٿا ۽ چپ چاپ موت جي وهڪري ۾ وهندا وڃن ٿا.

رڳو لافاني روحن کي ئي زوراور چئي سگهجي ٿو ۽ اي سلطان! انسان لافاني آهي. انسان قدرت کان وڌيڪ طاقتور آهي. هو پنهنجو واڌارو ان ڪري ڪري ٿو جو هو پنهنجي وسعت کان مٿي اٿي سگهي.

جيڪي شخص پنهنجي غليظ خواهشن کي حيوانن جي صاف فطري لاڙن جي حوالي سان جائز قرار ڏين ٿا. اهي پيلي پنهنجو پاڻ کي جهنگلي جانور. بگهڙ. گدڙ يا ڪجهہ بيو بہ چون. پر انهن کي انسانن جي نيڪ نالي تي ٽِڪو نہ هڻڻ گهرجي. اي سلطان ميرداد تي ايمان آڻ ۽ پرسڪون ٿي وڃ.

سلطان: سردار مون کي ٻڌايو آهي تہ ميرداد جادوگريءَ جي ڪرتبن ۾ وڏو ماهر آهي ۽ مان چاهيندس تہ هو پنهنجي طاقتن جو ڪجهہ مظاهرو ڪري تہ جيئن مان ان تي ايمان آڻي سگهيان.

ميرداد: جيڪڏهن انسان جي اندروني رب کي ظاهر ڪرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جادوگري آهي تہ ميرداد جادوگر آهي. ڇا تون منهنجي جادوگريءَ جو جلوو ۽ ثبوت ڏسڻ چاهيندين؟

ڏس! مان ٿي ان جو ثبوت ۽ ان جي هوبهو صورت آهيان هاڻي تون وچ ۽ اهو ڪم ڪر جيڪو تون ڪرڻ آيو آهين.

سلطان: تون صحيح سمجهي ورتو تہ مان تنهنجي چريائپ سان دل وندرائڻ نہ آيو آهيان. ڪنهن ٻئي ڪم سانگي آيو آهيان. ڇو تہ ٻنحار جو سلطان ڪنهن ٻئي قسم جو جادوگر آهي ۽ اهو هاڻي پنهنجي هنر جو مظاهرو ڪندو.

(پنهنجي ماڻهن کي) پنهنجون سنگهرون آڻيو ۽ هن رباني انسان يا انساني رب جا هٿ پير ٻڌو ۽ هن کي ۽ هتي موجود هن جي سائين کي ڏيکاريو تہ اسان جي جادوگري هن قسم جي آهي.

نروندا: چار سپاهي مرشد تي وحشي جانورن وانگر ڪڙڪيا ۽ ترت ئي ان جي هٿن ۽ پيرن کي زنجيرن سان ٻڌڻ شروع ڪيو. هڪ لمحي لاءِ ست ئي ساٿي بي حسيءَ جي حالت ۾ ويٺا رهياسين. اسين سمجهي نہ ٿي سگهياسين تہ جيڪي ڪجهہ اسان جي اکيان ٿي رهيو آهي، ان کي ڇا سمجهون. ڇا اهو ڪِلندي ٿي رهيو هو يا سنجيدگيءَ ۾. ميڪايون ۽ زمورا کي ان اڻ وٽندڙ حالت جي سنجيدگيءَ جو ٻين کان ٻهريان احساس ٿي ويو هو. اهي ٻئي ڳاڙها ٿي ويا ۽ ببر شينهن وانگر سپاهين تي ڪڙڪيا. جي مرشد جو انهن کي ائين ڪرڻ کان روڪيندڙ ۽ سهارو ڏيندڙ آواز ٻڌڻ ۾ نہ اچي ها تہ اهي انهن کي اتي ئي ليٽائي وجهن ها.

ميرداد: ميڪايون انهن کي پنهنجو هنر استعمال ڪرڻ ڏي. پيارا زمورا انهن کي پنهنجو طريقو ڪتب آڻڻ ڏي. ميرداد لاءِ انهن جون سنگهرون ڪاري ڪاهيءَ کان وڌيڪ خوفناڪ نہ آهن. شمادم کي پنهنجي طاقت ٻتحار جي سلطان سان جوڙڻ تي خوش ٿيڻ ڏيو. اهو اتحاد انهن ٻنهي کي قاڙي ڇڏيندو.

ميڪايون: جڏهن اسان جو مرشد ڪنهن ڏوهاريءَ وانگرو ڪوڙيو وڃي تہ اسان ڪيئن تا چپ رهي سگهون؟

ميرداد: منهنجو ڪوبہ فڪر نہ ڪيو. پرسڪون رهو. هي ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن توهان سان بہ اهو سلوڪ ڪندا. پر ان ۾ نقصان انهن جو ئي ٿيندو توهان جو نہ.

سلطان: اهو ئي سلوڪ هر ان بدمعاش سان ڪيو ويندو، جيڪو مستقل طور قائم حڪومت جي نافرمانيءَ جي جرئت ڪندو. هي پاڪ شخص (شمادم ڏانهن اشارو ڪندي) هن قوم جو جائز سردار آهي. هن جو حڪم هر شخص لاءِ قانون جو درجو رکي ٿو. هيءَ پوڄا جوڳي ٻيڙي، جنهن جي برڪت مان توهان فيضياب ٿيو ٿا، منهنجي حفاظت ۾ آهي. منهنجي چوڪس نظر ان جي تقديري معاملن جو جائزو وٺندي رهي ٿي. منهنجي طاقتور ٻانهن انهن جي عمارت ۽ انهن جي ملڪيت تي پڪڙيل آهي، جيڪو ان کي برائيءَ جي خيال کان ڇهندو، منهنجي تلوار ان جي ٻانهن کي وڍي ڇڏيندي. اهو سڀ ٻڌي وٺن ۽ محتاط رهن.

(وري ماڻهن کي) ڪيو ٻاهر هن ڏوهيءَ کي. ان جي خطرناڪ تعليم ان کي تباهيءَ جي ڪنڌيءَ تي آڻي بيهاريو آهي ۽ ان کي پنهنجي بربادي جي راهہ تي هلڻ ڏنو ويو تہ اهو دگ ترت ئي اسان جي سلطنت ۽ زمين ٻنهي کي تباهہ ڪري ڇڏيندو. هاڻي هن ڪانپوءِ هي ان جي تبليغ بتحار جي تهہ خانن جي اونداهين ۾ٽين جي اڳيان ڪندو. وٺي وڃو هن کي هتان.

نروندا: سپاهي مرشد کي ٻاهر وٺي ويا ۽ سلطان ۽ شمادم خوشيءَ مان آڪڙجي ان جي پٺيان پٺيان هلڻ لڳا. ست ئي ساٿي ان منحوس جلوس جي پٺيان هلي رهيا هئا. سندن اکيون مرشد جي پٺيان لڳل هيون. سندن چپ غم جي ڪري سبيل هئا ۽ انهن جون دليون جوش مان روئي رهيون هيون.

مرشد ثابت قدميءَ ۽ اعتماد سان هلي رهيو هو ۽ سندس مٿو مٿيرو هو. ڪجهہ پرڀرو هلي هن اسان ڏانهن ڏٺو ۽ چيو:

ميرداد: ميرداد ۾ يقين رکو. جيستائين مان پنهنجي ٻيڙي کي دريا ۾ نہ وجهان ۽ ان جو مُهرو توهان جي هٿن ۾ نہ ڏيان مان توهان کي ڇڏي نہ ويندس.

نروندا: ۽ ان ڪانپوءِ سندس اهي لفظ اسان جي ڪنن ۾ ڪافي دير تائين بلند آواز ۾ وڄندا رهيا ۽ ان سان گڏوگڏ ئي ڳرين سنگهرن جي ڪڙڪڻ جو اواز بہ ايندو رهيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اٺٽيهون

شمادم جي پنهنجي ساٿين جي دل وٺڻ جي ناڪام ڪوشش

(شمادم پنهنجي ساٿين کي پاڻ ڏانهن متوجهه ڪرڻ جي ناڪام ڪوشش ڪري ٿو)

(ميرداد ڪراماتي طريقي سان واپس اچي ٿو ۽ شمادم کان سواءِ باقي سمورن ساٿين کي يقين جي چمي ڏيئي ٿو)

نروندا: اسان کي پربور برف سان سفيد ۽ چيريندڙ سياري اچي وڪوڙيو هو. برف سان ڍڪيل جبل چپ چاپ ساهه روڪي بيٺا هئا. رڳو هيٺاهين ماترين ۾ ئي ڪوماٺل ساوڪ واريون لڪيريون نظر پئي آيون ۽ ڪٿي ڪٿي پگهريل چانديءَ جي اچي تار سمنڊ ۾ وڪڙ کائيندي نظر پئي آئي.

ستن ساٿين جي چهري تي واري واري سان اميد ۽ رشڪ جون لهرون پئي اٿيون. ميڪايون، ميڪاستر ۽ زمورا پراميد هئا جو مرشد پنهنجي واعدي موجب واپس اچڻو هو. بنون، همبال ۽ ابيمار کي سندس واپسيءَ بابت شڪ هو. پر اهي سڀئي هڪ دهشت انگيز اڪيلائي ۽ ويچارپ جو شڪار هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"ڀيڙو" تـڌو، اداس ۽ غير مـهـمـان نـواز هـئـو. ان جي باوجود تـہ شـمـادم ان ۾ زندگي ۽ حرارت پيدا ڪرڻ جي اڻـٿـڪ ڪوشش ڪري رهيو هو. ان جي ديوارن تي برف جهڙي خاموشي ڇانيل هئي. جڏهن ڪان ميرداد کي اتان زوريءَ ڪڍي ويا هئا. شمادم اسان تي عنايتن جو مينهن وسائي ڇڏيو هو. هن اسان جي اڳيان پنهنجي طرفان سيني ڪان اتم ڪاڌو پيش ڪيو. پر ان سان نـہ تـہ جسم جي تسڪين ٿي نـہ ئي دل ۾ ڪا عنايت پيدا ٿي سگهي. هن ڪانئن ۽ آگرن جا ڍير ساڙي ڇڏيا. پر باهہ جي تپش بہ اسان کي گرمائي نـہ سگهي. هو نـهايت حليم ۽ ظاهري طور محبت سان ڀرپور نظر پئي آيو. پر ان جي حليمت ۾ محبت اسان کي ان ڪان ٻري ڪندي پئي وئي.

ڪافي دير تائين ان مرشد جو ڪوبہ ذڪر نـہ ڪيو. آخرڪار هن پنهنجي دل جي ڳنڍ کولي چيو:

شـمـادم: منهنجا سـاٿيو! جي توهان سمجهو ٿا تـہ مان ميرداد سان نفرت ڪيان ٿو تـہ توهان مون سان نااصافي ٿا ڪريون. پر مون کي تـہ ان تي دلي طور تي رحم ٿـو اچي. ٿي سگهي ٿـو تـہ ميرداد ڪو خراب مـاڻهـو نـہ هجي، پر هو هڪ خطرناڪ خيالي منصوبا گهڙيندڙ ماڻهو ضرور آهي ۽ ٿوس حقيقتن ۽ رسمن جي هن دنيا ۾ هو تبليغ ڪري ٿو. اها نهايت غير عملي ۽ ڪوڙي آهـي. ان کي ۽ ان جي پوئلڳن کي جڏهـن بـهـريون ڀيرو ٻـي رحم سچائيءَ جي اڳيان اچڻو پوندو تـہ انهن جو انجام نـهايت هولناڪ ٿيندو. مون کي ان بـابت پـڪو يقين آهي ۽ مان پـنهنجي ساٿين کي ان تباهيءَ کان بچائڻ چاهيان ٿو.

جوانيءَ جي جوش جي ڪري گمراهہ ميرداد ڳالهين ۾ تـہ هوشيار ٿي سگهي ٿو، پر ان جي دل انڌي، ضدي ۽ ڏين ڪـان ٻي خبر آهي. جڏهـن تـہ منهنجي دل ۾ سچي خدا جو خوف آهي ۽ ورهين جي تجربن جي بنيـاد تـي منهنجا فيصلا وزندار ۽ يقين جوڳا آهن.

انهن سمورن ورهين دوران ڪير مون کان بهتر ٻيڙي جو انتظام جاري رکي سگهيو پئي؟ ڇا مون ايترو عرصو توهان سان گڏ نـہ گذاريو آهي ۽ مان توهان جو پاءُ ۽ پيءُ نـہ بڻيو رهيس؟ ڇا اسان جي ذہنن تي سڪون جي خدائي رحمت نازل نـہ ٿي ۽ اسان جا هٿ بي انتها خوشحاليءَ سان نوازيا نـہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويا؟ ۽ اسان هڪ ڏارڻي ماڻهوءَ کي اهو سڀ برباد ڇو ڪرڻ ڏيون. جيڪو اسان هڪ ڊگهي عرصي دوران حاصل ڪيو آهي؟ جتي اعتماد حڪمران هو اتي غير اعتمادي ۽ جتي سڪون جي بادشاهت هئي، اتي ڇڪتاڻ يا تڪرار کي ڇو پير کوڙڻ ڏيون؟ منهنجا ساٿيو! وڻ تي وينل ڏهن پکين جي اميد ۾ هٿ آيل هڪ پکيءَ کي ڇڏي ڏيڻ سراسر ڇريائپ آهي. ميرداد توهان کان هي ٻيڙي ڇڏائڻ چاهي ٿو. جيڪو هڪ وڏي عرصي تائين توهان کي پناهه ڏيندي رهي آهي، توهان کي خدا جي ويجهو رکندو رهيو آهي، توهان کي اهو سڀ ڪجهه ڏيندو رهيو آهي. جنهن جي فاني انسان خواهش ڪري سگهن ٿا. جنهن دنيا جي افراتفريءَ جو پاڇو به توهان تي پوڻ نه ڏنو. ان جي بدلي هو توهان کي ڇا ڏيڻ جو واعدو ڪري ٿو؟ دلي اذيتون ۽ مايوسيون، ناداري ۽ ڪڏهن به ختم نه ٿيندڙ حڪتاڻ. هو توهان سان انهن ۽ انهن کان به بدترين شين جو واعدو ڪري ٿو.

هو خلا ۾ تحس نيں ٻيري جو واعدو ڪري ٿو. جيڪو هڪ چريئي ماڻهوءَ جو خواب آهي. هڪ ٻاراڻو تصور..... هڪ مني ۽ غير ممڪن ڳالهه .... ڇا هو ماءُ ٻيڙي جي باني بابا نوح کان به وڌيڪ عقلمند ٿي سگهي ٿو؟ ان جي بيهودگيءَ ڏانهن توهان جو ڌيان ڇڪائيندي به مون کي ڏاڍو ڏک ٿئي ٿو.

ٿي سگهي ٿو ته مان ميرداد جي خلاف پنهنجي دوست بتحار جي سلطان جي مدد وٺڻ ۾ هن ٻيڙي ۽ ان جي پاڪ روايتن جي خلاف گناهه ڪيو هجي. پر مان نه توهان جي ڀلائي پئي چاهي ۽ منهنجي خطا جي جائز هئڻ جي ثبوت ۾ اها هڪ ئي ڳالهه ڪافي آهي. ان کان اڳ جو موقعو هٿان نڪري وڃي ها، مان توهان کي ۽ توهان جي ٻيڙي کي بچائڻ پئي گهريو. خدا مون سان گڏ هو ۽ مون توهان کي بچائي ورتو.

ساٿيو! مون سان گڏ جشن ملهايو ۽ مالڪ جو شڪر بجا آڻيو ته اسان پنهنجي گنهگار اکين سان پنهنجي ٻيڙي جي تباهيءَ جو نظارو ڪرڻ جي زبردست خواريءَ کان بچي وياسين. گهٽ ۾ گهٽ مان نه اها ذلت برداشت ڪندي جيئرو نه بچان ها.

منهنجا پيارا ساٿيو! هاڻي مان پنهنجو پاڻ کي "نوح جي خدا" ۽ ان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي "ٻيڙي" جي خدمت اجان بہ توهان جي خدمت لاءِ نئين سر سونپيان ٿو. اڳ وانگر خوش رهو تہ جيئن توهان جي خوشيءَ سان منهنجي خوشي مڪمل ٿي وڃي.

نروندا: اڻين چوندي شمادم روئي پيو. سندس نڙڪ اڪيلي تي وڃڻ جي احساس ڪان نهايت رحم جوڳا هئا ڇوتہ ان کي اسان جي اکين ۽ دلين ۾ ڪٿي بہ پنهنجي مدد لاءِ اميد نظر نہ آئي.

هڪ ڏينهن صبح جو جڏهن ڪارن ڪڪرن جي گهيري مان نڪري سج جبلن تي پنهنجا ڪرڻا ٻکيڙيا تہ زمورا پنهنجو رباب کنيو ۽ ڳائڻ شروع ڪيو.

ان جو گيت رباب جي ڪوهيڙي سان ڇميل ڇپن تي ڇمي پيو آهي.
۽ منهنجي رباب جي برف سان وڪوڙيل دل ۾
خواب برف هيٺان پورجي ويو آهي
اي منهنجا رباب
اهو ساهہ ڪٿي آهي. جيڪو تنهنجي گيت کي گرمائيندو؟
اي منهنجا رباب!
اهو هٿ ڪٿي آهي جيڪو خواب کي ڇونڪارو ڏياريندو؟
بتحار جي ڪال ڪوٺڙيءَ ۾،
رول هوا،
وڄ بتحار جي جيلن جي سنگهرن ڪان
مون لاءِ هڪ گيت گهري اچ.
سج جا ڪرڻا تون وڄ
بتحار جي اونداهي قيدخاني جي زنجيرن وٽان
مون لاءِ هڪ گيت چورائي اچ
منهنجي عقاب جو ڪنب آسمان جيڏو ويڪرو هو
۽ ان جي پناهگاهہ ۾ مان بادشاهہ هوس.
۽ پر هاڻي مان يتيم آهيان، لاوارث آهيان،
۽ منهنجي آسمان تي هڪ ڇپرو حڪمران آهي
ڇو جو منهنجو عقاب پري اڏامي ويو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بتحار جي ڪال ڪوئڙيءَ ڏانهن.

جڏهن ان جا هٿ ڍرا ٿيا ۽ ان جو مٿو ان جي رباب تي جهڪيو تہ زمورا جي اکين مان هڪ لڙڪ ڪري پيو. ان لڙڪ اسان جي سينن ۾ ٿميل غم جي نيڪال جو رستو کولي ڇڏيو ۽ اسان جي اکين جي پاڻيءَ جا ڦاٽڪ کولي ڇڏيا.

ميڪايون پنهنجي پيرن پر ٽپو ڏيئي اٿي بيٺو ۽ وڏي واڪي چيو "منهنجو ساهہ ٿو منجهي ۽ هو در کان ٻاهر کليل هوا ڏانهن وڃڻ لڳو. زمورا، ميڪاسترِ ۽ مان ان جي پنيان پنيان اڳڻ مان ٿيندا ٻاهرين احاطي جي در تائين پهچي وياسين. جنهن کان ٻاهر سائين ڪي قدم رکڻ جي اجازت نہ هئي. ميڪايون زوردار جهٽڪي سان ڳري ڪنڊي کولي. ڦاٽڪ کلي ويو ۽ هو ٻاهر ائين ڀڳو جيئن شينهن پڃري مان نڪري ڀڄندو هجي. باقي ٽنهي بہ ائين ئي ڪيو.

اس گرم ۽ چمڪدار هئي ۽ ان جا ڪرڻا چميل برف تي ائين چمڪي رهيا هئا جڻ اکين کي ڪيرو ڪري ڇڏيندا. جيستائين نظر جي پهچ هئي، اسان جي اڳيان بنا وڻن جي برف سان ڍڪيل ڪاٻڙ ڪوٻڙ ٽڪريون پکڙيل هيون ۽ سمورو پرپاسو روشنيءَ جي عجيب ۽ غريب رنگن سان چمڪي رهيو هو. هر طرف ايڏي مڪمل خاموشي هئي جو ڪنن کي خراب پئي لڳي ۽ اسان جي پيرن جي هيٺان ايندڙ برف جي ڪڪراهٽ ئي ان خاموشيءَ جي طلسم کي ٽوڙي رهي هئي. هوا جيتوڻيڪ اسان جي بدن کي چيري رهي هئي، پر اسان جي ڦڦڙن کي تراوت بہ ڏيندي پئي ويئي ۽ اسان ائين پئي محسوس ڪيو، جڻ اها هوا اسان کي اڳتي اڳتي اڏائيندي ڪنيو پئي وڃي.

ايستائين جو ميڪايون جو مزاج بہ بدلجي ويو ۽ هن بيهي وڏي آواز ۾ چيو: "کليل ساهہ کڻڻ جي لائق ٿيڻ بہ ڪيڏو سنو ٿو لڳي. آه رڳو کليل ساهہ کڻڻ بہ" حقيقت ۾ ائين پئي لڳو جڻ اسان ٻهريون پيرو آزاداڻي نموني ساهہ کڻڻ جو لطف ماڻي رهيا هئاسين ۽ اسان کي ساهہ کڻڻ جي معنيٰ سمجهہ پئي آئي.

اسان ٿورو ئي اڳتي وڌياسين تہ ميڪايون کي پري مٿانهين تي ڪا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪاري شيءِ نظر آئي. ڪجهہ ساٿين جو خيال هو تہ ڪو اڪيلو بگهڙ هو. ڪجهہ ساٿين جو خيال هو تہ ڪا اهڙي ٽڪري آهي، جنهن جي برف ڪي هوا پگهاري اگهاڙو ڪري ڇڏيو آهي. پر اها شيءِ اسان ڏانهن حرڪت ڪندي نظر پئي آئي ۽ اسان پاڻ بہ ان طرف وڃڻ جو ارادو ڪيو. جيئن جيئن اها اسان جي ويجهو ايندي ويئي. اها وڌيڪ انساني شڪل ۾ ڇٽي ٿيندي ويئي. اوچتو ميڪايون اڳتي وڌو ٽپو ڏنو ۽ زور سان چيو تہ هي تہ اهو ئي آهي، هي تہ اهوئي آهي.

۽ هي هئو بہ اهوئي —— ان جو دلڪش انداز. ان جو مٺي ڪنيل متو. آهستي آهستي هلندڙ هوا ان جي ڪپڙن سان هلڪي اڪپوٽ ڪري رهي هئي ۽ ان جي ڏڪهن ڪارن وارن سان ڪيڏي رهي هئي. اس سندس هلڪي بادامي چهري کي وڌيڪ روشن ڪري ڇڏيو هو ۽ ان مان پراعتماد سنجيدگي ۽ ڪامياب محبت جون ڇوليون اٿي رهيون هيون. ان جي پيرن کي برف گهرو گلابي ڪري ڇڏيو هو.

سيني ڪان اڳ ان وٽ ميڪايون پهتو ۽ سڏ ڪا پريندو ۽ مشڪندو ان جي پيرن ۾ ڪري پيو ۽ ان سان گڏوگڏ ئي هو بيهوشيءَ جي عالم ۾ ڇٽي رهيو هو. "هاڻي منهنجو روح مون کي واپس ملي ويو آهي."

باقي ٿنهي بہ ائين ئي ڪيو. مرشد اسان کي هڪ هڪ ڪري اٿاريو. هر هڪ کي نهايت اڪير مان ڀاڪر پاتو ۽ چيو:

ميرداد: مان توهان کي يقين جي چمي ڏيان ٿو. اڄ کانپوءِ توهان اعتماد ۾ سمهندؤ ۽ يقين ۾ جاڳندؤ. گمان يا وهم توهان جي سيرانديءَ کان نہ تہ آڪيرو ٿاهيندو ۽ نہ بي يقيني توهان کي ٿاپو ڏيندي.

نروندا: چار ساٿي جيڪي پيڙي ۾ پنيان رهجي ويا هئا. جڏهن انهن مرشد کي در تي بيٺل ڏٺو تہ پهريون تہ اهي اهو سوچي ڊڄي ويا تہ هو ڪو خيالي بيڪر آهي. پر پوءِ هن جڏهن منجهانئن هڪ هڪ جو نالو وٺي سڏ ڪيو ۽ هنن ان جو آواز ٻڌو تہ سندس قدمن ۾ ڪري پيا. سواءِ شمادم جي جيڪو پنهنجي جاءِ تي جميو بيٺو رهيو. مرشد انهن ڇٽني سان بہ پهرين ساٿين وانگر سلوڪ ڪيو ۽ پهريون وارا لفظ ئي چيا.

شمادم ڪڪو وڪو ٿي ويو ۽ مٿي کان پيرن تائين ڪنبي رهيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس چهرو لاش وانگر پيلو ٿي چڪو هو. چپ ڏڪي رهيا هئا ۽ سندس هٿ بي معنيٰ انداز ۾ سندس آڱرين کي ڳولي رهيا هئا. هو اوچتو پنهنجي جاءِ تان هٽيو ۽ هٿن ۽ پيرن جي سهاري تي رڙهندو، جتي مرشد بيٺو هو، اتي وڃي پهتو. هن پنهنجون ٻانهون مرشد جي پيرن جي ٻاهران وڪوڙي ڇڏيون ۽ زمين ڏانهن منهن ڪندي ڏڪندڙ آواز ۾ چيو. "مون کي به يقين آهي." مرشد ان کي به اٿاريو ۽ ان کي چمي ڏيڻ کان سواءِ جيو.

ميرداد: اهو ڊپ آهي، جيڪو شمادم جي ڏکي ۽ ٿلهي جسم کي ڪنبائي رهيو آهي ۽ ان جي واتان مون اڄيان "مون کي به يقين آهي." چورائي رهيو اهي.

شمادم ان جادوگريءَ اڳيان ڪنبي رهيو آهي ۽ متو ٽيڪيو ويٺو اهي، جنهن ميرداد کي ڪاري ڪاهي ۽ بتحار جي جيل مان ٻاهر ڪڍي ڇڏيو آهي. ۽ شمادم بدلي ڪان ڊڃي ٿو. هو ان طرف کان بي فڪر رهي ۽ پنهنجي دل کي سچي يمين ڏانهن موڙي. جيڪو يقين ڊپ جي چوليءَ تي پيدا ٿئي ٿو، اهو فقط خوف جي جهڪ هوندو اهي. اهو خوف سان ئي پيدا ٿئي ٿو ۽ ان سان گڏ ئي ختم ٿي وڃي ٿو. سچو يقين رڳو محبت جي ٿاريءَ تي پيدا ٿيندو ۽ وڌندو اهي. عرفان ان جو ميوو هوندو آهي، جي توهان خدا کان خوف کائو نا ته خدا تي ڀروسو نه ڪريو.

شمادم: بوٺتي هنندي ۽ اکيون هيٺ ڪندي، شمادم بدنصيب آهي ۽ پنهنجي ئي گهر ۾ مزدور آهي. مون کي گهٽ ۾ گهٽ ايترو موقعو ته ڏي ته مان هڪ ڏينهن لاءِ تنهنجو خدمتگار ٿيان ۽ توکي گوشت ۽ گرم ڪپڙا پيش ڪري سگهان. جوته توکي گهٽي بک ۽ سردي لڳي رهي هوندي.

ميرداد: مون وٽ اهو گوشت آهي، جنهن کان رڌتا ناواقف آهن ۽ اها گرمائش آهي جيڪا اُن جي ڏاڍن ۽ باهه جي شعلن کان اڏاري نه ٿي وڃي سگهي. ڪاش! شمادم ڪائنٽ پيئڻ جو سامان ۽ گرمي پهچائيندڙ شيون گهٽ ۽ مون وارو گوشت ۽ گرمائش ٻانڊي ۾ وڌيڪ رکيا هجن ها.

ڏسو! سمنڊ چوٽين تي سردي گذارڻ آيو آهي ۽ چوٽيون سمنڊ کي چوليءَ جي طور تي پائي خوش آهن ۽ چوٽيون پنهنجي ڪوٽ جي گرمائش حاصل ڪري رهيون آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمنڊ بہ ٿوري دير لاءِ ٽڪرين تي اھڙيءَ ريت چپ چاپ ۽ مسحور ليٽي خوش آھي، پر ٿوري عرصي لاءِ ڇو تہ چيٽ جي منڊ بہ ايندي ۽ سمنڊ سياري ۾ بنا چرپر جي پيل نانگ وانگر پنھنجي ڪل لاھيندو ۽ عارضي طور تي گروي رکيل پنھنجي آزادي واپس گھرندو. پوءِ ھي ھڪ ڪناري کان ھٽي ٻئي ڪناري تائين ڊوڙندو ۽ پوءِ ھي ھوا تي سواري ڪندو، آسمان ۾ گھمندو ۽ جتي بہ سندس دل چاھيندي پنھنجو ڇٽڪار ڪندو.

پر، شمادم، ڪجھہ ماڻھو تہ وانگر بہ ھوندا جن جي زندگي لڳاتار سياري ۽ اٽڪٽ بي حسيءَ جي عالم ۾ ھوندي آھي. ھي اھي ماڻھو آھن، جن کي اڃا تائين چيٽ جي منڊ جي نيڪ گھڙيءَ جو احساس نہ ٿيو آھي. ڏسو! ميرداد ان چيٽ جو سنيھو آھي، ميرداد زندگيءَ جو پيغام آھي، موت جو پيغام نہ. تون اڃان ڪيتري دير بنا چرپر جي پيو ھوندين؟

يقين ڪر شمادم! زندگي جيڪا ماڻھو گھارين ٿا ۽ جيڪو اھي مرن ٿا، سياري ۾ بنا چرپر جي پيو ھجڻ جي برابر آھي ۽ مان ماڻھن کي ڏونڌاڙي ڪين ننڊ مان جاڳائڻ ۽ انھن کي انھن غارن ۽ ٻرن مان نڪري ابدي زندگيءَ جي آزاديءَ ۾ قدم رکڻ جو پيغام ڏيڻ آيو آھيان. منھنجي مفاد لاءِ نہ پنھنجي بھتريءَ لاءِ منھنجو يقين ڪر.

نروندا: شمادم چپ چاپ بيٺو رھيو ۽ ان پنھنجو وات نہ کوليو.

بنون منھنجي ڪن ۾ چيو تہ مرشد کان پڇ تہ بتحار جي قيد کان ٻاھر نڪرڻ لاءِ ھن کھڙي ترڪيب ڪتب آندي. پر اھو سوال پڇڻ لاءِ منھنجي زبان منھنجو ساٿ نہ ڏنو. پر پوءِ بہ مرشد ڪنھن طريقي سان ترت پاڻ ئي منھنجو اھو سوال سمجھي ورتو.

ميرداد: بتحار جو قيد خانو ھاڻي بتحار جو قيد خانو ناھي رھيو، اھا ھڪ درگاھہ بڻجي ويو آھي. بتحار جو سلطان بہ ھاڻي ڪو بتحار جو سلطان ناھي رھيو، اڄ ھو توھان وانگر ئي ھڪ مشتاق مسافر آھي.

بنون ڪنھن اونڌھي تھہ خاني کي بہ تيز ترين روشنيءَ ۾ بدلائي سگھجي ٿو. ڪنھن مغرور سلطان کي بہ راغب ڪري سگھجي ٿو تہ جيئن ھو حقيقت جي تاج جي مقابلي ۾ پنھنجي مٽي جو تاج اڇلائي ڇڏي. ايستائين جو ڇٽڪندڙ سنگھرن مان بہ آسماني نغمو پيدا ڪري سگھجي ٿو. اعليٰ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عارف لاءِ جيڪو پاڻ بہ هڪ معجزو آهي. ڪابہ شيءِ معجزو نہ آهي.

نروندا: "بتحار جي سلطان سلطنت ڇڏي ڏني آهي." مرشد جا اهي چيل لفظ شمادم تي وچ وانگر ڪريا ۽ اوچتو ان ڪي اهڙو عجيب ۽ زبردست دورو پيو جو اسان تي هيبت طاري ٿي ويئي ۽ اسان ڪي ان جي موت جو ڊپ ٿيڻ لڳو. دوري ڪان پوءِ مٿس بيهوشي طاري ٿي ويئي ۽ اسان هڪ ڏکي جدوجهد ڪان پوءِ ان کي هوش ۾ آندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٽيهون

ميڪايون جو خواب

(مرشد ميڪايون جو خواب ظاهر ڪري ٿو)

نروندا: مرشد جي بتحار ڪان موٽڻ ڪان ڪجهہ عرصو اڳ ۽ گهڻو عرصو پوء تائين ميڪايون جي ورتاء مان ائين پئي نظر آيو ڄڻ هو ڪنهن پريشانيء ۾ گهيريل هجي. گهڻي گهڻي دير هو اڪيلو اڪيلو رهندو هو. تمام گهٽ ڳالهائيندو هو. گهٽ کائيندو هو ۽ پنهنجي ڪوٺڙي مان ڪڏهن ڪڏهن ئي ٻاهر نڪرندو هو. ايستائين جو هو پنهنجي دل جو راز مون تي بہ ظاهر نہ ڪندو هو. جيتوڻيڪ مرشد ڪي سائنس ڏاڍي محبت هئي ۽ اسان سڀ حيران هئاسين تہ مرشد سندس اذيت ڪي گهٽائڻ لاء ڇونہ ٿو ڪجهہ چوي يا ڪري.

جڏهن هڪ ڀيرو ميڪايون ۽ ٻيا سڀ ماٿهو باهہ جي مچ جي چوڌاري ويٺا هئاسون باهہ جو مزو وٺي رهيا هئاسين تہ مرشد عظيم افسردگيء بابت فرمائڻ شروع ڪيو.

ميرداد: هڪ ڀيري هڪ شخص خواب لڌو ۽ اهو هن ريت هو. هن ڏٺو تہ هو هڪ وڏي ۽ خاموشيء سان وهندڙ درياء جي سائي ڪپ تي بيٺو آهي. ڪناري تي هر عمر ۽ هر زبان ڳالهائيندڙ مردن عورتن ۽ ٻارن جو هڪ وڏو هجوم آهي. انهن وٽ ڏار ڏار دائرن ۽ رنگن جا ڦيٿا (چڪر) آهن. جن کي اهي ڪناري جي مٿانهين ڪان هيٺاهين ڏانهن وهائي رهيا آهن. انهن مان ڪن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي جشن جي موقعي تي پائجندڙ رنگبرنگي ڪپڙا پاتل هئا ۽ موج مستي ۽ ماني ڪائڻ واسطي گهرن کان نڪتا هئا. هوا سندن گوڙ ۽ هنگامي سان ڀريل هئي. اهي ماڻهو بي چين سمنڊ وانگر هيٺ مٿي، اڀِتي پوئتي ٿي رهيا هئا.

رڳو هڪ شخص جشن جي شان موجب ڪپڙا نه پاتا هئا ڇوته ان کي جشن جو ڪوبه اطلاع نه هو ۽ رڳو ان وٽ ئي هلائڻ لاءِ ڦيٿو نه هو. هو پنهنجي ڪٺن تي ڪيترو به زور ڏيئي رهيو هو، پرَ ڪيس هجوم جو هڪ لفظ به ٻڌڻ ۾ نه پئي آيو. جيڪو ان جي پنهنجي زبان جو هجي. هو غور سان ڏسي رهيو هو. پر ڪيس هڪ به اهڙو چهرو نظر نه آيو. جيڪو سندس ڇاتل سڃاتل هجي ـــــ ان کان سواءِ هجوم ان ڏانهن اهڙين معنيٰ خيز نظرن سان ڏسي رهيو هو، ڄڻ اهو چئي رهيو هجي ته هي ڪلٺهار شخص ڪير آهي؟ پوءِ ان کي خيال آيو ته جشن سان سندس ڪوبه واسطو نه آهي ۽ هو بلڪل ڌاريو آهي. سندس دل ۾ سور ٿيڻ لڳو.

ان ئي لمحي کيس ڪناري جي مٿين حصي مان گوڙ ٻڌڻ ۾ آيو. هن ڏٺو ته هجوم گوڏن ڀر جهڪي ويو آهي. ماڻهن پنهنجون اکيون پنهنجي هٿن سان ڍڪي ڇڏيون آهن ۽ پنهنجا مٿا زمين طرف جهڪائي ڇڏيا آهن. ائين ڪندي اهي قطارن ۾ ورهائجي ويا ۽ انهن قطارن جي وچ ۾ ڪناري جي پوري ڊيگهه تائين سڌو ۽ سوڙهو رستو ٺهجي ويو آهي. اهو نه سمجهندي ته هو ڇا ڪري ۽ ڪهڙي پاسي منهن ڪري هو اڪيلو ئي رستي جي وچ تي بيهي رهيو. جڏهن هن اوڏانهن ڏٺو جتان شور پئي آيو ته کيس هڪ قداور سانُ نظر آيو، جنهن جي وات مان باهه جا الا نڪري رهيا هئا. سندس ناسن مان دونهون نڪري رهيو هو ۽ هو بجليءَ جي رفتار سان پاسي واري رستي سان ٻجندو پئي آيو. هن گهبرائي غضبناڪ جانور ڏانهن ڏٺو ۽ هن پئي پاسي ڀڄڻ چاهيو پر کيس ڪوبه رستو نظر نه آيو. کيس ايئن لڳو ته هو زمين سان جڪڙجي ويو آهي ۽ کيس پنهنجو موت يقيني نظر اچڻ لڳو.

سانُ جڏهن نيڪ ان جاءِ تي پهتو جتان ان شخص کي سانڍيندڙ باهه ۽ دونهين جو احساس ٿي رهيو ته ڪنهن غيبي طاقت ان کي ڪٺي هوا ۾ اڇلائي ڇڏيو. سانُ ان جي هيٺان بيٺو هو ۽ ان ڏانهن وڏيڪ باهه ۽ دونهون اوڳاڇي رهيو هو. پر اهو شخص مٿي ئي مٿي چڙهندو ويو. جيتوڻيڪ باهه ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دونهون ڪيس اڃا ٻہ لهسي رهيا هئا، پر ان کي پڪو يقين ٿي ويو هو تہ سانُ هاٿي سندس ڪجهہ بہ بگاڙي نہ سگهندو ۽ هن اهو درياءُ ٽپڻ شروع ڪيو.

هيٺ سائي ڪپ تي هن ڏٺو تہ هجوم اڳ وانگر گوڏن ڀر جهڪيل آهي ۽ سانُ هاٿي مٿن ٻاهہ ۽ دونهين جي بجاءِ تير وسائي رهيو آهي. ان کي پنهنجي هيٺان گذرندڙ تيرن جي سرسراهٽ ٻڌڻ ۾ پئي آئي. انهن مان ڪجهہ تيرن سندس ڪپڙن ۾ سوراخ ڪري ڇڏيا. پر ڪوبہ سندس جسم کي ڇهي نہ سگهيو. آخرڪار سانُ، هجوم ۽ درياءُ سندس نظرن کان اوجهل ٿي ويا ۽ هو اڳيان اڏامندو ويو.

هو هڪ اهڙي سنسان ۽ اس جي ڪري سڙندڙ زمين مٿان گذريو، جنهن تي زندگيءَ جو نانءُ نشان بہ ڪونہ هو. آخرڪار هو هڪ اوچي ناهموار جبل تي لٿو جيڪو ڪنهن گاهہ ٻوٽي کان ئي نہ پر ڪنهن ڪرڙي ۽ ڪِوِل کان بہ خالي هو ۽ ان محسوس ڪيو تہ سواءِ جبل تي چڙهڻ جي ان وٽ ڪوبہ چارو نہ هو.

هو ڳهڻي دير تائين مٿي چڙهڻ لاءِ ڪنهن محفوظ رستي جي ڳولا ڪندو رهيو. سمورين ڪوشش جي باوجود هن کي هڪ اهڙو پيچرو نظر آيو، جنهن تي رڳو ٻڪريون ۽ رڍون ئي هلي پئي سگهيون. هن اهو ئي رستو اختيار ڪرڻ جو فيصلو ڪيو. هو اڃان ڪجهہ سئو فوٽ ئي مٿي چڙهيو هوندو تہ ڪيس پنهنجي ويجهو ئي ڪشادو ۽ هموار رستو نظر آيو. جيئن تي هو بيٺو ۽ پنهنجو پيچرو ڇڏڻ وارو ئي هو تہ اها انسانن جي هڪ ندي بڻجي ويئي، جنهن جو اڌ حصو نهايت ڏکيائيءَ سان مٿي چڙهي رهيو هو ۽ ٻيو حصو نهايت تيزيءَ سان جبل کان هيٺ لهي رهيو هو. ڳهڻيون عورتون ۽ مرد مٿي چڙهڻ لاءِ جدوجهد ڪري رهيا هئا ۽ ڳهڻا مٿي پر هيٺ سرڪي رهيا هئا. جڏهن اهي هيٺ ڏانهن لڙڪيا پئي تہ اهڙيون رڙيون ڪري رهيا هئا جو دل ڏڪي پئي وئي.

ان شخص ڪجهہ دير اهو عجيب ۽ غريب نظارو ڏٺو ۽ سوچيو تہ جبل تي مٿي ڪٿي وڏو چرين جو گهر آهي ۽ جيڪي ماڻهو هيٺ لڙهڪندا ٿا وڃن اهي اتان ڀڄي آيل ماڻهو آهن ء هو ان ور وڪڙ پيچري تي ئي هلندو رهيو. ٿرندو ٿاٻڙندو هو مٿي وڃي رهيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ خاص مٿانهينءَ تي پهچي انساني ندي خشڪ ٿي ويئي ۽ ان جو ترو بلڪل ئي غائب ٿي ويو. اهو شخص ان اداس ٽڪريءَ تي هڪ پيرو پيهر بلڪل اڪيلو رهجي ويو. اتي نہ رستي ڏانهن اشارو ڪندڙ ڪو هٿ هو ۽ نہ ئي ان جي هيٺاهين ۾ ڪرندڙ حوصلي کي بلند ڪندڙ ۽ تيزيءَ سان ختم ٿيندڙ طاقت کي سهارو ڏيندڙ ڪو آواز هو. سواءِ هڪ مبهم يقين جي تہ ان جو رستو چوٽيءَ ڏانهن مٿي آهي.

پير گهليندو، پنهنجي رت سان پيرن جا نشان ٺاهيندو هو اڳتي اڳتي وڌندو رهيو. هو نهايت سخت محنت ڪانپوءِ اهڙي هنڌ پهچي ويو جتي مٿي نرم ۽ پٿرن کان سواءِ هئي. هن کي جڏهن ڪٿي ڪٿي نرم گاهہ جا بوٽا نظر آيا تہ ان جي خوشيءَ جي ڪا انتها نہ رهي. اهو گاهہ ايترو نرم هو. زمين اهڙي مخملي هئي ۽ هوا اهڙي معطر ۽ لوليون ڏيئي سمهارڻ واري جو ان کي محسوس ٿيڻ لڳو جو ان جي طاقت آخري ڦڙي تائين نپوڙي ويئي آهي. هن هٿ پير ڍرا ڪري ڇڏيا ۽ هو سمهي پيو. ڪيس هڪ هٿ جي ڇهاءَ ۽ آواز جاڳايو. جيڪو چئي رهيو هو اٿ چوٽي نظر جي اڳيان اٿئي ۽ ڇيٽ جي منڊ تنهنجي نظر جي منتظر آهي.

اهو هٿ ۽ آواز نهايت خوبصورت نوجوان ڇوڪريءَ جا هئا. جنت جي هڪ حور جا — جيڪا انتهائي اڇي لباس ۾ هئي. هن آهستي آهستي ان شخص جو هٿ پڪڙيو ۽ هو ترو تازه ۽ طاقت سان ڀرپور اٿيو ۽ ان ماٿهوءَ کي سچ پچ اها چوٽي نظر ائي ۽ هن بهار جي خوشبوءِ سنگهي پر جيئن ئي هن ڀرين وڪ کنئي تہ هو خواب مان جاڳي پيو.

جيڪڏهن ميڪايون اهڙي خواب مان اٿي ۽ ڏسي تہ هو معمولي بستري تي ستو پيو آهي، جيڪو چئن سادين پٽين جي وچ ۾ آهي. پر جي ان جي نظرن جي پنيان ان خوبصورت نوجوان عورت جو جلوو هجي ۽ ان چوٽيءَ جو معطر چمڪو ان جي دل ۾ تازو هجي تہ هو ڇا ڪندو.

ميڪايون (جڻ ڪيس ڏنگ لڳو هجي) پر اهو خواب ڏسڻ وارو تہ مان ئي آهيان ۽ اهو منهنجو ئي خواب آهي. ان نوجوان خوبصورت عورت جو جلوو بہ مون کي نظر آيو ۽ اهو اڄان تائين منهنجي پنيان لڳل آهي ۽ مون کي چين سان ويهڻ نہ ٿو ڏئي. هن مون کي پنهنجو پاڻ کان ويڳاڻو ڪري ڇڏيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي، انگري هاٿي ميڪايون، ميڪايون کي نئو سڃاڻي.

جڏهن تو کي بتحار نيو ويو هو. ان کان ترت پوءِ ئي مون اهو خواب ڏٺو هو. تو ان کي ايتري پيرائتي نموني بيان ڪيئن ڪري ڇڏيو؟ تون کهڙو انسان آهين، جنهن لاءِ ٻين جا خواب بہ کليل ڪتاب وانگر آهن؟

آهہ! ان جوتيءَ جي آزادي! آهہ! ان دوشيزه جو حسن ۽ جمال! ان جي مقابلي ۾ سڀ ڪجهہ ڪيڏو نہ هيچ آهي. ان جي خاطر منهنجو روح ڇڻ مون کي ڇڏي ويو هو ۽ رڳو ان ڏينهن منهنجو روح مون وٽ واپس آيو. جڏهن مون توکي بتحار کان واپس ايندي ڏٺو ۽ تڏهن ئي مون کي راحت ۽ طاقت جو احساس ٿيو اهو احساس وري وڃائجي ويو ۽ هڪ ڀيرو ڀيهر اڻ ڏٺل تارون مون کي پنهنجو پاڻ کان پري ڇڪينديون ٿيون وڃن. منهنجا عظيم همسفر مون کي بچائي وٺ. مان ان جي هڪ جهلڪ ڏسڻ لاءِ بيقرار آهيان.

ميرداد: توکي خبر ناهي ميڪايون تہ تون ڇا نو گهرين. ڇا تون پاڻ کي جوتڪارو ڏيارڻ واري کان جوتڪارو گهرين ٿو؟

ميڪايون: مان هن دنيا ۾ جيڪو پنهنجي گهر ۾ ايتري آرام سان آهي، بي گهر ٿيڻ جي ناقابل برداشت درد کان بچڻ چاهيان ٿو. مان چاهيان ٿو تہ ان خوبصورت نوجوان عورت وٽ ان جوتي تي هليو وڃان.

ميرداد: تہ پوءِ خوش ٿيءُ تہ تنهنجي دل ۾ عظيم افسردگي Great Nostalgia بيدار ٿي چڪي آهي. جوتہ اهو منهنجو ناقابل ترديد واعدو آهي تہ توهان کي پنهنجو ملڪ ۽ پنهنجو گهر ملندو ۽ تون ان نازنين وٽ ان جوتيءَ تي پهچندين.

ابيمار: ربَ جي واسطي، اسان کي ان افسردگيءَ بابت تفصيل سان ٻڌاءِ. ان کي اسان کهڙين نشانين سان سڃاڻون؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ايڪتيهون

عظيم افسردگي
Great Nostalgia

ميرداد: عظيم افسردگي ڪوهيڙي وانگر آهي، اهو ڪوهيڙو دل مان اٿي، دل کي چئني پاسي وڪوڙي وٺي ٿو، جيئن سمنڊ ۽ زمين تان اٿندڙ ڪوهيڙو سمنڊ ۽ زمين ٻنهي کي لڪائي ڇڏي ٿو ۽ ڪوهيڙو جيئن اک کي نظر ايندڙ اصليت کان محروم ڪري ڇڏي ٿو ۽ پنهنجو پاڻ کي ئي اڪيلي اصليت بنائي ڇڏي ٿو. ساڳيءَ ريت اها افسردگي دل جي احساسن کي دٻائي ڇڏي ٿي ۽ پنهنجو پاڻ کي نمايان احساس بنائي ڇڏي ٿي ۽ جيتوڻيڪ اها ڏسڻ ۾ بي صورت، بي مقصد ۽ ڪوهيڙي وانگر انڌي آهي. تنهن هوندي به ڪوهيڙي وانگر ان جون ڪيتريون نظر ايندڙ شڪليون آهن. جنهن جي نظر صاف ۽ جنهن جو مقصد بلڪل چٽو آهي.

عظيم افسردگي بخار وانگر به آهي، جهڙيءَ طرح جسم ۾ ٻرندڙ بخار، جسم جي زهرن کي ساڙيندو، انهن جي قوت کي به خشڪ ڪري ڇڏي ٿو. ساڳيءَ ريت اها افسردگي دل ۾ چڪتاڻ مان پيدا ٿي ان جي ڪثافت ۽ هر واڌو شيءِ کي ختم ڪرڻ سان گڏوگڏ دل کي به ڪمزور ڪري ڇڏي ٿي.

اها عظيم افسردگي ڪنهن چور وانگر آهي، جيئن لڪي داخل ٿيل چور جيتوڻيڪ پنهنجي شڪار جو بار هلڪو ڪري ٿو. پر ان کي دکي ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وجي ٿو. ساڳيءَ ريت اها افسردگي چوريءَ سان دل جو سمورو بوجهه ته کڻي وٺي ٿي، پر ان کي بيحد غمگين ۽ بوجهه هيٺ ڇڏي وجي ٿي.

اهو درياءَ جو ڪنارو وسيع ۽ سرسبز آهي، جتي مرد ۽ عورتون پنهنجا ناپائيدار ڏينهن، نچندي، ڳائيندي، محنت ڪندي ۽ روئيندي گذاري ڇڏين ٿا. پر اهو باهه ۽ دونهون ڇڏيندڙ سانَ نهايت خوفناڪ آهي، جيڪو انهن جي پيرن کي ٻڏي ڇڏي ٿو. انهن کي گوڏن پر جهڪائي ٿو ڇڏي، انهن جي نغمن کيَ واپس انهن جي نڙين ۾ اڇلائي ڇڏي ٿو ۽ انهن جي سَڄيل اکين کي انهن جي چپرن مان نڪتل لڙڪن سان ڇنبڙائي ڇڏي ٿو.

اهو درياءَ جيڪو انهن کي ٻئي ڪناري کان ڌار ڪري ٿو تمام اونهو ۽ ويڪرو آهي. نه ئي اهي تري ان کي پار ڪري سگهن ٿا ۽ نه ئي ونجهن ۽ سڙهن وسيلي ٻيڙي هلائي سگهن ٿا. گهٽ نه تمام گهٽ ماڻهو ـــ سوچي سمجهي ان تي تصور جي پل ناهڻ جي جرئت ڪن ٿا. بلڪ سمورائي ـــ تقريباً سڀئي ـــ پنهنجي پنهنجي ڪناري سان ٻڌل رهڻ جا آرزو مند ٿين ٿا ۽ اتي ئي هر هڪَ وقت جو پنهنجو ڦيٿو هلائيندا رهن ٿا.

عظيم افسرده شخص وٽ، هلائڻ لاءِ پنهنجو ڪو پسنديده ڦيٿو نه هوندو آهي. دٻاءَ سان ڀريل ۽ وقت جي ڪوٽ جي ماريل دنيا ۾ هڪ اهو ئي مصروفيتن ۽ جلد بازيءَ کان آجو آهي. انساني ذات جي خوش لباسي، ڳالهه ٻولهه، طور طريقي ۾ هو پنهنجو پاڻ کي بي لباس، ٻاتو ۽ غير موزون محسوس ڪري ٿو. هو کلندڙن سان نه ٿو کلي سگهي، نه روئيندڙن سان گڏ روئي سگهي ٿو. انسان کائين ۽ پيئن ٿا ۽ ان کاڌي پيتي جو مزو به وٺن ٿا. پر ان جو کاڌو بي مزي ٺٺيتو ۽ ان جون پيتل شيون زبان کي ڪا به لذت نه ٿيون رسائين.

ٻين جي حياتين جا ساٿي آهن، يا وري اهي پنهنجي حياتيءَ جو ساٿي ڳولڻ ۾ رڌل رهن ٿا. پر هو اڪيلو ئي هلي ٿو. اڪيلو ئي سمهي ٿو ۽ پنهنجي خوابن ۾ محو رهي ٿو. ٻيا ماڻهو دنياوي عقل جي لحاظ سان گهڻا امير آهن. هڪ اهو ئي اڪيلو ڪند ذهن ۽ بي سمجهه آهي. ٻين وٽ آرام ڏيندڙ گهر آهن. هڪ اهوئي اڪيلو بي گهر آهي. ٻين وٽ زمين جا خلخيل علائقا آهن، جن کي اهي پنهنجو وطن چون ٿا ۽ انهن جي عظمت جا نغما

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي سر ۾ ڳائين ٿا. هڪ اڪيلو اهوئي آهي، جيڪو ڪنهن به جاءِ ڪي پنهنجو وطن نه ٿو چئي سگهي ۽ ان جا نغما نه ٿو ڳائي سگهي ڇوته ان جي دل جي اک ان جي ٻئي ڪناري تي لڳل آهي.

اهڙي دنيا ۾ جيڪا ظاهري طور گهٽي جوڪس نظر اچي ٿي عظيم افسرده شخص ننڍ ۾ هلندڙ ماڻهوءَ وانگر هليو ٿو. ڪيس هڪ اهڙو خواب پاڻ ڏانهن ڇڪي ٿو، جنهن ڪي ان جي ڀرپاسي جا ماڻهو نه ٿي ڏسن ٿا ۽ نه محسوس ٿي ڪن ٿا. ان لاءِ اهي پنهنجي ڪلهن ڪي اڻ ڄاڻائي ۽ نوڪ واري انداز ۾ لوڏي ٿا ڇڏين يا پنهنجي ڇپن ۾ لڪل کل کلن ٿا. پر جڏهن خوف جو فرشتو ۽ ٻاهه ۽ دونهون ڇڏيندڙ سانُ منظر منظر تي ظاهر ٿئي ٿو ته ڪين ڏينهن جا تارا نظر اچن ٿا. جڏهن ته ننڊ ۾ هلندڙ شخص ڪي جنهن ڏانهن اهي ڪلهن ڪي جهٽڪو ڏيئي هلن ٿا ۽ پنهنجي اندر ۾ دٻيل کل کلن ٿا. ان ڪي يقين جا ڪنپ. انهن ڪان ۽ انهن جي سان ڪان مٿي ٿي مٿي اڏاريندا وڃن ٿا ۽ ان جي پرينءَ پرجي ڪپ تي موجود جبل جي دامن تي پهچائي ڇڏين ٿا.

جنهن زمين جي مٿان ننڊ ۾ هلندڙ مسافر اڏامي ٿو، اها اجڙيل بيابان ۽ بي رنگ آهي، پر يقين جا ڪنپ گهڻا مضبوط آهن ۽ اهي ان شخص ڪي اڳتي ئي اڳتي اڏاريندا وڃن ٿا.

جنهن جبل جي دامن تي هو لهي ٿو اهو اداس بناگاهه ۽ ٻوٽن جي ۽ هيبتناڪ آهي. پر يقين جي دل غير مغلوب آهي ۽ ان شخص جي دل دليريءَ سان ڌڙڪي ٿي.

جبل جي چوٽيءَ تي ويندڙ پيچرو پٿريلو، ترڪڻ وارو ۽ وڏي مشڪل سان نظر ايندڙ آهي. پر يقين جو هٿ ريشم وانگر نرم، قدم مضبوط ۽ نگاهه تيز آهي ۽ اهو شخص مٿي ٿي مٿي هلندو ٿو وڃي.

رستي ۾ ان ڪي اهي مرد ۽ عورتون ملن ٿا، جيڪي هڪ ويڪري ۽ سڌي رستي وسيلي جبل تي چڙهڻ لاءِ جدوجهد ڪري رهيا آهن. اهي حقير افسردگي وارا مرد ۽ عورتون آهن. اهي چوٽيءَ تي پهچڻ جا خواهشمند نه آهن. پر هڪ منڊي ۽ انڌي رهبر جي وسيلي، ڇوته سندن رهبر اهو يقين آهي، جنهن ڪي اک ڏسي سگهي ٿي، جنهن ڪي ڪن ٻڌي سگهي ٿو، جنهن ڪي هٿ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

محسوس ڪري سگهي ٿو. جنهن ڪي زبان ۽ نڪ چکي ۽ سنگهي سگهن ٿا. انهن مان ڪجهه ان جبل جي پيڊين ڪان متي نہ ٿا چڙهي سگهن. ڪجهه گوڏن تائين پهچن ٿا. ڪجهه سٿرن تائين ۽ تمام گهٽ چيلهه تائين، پر اهي سمورا پنهنجي رهبر سميت جبل ڪان هيٺ ترڪي وڃن ٿا ۽ انهن ڪي خوبصورت چوٽيءَ جي جهلڪ بہ نظر نہ ٿي اچي.

ڇا اک اهو سڀ ڪجهه ڏسي سگهي ٿي، جيڪو ڏسڻ جي لائق آهي ۽ ڪن اهو سڀ ڪجهه ٻڌي سگهي ٿو. جيڪو ٻڌڻ جي قابل آهي؟ ڇا هٿ اهو سڀ ڪجهه محسوس ڪري سگهي ٿو. جيڪو ڇهاءُ جي لائق آهي ۽ نڪ اهو سڀ ڪجهه سنگهي سگهي ٿو. جيڪو سنگهڻ جوڳو آهي؟ ڇا زبان اهو سڀ ڪجهه چکي سگهي ٿي. جيڪو چکڻ جي قابل آهي؟ جڏهن خدائي تصور وسيلي پيدا ٿيل "يقين" انهن جي مدد لاءِ پهچندو پنج ئي حواس رڳو ان ئي وقت ٺيڪ طور تي محسوس ڪري سگهندا ۽ اهڙي ريت چوٽيءَ تائين پهچڻ لاءِ ڏاڪڻيون بنجندا.

يقين ڪان بي خبر پنج ئي حواس نهايت ئي ناقابل اعتبار رهبر ٿين ٿا. جيتوڻيڪ انهن جو رستو ويڪرو ۽ سنئون سڌو معلوم ٿيندو آهي. پر ان ۾ ڳجها چار ڪڏا ٿين ٿا ۽ جيڪي ماڻهو چوٽڪاري جي چوٽيءَ تي چڙهڻ لاءِ اهو رستو اختيار ڪن ٿا اهي يا تہ رستي ۾ ئي سهڪي ڪري پون ٿا يا وري ترڪي واپس ان ئي جاءِ تي اچي ڪرن ٿا. جنان اهي هليا هئا ۽ اهي اتي پنهنجين بي شمار ٻيگل هڏين کي ڳنڍين ٿا ۽ اڻ ڳڻين ڪليل زخمن کي ٽاڪا هڻن ٿا.

حقير افسردگيءَ وارا اهي ماڻهو آهن. جن پنهنجن پنهنجن حواسن سان هڪ دنيا جي اڏاوت ڪئي هوندي آهي. جيڪا انهن کي تمام جلد سوڙهي ۽ ساهہ منجهائيندڙ محسوس ٿيڻ لڳندي آهي ۽ ان لاءِ اهي وڏي ۽ هوادار گهر لاءِ بي قرار ٿيڻ لڳندا آهن. پر اهي نئون سامان ۽ نئون رازو ڪاريگر ڳولڻ بجاءِ پراڻي سامان کي سهيڙي گڏ ڪري ونندا آهن ۽ اڳين رازي کي پنجن حواسن سان گهرائي فرمائيندا آهن تہ اسان لاءِ ٻيو ڪليل ۽ هوادار گهر ناهہ. نئين گهر جي مڪمل ٿيڻ سان ئي اهو بہ انهن کي اڳين گهر وانگر سوڙهو ۽ ساهہ ٻوساٽيندڙ محسوس ٿيڻ لڳندو آهي ۽ اهڙيءَ ريت اهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڊاهڻ ۽ ناهڻ ۾ رڌل رهندا آهن ۽ انهن کان ڪڏهن به اهو گهر اڏجي نه سگهندو آهي، جيڪو سندن مرضيءَ موجب کين آرام ۽ آزادي ڏيئي سگهي. جوته اهي نڳيءَ کان بچڻ لاءِ پنهنجن تي پروسو ڪن ٿا ۽ اهي ان مڇيءَ وانگر جيڪا ڪڙاهيءَ مان ٽپو ڏيئي باهه ۾ وڃي ڪرندي آهي، هڪ ننڍي سراب کان پڇندا آهن ته فوراً هڪ وڏو سراب کين ليائي وٺندو آهي. عظيم افسردگيءَ ۽ حقير افسردگيءَ وارن ماڻهن جي وچ ۾ اهڙن ڪوئن جهڙن انسانن جا وڏا جهڳٽا آهن. جن کي ڪڏهن اداسيءَ جو احساس به نه ٿيندو آهي. اهي ان ۾ ئي مطمئن رهن ٿا ته پنهنجو ٻر ڪوٺيو، ان ۾ زندگي بسر ڪئي، ٻار پيدا ڪيا ۽ مري ويا. انهن کي پنهنجا ٻرُ نهايت شاندار، ويڪرا ۽ گرم محسوس ٿيندا آهن ۽ انهن کي اهي ڪڏهن به عاليشان محل ۾ بدلائڻ لاءِ تيار نه هوندا آهن. اهي سيني ننڍ ۾ هلندڙن تي ٺٺوليون ڪندا آهن. خاص ڪري انهن تي جيڪي اڪيلا ان پيچري تي هلندا آهن جنهن تي مشڪل سان ئي ڪو نقش قدم ملندو آ هي ۽ اهو به اکين جي رت سڪائي.

پنهنجي ساٿي انسانن ۾ عظيم افسردگيءَ واري شخص جي ڪيفيت ڪجهه هن ريت هوندي آهي. جيئن گهريلو ڪڪڙ جي بيضي مان نڪتل ۽ ڪڪڙ جي چوزن سان گڏ ڪُڏيءَ ۾ پليل عقاب جو ٻچو چڏيندو آهي.

ان جا ٻائر چوزا ۽ ماءُ ڪڪڙ چاهيندا آهن ته اهو عقاب جو ٻچو انهن وانگر ئي هجي. اها ئي فطرت، اهي ئي عادتون، اهائي طرز زندگي اختيار ڪري. جڏهن ته هو چاهيندو آهي ته هي سندس ٻائر چوزا ۽ ماءُ ڪڪڙ ان وانگر ڪليل هوائن ۽ لامحدود آسمانن ۾ خواب ڏسڻ وارا هجن. هو جلد ئي ٻاڻ کي هڪ ڌارئي ۽ اجوت وانگر محسوس ڪندو آهي ۽ اهي جوزا پنهنجي ماءُ سميت سيئي ان کي ٺهنگا هڻندا آهن. ٻر ان کي پنهنجي رت ۾ بلند جوٽين جو سڏ زور سان ٻڌڻ ۾ ايندو آهي ۽ ان کڏيءَ جي ڏٻ سندس نڪ ۾ ٻرجي ويندي آهي. جيستائين سندس ڪنب پوري ريت نڪري نه ايندا آهن. اهو سڀ ڪجهه چپ چاپ برداشت ڪندو رهندو آهي ۽ پوءِ هو هوا تي سوار ٿي ويندو آهي ۽ پنهنجي اکين ٻائرن ۽ انهن جي ماءُ تي محبت آميز الوداعي نظر وجهندو آهي. جڏهن ته اهي وڏيڪ داڻا ۽ ڪينئان ڳولهڻ لاءِ زمين کوٽيندا آهن ۽ گڏوگڏ مستيءَ ۾ اچي ٺان ٺان به ڪندا ويندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خوش ٿي ميڪايون، جو تنهنجو خواب ڪنهن پيغمبر جو خواب آهي. عظيم افسردگيءَ تنهنجي دنيا کي تمام ننڍو ڪري ڇڏيو آهي ۽ تون هن دنيا ۾ اجنبي ٿي رهجي ويو آهين. ان اداسيءَ تنهنجي تصور کي حواس جي زوريءَ واري گرفت کان ڇڏائي ورتو آهي ۽ تصور تنهنجي لاءِ يقين جو نذرانو کڻي آيو آهي.

"يقين" توکي بدبودار ۽ ساهه منجهائيندڙ دنيا کان مٿي کڻي ويندو ۽ توکي ويران خلائن مان اڻ سڌي جبل تي پهچائي ڇڏيندو. لازمي طور هر يقين کي پرکيو ويندو آهي ۽ ان مان شڪ جو آخري ڪينئون به ڪڍيو ويندو آهي.

اهڙيءَ ريت پاڪ ٿيل ۽ فتحياب يقين ابدي سرسبز چوٽيءَ جي حدن تائين پهچڻ ۾ تنهنجي رهنمائي ڪندو ۽ عرفان جي هٿن حوالي ڪندو ۽ عرفان تنهنجي قدمن کي چوٽيءَ جي "لابيان" ڪليل فضا جو رستو ڏيکاريندو، جيڪو خدا ۽ پاڻ تي فتحياب انسان جو حقيقي، لامحدود ۽ هر لحاظ کان مڪمل گهر آهي.

ميڪايون تون امتحان ۾ پورو لهجانءِ. توهان سڀ پورا لهجو ان چوٽيءَ تي هڪ گهڙي بيهڻ لاءِ هر طرح جو درد برداشت ڪرڻ واجب آهي. پر ان چوٽيءَ تي سدائين لاءِ رهڻ ابديت جي قيمت ادا ڪرڻ آهي.

همبال: ڇا تون اسان کي هڪ جهلڪ لاءِ پلي ان جي مدت ڪيتري به گهٽ هجي، پنهنجي چوٽيءَ تي کڻي نه هلندين؟

ميرداد: اتاولو نه ٿي همبال ۽ پنهنجي وقت جو انتظار ڪر. جتي مان آرام سان ساهه کڻان ٿو اتي توهان کي دم ڪشي ٿيندي، جتي مان تيز هلان ٿو اتي تون سهڪين ۽ ٿابو کائين ٿو. تون پنهنجي يقين ۾ ثابت قدم رهه ۽ يقين هڪ ڏو ڪم ڪري ڏيکاريندو.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي اها ئي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٻٽيهون

گناهہ ۽ حجاب

(گناهہ ۽ انجير جي پن جو حجاب ختم ڪرڻ بابت)

ميرداد: توهان کيْ گناهہ بابت ٻڌايو آهي ۽ هاڻي توهان سمجهڻ چاهيندؤ تہ انسان گنهگار ڪيئن ٿيو؟

جيئن توهان چئو ٿا ـــــ ۽ اهو بي بنياد بہ ناهي ـــــ تہ جيڪڏهن انسان خدا جو اولڙو ۽ هم شڪل هوندي بہ گنهگار آهي تہ يقيناً گناهہ جو سرچشمو خود خدائي هوندو. ان ۾ سادن ماڻهن لاءِ هڪ چار وچايل آهي. منهنجا ساٿيو مان توهان کي ان چار ۾ ڦاسڻ نہ ڏيندس. ان ڪري مان ان چار کي توهان جي رستي تان هٽائي ڇڏڻ ٿو چاهيان تہ جيئن توهان ان کي ٻين جي رستي کان هٽائي سگهو.

خدا ڪوبہ گناهہ نہ ٿو ڪري، جيستائين سچ جو ڏيئي کي پنهنجي روشني عطا ڪرڻ گناهہ نہ هجي. نہ ئي انسان گناهہ ڪري ٿو جيستائين ڏيئي جو سڙڻ پنهنجي هستيءَ کي ميساري ڇڏڻ ۽ سچ ۾ گم ٿي وڃڻ گناهہ نہ آهي.

ها ڏيئو تڏهن گناهہ ڪري ٿو، جڏهن اهو پنهنجي روشني پکيڙڻ کان ڪيبائي ٿو ۽ جڏهن ان جي ٻتي کي ماچيس جي تيلي ڏيکاري وڃي ٿي تہ اهو تيلي ۽ تيلي هٿندڙ هٿ، ٻنهي جي مذمت ڪري ٿو. ڏيئو ان وقت گناهہ ڪري ٿو، جڏهن اهو سچ جي روبرو ٻرڻ ۾ شرم محسوس ڪندو هجي ۽ ان لاءِ پنهنجو پاڻ کي سچ کان لڪائڻ چاهي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انسان خدائي قانون جي ڀڃڪڙي ڪري ڪوبہ گناهہ نہ ڪيو هو، بلڪ گناهہ تہ ڪيو هو خدائي قانون تي پنهنجي لاعلميءَ جو پردو وجهي.

هائو گناهہ انجير جي پن سان پنهنجي اگهاڙپ ڍڪڻ ۾ آهي. ڇا توهان انسان جي زوال جو داستان نہ پڙهيو آهي، جيڪا لفظن ۾ نهايت مختصر ۽ سادي آهي، پر معنيٰ جي لحاظ کان نهايت بلند ۽ لطيف ترين آهي.

ڇا توهان اهو نہ پڙهيو تہ جڏهن اهو نئون نئون خدا جي سيني مان نمودار ٿيو هو، ڪيئن نندڙو خدا وانگر هو ـــ هڪ جاءِ تي بيٺل، غير مؤثر ۽ ناقابل توليد. جوتہ جينوٽيڪ ان ۾ ربانيت جا سمورا جوهر موجود هئا. تنهن هوندي بہ سمورن معصوم ٻارن وانگر ان جي استعمال جي ڳالهہ تہ بري، هو پنهنجي لامحدود قوتن ۽ طاقتن جي باري ۾ ڄاڻڻ کان بہ نااهل هو.

انسان عدن جي باغ ۾ هڪ خوبصورت شيشيءَ ۾ بند ڪنهن ٻج وانگر هو. شيشيءَ ۾ بيل ٻج جيستائين ان کي ان جي فطرت جي سازگار مٽيءَ ۾ پوريو نہ وڃي ۽ ان جو ٻاهريون ڇلر ٽٽي نہ وڃي، تيستائين ٻج ٿي رهندو ۽ ان جي ڪل ۾ بند تيل عجوبا ڪڏهن بہ حرڪت ۾ اچي زندگيءَ سان همڪنار ۽ روشن نہ ٿيندا.

پر اتي انسان جي فطرت موجب، ڪابہ مٽي ڪانہ هئي، جنهن ۾ هو پنهنجو پاڻ کي پوکي وڌو ٿي سگهي ها.

ان جي چهري کي پاڻ سان مشابهت رکندڙ ڪنهن ٻئي چهري ۾ اولڙو نہ ٿي مليو. ان جي انساني ڪن ۾ ڪو ٻيو انساني آواز نہ پئي پيو. ان جو انساني آواز ڪنهن ٻيءَ انساني نڙيءَ مان پڙاڏو بنجي موٽيو نہ پئي. ان جي اڪيلي دل سان هم آواز ٿيڻ لاءِ ڪابہ ٻي دل ڪانہ هئي.

اهڙي جهان ۾ جيڪو نهايت موزون جوڙن جي صورت ۾ مسافريءَ تي روانو ڪيو ويو هو. ان ۾ انسان اڪيلو هو ـــ بلڪل اڪيلو ـــ هو پنهنجو پاڻ لاءِ بہ ڌاريو هو. ڪيس پنهنجي ڪرڻ لاءِ ڪوبہ ڪم نہ هو. نہ ونس طئہ ٿيل ڪو رستو هو. سندس لاءِ عدن جو باغ ايئن هو جيئن ٻار لاءِ آرام ڏيندڙ پينگهو هوندو آهي ـــ پر سڪون، سرور جي حالت، خوش اسلوبيءَ سان قائم ڪيل هنراڏو گرميءَ سان پڪين جي ٻچن ڪڍڻ جي مشين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نيڪي ۽ بديءَ جي علم جو وڻ ۽ حياتيءَ جو وڻ ٻئي سندس پهچ ۾ هئا. تنهن هوندي بہ هو انهن جو ميوو لاهڻ ۽ چکڻ لاءِ هٿ نہ وڌائيندو هو. ڇوتہ ان جو ذائقو، ان جي رضا، ان جا تصور ۽ ان جون خواهشون، ايستائين جو ان جي زندگي بہ، سڀ جي سڀ ان جي پنهنجي اندر ۾ تهہ در تهہ بند پيا هئا ۽ ان انتظار ۾ هئا تہ ڪو انهن کي آهستي آهستي کولي. هو پنهنجو پاڻ انهن کي کولي نہ پيئي سگهيو. ان ڪري ان کي مجبور ڪيو ويو هو تہ هو پنهنجي لاءِ پنهنجي ئي اندر مان پنهنجو همدرد خود پيدا ڪري ــــ اهو هٿ پيدا ڪري جيڪو ان جا اڻ ڳڻيا پردا لاهڻ ۾ ان جي مدد ڪري. ان کي جيڪو امداد سان مالامال هو، ڇوتہ هو غيبي طاقت سان ڀرپور هو. سواءِ پنهنجي، ان کي امداد ملي بہ ها تہ ڪٿان ڪان؟ ۽ اهو گهڻو اهم آهي.

بي بي حوا ڪنهن نئين مٽيءَ ۽ ساهن مان نہ ٺهي هئي. پر حضرت آدم عليہ السلام جي پنهنجي مٽيءَ ۽ ساهن جو پيڪر هئي ــــ ان جي پنهنجي هڏي مان هڏي، ان جي پنهنجي گوشت مان گوشت. ڪو ٻيو جاندار منظر تي نمودار نہ ٿيو هو بلڪ اهو اڪيلو آدم جوڙي ۾ تبديل ٿي ويو ــ "مرد-آدم ۽ عورت-آدم."

اهڙيءَ ريت هڪ اڪيلي، ٻي آئين ڇهري هڪ رفيق ۽ آئينو حاصل ڪري ورتو. اهو ٽالو جيڪو ڪنهن انساني آواز ۾ نہ ٻئي گونجيو. عدن جي گهٽين ۾ هيٺ مٿي هڪ سنو سُر ٻنجي سڏ-پڙاڏو ٿيڻ لڳو ۽ اها دل جنهن جون افسرده ڌڙڪنون هڪ ويران سيني ۾ دفن هيون، هم نفس سيني ۾ هڪ همدم دل ۾ پنهنجي نبض محسوس ڪرڻ ۽ پنهنجي ڌڙڪنون ٻڌڻ لڳو.

اهڙي طرح هڪ اڻ ٻرندڙ لوهہ جو چقمق سان مڪاميل ٿيو. جيڪو پاڻ سان گڏ گهٽا ٽاندا کڻي آيو. اهڙيءَ ريت اڻ ٻريل شمع ٻنهي پاسن کان روشن ڪئي وئي.

شمع هڪ هئي، ٻتي هڪ هئي، روشني هڪ هئي، ٻلي ڏسڻ ۾ اهاڏار ڏار جاين تان پيدا ٿي رهي هئي. اهڙيءَ ريت شيشيءَ ۾ ٻيل ٻج کي زمين ملي ويئي، جنهن ۾ اهو ڦٽي ٿي سگهيو ۽ پنهنجا راز ظاهر ڪري ٿي سگهيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙيءَ ريت پنهنجو پاڻ کان بي خبر "وحدت". "ٻيائي" کي جنم ڏنو ته جيئن "ٻيائي" جي مزاحمت ۽ مخالفت وسيلي ان کي پنهنجي وحدانيت جو احساس ڏياريو وڃي. ان لحاظ کان به انسان پنهنجي خالق جي هوبهو تصوير ۽ هم شڪل ثابت ٿئي ٿو. جو ته خالق. پهريون شعور Primal Consciousness پنهنجو پاڻ کي ڪلمي (Word. شبد) جي صورت عطا ڪري ٿو ۽ ڪلمو ۽ شعور ٻئي مقدس عرفان ۾ گڏ ٿي وڃن ٿا.

"ٻيائي" ڪا سزا نه آهي. بلڪه هڪ اهڙو عمل آهي. جيڪا وحدت ۾ قدرت جي فطرتي ڳالهه آهي ۽ ان جي الوهيت جي اظهار لاءِ ضروري آهي. ان جي ابتڙ سوچڻ ڪيترو ٻارائو عمل هوندو! اهو يقين ڪرڻ ڪيڏو نه ٻارائو ڪم آهي ته ايتري عظيم عمل ذريعي پنهنجو سفر ٿي ويهن (٦٠) ۽ ذهن سالن (مطلب ٧٠ سال) يا ٽيهه لک ويهن (ڪوڙي يا ويهون ويهون سالن جي ڳڻپ کي ڇئبو آهي) سالن ۾ به پورو ڪرائي سگهجي ٿو.

ڇا فرشتو ٿيڻ ايڏو معمولي ڪم آهي!

ڇا خدا ايڏو بي رحم ۽ بخيل مالڪ آهي جو ان وٽ سموري ابديت عطا ڪرڻ جو اختيار هوندي به هو انسان کي پنهنجو پاڻ کي متحد ڪرڻ ۽ پنهنجي ربانيت ۽ رب سان ان جي هڪجهڙائي کان پوري ريت آگاهه هوندي به پنهنجي عدن کي واپس حاصل ڪرڻ لاءِ رڳو ستر سالن جي مدت عطا ڪري.

ٻيائيءَ جو رستو تمام ڊگهو آهي ۽ ڏاڍا جاهل آهن اهي جيڪي ان کي تقويم (سالن ۽ تاريخن جو ڪتاب) سان ماپين ٿا. ابديت ستارن جي گردش جو ڳاڻيٽو نه ٿي ڪري.

جڏهن هڪ هنڌ ٻيلن. غير مؤثر ۽ ناقابل توليد يعني اهو ماڻهو جنهن ۾ ٻار پيدا ڪرڻ جي صلاحيت نه هجي. آدم کي ٻن حصن ۾ ورهايو ويو ته اهو جلد ئي عمل تي راضي، متحرڪ. قابل توليد ۽ پنهنجي نسل کي وڌائڻ جي لائق بڻجي ويو.

ٻن حصن ۾ ورهائجڻ کانپوءِ آدم جو پهريون ڪم ڪهڙو هو؟ اهو هو نيڪي ۽ بديءَ جي علم جو ميوو کائڻ ۽ اهڙيءَ ريت پنهنجي سموري دنيا کي پاڻ وانگر ٻن صورتن ۾ ورهائي ڇڏڻ. هائي شيون آهي نه رهيون. جيڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڪي هيون — يعني معصوميت. نه سٺي نه خراب — هائي اهي نيڪ ۽ بد ٿي ويون هيون. هائي اهي ٻن ڌرين ۾ ورهائجي ويون هيون.

۽ اهو نانگ جنهن بي بي حوا کي نيڪي ۽ بديءَ جو ذائقو چکڻ لاءِ ترغيب ڏني هئي، ڇا اهو عمل ٿيندڙ پر ناتجربيڪار روبي جو اونهو آواز نه هو. جيڪو پنهنجو پاڻ کي عمل ڪرائڻ جو تجربو ڪرڻ لاءِ ترغيب ڏيئي رهيو هو؟

ان ۾ حيرانيءَ جي ڪابه ڳالهه ڪانهي ته ان آواز کي ٻڌڻ ۽ ان مطابق عمل ڪرڻ جي شروعات حوا ڪئي هئي. ڇوته حوا جڻ هڪ اهڙو پتر هئي. جنهن پنهنجي ساٿيءَ جي اندر لڪل طاقتن کي نمايان ڪرڻ لاءِ ناهيل هڪ اوزار هئي.

ڇا توهان ڀهرين انساني ڪهاڻيءَ ۾ ان ڀهرين عورت جو تصور ڪرڻ لاءِ اڪثر ٻيهي نه ٿا رهو ته ڪيئن جوريءَ سان اها عدن جي وڻن ۾ داخل ٿئي ٿي. پريشان ٻجري ۾ گرفتار ٻکيءَ وانگر ڌڙڪندڙ دل سان اکيون ڇٽني پاسي تڪينديون ته ڪو ڏسي نه وني. جيئن جيئن ان جو ڌڪندڙ هٿ ان خوشنما ميوي کي حاصل ڪرڻ لاءِ وڌي ٿو، سندس وات ۾ پاڻي اچي وڃي ٿو. ڇا توهان پنهنجو ساهه روڪي نه ٿا ڇڏيو جڏهن اها ميوو ٻڻڻ لڳي ٿي ۽ ان جو مناڻ جيڪو هڪ لمحي لاءِ آهي، چکڻ لاءِ ان جي نرم ڳر ۾ پنهنجا ڏند ٿنبي ٿي ڇڏي. اهو مناڻ چکڻ لاءِ، جيڪو ان جي ۽ ان جي اولاد واسطي سدائين لاءِ ڪراڻ ۾ بدلجي ويندو؟

ڇا توهان دل ۽ جان سان اهو نه چاهيو، جيئن ڪهاڻيءَ ۾ ٿيو آهي. خدا تعاليٰ، "حوا" جي احمقن واري گستاخيءَ کي، جڏهن اها بي سمجهائپ جو فعل ڪرڻ لڳي هئي، —— ظاهر ٿي روڪي وني ها. ان ڪان پوءِ نه؟ ۽ جڏهن حوا اهو فعل ڪري چڪي ته ڇا توهان نه چاهيو ته آدم وٽ اينتري سمجهه ۽ دليري هجي ها ته هو ان سان گناهه ۾ شريڪ ٿيڻ ڪان پنهنجو پاڻ کي روڪي وني ها؟

تنهن هوندي به نه خدا مداخلت ڪئي ۽ نه ئي آدم مڙيو. ڇوته خدا اهو نه ٿي چاهيو ته سندس هم شڪل ان ڪان مختلف هجي. ان جي رضا ۽ مصلحت هئي ته انسان پنهنجي رضا ۽ رٿا ظاهر ڪري ۽ پاڻ کي عرفان جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وسيلي وحدانيت جي صورت تائين رسائيءَ لاءِ پيائيءَ جو ڏکهو رستو طئہ ڪري.

جيستائين آدم جو تعلق اهي تہ اهو جاهيندي بہ پنهنجو ساٿياڻيءَ جو ٻيس ڪيل ميوو کائڻ کان ڪنڌ نہ ٿو ڪڍائي سگهي. ميوو کائڻ سندس لاءِ لازمي هو. جوتہ اهي سڀئي هڪ قالب هئا ۽ انهن مان هر هڪ هڪٻئي جي عمل لاءِ جواب ده هو.

ڇا "خدا" "انسان" جي نيڪي ۽ بديءَ جو ميوو کائڻ سبب کهڻو بگڙيو ۽ ناراض ٿيو هو؟ خدا نہ ڪري تہ ائين ٿيو هجي ڇوتہ خدا ڄاڻي پيو تہ انسان ڪي اهو ميوو کائڻو ئي پوندو ۽ ان جي پنهنجي خواهش هئي تہ انسان ان ڪي کائي ليڪن هو اهو بہ ڄاڻي پيو تہ انسان ڪي اهو کائڻ کان اڳ اها ڄاڻ هجي تہ ان جي کائڻ جو نتيجو ڇا نڪرندو ۽ ان ۾ ان نتيجي ڪي منهن ڏيڻ جي طاقت هجي ۽ اها قوت انسان ۾ هئي. تنهنڪري انسان اهو ميوو کاڌو ۽ ان جي انجام ڪي بہ منهن ڏنو. ۽ اهو انجام هو موت. ڇوتہ انسان خدا جي رضا جي ذريعي عملي صورت ۾ پيائي ڪي پڪ وجهندي پي عمل وحدانيت لاءِ فوراً مري ويو هو. ان ڪري موت سندس لاءِ ڪا سزا نہ هئي، بلڪہ پيائيءَ ۾ فطري زندگيءَ جي هڪ ڪيفيت يا منزل آهي. ڇوتہ سمورين شين ڪي پنو ناهڻ ۽ هر شيءِ جو ٻاجو پيدا ڪرڻ پيائيءَ جي فطرت آهي. پوءِ آدم. حوا جي صورت ۾ پنهنجو ٻاجو پيدا ڪيو ۽ انهن پنهي پنهنجي زندگيءَ لاءِ موت نالي هڪ ٻاجو پيدا ڪيو. پر آدم ۽ حوا موت جي ٻاجي جي باوجود خدا جي شڪل ۾ ٻنا ٻاجي زندگيءَ جو مزو وٺندا پيا وڃن.

پيائي هڪ ڳنڍيل ۽ منجهيل ڄڪتاڻ آهي ۽ ان ڄڪتاڻ مان شڪ ٿئي ٿو تہ ڄڻ بہ مخالف پنهنجو ٻاڻ ڪي تباهہ ڪرڻ لاءِ تيار آهن. ٻاڻ ۾ مخالف نظر ايندڙ ٻاڻ سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي هڪ ئي منزل لاءِ جدوجهد ڪري رهيا آهن ـــ يعني مڪمل سڪون، وحدانيت ۽ اعلي عرفان جي توازن لاءِ ـــ پر وهم جي پاڙ پنجن حواسن ۾ آهي ۽ اها ايترو عرصو قائم رهي ٿي، جيستائين پنج حواس قائم رهن ٿا.

ان ڪري "آدم" جون اکيون کلڻ ڪانپوءِ جڏهن خدا ان ڪي ٻاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وت سڏايو تہ ان جواب ڏنو. مون باغ ۾ تنهنجو آواز ٻڌو ۽ مان ڊڄي ويس جوتہ مان اگهاڙو هوس ۽ مون پنهنجو پاڻ کي لڪائي ورتو. " ۽ هيءَ جيڪا عورت تو مون کي هم نشين جي طور تي ڏني آهي، ان مون کي وڻ جو ميوو ڏنو ۽ مون ان کي کائي ورتو."

حوا ڪا برائي ڪونہ هئي. آدم جو پنهنجو هڏو ۽ گوشت هئي. تنهن هوندي بہ آدم جي ان نئين چاول "مان" ۾ ٻيحار ڪيو. جيڪا ان جون اکيون کلڻ ڪانپوءِ پنهنجو پاڻ کي حوا ۽ خدا کان ۽ خدا جي ٻي مخلوق کان ڌار ۽ آزاد سمجهڻ لڳي هئي.

اها "مان" هڪ ڀرم هئي. اها خدا کان ڌار ٿيل سخصيت ان نئين ڪنبل اک جو دوکو هئي. ان ۾ نہ ڪا اصليت هئي ۽ نہ ئي حقيقت. اها ان ڪري ظاهر ٿي ٿي تہ جيئن اها ان جي موت وسيلي پنهنجي ذات کي جيڪا خدا جي اصل ذات آهي، سڃاڻي وٺي. اهو ڀرم ان وقت ادامي وجود جڏهن ٻاهرين اک اونداهي ٿي ويندي ۽ باطني اک روشن ٿي ويندي ۽ جينوٽيڪ ڪوڊ دم کي حڪم ۾ وجهي ڇڏيو. تنهن هوندي بہ ان جي ذهن ۾ تجسس ۽ ان جي تصور ۾ شوق پيدا ڪري ڇڏيو ــــ ڪا اهڙي خودي حاصل ٿيڻ جنهن کي انسان مڪمل طور پنهنجي چئي سگهي ــــ اها دراصل ان انسان جي خود پسنديءَ کي تقويت ڏيندڙ ۽ لپائيندڙ شيءِ آهي. جنهن کي اجا تائين ڪنهن خوديءَ جو احساس نہ ٿيو هجي.

۽ آدم پنهنجي ٻر فريب خوديءَ جي دوکي ۾ اچي ويو ۽ جينوٽيڪ ڪوڊ ان کان سرمندو ٿيو. جوتہ اها نهايت ٻي حقيقت ۽ بنيادي اگهاڙي هئي پوءِ بہ هو ان کي جهڳ لاءِ تيار نہ هو. اجان بہ هو پنهنجي ذات ۽ جان سان ۽ پنهنجي سموري نئين پيدا ٿيل غير حقيقت پسندي. سان ان سان تبديل ٿيو ـــ ۽ هن انجير جي پن کي سڀني ناڻ لاءِ پردو ناهيو تہ جيئن هو پنهنجي اڌياري شخصيت کي ڍڪي سگهي.

پوءِ "عدن" سرسرور معصوميت جي ڪيفيت مان ڪاڻي ٿي ۽ وحدانيت. انجير جي پن جو پردو ڪيل ٻي انسان جي هجان ۽ جي ۽ وڃ ۽ ان جي حياتيءَ جي وڻ وچ ۾ ٻاهر اوڪاجيندڙ تلوارون جي ويون.

انسان نيڪي ۽ بديءَ جي پڻي در جي رسني سان عدن کان ٻاهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هليو آيو. اهو عرفان جي هيڪڙائيءَ جي در جي رستي سان وري بيهر اندر داخل ٿيندو. هو حياتيءَ جي وڻ کي ٻئي ڏيئي ٻاهر آيو هو ۽ هو ان ئي وڻ ڏانهن منهن ڪري ٻيهر اندر داخل ٿيندو. جڏهن هو پنهنجي ڏکيءَ ۽ ڏکئي سفر تي نڪتو هو تہ هو پنهنجي اگهاڙپ کان شرمندو هو. هن وڏي هوشياريءَ سان پنهنجي شرم کي لڪائي ڇڏيو هو. جڏهن هو پنهنجي سفر جي پڄاڻيءَ تي پهچندو تہ سندس پاڪيزگي حجاب کان آجي هوندي ۽ ان جي دل کي پنهنجي اگهاڙپ تي ناز هوندو.

پر اهو تيستائين نہ ٿيندو جيستائين گناهہ انسان کي گناهہ کان آزاد نہ ڪري. جو تہ گناهہ پاڻ ئي پنهنجي تباهيءَ جو سبب بڻجندو ۽ گناهہ انجير جي ٻن جي ٻردي ڪانسواءِ ٻيو ڪُني اهي؟

ها گناهہ ڪجهہ ٻيو نہ آهي، پر اها پت آهي. جيڪا انسان پنهنجي ۽ خدا جي وچ ۾ اڀي ڪري ڇڏي آهي — پنهنجي ڪجهہ ڏينهن واري خودي ۽ لڳاتار خوديءَ جي وچ ۾.

شروع ۾ اها پت مٺ جيترا انجير جا پن هئا. هاڻي اهي مضبوط ڪوٽ جي پت بڻجي ويا آهن. ڇوتہ جڏهن کان انسان عدن جي معصوميت وڃائي ڇڏي آهي تڏهن کان هو وڏ ۾ وڏ پن گڏ ڪرڻ ۽ وڏ ۾ وڏ پردا سبڻ لاءِ پريشان آهي.

ڪاهل ماڻهو پنهنجي پردن جي سوراخن تي، پنهنجي پورهيت ڀاڙيسرين جي اجلايل اگرين جون ڇتيون هڻي مطمئن ٿي وڃن ٿا ۽ گناهہ جي پوشاڪ تي هنيل هر هڪ ڇتي گناهہ آهي ڇوتہ اهو ان شرم کي مستقل بنائڻ جو ذريعو بڻجي ٿو. جيڪو خدا کان ذار ٿيڻ وقت انسان پهريون ڀيرو نهايت شدت سان محسوس ڪيو هو.

ڇا انسان پنهنجي شرم کان ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ لاءِ ڪجهہ ڪري ٿو؟ افسوس ان جي ڪوشش سان شرم تي وڌيڪ شرم جا انبار گڏ ٿيندا وڃن ٿا ۽ پردن تي ٻيا پردا چڙهندا ٿا وڃن.

انسان جو هنر ۽ علم ڇا آهي؟ رڳو انجير جا پن ئي تہ آهن. ان جون سلطنتون، قومون، نسلي اختلاف ۽ جنگ جي راهہ تي هلندڙ مذهب، ڇا اهي انجير جي وڻن جي پوڄا جا طريقا نہ آهن؟ ان جي صحيح ۽ غلط، عزت ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بي عزتي، انصاف ۽ نااِنصافيءَ جا قانون، ان جا لاتعداد سماجي عقيدا ۽ رسمون — جا اهي انجير جي پن جا پردا نہ اهن؟

ان املهہ جو ملهہ ڪٿڻ ۽ لامحدود کي ماپڻ ۽ جيڪو هر معيار کان ڏور آهي، ان جو معيار مقرر ڪرڻ —— جا اهو سڀ ڪجهہ ان گوڏ تي، جنهن تي اڳ ئي جتيون لڳل آهن وڏيڪ جتيون لڳائڻ نہ آهي؟

عيش ۽ لذتون جيڪي اذيتن سان پريل آهن، انهن لاءِ انهن جي بي صبري، ان مال ۽ دولت لاءِ انهن جي طمع، جيڪي شيون غريبيءَ جو ڏس ڏين ٿيون، ان خودمختياريءَ لاءِ انهن جي اڄ ۽ جيڪا نوڪر بنائي ٿي ۽ ان شان جي هوس جيڪا نندڙو بنائي ٿي، جا اهي سڀ انجير جي پن جا حجاب نہ آهن؟

پنهنجي اگهاڙپ ڍڪڻ جي رحم جوڳي تڪڙ ۾، انسان اڻ ڳٿيا پردا اوڍي چڪا آهن، جيڪي ورهين دوران ان جي ڪل سان مضبوطيءَ سان اٽيل چنبڙي پيا آهن جو هائي هو انهن ۾ ۽ پنهنجي ڪل ۾ سڃاڻپ نہ ٿو ڪري سگهي ۽ انسان ساهہ کڻڻ لاءِ سهڪي ٿو، انسان پنهنجي انهن اڻ ڳٿين ڪلن لاءِ دعائون گهري ٿو، تنهن هوندي بہ پنهنجي بدحواسي ۾ انسان پنهنجو بوجهہ اجلائڻ لاءِ بيو سڀ ڪجهہ ڪري ٿو، سواءِ هڪ شيءِ جي جيڪا اصل ۾ ان بوجهہ کان کيس ڇوٽڪارو ڏياري سگهي ٿي ۽ اهو آهي ان جو ان وزن کي لاهي اجلائڻ. هو پنهنجي اجاين ڪلن کان ڇوٽڪارو چاهي ٿو، پر پنهنجي پوري طاقت سان انهن سان چنبڙيو پيو آهي. هو اگهاڙو ٿيڻ چاهي ٿو ۽ گڏوگڏ لباس ۾ بہ رهڻ چاهي ٿو.

اگهاڙو (اصلاحي معنيٰ ۾ ڪتب آيل) ٿيڻ جو وقت ويجهو اچي ويو آهي. مان توهان جي اجاين ڪلن ۽ توهان جي انجير جي پن جي حجابن کان ڇٽڪارو ڏيارڻ لاءِ توهان جي مدد ڪرڻ آيو آهيان تہ جيئن توهان دنيا جي مڙني آرزو رکندڙن جي سندن اجاين چمڙين کان آجو ڪرائڻ ۾ مدد ڏيئي سگهو. مان رڳو رستي جو اشارو ڪندس. هر هڪ کي پنهنجون چمڙيون پاڻ ئي لاهڻيون پونديون. بلي اهو ڪم ڪيڏو بہ تڪليف ڏيندڙ ڇو نہ هجي.

پنهنجو پاڻ کان پنهنجو بچاءَ ڪرڻ لاءِ ڪنهن معجزي جو انتظار نہ ڪيو نہ ئي تڪليف کان ڊڄو. ڇوتہ بي پرده عرفان توهان جي تڪليف کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ابدي سرور جي مستيءَ ۾ بدلائي ڇڏيندو.

جيڪڏهن پوءِ عرفان جي بي پردگيءَ ۾ توهان جو پنهنجو پاڻ سان مکا ميلو ٿي وڃي ۽ جيڪڏهن خدا توهان کي سڏي پڇي تہ توهان ڪٿي آهيو؟ تہ توهان شرم محسوس نہ ڪندؤ. نہ ئي ڊڄندؤ. نہ ئي توهان ان کان پري وڃي لڪندؤ. پر توهان ثابت قدم، آزاد ۽ خدائي سڪون سان ڀرپور بيٺا هوندؤ ۽ خدا کي موٽ ۾ جواب ڏيندؤ.

اسان کي ڏس، اي خدا وند! اسان جي روح، اسان جي هستي اسان جي اڪيلي خوديءَ کي ڏس! سرم، ڊپ ۽ اذيت ۾ اسان نيڪي ۽ بديءَ جي ڏکهي، اڻ سڏي ۽ ور وڪڙ رستي تي، جيڪو تو ازل کان اسان لاءِ طئہ ڪيو هو، هلندا رهيا آهيون.

عظيم افسردگي اسان کي ترغيب ڏيندي رهي آهي ۽ يقين اسان جي دلين کي سنڀالي رکيو آهي ۽ هاڻي عرفان اسان جا بوجهہ لاهي ڇڏيا آهن. اسان جا زخم سڀي ڇڏيا آهن ۽ اسان کي نيڪي ۽ بدي، زندگي ۽ موت کان بي نياز بڻائيءَ جي سمورن تهمتن کان پري تنهنجي همہ-گير ذات کان سواءِ هر خوديءَ کان بي نياز ڪري، تنهنجي بارگاهہ ۾ آڻي بيهاريو آهي. پنهنجي اگهاڙپ کي لڪائڻ لاءِ انجير جي پتن بائڻ کان سواءِ تنهنجي حضور بي حجاب، پرنور ۽ بي خوف بيٺا آهيون. ڏس اسان هڪ صورت ٿي ويا آهيون. ڏس اسان پاڻ تي فتح حاصل ڪري ورتي آهي.

۽ خدا، توهان کي لا انتها محبت سان پاڪرن ۾ آڻيندو ۽ توهان کي سڏو حياتيءَ جي وڻ ڏانهن وٺي ويندو.

اها ئي تعليم مون نوح کي ڏني هئي. اها ئي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو. نروندا: اها ئي ڳالهہ مرشد مچ جي پاهران وينل ماڻهن کي چئي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٽيٽيهون

لاثاني ڳالهه بابت

نروندا: جيئن ڪو جلاوطن پنهنجي گهر ٻار لاءِ تڙپندو آهي، ساڳئيءَ ريت اسان سڀ جابلو اوتاري لاءِ تڙپي رهيا هئاسين، جنهن جو رستو برفاني هوائن ۽ انهن ذريعي اڏاري آندل برف جي انبارن سڄي سياري ۾ بند ڪري ڇڏيو هو.

مرشد اسان کي جابلو اوتاري ۾ وڃي وڃڻ لاءِ چيٽ جي منڍ جي هڪ رات چوندي، جنهن جون اکيون روشن ۽ پرسڪون هيون، جنهن جو ساهه گرم ۽ معطر هو، جنهن جي دل زنده ۽ نهايت بيدار هئي.

اهي اٺ پاساوان پتر، جيڪي اسان جي ويهڻ لاءِ ڪم ايندا هئا. اڄ به ان ئي ڏينهن وانگر جڏهن مرشد کي بتحار ڏانهن نيو ويو هو. اڌ دائري جي ترتيب ۾ رکيل هئا. ظاهر هو ته ان ڏينهن کانپوءِ ڪوبه جابلو اوتاري ڏانهن نه ويو هو.

اسان مان هر هڪ پنهنجي معمول جي جاءِ تي ويهي رهيو ۽ مرشد جي ارشاد جو انتظار ڪرڻ لڳو. پر ان پنهنجي زبان نه کولي. چوڏهينءَ جو چنڊ به اسان ڏانهن اٿين ڏسي رهيو هو. جڻ اسان کي پليڪار چوندو هجي، جڻ ٻي چينيءَ ۾ مرشد جي چپن تي اکيون ڪپائي بيٺو هجي.

نڪرين ڪان نڪرين تي ڪرندڙ جابلو آبشارن رات کي گوڙ وارن نغمن سان ڀري ڇڏيو هو. ڪنهن ڪنهن مهل ڪنهن ڇپري جو چرڙات ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن ٽڏ جي ڪيتن جون ٽنندڙ تانون پڏڻ ۾ پئي آيون.

جڏهن ڪري اسان ڪافي دير تائين مرشد جي ارشاد جو انتظار ڪيو ۽ گھڻي دير ڪانپوءِ هن مٿو مٿي ڪنيو ۽ پنهنجون اذ کليل اکيون کوليندي هئين، چوڻ شروع ڪيو.

ميرداد: رات جي هن گهري خاموشيءَ ۾ ميرداد توهان کي رات جا نغما ٻڌائڻ چاهي ٿو. رات جي سنگيت منڊليءَ کي ڌيان سان ٻڌو- جوتہ رات ئي درحقيقت هڪ لاثاني ڳائڪا آهي.

ماضيءَ جي اونداهين ڏارن مان. آئيندي جي روشن ترين قلعن مان. عرش جي ڪنگرن مان ۽ زمين جي اونهائين مان. رات جا آواز بلند لئہ ۽ تيزيءَ سان ڪائنات جي سيني کان ڏورانهين ڪنڊن تائين پهچن ٿا. توهان جي ڪنن جي ٻاهران اهي زبردست لهرن ۾ گردش ڪندا رهن ٿا. پنهنجي ڪنن جا بوجهہ لاهي ڇڏيو تہ جيئن توهان صاف نموني انهن کي ٻڌي سگهو.

هلحل سان پريل ڏينهن. جيڪي ڪجهہ بي پرواهيءَ سان ڏاهي ڇڏي ٿو. بيئل رات ڪمال جي جادوگريءَ سان ان کي بحال ڪري ڇڏي ٿي. ڇا چنڊ ۽ تارا ڏينهن جي روشنيءَ ۾ لڪي نہ ٿا وڃن؟ جيڪي ڪجهہ ڏينهن جي بي حقيقت ڪباڙخاني ۾ دبجي وڃي ٿو. رات ان کي توريل تڪيل مستيءَ ۾ ٻري ٻري تائين ڳائي ٿي. ايستائين جو جڙي ٻوٽين جا خواب بہ رات جي سنگيت منڊليءَ جي دولت کي ہٿو ڪري ڇڏين ٿا.

ٻڌو توهان سيارن کي،
جڏهن اهي آسمانن ۾ گردش ڪندي گذرندا هجن
ٻڌو انهن کي لوليون ڏيندي.
اڏرندڙ واريءَ جي پينگهن ۾ سُتل
ديو جيڏي بار لاءِ
پينو فقير جا ڦاٽل ڪپڙا پاتل سلطان کي.
سنگهرن ۾ ٻڌل ڪنوڻ کي.
بنڌڻن ۾ ٻڌل رب کي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻڌو زمين کي.
هڪ ئي وقت ۾ ٻار ڄڻڻ جي درد کان ڪنجهندڙ ڪان.
کير پيارينڊڙ، پرورش ڪندڙ. شادي ڪرائيندڙ. قبر ۾ سمهاريندڙ.
جهنگ ۾ شڪار لاءِ رلندڙ جانورن کي ٻڌو.
گجندي، دانهون ڪندي، ٽڪرا ٽڪرا ڪندي
۽ ٽڪرا ٽڪرا ٿيندي،
پيٽ ير رڙهي، پنهنجا رستا ڳليندي، رڙهندڙ ڪيئين کي،
ٻڌو پراسرار گيت ڳائيندڙ پتنگن کي.
پنهنجي خوابن ۾ چراگاهن جا داستان،
دريائن جا گيت ورجائيندي پکين کي.

ٻڌو هر ساهه ۾ موت جي پيالن مان،
زندگيءَ جا جام پيئندڙ وڻن ۽ ٻوٽن کي-
جبل جي چوٽين ۽ ماٿرين کان،
واريءَ جي ڍڳن ۽ سمنڊ کان،
هوا ۽ گاهه جي تختي مان،
زمان جي پردي ۾ لڪل رب لاءِ،
اچي ٿي دانهن.

ٻڌو دنيا جي مائرن کي.
زار زار روئيندڙ ۽ ماتم ڪندڙ.
۽ دنيا جي پيئرن کي
بي حال دانهون ڪندي ۽ ڪنجهندي،
ٻڌو انهن جي ڀتن ۽ ڌيئرن کي،
بندوقن ڏانهن ڀڄندي ۽ بندوقن کان ڀڄندي،
خدا کي گهٽ وڌ ڳالهائيندي، قسمت کي پٽيندي،
هزاڏو محبت ۽ نفرت ۾ ساهه کڻندي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جوش جا ڊڪ پريندي ۽ خوف جا ٻگهر وهائيندي،
مسڪراهٽون پوکيندي ۽ لڙڪن جا لابارا ڪندي،
پنهنجي ڳاڙهي رت سان اڄ اجهائيندي،
ڪوڙ سان وهي ايندڙ ٻوڏ جي دانهن ٻڌو.

ٻڌو انهن جي ٻک ڪان سڪي ويل پيٽن ڪي،
۽ انهن جي سڃيل ڇيرن ڪي،
۽ انهن جي سڪي مرجهايل آڱرين ڪي،
پنهنجي اميد جي لاش کي ڪنهن انڌي وانگر ڏونڌاڙيندي،
۽ انهن جي ٽٽل دلين جو آواز انبار مٿان انبار ۽ ڍير مٿان ڍير ٽيندي.
ٻڌو انهن شيطاني انجڻين کي ڏڏندي،
۽ مغرور شهرن کي ٽڪاءَ سان ڪرندي.
۽ انهن مضبوط قلعن کي،
پنهنجي نئي موت جي گهنٽين کي زور زور سان وڄائيندي،
۽ انهن اڳلي وقتن جي يادگارن کي.
گپ ۽ وهي آيل ڇميل رت جي تلاءَ ۾ پريل.

ٻڌو انصاف ٻسندن جون دعائون.
گهنٽين جي آواز ۾ گڏيل سڏيل.
هوس جو ڇيخون.
۽ ٻارن جون معصوم ٻاتيون ٻوليون.
ٻڌو بدڪارن جي ٻک ٻک سان هم آواز
۽ ڪنهن نوجوان عورت جي شرم ڳاڏڙ مرڪ کي.
طوائف کي مڪاريءَ سان کلندي
۽ بهادر جي پرسرور مستيءَ کي،
بدمعاش جي رنائن کي جهونگاريندي.

هر گروهه ۽ قبيلي جي هر خيمي ۽ منهن ۾.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رات انسان جي رزميہ تراني جو ڪيڏارو ڳائيندي.

ہر جادوگريائي رات لولين،
دانهن، رزميہ ترانن ۽ سمورن اوازن کي.
ڪنن ۾ رس اوبندڙ نغمن ۾ بدلائي ڇڏي ٿي.
اهو نغمو ايترو بلند، وسعت ۾ ايتري قدر لامحدود،
لهجي ۾ ايترو گهرو، ورجاءَ ۾ ايتري قدر منو.
۽ ايستائين جو فرشتن جون سنگين منبليون ۽ تران.ا
ان جي مقابلي ۾ ڪوڙ ۽ بڪواس آهن.
ٻڌو اهو آهي پاڻ تي فاتح جي فتح جو نغمو.

رات جي هنج ۾ ننڊ ڪندڙ جبل.
ياد ۾ ٻڏل بيابان ۽ انهن جي واريءَ جا دڙا.
راتين جو خوابن ۾ محو سرگرم سمنڊ، رولو تارا
قبرستان جا ماٿهو.
مقدس ٽڪنبو ۽ الاهي رضا.
ٻڌو پاڻ تي فتح حاصل ڪيل انسان کي پليڪار جوندي،
خوش قسمت آهن اهي جيڪي ٻڌن ۽ سمجهن ٿا.
خوش قسمت آهن اهي جيڪي رات سان گڏ اڪيلا هئڻ جي عالم
۾.
پنهنجو پاڻ کي رات جيترو ئي پرسڪون، وسيع ۽ گهرو محسوس
ڪن ٿا.
جن جا چهرا اونداهيءَ ۾ ڪيل گناهن جي ڪري بگڙجن نہ ٿا.
اهي اونداهيءَ ۾ گناهہ جا ڏوهاريُ نہ آهن.
جن جي چپرن مانهلڙڪ نہ ٿا ڳڙن،
جيڪي انهن بنهنجي پائر انسانن جي اکين مان وهايا هجن.
جن جا هٿ شرارت ۽ لالچ واسطي نہ ٿا اٿن.
جن جا ڪن انهن جي نفسانيت جي گوڙ مان مزو نہ ٿا وٺن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جن جي خيالن کي سندن جنسي هوس جي تصور ڏنگيو نہ آهي.

جن جون دليون اهڙي ريت جي فڪرن جا مانارا نہ اهن.

جيڪي وقت جي هر ڪنڊ کان لامحدود گروهہ جي شڪل ۾ آيا هجن.

جن جا خوف سندن دماغن ۾ پر ڪوني نہ وينا آهن.

جيڪي رات ۾ دليريءَ سان جِئي سگھندا هجن. "اسان کي ڏينهن ڏيکاريو." ۽ ڏينهن جو جِئي سگھن. "اسان کي رات ڏيکاريو"

ها. تہ رخا خوش قسمت آهن اهي ماڻهو جيڪي جڏهن "رات" سان گڏ اڪيلا هجن. تہ ٻانہ کي رات وانگر ئي نهايت خوش اسلوبيءَ سان هم اواز. برسڪون ۽ لامحدود محسوس ڪن.

رات انهن لاءِ ئي ٻانہ تي سوڀ حاصل ڪرڻ جو گيت ڳائي ٿي.

جيڪڏهن توهان ڏينهن جي تهمت جو مقابلو سر بلندي ۽ يقين سان روشن اکين سان ڪرڻ چاهيو ٿا تہ ترت رات جي رفاقت حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪيو.

رات سان دوستي ڪيو. پنهنجي دلين کي پنهنجي ئي رت جي جوهر سان ڌوئي ڇڏيو ۽ انهن کي رات جي دلين ۾ رکي ڇڏيو. پنهنجون اگھاڙيون خواهشون ان جي سيني جي حوالي ڪري ڇڏيو ۽ مقدس عرفان جي ذريعي جوتڪاري جي خواهش کان سواءِ باقي سموريون خواهشون ان جي پيرن ۾ وجائي ڇڏيو. نوءِ ڏينهن جي ڪمان مان ڪو نڪتل تير توهان کي زخم نہ ڏيئي سگھندو ۽ رات زماني جي اڳيان توهان جي حق ۾ شاهدي ڏيندي تہ درحقيقت توهان ئي ٻانہ تي سوڀارا انسان آهيو.

"ٻلي ساريندڙ ڏينهن توهان کي هيڏانهن هوڏانهن اڇليندا هجن.

۽ تارن کان خالي راتيون توهان کي پنهنجي اداسيءَ ۾ وڪوڙي ونن.

۽ توهان کي دنيا جي جوُنڪ تي اڇلايو وڃي.

۽ رهنمائيءَ لاءِ ڪو پيرو يا نشان نظر نہ ايندو هجي. بوءِ بہ توهان ڪنهن ماڻهو يا حالت کان خوفزده نہ ٿيندؤ.

۽ توهان جي دل ۾ وهم جو جانورو بہ نہ هوندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي ڏينهن ۽ راتيون ۽ ماٺهو ۽ سيون جلد يا دير. توهان کي ڳوليندا ايندا ۽ عاجزيءَ سان توهان کي التجا ڪندا.

تہ اسان تي حڪومت ڪيو.

جو تہ توهان رات جو يقين حاصل ڪري ورتو آهي

۽ اهو جيڪو رات جو يقين حاصل ڪري وٺي ٿو.

ايندڙ ڏينهن تي وڏي آسانيءَ سان حڪمراني ڪري سگهي ٿو.

رات جي دل جي ڌڙڪن غور سان ٻڌو ڇوتہ ان جي اندر پاڻ تي سوپاري انسان جي دل ڌڙڪي ٿي.

جيڪڏهن مون وٽ لڙڪ هجن ها تہ اهي مان اجوڪي رات هر چمڪندڙ تاري ۽ مٽيءَ جي هر ذري کي، ۽ نغمو ڳائيندڙ هر تڏ کي، هوا ۾ معطر پنهنجي روح کي، تيز تيز هلندڙ هوا کي، هر جبل ۽ ماڙيءَ کي . هر هڪ وڻ ۽ گاهہ جي هر هڪ پن کي. هن رات جي ڪجهہ لمحن جي سموري سڪون ۽ سونهن کي پيش ڪيان ها. مان انهن جي اڳيان پنهنجا لڙڪ. انسانن جي احسان فراموشيءَ ۽ وحشياڻي جهالت لاءِ معافي نامي جي طور تي پيش ڪيان ها.

جوتہ انسان نفرت لائق "پئسي" جي عيوض خريد ڪيل غلام، پنهنجن مالڪن جي خدمت ۾ رذل آهن. ايتري قدر رذل جو پيسي جي آواز ۽ رضا کان سواءِ ڪنهن ٻئي آواز ۽ رضا کي ليکين ئي نہ ٿا.

۽ جيڪو ڪم انهن جو مالڪ انسانن کان وٺي ٿو، اهو ڏاڍو ڪريل آهي. اهو سندن دنيا کي ڪاسائڪي گهر ۾ بدلائي ڇڏي ٿو. جتي ڳجهيون ڪبيندڙ ۽ ڪپائيندڙ اهي پاڻ آهن. اڄ رت جي نشي ۾ چُور انسان. ٻين انسانن کي ان يقين سان قتل ڪن ٿا. جن ماڻهن کي اهي قتل ڪن ٿا. انهن ماڻهن جو دنيا جي نعمتن ۽ آسمان جي بخشش ۾ جيڪو حصو آهي. اهو انهن قاتلن کي ورثي ۾ ملي وڃي ٿو.

بدقسمت احمق کو بگهڙ ڪڏهن ڪنهن ٻئي بگهڙ جو پيٽ ڦاڙي گهنو (رڍ جو ٻچو) ٿيو آهي؟ ڇا ڪڏهن ڪو نانگ پنهنجي ٻين ڀائر نانگن کي ڳهي ڪڏهن ڳيرو ٿيو آهي؟ ڪو انسان ٻين انسانن کي ماري سواءِ انهن جي غمن جي رڳو انهن جي خوشين جو ڪڏهن وارث ٿيو آهي؟ ڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪوڪن ٻين ڪنن کي بند ڪري زندگيءَ جي ميناج سان هم آواز ٿيو آهي؟ ڇا ڪڏهن ڪا اک ٻين اکين کي ڪڍي خوبصورتيءَ جي جلوي لاءِ وڌيڪ حساس ٿي آهي؟

ڇا ڪو انسان يا انسانن جي اهڙي جماعت آهي، جيڪا هڪ ڪلاڪ جون نعمتون، ٻلي اهي ڪائڻ پيئڻ جون هجن. ٻلي روشني ۽ سڪون جون هجن. ختم ڪري سگهي ٿي؟ زمين جيترن جاندارن جي پرورش ڪري سگهي ٿي ان کان وڌيڪ پيدا نه ٿي ڪري سگهي. آسمان پنهنجي ٻچن جي پرورش لاءِ نه ته ٻن ٽا ۽ نه ٽي جوري ڪن ٿا.

اهي ڪفر ٿا ڳالهائين. جيڪي انسانن کي چون ٿا ته جيڪڏهن مالدار ٿيڻ چاهيو ٿا ته ماريو ۽ جن کي ماريو ٿا انهن جون ملڪيون وراثت ۾ حاصل ڪيو.

جيڪڏهن ڪو انسان، انسانن جي محبت، زمين جي ٻج ۽ ماڪي ۽ آسمانن جي پرجوش رحمت حاصل ڪري به بامراد نه ٿيو، اهو انسانن جي لڙڪن، رت ۽ اذيتن تي ڪيئن وڌي سگهي ٿو؟

اهي ڪفر بڪن ٿا. جيڪي انسانن کي چون ٿا. "هر قوم کي پنهنجي لاءِ جيئڻو آهي." ڇا ڪا سئو-پيري: (هڪ اهڙو ڪينئون جنهن جون گهڻيون ٽنگون ٿينديون هجن. متس سئو-پيري نالو به سنڌس سئو پيرن جي ڪري پيو آهي.) هڪ انچ به اڳتي وڌي سگهي ٿي. جيڪڏهن ان جي هر هڪ ٽنگ ٻئي جي مخالفت ۾ هلندي هجي يا ٻين ٽنگن جي رفتار ۾ رڪاوٽ بڻجي. يا ٻين ٽنگن جي خلاف تباهيءَ جي سازش ڪري؟ ڇا انسان به، قومون جنهن جون اڻ ڳڻيون ٽنگون آهن، هڪ ڊگهي قد واري سئو پيري نه آهي؟

اهي ڪفر بڪن ٿا. جيڪي انسانن کي چون ٿا. "حڪومت ڪرڻ فخر جي ڳالهه آهي ۽ محڪوم ٿيڻ شرم جي."

ڇا گڏهه کي هڪليندڙ پنهنجي گڏهه جي پنيان ٻنيان نه ٿو هلي؟ ڇا قيدخاني جو داروغو قيدين سان گڏ ٻڌل نه هوندو آهي؟

اصل ۾ گڏهه پنهنجي رهنما کي اڳتي هڪلي ٿو ۽ دائمي ڏوهاري جيل جي داروغي کي جيل ۾ بند رکي ٿو.

اهي ڪفر بڪن ٿا، جيڪي انسانن کي جون ٿا "ڊوڙ تيز رفتار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهن لاءِ آهي ۽ زوراور ئي سچو هوندو آهي."

جوته زندگي جسم جي عضون جي ڊوڙ نه آهي. جڏڙا ۽ منڊڙا گهڻا ئي ڀيرا صحت مند ماڻهن کان اڳ ڀهرين ماڙ تي پهچي وڃن ٿا. ڪڏهن ڪڏهن ته مچر به پيشيور تلوار بازيءَ جي ماهر کي پسپا ڪري ڇڏي ٿو.

اهي ڪفر بڪن ٿا. جيڪي ماڻهن کي چون ٿا ته برائيءَ کي برائيءَ سان سڌاري سگهجي ٿو. ناانصافيءَ تي ڪيل بي انصافي ڪڏهن به انصاف نه ٿي ٿي سگهي. جيڪڏهن برائيءَ جو سات نه ڏنو وڃي ته اها پاڻ ئي ختم ٿي وڃي ٿي.

پر ابوجهه ماڻهو پنهنجي آقا جي سموري فلسفي کي صحيح سمجهن ٿا. پئسي ۽ پئسي لاءِ حرص رکندڙن ماڻهن تي پختو يقين رکن ٿا ۽ اهي پنهنجي ذريعي ناهيل وهمن کي وفاداريءَ سان بورو ڪن ٿا. جڏهن ته رات تي. جيڪا چوڻڪاري جا ترانا ڳائي ٿي ۽ سندن عقيدي جي تبليغ ڪري ٿي ۽ ايستائين جو خدا جي هستيءَ تي اهي ماڻهو نه ته ايمان آڻين ٿا. نه انهن جي پرواهه ئي ڪن ٿا ۽ منهنجا ساٿيو! اهي توهان کي چريو چوندا يا ٺڳ سمجهندا.

انسانن جي ناشڪرائپ ۽ ڏنگيندڙ ٺٺولين تي نه ڪاوڙجو پر نه ختم ٿيندڙ محبت ۽ تحمل سان انهن کي پنهنجي ذات ۽ باهه ۽ رت جي ان طوفان کان چوڻڪارو ڏيارڻ لاءِ سرگرم رهو. جيڪو جلد نازل ٿيڻ وارو آهي.

ازل کان سچ. چنڊ ۽ تارا ان انتظار ۾ آهن ته ڪو انهن کي ڏسي، بڌي ۽ سمجهي. زمين جي الف-ب انتظار ڪري رهي آهي ته ڪو ان جي وضاحت ڪري. مڪان (Space) جا وڏا وڏا رستا منتظر آهن ته ڪو انهن تي سفر ڪري زمان (Time) جي ويڙهيل ڏور ان انتظار ۾ آهي ته ڪو ان کي اکيلي. ڪائنات جي خوشبوءِ منتظر آهي ته ڪو ان کي سنگهي. درد جو زمين ۾ دفن ٿيل قبرستان، انتظار ۾ آهي ته ڪو ان کي ڍير ڪري. عرفان جي ماني منتظر آهي ته ڪو ان کي چکي. انسان حجابن ۾ لڪل "خدا" ان انتظار ۾ آهي ته ڪو ان جا پردا پري ڪري.

وقت اچي ويو آهي ته انسان انسانن جي قتل غارت بند ڪن ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گڏجي گڏيل ڪم سرانجام ڏين. اهو ڪم گهڻو عظيم آهي. ان کي پورو ڪرڻ، ايترو ئي مٺو هوندو، ان ڪان اڳ سڀ ڪجهه خالي ۽ بيڪار آهي. اهو ئي وقت آهي، پر گهٽ ماڻهن جو ان طرف ڌيان ويندو ۽ انهن کيۡ ڪنهن ٻئي سڏ جو انتظار ڪرڻو پوندو، ڪنهن ٻئي صبح جي اڀرڻ جو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چوٿيهون

ماءُ-بيدي (زمين) بابت

ميرداد: هن رات جي خاموشيءَ ۾ ميرداد جي خواهش آهي تہ توهان ماءُ-بيدي (زمين) بابت غور ذڪر ڪيو.

مڪان، (Space) ۽ ان ۾ موجود سڀ ڪجهہ هڪ بيدو آهي. زمان (Time) جنهن جي ڪل آهي، اها ئي ماءُ-بيدو آهي.

ساڳيءَ ريت زمين ڪي هوا وڪوڙي ڇڏيو آهي.

ان بيدي کي پکڙيل خدا، "ڪبير خدا" (Macro God) لامحدود ۽ لابيان غير مجسم زندگيءَ پنهنجي وڪڙ ۾ آٿي ڇڏيو آهي.

ان بيدي ۾ لڪل آهي، پنهنجو پاڻ ۾ ويڙهيل خدا "صغير خدا" (Micro God) ۽ ساڳيءَ ريت لامحدود ۽ لابيان مجسم زندگي.

جيستائين انساني پڻماني جو تعلق آهي، پلي اهو بي انداز هجي، تنهن هوندي بہ ماءُ-بيدي جون حدون مقرر آهن. جيتوڻيڪ اها پاڻ لاءِ محدود نہ آهي، پر ان جون حدون هر طرف لامحدوديت سان وڃي ملن ٿيون.

ڪائنات ۾ موجود سموريون شيون ۽ جاندار زمان ۽ مڪان جي بيدي کان وڌيڪ ڪجهہ بہ نہ آهن. جن ۾ اهو ئي صغير خدا ويٺو آهي. پر ان جي ظاهر ٿيڻ جا درجا ڌار ڌار آهن. انسان جي اندر جو ننڍو خدا، حيوان جي اندر جي ننڍي خدا جي مقابلي ۾ زمان ۽ مڪان ۾ وڌيڪ وسعت رکي ٿو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ حيوان ۾ ٻوٽي جي بنسبت ان کان وڌيڪ پکيڙ ۾ آهي ۽ اهڙيءَ ريت درجي به درجي ان کان ننڍي مخلوق ۾ آهي.

ڌنل ۽ اڻ ڌنل سمورين شين ۽ جاندارن جي نمائندگي ڪندڙ بي شمار بيدن کي ماءُ-بيدي جي اندر، اهڙيءَ ريت ترتيب ڏني ويئي آهي، جو وسعت ۾ وڏي بيدي جي اندر ان کان ٿورو ننڍو بيدو آهي ۽ اها ئي ترتيب سڀني کان ننڍي بيدي تائين رکي ويئي آهي. انهن بيدن جي وچ ۾ مفاصلا رکيا ويا آهن. سڀني کان ننڍو بيدو مرڪزي نيوڪليس آهي. جيڪو بنهه ننڍڙي مڪان ۽ زمان ۾ ويڙهيل آهي. بيدي جي اندر ٻيدو ۽ ان جي اندر هڪ ٻيو ٻيدو سمورا انساني پَٽپ کان ٻاهر. اهي سڀ بيدا خدا جي وسيلي واڌ ويجهه جي عمل ۾ رڌل آهن ـــ منهنجا ساٿيو! اهائي ڪائنات آهي.

مان اجان تائين محسوس ڪيان ٿو ته منهنجا لفظ ايترا ته ترڪٿا آهن جو اهي توهان جي عقل جي گرفت ۾ نه ايندا ۽ جيڪڏهن لفظ ڪامل عرفان تائين ڪٿي ويندڙ ڏاڪڻ جا اعتماد جوڳا ۽ مضبوط ڏنڊا ثابت ٿيا ته مون کي پنهنجا لفظ معتبر ۽ مضبوط ڏنڊا بنائي خوشي ٿئي ها. جيڪڏهن توهان اهي بلنديون، گهرايون ۽ وسعتون حاصل ڪرڻ چاهيو ٿا جتي ميرداد توهان کي پهچائڻ چاهي ٿو ته توهان کي لفظن ۽ پنهنجي عقل کان ٻري ڪنهن ٻي شيءِ جو سهارو وٺڻو پوندو.

لفظ وڌ ۾ وڌ لمحا آهن. جيڪي آفاق کي ظاهر ڪن ٿا. اهي ان آفاق تائين رسائيءَ جو ذريعو نه آهن. ياڻ ته اهي قطعي افق نه آهن. ان ڪري مان جڏهن توهان سان ماءُ-بيدي ۽ ٻين بيدن ۽ ڪبير خدا ۽ صغير خدا جي ڳالهه ڪيان ٿو ته توهان منهنجي لفظن سان نه چنبڙو پر نور جو سهارو وٺو ۽ توهان ڏسندؤ ته منهنجا لفظ توهان جي ڏانوان ڏول سمجهه لاءِ مضبوط ڪنپ بنجي ويا آهن.

پنهنجي پرپاسي قدرت ڏانهن ڌيان ڏيو. ڇا توهان نه ٿا ڏسو ته اها بيدي جي اصول تي اڏائي ويئي آهي؟ هائو! بيدي ۾ توهان کي سموري مخلوق جي ڪنجي ملي ويندي.

توهان جو مٿو هڪ بيدو آهي. توهان جي دل هڪ بيدو آهي. توهان جي اک هڪ بيدو آهي. هر هڪ ميوو ۽ ان جو هر هڪ ٻج هڪ بيدو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هر ٻاٽيءَ جو ڦڙو ۽ هر جيئري حيوان جو نطفو (Sperm) هڪ بيدو آهي ۽ اهي بي انتها تارا، جيڪي آسمان جي وسعتن ۾ پنهنجا پنهنجا پراسرار رستا ڳوليندا وتن ٿا، ڇا اهي پنهنجي اندر زندگيءَ جو اعليٰ جوهر نـديو خدا ڪٿي مختلف درجن تي ڦتندڙ بيدا نـ آهن؟ ڇا سموري زندگي بيدي مان لڳاتار خارج ٿي وري بيدي ۾ داخل نـ ٿي رهي آهي؟

پيدائش جو لڳاتار عمل دراصل هڪ ڪرشمو آهي. زندگيءَ جو وهڪرو ماءُ-بيدي جي سطح تان اندر ڏانهن ان جي مرڪز تائين ۽ پوءِ مرڪز کان سطح تائين بنا جهل جي جاري رهي ٿو. جڏهن اهو زمان ۽ مڪان ۾ پکڙجي ٿو تـ مرڪزي نيوڪليس (نقطو) جي اندر جو "لطيف خدا" زندگيءَ جي سيني کان ادنيٰ در جي کان اعليٰ درجي ۾ هڪ بيدي کان ٻئي بيدي ۾ منتقل ٿيندو رهي ٿو. سيني کان ادنيٰ درجو سيني کان گهٽ ۽ سيني کان اعليٰ درجو سيني کان وڌيڪ زمان ۽ مڪان ۾ پکڙيل آهي. هڪ بيدي کان ٻئي بيدي تائين وڃڻ جو وقفو بدلجندو رهي ٿو. ڪجهـ صورتن ۾ اک ڇنڀ جيترو، ٻين ۾ هڪ جُڳ - ۽ جيستائين ماءُ-بيدي جي ڪل پڄي نـ ٿي پوي ۽ نـديو خدا وڏي خدا جي شڪل ۾ ٻاهر نـ ٿو اچي، اهو عمل بدستور جاري رهي ٿو.

اهڙيءَ ريت زندگي ڪلڻ، وڌڻ ۽ ترقي ڪرڻ جو لڳاتار عمل آهي. پر اهو وڌڻ ۽ ترقي ڪرڻ ان قسم جو ناهي جهڙو ماڻهو خيال ڪن ٿا. جوتـ انهن موجب وڌڻ جسامت ۾ واڌارو ٿيڻ آهي ۽ ترقي ڪرڻ اڳتي وڃڻ آهي. جڏهن تـ وڌڻ دراصل زمان ۽ مڪان ۾ هر طرف پکڙجڻ آهي ۽ ترقي هڪ حرڪت آهي، جيڪا سيني پاسي هڪجهڙي ۽ هڪجيتري هوندي آهي. پنيان بـ اڳتي بـ، هيٺين طرف بـ، کٻي سڄي ۽ مٿي بـ. ان ڪري آخرڪار وڌڻ، وڏي مڪان (Space) کان اڳتي نڪري وڃڻ آهي ۽ اهڙيءَ ريت زمان کي پوٺتي ڇڏي وڃڻو آهي ۽ وڏي خدا ۾ جذب ٿي وڃڻ ۽ زمان ۽ مڪان جي قيد ۽ بند کان ان جي ڇوٽڪاري تائين رسائي ڪرڻ آهي. جيڪو هڪ نالي ماتر ڇوٽڪارو آهي. اهائي اها تقدير آهي، جيڪا انسان لاءِ مقرر ڪئي ويئي آهي. درويشو! انهن لفظن تي چڱي ريت ويچار ڪيو. جي توهان جي پنهنجي رت انهن کي خوشيءَ سان پنهنجي اندر جذب نـ ڪندي تـ عين ممڪن آهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ توهان پاڻ کي ۽ ٻين کي نجات ڏيارڻ جون ڪوششون توهان جي پنهنجي ۽ انهن جي زنجير ۾ وڌيڪ ڪڙيون جوڙي ڇڏين. ميرداد چاهي ٿو تہ توهان انهن کي چڱيءَ ريت سمجهي وٺو تہ جيئن توهان انهن کي سمجهڻ ۾ سمورن مشتاق ماڻهن جي مدد ڪري سگهو. ميرداد چاهي ٿو تہ توهان آزاد ٿي وڃو تہ جيئن توهان انهن مشتاقن جي نسل کي جيڪي پاڻ تي فتحمند ۽ آزاد ٿيڻ جا خواهشمند آهن، چوٽڪارو ڏياري سگهو. ان ڪري خاص طور جيستائين ان جو "انسان" سان تعلق آهي، اهو ان بيدي جي قانون تي وڌيڪ روشني وجهندو.

انسان کان هيٺ جاندار جا سمورا قسم گهٽ درجي جي بيدن ۾ بند آهن. ان ڪري پوئتن لاءِ ايترا ئي بيدا آهن. جيترا انهن جا قسم، جيڪي وڌيڪ ترقي ڪيل آهن، انهن پنهنجي اندر ۾ گهٽ ترقي ڪيلن کي بند ڪري رکيو آهي ۽ اها ئي ڳالهہ ڪيئنءَ، ماڪوڙن، مڇين ۽ ٿڻدار جانورن لاءِ آهي. هميشہ وڌيڪ ترقي ڪيل قسمن جي اندر زندگيءَ جا انهن کان گهٽ ترقي ڪيل قسم بند رهن ٿا ۽ اهو سلسلو مرڪزي نيوڪليس (نقطي) تائين جاري رهي ٿو.

جيئن عام بيدي جي اندر جي زردي ۽ سفيدي ان جي اندر جي چوزي جي واڌ ويجهہ ۾ مدد ڏين ٿيون، اهڙيءَ ريت ڪنهن بيدي ۾ بند ڪيل بيدا ان جي اندروني ننڍي خدا جي پرورش ۽ وسعت جو ڪم سرانجام ڏين ٿا.

هر اڳلي بيدي ۾ مڪان ۽ زمان جي جيڪا خوراڪ صغير خدا کي ملي ٿي اها پهرين بيدي ۾ ملندڙ خوراڪ کان ٿوري مختلف هوندي آهي. ان ڪري مڪان ۽ زمان ۾ ان جي پڪيڙ بہ مختلف هوندي آهي. جيڪو گيس ۾ وکريل ۽ بي صورت هوندو آهي. مايع پاڻيٺ ۾ وڌيڪ گڏ ٿيل ۽ صورت جي ويجهو اچي ويندو آهي. جڏهن تہ نوس ۾ اهو هڪ خاص شڪل ۽ پائيداري اختيار ڪري وٺي ٿو. پر هو زندگيءَ جي سمورين وصفن کان پري هوندو آهي. جيڪي اعليٰ صورتن ۾ نمايان هونديون آهن. ٻوٽن ۾ هو اهڙي شڪل اختيار ڪري ٿو. جنهن ۾ وڌڻ، اولاد پيدا ڪرڻ ۽ محسوس ڪرڻ جي قابليت هوندي آهي. حيوان جي صورت ۾ هو گهمندو ڦرندو محسوس ڪندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ اولاد پيدا ڪندو آهي ۽ ان ۾ ياداشت کان سواءِ سوچڻ سمجهڻ جا ابتدائي جزا موجود هوندا آهن. پر انساني قالب ۾. انهن سڀني کان وڌيڪ هڪ شخصيت ۽ سوچڻ سمجهڻ ۽ پنهنجي خيالن جي اظهار ڪرڻ ۽ تخليق ڪرڻ جي صلاحيت حاصل ڪري وٺي ٿو. اها ڳالهه يقيني آهي ته انسان جي تخليق خدا جي تخليق جي مقابلي ۾ ائين آهي، جيئن ڪنهن پار تاش جي پتن جو گهر ناهيو هجي ۽ ان جي مقابلي ۾ ڪنهن ماهر رازي ڪنهن خوبصورت عبادت گاهه يا ڪنهن عاليشان قلعي جي اڏاوت ڪئي هجي. پر ذري گهٽ اها به ته هڪ تخليق ٿي آهي.

هر انسان، حيوان، ٻوٽا ۽ ان جي هيٺين بيدن سميت مرڪزي نيوڪليس (نقطي) تائين سڀني کي پنهنجي اندر جذب ڪندي وڌيڪ ترقي ڪيل جي اندر گهٽ ترقي ڪيل هڪ ڏار بيدو بنجي وڃي ٿو. جڏهن ته سڀني کان وڌيڪ ترقي ڪيل — ٻاڻ تي سوپ ماٿيل انسان —— سمورن انساني ۽ انسانن جي هيٺين سمورن بيدن کي پنهنجي ڪوڙيءَ هيٺان رکي ٿو.

ڪنهن انسان جي پنهنجي ڪوڙي ۾ اٽيندڙ بيدي جو قد ان انسان جي مڪان ۽ زمان جي آفاق جي ويڪر سان ماپيو ويندو آهي، جڏهن ته هڪ انسان جي زمان جو شعور ان جي نٺيڻ کان حال جي زماني تائين جي وقفي کان وڌيڪ ڪجهه به پنهنجي گرفت ۾ نه ٿو وٺي ۽ ان جو مڪان آسمان جي هڪ ڪناري کان ٻئي ڪناري تائين ان جي اک جي رسائي تائين محدود هوندو آهي ۽ ڪنهن ٻئي جي افقن، ياداشت کان ڏور ماضيءَ جي مفاصلي ۾ گهٽو پري جي آئندي ۽ ڏکي جاءِ کي جتي اجان تائين ان جي نظر نه پهتي آهي، پنهنجي وڪر ۾ آلي ٿو.

سڀني انسانن کي پنهنجي بيدي مان ظاهر ٿيڻ لاءِ هڪجهڙي خوراڪ ملي ٿي. پر انهن جي کائڻ ۽ هضم ڪرڻ جي طاقت هڪجهڙي نه هوندي آهي. جوته اهي هڪ ئي جاءِ تي، هڪ ئي وقت ۾ به ۽ هڪ ئي بيدي مان نه نڪتا هوندا آهن. ان ڪري انهن جي زمان ۽ مڪان ۾ پکيڙ ڏار ڏار هوندي آهي. تنهن ڪري به انسان اهڙا نه ٿا ملي سگهن. جيڪي هوبهو هڪٻئي جي هوبهو مهانديڪي هجن.

هڪ ئي دسترخوان مان جيڪو نهايت پربور ۽ خوبصورت انداز ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيني جي اڳيان وڃايو پيو آهي. انهن مان هڪ سون جي پاڪيزگي ۽ سونهن چڪي ٿو ۽ ڏاڍپجي وڃي ٿو. جڏهن ته پيو ان سون کي ٺي ڪائي وڃي ٿو. پر سدائين بکيو رهي ٿو.

ڪو شڪاري هڪ خوبصورت هرڻ کي ڏسي ٿو ته ان جي اندر ۾ اڏموا ٿي ٿو ته هو ان جو شڪار ڪري ۽ ان کي پڇائي ڪائي وڃي. ان ئي هرڻ تي هڪ شاعر جي نظر پوي ٿي ته ان جي تصور کي کنڀ لڳي ٿا وڃن ۽ هو اهڙي زمان ۽ مڪان پهچي وڃي ٿو. جنهن جو شڪاريءَ کي ڪڏهن خواب ۽ خيال به نه هوندو. ميڪايون شمادم سان گڏ هڪ ئي پيڙي ۾ رهندي آخري آزادي ۽ زمان ۽ مڪان ۾ جي قيد ۽ بند کان جونڪاري جي متانهينءَ جا خواب ڏسي ٿو جڏهن ته شمادم سدائين پنهنجو پاڻ کي مڪان ۽ زمان جي اجان به وڌيڪ ڍگهين ۽ مضبوط لوهي سنگهرون سان بڌ ۾ رڌل رهي ٿو. سچائي اها آهي ته ميڪايون ۽ شمادم پلي انهن جون پاڻ ۾ ٺونٺيون گڏيل هجن، پر هڪٻئي کان کوهين ڏور آهن. ميڪايون، شمادم کي پنهنجي اندر ۾ سمائي جڏيو آهي. پر شمادم ميڪايون کي نه، ان ڪري ميڪايون ته شمادم کي سمجهي سگهي ٿو، پر شمادم ميڪايون کي نه ٿو سمجهي سگهي.

پاڻ تي فاتح شخص جي زندگي ان جي چوڌاريءَ جي هر شخص کي هر طرف کان متاثر ڪري ٿي. چوته ان جي زندگيءَ سمورن شخصن جي زندگين کي پنهنجي اندر ۾ سمائي جڏيو آهي. جڏهن ته پاڻ تي سوڀ حاصل ڪيل جي زندگيءَ کي ڪنهن به شخص جي زندگي ڪنهن به پاسي کان نه ٿي جهي. سيني کان سادي انسان کي پاڻ تي فتح مند شخص سمورن ماڻهن ۾ سيني کان وڌيڪ سادو معلوم ٿيندو آهي. هڪ بهتر ترقي ڪيل کي هو وڌيڪ بهتر ترقي ڪيل نظر ايندو آهي. پر ان جا سدائين ڪجهه اهڙا رخ هوندا آهن، جن کي پاڻ تي فتحمند کان گهٽ نه ته ڪو شخص محسوس ڪري سگهي ٿو ۽ نه ئي سمجهي سگهي ٿو. اهوئي ان جي گوشه نشينيءَ جو سبب آهي ۽ ان جي ائين محسوس ڪرڻ جو ته پلي مان هن دنيا ۾ آهيان، مان هن دنيا جو ناهيان. اهو ئي سبب آهي.

صغير خدا قيد (بند) ۾ نه ٿو رهي سگهي. هو سدائين زمان ۽ مڪان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي قيد مان آزاديءَ لاءِ سرگرم رهي ٿو. ائين ڪندي هو انساني فهم (سوچ) کان گهڻو مٿانهون فهم استعمال ڪري ٿو. هيٺين درجي جي جاندارن ۾ اهڙي سوچ سمجهه ڪي ماڻهو قدرتي جبلت چون ٿا. اها عام ماڻهن ۾ هجي ته ان کي منطق (دليل جو علم) چيو ويندو آهي. اها مٿانهين ماڻهن ۾ هجي ته ان کي پيغمبري ٿي ڏاهپ (Prophetic Sense) جو نالو ڏنو ويجي ٿو. اها اهو سڀ ڪجهه آهي ۽ ان کان به وڌيڪ گهڻو ڪجهه آهي. هي اها بنا نالي واري طاقت آهي، جنهن کي ڪجهه ماڻهن پاڪ روح چيو آهي ۽ جنهن کي ميرداد پاڪ عرفان جي روح جو نالو ڏيئي ٿو.

انسان جو پهريون پٽ جنهن زمان جو پردو ڦاڙيو ۽ مڪان جي حد پار ڪئي، صحيح معنيٰ ۾ خدا جو پٽ چورائي ٿو. ان جي پنهنجي ربانيت جو علم صحيح معنيٰ ۾ پاڪ روح چورائي ٿو. مان توهان کي خاطري ڪرايان ٿو ته توهان به خدا جا پٽ آهيو ۽ توهان جي اندر پاڪ روح جي طاقت پنهنجو ڪم ڪري رهي آهي. ان جي رضا موجب ڪم ڪيو ان جي خلاف نه.

پر جيستائين توهان زمان جي پردي کي ڦاڙي نه ٿا وجهو ۽ پٺي پاسي نڪري نه ٿا وڃو ۽ مڪان جون حدون اورانگهي نه ٿا وڃو، توهان جي اناالحق جي دعويٰ ڪرڻ ممڪن نه آهي، پر توهان ائين چئو "مان" خدا آهي. ان ڳالهه کي چڱيءَ ريت سمجهي وٺو ته ڪٿي ائين نه ٿئي ته تڪبر ۽ بيهودا تصور توهان جي دلين کي غليظ ڪري نه ڇڏين ۽ توهان جي اندر ڪلمي (شبد) جي طاقت جي ڪم ۾ رڪاوٽ پيدا ڪن. جوته گهڻا تڻا ماڻهو پاڪ روح جي عمل جي خلاف ڪم ڪندا آهن ۽ اهڙيءَ ريت اهي پنهنجي آخري ڇوٽڪاري کي ملتوي ڪري ڇڏين ٿا.

"زمان" تي فتح حاصل ڪرڻ لاءِ توهان کي "زمان" سان زمان جي خلاف جنگ ڪرڻي پوندي، "مڪان" کي شڪست ڏيڻ لاءِ لازمي هوندو ته توهان "مڪان" کي "مڪان" جي خوراڪ بنجڻ ڏيو. انهن مان ڪنهن جو مهربان ميزبان ٿيڻ بنهي جو قيدي ۽ نيڪي ۽ بديءَ جي اڻ ڳڻين ڪلٺهاب حرڪتن جو غلام، بنجي رهڻ آهي.

اهي ماڻهو جن بنهنجي مقدر کي سچائي ورتو آهي ء ان جو حساب چڪتو ڪرڻ لاءِ بي قرار آهن. اهي زمان جا ناز نخرا برداشت ڪرڻ ۾ وقت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ضايع نہ ٿا ڪن ۽ نہ ٿي مڪان کي پنهنجي وڪن سان ماپڻ لاءِ پنهنجون ڪڙيون ڳسائين ٿا. زندگيءَ جي ٿورڙي عرصي ۾ اهي ابديت کي ميڙي وٺن ٿا ۽ اهي حيرت انگريز مفاصلن کي نيست ۽ نابود ڪري ڇڏين ٿا. اهي ان ڳالهہ جو انتظار نہ ٿا ڪن تہ موت انهن کي سندن ٻئي بيدي ۾ وٺي وڃي. اهي يقين ڪن ٿا تہ زندگي بي شمار خوابن کي ٽوڙي انهن مان هڪدم ٻاهر نڪري وڃڻ ۾ سندن مدد ڪندي. ان لاءِ توهان کي هر شيءِ جي قبضي مان آزاد ٿيڻو پوندو تہ جيئن زمان ۽ مڪان توهان جي دلين کي ڪنهن بہ حالت ۾ بندشن ۾ نہ وجهي ڇڏي. توهان جيترو وڌيڪ قبضي ۾ رکندؤ اوترو ئي وڌيڪ توهان پاڻ قبضي ۾ رهندؤ. توهان جيترو گهٽ قبضي ۾ رکندؤ، اوترو ئي توهان پاڻ بہ گهٽ قبضي ۾ رهندؤ. ها! توهان هر شيءِ جي قبضي کان آزاد ٿي وڃو. سواءِ پنهنجي يقين، پنهنجي محبت ۽ مقدس عرفان جي ذريعي ڇوٽڪاري حاصل ڪرڻ جي پوري طلب جي —

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پنجتيهون

خدا جي راھ ۾ روشنيءَ جا ڪرڻا

ميرداد: هن سڪون جي رات ۾ ميرداد خدا ڏانهن ويندڙ توهان جي رستي ۾ روشني جا ڪجهه ڪرڻا وکيريندو.

جهيڙن جهٽن کان بچو، حقيقت هڪ جهڙي سچائي آهي. ان کي ڪنهن ثبوت جي ضرورت نه آهي، جنهن کي دليل ۽ ثبوت جو سهارو ڏيڻ لازمي هجي ان کي دير سوير ثبوت ۽ دليل سان ئي رد ڪيو ويندو آهي.

ڪنهن شيءِ کي ثابت ڪرڻ ان جي متضاد کي نامنظور ڪرڻ آهي. ان جي مخالف کي ثابت ڪرڻ ان شيءِ کي رد ڪرڻ آهي. خدا جو ضد ڪوبه نه آهي ته پوءِ توهان ان کي ثابت ۽ رد ڪيئن ڪندؤ؟

بي زبانن کي راحت پهچائڻ لاءِ زبان کوليو، پنهنجو پاڻ کي راحت ڏيڻ لاءِ چپ رهو.

لفظ جهاز آهن، جيڪي مڪان جي سمنڊ ۾ هلن ٿا ۽ ڪيترن ئي بندرن تي بيهن ٿا. ان ڳالهه کان خبردار رهو ته انهن ۾ ڇا وجهڻو آهي، ڇوته پنهنجو سفر ختم ڪرڻ کان پوءِ اهي پنهنجو بار آخرڪار توهان جي ئي در تي لاهيندا.

بهاري جيڪو ڪجهه گهر لاءِ ڪري ٿي پنهنجو پاڻ جي ڳولا ڪندڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اها ئي ڪار دل سان ڪري ٿو. پنهنجي دل ۾ ڀاري ڏيو، جنهن دل ۾ چڱيءَ ريت ڀاري ڏني ويئي هوندي. اهو اهڙو قلعو آهي، جيڪو حملي کان محفوظ آهي.

جهڙيءَ ريت توهان ماڻهن ۽ شين کي پنهنجي خوراڪ بنايو ٿا. ساڳيءَ ريت اهي توهان کي پنهنجي خوراڪ بنائين ٿيون. جيڪڏهن توهان چاهيو ٿا ته توهان تي زهر نه چڙهي ته پين لاءِ صحت بخش خوراڪ ٿيو.

جيڪڏهن ايندڙ قدم لاءِ بي يقيني هجي ته بنا چُرڻ پُرڻ جي بيٺا رهو.

جنهن کي توهان ناپسند ڪيو ٿا. اهو توهان کي ناپسند ڪري ٿو. ان کي پسند ڪيو ۽ ان کي پنهنجي مرضي ڪرڻ ڏيو. اهڙيءَ ريت توهان جي رستي جي بندش ختم ٿي ويندي.

سڀني کان وڏيڪ ناقابل برداشت ۽ وبال جان ڪنهن شيءِ کي تڪليف ده خيال ڪرڻ آهي.

پاڻ لاءِ چونڊ ڪيو. هر هڪ شيءِ جو مالڪ ٿيڻو آهي يا ڪنهن جوڀ نه. ڪو وچون رستو پنهنجائڻ ناممڪن نه آهي.

سڌو. وروڪڙ جو ساٿي آهي. هڪ ننڍو ڪيل ڀيو چڪردار رستو آهي. چڪردار رستي لاءِ صبر ۽ تحمل کان ڪم وٺو.

رستي جو هر پٿر هڪ چتاءُ آهي. ان چتاءَ کي غور سان پڙهو ته اهو رستي جو پٿر روشنيءَ جو ستارو بنجي ويندو.

جڏهن يقين جو سهارو هجي ته عمل روحاني صحت آهي. جڏهن يقين جو ساٿ نه هجي ته اهو اڌ رنگ بنجي وڃي ٿو.

هئڻ، محسوس ڪرڻ، سوچڻ ۽ تصور ڪرڻ، ڄاڻڻ ـــ ڏسو انساني زندگيءَ جي چڪر ۾ اهم منزلون ان ئي ترتيب سان اچن ٿيون.

واڪاڻ ڪرڻ ۽ ساراهه ٻڌڻ کان خبردار رهو. ان وقت به جڏهن اها نهايت خلوص واري ۽ برحق هجي. جيستائين خوشامد جو تعلق آهي. ان جي چالبازين ۽ چڪرين کان گونگا ٻوڙا بنجي وڃو.

جيستائين توهان جي اندر ۾ "ڏيڻ" جو احساس رهي ته جيڪي ڪجهه ڏيون ٿا ته سمجهو اهو قرض وٺو ٿا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سچ پچ تہ توهان کا اهڙي شيء جيڪا توهان جي پنهنجي آهي، توهان ڏيئي نہ ٿا سگهو. توهان ماڻهن کي اهو ئي ڪجهہ ڏيو ٿا، جيڪو توهان پاڻ وٽ امانت جي طور تي رکيو آهي. جيڪا شيء توهان جي پنهنجي آهي ـــ ۽ رڳو توهان جي ـــ توهان چاهيندي بہ انهن کي ڏيئي نہ ٿا سگهو.

پنهنجو توازن قائم رکو ۽ توهان انسان لاءِ پاڻ کي ماپڻ جو معيار ۽ تورڻ جي تارازي بنجي ويندؤ. نہ ڪا غربت آهي نہ اميري. فقط شين جي استعمال جو سليقو گهرجي.

اصل ۾ غريب اهو آهي، جيڪو پاڻ وٽ موجود شيء جو غلط استعمال ڪري ٿو. اصل ۾ امير اهو آهي، جيڪو ان شين جو جيڪي ان وٽ آهن، صحيح استعمال ڪري ٿو.

سُکل مانيءَ جو ٽڪرو اهڙي دولت ٿي سگهي ٿو، جنهن جي قيمت جو ڪاٿو نہ ٿو لڳائي سگهجي. سون سان ڀريل تهہ خانو بہ اهڙي مفلسي ٿي سگهي ٿي جيڪا راحت نہ ڏيئي سگهي.

جتي گهڻا ئي رستا هڪ نقطي تي وچي ملن ٿا، حيران نہ ٿيو تہ ڪهڙو رستو اختيار ڪرڻ گهرجي. خدا جي ڳوليندڙ دل لاءِ سمورا رستا خدا تائين وڃن ٿا.

زندگيءَ جي مڙني صورتن جو احترام ڪيو. سڀني کان گهٽ اهم صورت ۾ سڀني کان اهم صورت جي ڪنجي لڪل هوندي.

زندگيءَ جا سمورا ڪم اهم آهن ـــ ها، نادر، افضل ۽ بي مثال ـــ زندگي حقير شين ۾ پنهنجو پاڻ کي نہ ٿي منجهائي.

قدرت جي ڪارخاني مان ڪا شيء تڏهن ئي ٻاهر اچي ٿي جڏهن اها قدرت جي محبت ڀريل نگراني ۽ محنت واري هنر جي قابل ٿئي ٿي. ڇا اها گهٽ ۾ گهٽ توهان جي احترام جي قابل نہ هئڻ گهرجي؟

جيڪڏهن مچر ۽ ڪوليون عزت جي لائق آهن تہ توهان جا ٻائر

٭ انسان ڪيتري قدر عزت جي لائق هوندا؟ ڪنهن بہ انسان کان نفرت نہ ڪيو. ڪنهن بہ انسان کان نفرت ڪرڻ کان بهتر هي آهي تہ هر انسان توهان کان نفرت ڪري.

جوتہ ڪنهن انسان کان نفرت ڪرڻ ان جي لطيف خدا کان نفرت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ آهي ۽ ڪنهن انسان جي اندر جي لطيف خدا کان نفرت ڪرڻ اُن (خدا) کان نفرت ڪرڻ آهي. اهو ماڻهو جيڪو ان کي بندر تي وٺي ويندڙ اڪيلي ڪپتان کان نفرت ڪندو هجي. پنهنجي بندر تي ڪيئن بهجندو؟

اهو ڏسڻ لاءِ ته هيٺ ڇا آهي؟ مٿي ڏسو. اهو ڄاڻڻ لاءِ ته مٿي ڇا آهي؟ هيٺ ڏسو.

توهان جيترو مٿي چڙهو ٿا، اوترو ئي هيٺ لهو. نه ته توهان پنهنجو توازن وڃائي ويهندؤ.

اڄ توهان مريد آهيو. سڀاڻي مرشد بڻجي ويندؤ. سٺو مرشد ٿيڻ لاءِ توهان جو نيڪ مريد ٿيڻ ضروري آهي.

دنيا کان بديءَ کي پاڙئون پٽڻ جي ڪوشش نه ڪيو. ڇوته ڪڏهن ڪڏهن گاهه پاڻ ئي پنهنجي لاءِ سٺو ڀاڻ ٿيندو آهي.

شوق ۽ تمنا جو غلط استعمال اڪثر شوقين ۽ مشتاق کي ماري وجهندو آهي.

رڳو ڏکڻ ۽ شاندار وڻن سان ئي ٻيلو نه ٿيندو آهي. ڪجهه ٻوٽن ۽ ولين جي به اڪثر ضرورت هوندي آهي.

مڪر ۽ فريب تي پردو وجهي سگهجي ٿو، پر ڪجهه دير لاءِ. ان کي سدائين لاءِ لڪائي نه ٿو رکي سگهجي. نه ئي ان کي مڇر وانگر دونهين سان اڏائي يا ماري سگهجي ٿو.

ڪارا جذبا، اونداهيءَ ۾ ئي پيدا ٿيندا آهن ۽ پرورش پائيندا آهن. جيڪڏهن توهان ان جي نسل کي ختم ڪرڻ چاهيو ٿا ته انهن کي ڪليل روشني ۾ اچڻ ڏيو.

جيڪڏهن توهان هڪ هزار مڪارن مان هڪ کي به ايمانداريءَ جي سڌي ڏگ تي آڻڻ ۾ ڪامياب ٿي وڃو ته توهان جي ڪاميابي اصل ۾ عظيم سوڀ ٿيندي.

روشنيءَ جو منارو هڪ مٿانهين جاءِ تي قائم ڪريو. پر ان کي ڏسڻ لاءِ ماڻهن کي سڏائيندا نه وتو. جن کي روشنيءَ جي ضرورت آهي، انهن کي روشنيءَ جي دعوت ڏيڻ جي ضرورت نه پوندي آهي.

عقل، اڌ عاقل لاءِ ڳرو بار آهي، جهڙيءَ ريت بيوقوفي بيوقوف لاءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ وزن هوندي آهي. اڌ عقلمند جو پنهنجو بوجهه کڻڻ ۾ ان جي مدد ڪريو ۽ بيوقوف کي اڪيلو ڇڏي ڏيو. اڌ عقلمند ان کي توهان ڪان بهتر تعليم ڏيئي سگهي ٿو.

ڪيترائي پيرا توهان کي پنهنجو رستو ڏکيو، اونداهو ۽ اڪيلو محسوس ٿيندو. قوت ارادي ڪان ڪم وٺو ۽ اڳتي هلندا وڃو. توهان کي هر موڙ تي ڪو نئون هم سفر ملي ويندو.

پيرن جي نشانن ڪان خالي "گهر" ۾ اهڙو ڪوبه رستو نه آهي، جيڪو بلڪل ڌار هجي، جتي پيرا گهٽ ۽ پري پري هجن. اهو رستو محفوظ به هوندو آهي ۽ سڌو به. جيتوڻيڪ اهو ڪٿي ڪٿي هيٺ مٿانهون ۽ سنسان ضرور هوندو آهي.

رهنما انهن کي رستو ڏيکاري سگهن ٿا، جيڪي ڏسڻ چاهين ٿا، اهي انهن کي دگ تي هلڻ لاءِ مجبور نه ٿا ڪري سگهن جيڪي هلڻ ئي نٿا گهرن. ياد رکو توهان رهنما بنجو.

سٺو رهنما ٿيڻ لاءِ لازمي آهي ته ٻاڻ کي سٺي رهنمائي حاصل هجي. پنهنجي رهنما تي ڀروسو ڪريو.

توهان کي گهڻا ماڻهو چوندا ته اسان کي رستو ڏيکاريو. پر گهٽ تمام گهٽ اهڙا هوندا جيڪي اهو چون ته "اسان گذارش ڪيون ٿا ته اسان جي هن راهه ۾ رهنمائي ڪيو."

ٻاڻ تي فتح حاصل ڪرڻ جي راهه ۾ ٿورا ماڻهو تمام گهڻن ماڻهن ڪان وڌيڪ اهميت رکن ٿا.

جتي توهان پيرن سان هلي نه سگهو، اتي رڙهندا هلو. جتي توهان ڊوڙي نه سگهو، اتي هلو. جتي اڏامي نه سگهو اتي ڊوڙو. جتي توهان پنهنجي اندر ڪائنات کي روڪي بيهاري نه سگهو اتي اڏام ڪيو.

جڏهن توهان جي رهنمائيءَ ۾ ڪير هلڻ جي ڪوشش ڪندي ٿابو ڪائي ڪري پوي ته توهان ان کي رڳو هڪ پيرو به پيرا، سٺو پيرا ئي نه. پر ان کي اٿاريندا هلو جيستائين اهو وڌيڪ ٿابو نه ٿو ڪائي. ان ڳالهه کي ڌيان ۾ رکو ته ڪڏهن توهان به ٻار هئا.

زندگي ڪيترن ئي مختلف قسمن ۽ درجن جو بخار آهي. جيڪو هر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انسان جي پنهنجي ضبط تي منحصر آهي ۽ انسان سدائين سر سام ۾ مبتلا رهن ٿا. خوش نصيب اهي آهن، جيڪي مقدس چوٽڪاري جي نشي ۾ مدهوش رهن ٿا، جيڪو مقدس عرفان جو ثمر آهي.

انسانن جا بخار پنهنجون شڪليون بدلائيندا رهن ٿا. جنگ جو بخار امن جي بخار ۾ بہ بدلجي سگهي ٿو. دولت گڏ ڪرڻ جو بخار محبت گڏ ڪرڻ جي بخار جي شڪل اختيار ڪري وٺي ٿو. ذڪر (ڪلمي) جي ڪيمياگري اهڙي آهي، جنهن ڪي توهان پنهنجي لاءِ عمل ۾ آڻيو ۽ ٻين کي سيکاريو آهي.

مرندڙن کي زندگيءَ جي ۽ جيئندڙن کي موت جي تبليغ ڪيو. پر انهن کي جيڪي پاڻ تي فتح حاصل ڪرڻ جا مشتاق آهن، انهن ٻنهي کان چوٽڪارو حاصل ڪرڻ جي تعليم ڏيو.

قابض ٿيڻ ۽ مقبوض هئڻ ۾ وڏو فرق آهي. توهان ان کي پنهنجي قبضي ۾ رکو ٿا، جنهن سان توهان محبت ڪيو ٿا ۽ جنهن سان توهان نفرت ڪيو ٿا، اهو توهان کي پنهنجي قبضي ۾ رکي ٿو. مقبوض ٿيڻ کان بچو.

زمان ۽ مڪان جي خلائن ۾ هڪ کان وڌيڪ زمينون پنهنجي پنهنجي گردش ڪري رهيون آهن. توهان جي زمين ان خاندان مان سڀني کان ننڍي آهي، جيڪا هڪ ڪيچلي پارڙيءَ وانگر آهي. هڪ خاموش گردش —— ڪيڏي متضاد! خدا جي اندر مخلوقن جي گردش اهڙي ريت جي ٿي تہ آهي.

جيڪڏهن توهان چاڻڻ چاهيو تہ نابرابر شيون ڪيئن برابر ٿي سگهن ٿيون تہ پنهنجي آگرين کي ڏسو.

اتفاق ڏاهن جي هٿن جا رانديڪا آهن ۽ احمق اتفاق جي هٿن ۾ رانديڪا آهن.

ڪڏهن ڪنهن شيءِ جي باري ۾ شڪايت نہ ڪيو. ڪنهن شيءِ بابت شڪايت ڪرڻ، ان کي شڪايت ڪرڻ واري لاءِ چهبڪ بنائڻو آهي. ان شيءِ کي صحيح طور تي برداشت ڪرڻ ان کي بخوبي چهبڪ هڻڻ آهي پر ان کي چڱيءَ ريت سمجهي وٺڻ، ان کي پنهنجو فرمانبردار نوڪر بنائي وٺڻ آهي.

اڪثر ائين ٿيندو آهي جو هڪ شڪاري نشانو تہ وٺندو آهي، ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هرڻ جو، جيڪو گسي ويندو آهي، پر ان سان سيهڙ مري پوندو آهي، جنهن جي موجودگيءَ جو ان کي علم ئي ڪونہ هو. اهڙي حالت ۾ هڪ عقلمند شڪاري چوندو تہ مون تہ اصل ۾ سيهڙ جو نشانو ورتو هو ۽ نہ هرڻ جو — ۽ مون پنهنجي شڪار کي ماريو آهي.

نشانو صحيح وٺو پوءِ نتيجو جيڪو بہ هوندو سٺو هوندو. جيڪو توهان کي ملي ويو اهو توهان جو آهي، جيڪا شيءِ اچڻ ۾ دير ڪري ٿي، ان جو انتظار ڪرڻ مناسب نہ آهي. انتظار ان کي ڪرڻ ڏيو.

توهان جو نشانو ڪڏهن بہ خطا نہ ٿيندو. جي اهو جنهن کي توهان نشانو بنايو ٿا توهان کي نشانو بنائي.

خطا ٿيل نشانو سدائين حاصل ٿيل نشانو هوندو آهي. پنهنجي دلين کي نااميديءَ کان پاڪ ڪري ڇڏيو. نااميدي اها سرڻ آهي، جنهن کي نا مستقل مزاج وجود ۾ آڻين ٿا ۽ پوءِ هُن کي پنهنجي ناڪام اميدن جي لاشن تي پالين ٿا.

ساپيان ٿيل اميد بي شمار مرده پيدا ٿيل اميدن جو سرچشمو بنجي وڃي ٿي. جيڪڏهن توهان پنهنجي دلين کي قبرستان ۾ بدلائڻ نہ ٿا چاهيو تہ خبردار پنهنجي دلين کي نااميديءَ سان نہ ڳنڍجو.

ٿي سگهي ٿو تہ مڇيءَ جي ڏنل سؤ بيدن مان ڪو هڪ ئي ٻچو بنجڻ ۾ ڪامياب ٿئي، تنهن هوندي بہ نوانوي ضايع نہ ٿا ٿين. قدرت وڏي شاهہ خرچ آهي ۽ پنهنجي سخاوت ۾ ڪوبہ متيبد نہ ٿي رکي. توهان بہ پين ماڻهن جي دلين ۾ پنهنجون دليون ۽ دماغ پوکڻ جي معاملي ۾ ساڳيءَ ريت سخاوت ۾ ڪوبہ متيبد ۽ امتياز نہ ڪيو.

ڪيل ڪنهن بہ پورهئي جو صلو نہ گهرو، جيڪو پنهنجي محنت سان محبت ڪري ٿو، محنت ان پورهيت لاءِ پرپور عيوضو بنجي وڃي ٿي.

تخليقي ڪلمي (شبد) ۽ مڪمل توازن کي ياد رکو. جڏهن توهان مقدس عرفان وسيلي اهو توازن حاصل ڪري وٺندؤ تہ توهان صحيح معنيٰ ۾ پاڻ تي فتح مند بنجي سگهندو ۽ تڏهن ئي توهان جا هٿ خدا جي هٿن سان گڏجي ڪم ڪندا.

خدا ڪري توهان جو باطن هن رات جي امن ۽ خاموشيءَ سان گڏ ڌڙڪندو رهي، جيستائين توهان ان ڪي مقدس عرفان جي امن ۽ سڪون ۾ غرق نہ ٿا ڪري ڇڏيو.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي: اهائي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ڇنيهون

ٻيڙي جو ڏينهن

(ٻيڙي جو ڏينهن ۽ ان جون رسمون ۽ روايتون زندگيءَ جي شمع بابت ٻتحار جي سلطان جو پيغام)

نروندا: جڏهن کان مرشد ٻتحار کان موٽيو هو تڏهن کان شمادم ڏار ڏار ۽ رنل رنل ٿي لڳو. پر جيئن ٻيڙي جو ڏينهن ويجهو ايندو ٿي ويو ته هو نهايت خوش ۽ زنده دل ٿيندو ٿي ويو ۽ هن معمولي کان معمولي تفصيل تائين منجهيل تيارين جي نگراني سنڀالي ورتي.

ڏاک ول واري ڏينهن وانگر ٻيڙي جو ڏينهن به هڪ ڏينهن مان وڌائي هفتي ڪن لاءِ زندگيءَ سان ڀرپور جشن ۾ بدلايو ويو هو ۽ اتي هر قسم جي مال متاع جو تيزيءَ سان واپار ٿيندو هو.

ان ڏينهن جي گهڻين عجيب ۽ غريب رسمن مان نهايت اهم هي هيون. قربانيءَ جي ڏاند کي ڪهڻ. صدقي جي باهه ٻارڻ ان باهه مان پوڄا جاءِ ۾ ڏيئي جي جاءِ تي رکجندڙ نئون ڏيئو روشن ڪرڻ. اهي سمورا ڪم سردار پاڻ ئي پوري رسم موجب انجام ڏيندو آهي. ان ڪم ۾ عوام ان جو هٿ ونڊائيندو آهي ۽ آخرڪار هر هڪ شخص نئين ڏيئي مان پنهنجي هڪ شمع روشن ڪندو آهي. ان کان پوءِ اهي ٻتيون وسايون ويندايون آهن ۽ بدروحن کان بچڻ لاءِ طلسم جي طور تي تعويذ نهايت خبرداريءَ سان سنڀالي رکيا ويندا آهن. رسمن جي مڪمل ٿيڻ کانپوءِ آخر ۾ دستور موجب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سردار تقرير ڪندو آهي.

ڏاڪ- ول جي ڏينهن وانگر ٻيڙي جي ڏينهن به زيارتي خالي هٿين نه ايندا آهن. زيارتي گهڻو ڪري ڏاند. ٻاڪرا ۽ ٻڪر آڻيندا اهن. جيڪي رڳو ٻيڙي جي ڏينهن تي قربان ٿيندڙ ڏاند سان گڏ قربانيءَ لاءِ هوندا آهن. ٻر اهي هاٿي ڪٺا نه ويندا آهن. ٻر ٻيڙي جي ٻين جانورن ۾ شامل ڪيا ويندا آهن. نئون ڏيئو گهڻو ڪري ڪير جهڙن جبلن جي ڪنهن سلطان يا امير طرفان نذراني جي طور تي ڏنو ويندو آهي ۽ جيئن اهو نذرانو پيش ڪرڻ فخر جي ڳالهه ۽ ورانت لاءِ سمجهيو ويندو آهي ۽ اهو نذرانو پيش ڪرڻ جا ڪيترائي ماڻهو خواهشمند هوندا آهن. ان لاءِ اها روايت قائم ڪئي وئي آهي ته ايندڙ سال لاءِ گذريل سال جي تقريب جي پڄاڻيءَ تي ٻڪا وڏا وڄن ۽ چونڊ ڪئي وڃي. سلطان، اميرن ۽ رئيسن ۾ شوق ۽ عقيدت جو مقابلو ٿيندو آهي. هر هڪ جي اها آرزو هوندو آهي ته ان جو ڏيئو سمورن اڳين ڏيئن کان وڏيڪ قيمت وارو ۽ جوڙجڪ، سونهن ۽ فن جي اعتبار کان سڀني کان مٿيرو هجي.

هن سال ڏيئي لاءِ ٻکو بتحار جي سلطان جي نالي نڪتو هو ۽ سڀ ماڻهو ان مهانگي ڏيئي کي ڏسڻ لاءِ بيتاب هئا. ڇوته سلطان پنهنجي سخاوت ۽ ٻيڙي لاءِ انتهائي خلوص جي ڪري مشهور هو.

ان ڏينهن جي شام جو شمادم اسان کي ۽ مرشد کي پنهنجي حجري ۾ گهرايو ۽ اسان کان وڌيڪ مرشد سان مخاطب ٿيندي هن چيو:

شمادم: سڀاڻي وارو ڏينهن وڏو مقدس ڏينهن آهي ۽ اسان سڀني جو اهو فرض آهي ته اسان ان جي پاڪيزگيءَ کي برقرار رکون. گذريل ڏينهن ۾ جيڪي به تڪرار ٿيا آهن. اهي اسان کي هتي ۽ هاٿي ئي دفن ڪري ڇڏڻ گهرجن. ڪٿي ائين نه ٿئي جو ٻيڙي جي پيش قدميءَ جي رفتار ۾ ڪاهلي ۽ ان جي شوق ۾ ڪا ڪوٽ اچي وڃي ۽ خدانخواسته بيهي وڃي.

مان هن ٻيڙي جو سردار آهيان. ان جي نگرانيءَ جو ذڪيو فرض مون تي آهي. ان جو رستو طئه ڪرڻ جو ورثو منهنجو آهي. اهو فرض مون کي ورثي ۾ مليو آهي. جيڪو منهنجي موت کان پوءِ توهان منجهان ڪنهن هڪ کي منتقل ٿي ويندو. جهڙيءَ ريت مان پنهنجي وقت جو انتظار ڪندو رهيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهيان، توهان کي پنهنجي وقت جو انتظار ڪرڻو پوندو.

جيڪڏهن ميرداد سان منهنجي طرفان ڪا زيادتي ٿي آهي ته ان کي منهنجي خطا معاف ڪري ڇڏڻ گهرجي.

ميرداد: تو ميرداد سان زيادتي نه ڪئي آهي، پر تو شمادم سان انتهائي زيادتي ڪئي آهي.

شمادم: ڇا شمادم کي شمادم سان بي انصافي ڪرڻ جي آزادي نه آهي؟

ميرداد: بي انصافي ڪرڻ جي آزادي؟ اهي لفظ پاڻ ۾ ڪيڏا نه بي تڪا آهن. ڇوته پنهنجو پاڻ سان بي انصافي ڪرڻ پنهنجي ئي ان بي انصافيءَ جو غلام بڻجي وڃڻ آهي. جڏهن ته ٻين سان بي انصافي ڪرڻ غلام جو غلام بڻجي وڃڻ آهي. آه! بي انصافيءَ جو بوجهه کڻڻ ڪيڏو نه ڏکيو آهي.

شمادم: جيڪڏهن مان پنهنجي بي انصافيءَ جو بوجهه کڻڻ لاءِ راضي آهيان ته تنهنجو ان سان ڪهڙو واسطو آهي؟

ميرداد: ڇا ڪو بيمار ڏند وات کي چوندو ته جيڪڏهن مان پنهنجو سور برداشت ڪرڻ لاءِ تيار آهيان ته تنهنجو ان سان ڪهڙو واسطو؟

شمادم: اف! مون کي منهنجي حال تي ڇڏي ڏيو. بس مون کي منهنجي حال تي ڇڏي ڏيو. پنهنجو ڳرو هٿ مونکان پري رکو ۽ مون تي پنهنجي شاطر زبان جا چهبڪ نه هڻو. مون کي پنهنجا باقيءَ ڏينهن ائين ئي جيئڻ ڏيو. جيئن مان اڄ تائين جيئرو رهندو ۽ جدوجهد ڪندو آيو آهيان. وڃو پنهنجو اوتارو ڪنهن ٻي جاءِ تي وڃي اڏيو. پر هن ٻيڙي کي اڪيلو ڇڏي ڏيو. دنيا توهان ۽ توهان جي ٻيڙي ۽ منهنجي ۽ منهنجي ٻيڙي لاءِ تمام گهڻي ڪشادي آهي. سڀاڻي منهنجو ڏينهن آهي ۽ توهان پاسيرا رهو ۽ مون کي پنهنجو ڪم ڪرڻ ڏيو. مان توهان مان ڪنهن هڪ جي به دخل اندازي برداشت نه ڪندس.

خبردار شمادم جو پلاند به اوترو ئي خطرناڪ آهي، جيترو خدا جو. خبردار رهجو — خبردار —

نروندا: جڏهن اسان سردار جي حجري کان ٻاهر آياسين، مرشد آهستي سان ڪنڌ ڌوڻيو ۽ چيو:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ميرداد: شمادم جي دل اجان بہ شمادم جي دل آهي.

نروندا: شمادم ڏاڍو خوش هو. جڏهن پٽي ڏينهن جون سموريون رسمون نهايت احتياط سان ۽ بنا ڪنهن اڻ وڻندڙ واقعي جي ان وقت تائين هلنديون رهيون، جڏهن نئون ڏيئو پيش ڪرڻو ۽ روشن ڪرڻو هو. ان گهڙيءَ اڄن ڪپڙن ۾ هڪ ڏگهو ۽ ڊولائتو نوجوان وڏي ڏکيائيءَ سان پنهنجين ٺونٺين جي زور تي زبردست ڀيڙ مان پنهنجو رستو ٺاهيندو پوڇا جاءِ ڏانهن وڌندو نظر آيو. ان وقت هر هڪ جي وات مان سرباٽ ٻڌڻ ۾ آيو تہ اهو بتحار جي سلطان جو خانگي عيوضي آهي، جيڪو نئون ڏيئو کڻي آيو آهي ۽ سيئي ماڻهو ان املهہ خزاني کي هڪ ڀيرو ڏسڻ لاءِ بيتاب ٿي رهيا هئا. شمادم بہ سيني وانگر ان ئي يقين ۾ هو ۽ هن ان عيوضيءَ کي توڙي سلام ڪيو. پر ان شخص نهايت جهيٽن لفظن ۾ شمادم کي ڪجهہ چيو ۽ پنهنجي ڪيسي مان چمڙي جو هڪ ٽڪر ڪڍيو ۽ چيائين تہ هن ۾ بتحار جي سلطان جو پيغام آهي، جيڪو ڪيس ذاتي طور پهچائڻ جو حڪم ڏنو ويو آهي ۽ هن پڙهڻ شروع ڪيو.

بتحار جي اڱوٺي سلطان طرفان اڄ ڀيڙي جي ڏينهن گڏ ٿيل ڪير جهڙن جبلن جي سائين لاءِ امن ۽ پائرن واري شفقت قبول هجي."

"توهان سمورا ڀيڙي لاءِ منهنجي پر جوش عقيدت جا جيئرا شاهد آهيو. جيئن تہ هن سال جو ڏيئو پيش ڪرڻ جو شرف مون کي حاصل ٿيو آهي. مون "ڀيڙي" جي شان وٽان نذرانو پيش ڪرڻ ۾ پنهنجي فهم ۽ دولت جو استعمال ڪرڻ ۾ ڪابہ ڪوتاهي نہ ڪئي آهي ۽ منهنجي ڪوشش جو انعام بہ سٺو مليو آهي، ڇوتہ جيڪو ڏيئو منهنجي دولت ۽ منهنجي دستڪارن جي ڪاريگريءَ آخرڪار پيدا ڪيو اهو عجيب ۽ ڏسڻ وٽان هو.

رب غفار مهربان هو. جنهن منهنجي خطرناڪ سَچائيءَ کي اگهاڙو ڪرڻ نہ پئي چاهيو. ان ڪري مون کي هو هڪ اهڙي ڏيئي وٽ وٺي آيو. جنهن جي روشني اڳين کي چنجهو ڪري ڇڏي ٿي ۽ اها ڪنهن جي بہ وسائڻ سان نہ ٿي وسامي. ان جي سونهن بي مثل ۽ بي داغ آهي. ان کي ڏسڻ ڪانپوءِ مون کي سخت بحناءُ ٿيو. جو مان ڪنهن وقت پنهنجي ڏيئي کي ان جي برابر سمجهندو هوس. ان ڪري مون ان کي گند جي ڍير تي اڇلائي ڇڏيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"هي اهو ڏيئو آهي، جنهن کي هتن سان نه ڏاهيو ويو آهي، جنهن جي مان توهان کي دلي طور تي سفارش ڪيان ٿو. ان جي زيارت سان پنهنجي اکين کي روشن ڪيو ۽ ان مان پنهنجون شمعون روشن ڪيون. ڏسو اهو توهان جي پهچ ۾ آهي. ان جو نالو آهي ميرداد.

"ڪاش توهان ان جي روشنيءَ جي لائق بنجي وڃو."

پيغامبر اڃان پنهنجا آخري لفظ مس پورا ڪيا ته شمادم جيڪو ان جي پرسان ئي بيٺو هو، اوچتو ائين گم ٿي ويو، ڄڻ ڪو جن هجي. مرشد جو نالو وڏي هجوم ۾ جهنگ ۾ تيز هوا جي جهوٽي وانگر گونجي ويو. سڀئي ان جيئري ڏيئي کي ڏسڻ لاءِ بي قرار ٿي ويا. جنهن جو بتحار جي سلطان پنهنجي پيغام ۾ ايڏو دلڪش ذڪر ڪيو هو. تڏهن مرشد منبر جي ڏاڪڻ تي چڙهي هجوم کي مخاطب ٿيندي نظر آيو ۽ فوراً سامونڊي ڇولين جهڙو مائهن جو هجوم ائين پرسڪون ٿي ويو، ڄڻ ڪو هڪ ئي انسان هجي. پوري ڌيان سان ٻڌڻ لڳو. مشتاق ۽ خبردار بڻ.

تڏهن مرشد زبان کولي ۽ فرمايو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب سنتيهون

مرشد جي ماڻهن کي تنبيهه

(مرشد ماڻهن کي ٻاهه ۽ رت جي طوفان کان آگاهه ڪري ٿو. ٻچي نڪرڻ جي رستي ڏانهن اشارو ڪري ٿو ۽ ٻيڙي کي درياءَ ۾ وجهي ٿو.)

ميرداد: توهان ميرداد کان ڇا ٿا چاهيو؟ پوڄا جي سونهن لاءِ هيرن سان جڙيل سونهري ڏيئا؟ پر ميرداد نه ته ڪو سونارو آهي ۽ نه ئي جوهري. جيتوڻيڪ هو هڪ روشنيءَ جو منارو ۽ هڪ بندر ضرور آهي.

يا توهان بد نظرن کان بچڻ لاءِ تعويذن جي ڳولا ۾ آهيو؟

هائو ميرداد وٽ تعويذ آهن، پر ڪنهن ٻئي قسم جا.

يا وري توهان روشنيءَ جي ڳولا ۾ آهيو ته جيئن توهان پنهنجي پنهنجي ڏئي نيل رستن تي سلامتيءَ سان هلي سگهو. دراصل اها ڳالهه ڏاڍي عجيب آهي. توهان وٽ سج آهي، چنڊ آهي، تارا آهن پوءِ به توهان کي ٿاٻو کائڻ جو خوف لاحق آهي؟ نه پوءِ توهان جون اکيون توهان جي رهبريءَ جي لائق نه آهن. يا وري روشني توهان جي اکين لاءِ ناڪافي آهي؟ توهان منجهان اهڙو ڪير آهي، جيڪو بنا اکين جي رهي سگهي؟ ڪير اهڙو آهي جيڪو سج تي بخيل (ڪنجوس) هئڻ جو الزام مڙهي سگهي؟

اها اک کهڙي ڪم جي جيڪا پير کي رستي تي هلندي ٿاٻو کائڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪان نہ بچائي ونئي ٻر جڏهن نفس پنهنجو رستو ڳولڻ جي ناڪام ڪوشش ڪري رهيو هجي تہ ان کي ٿابو ڪائڻ ۽ رتورت تيڻ لاءِ ڇڏي ڏئي؟

اها روشني ڪهڙي ڪم جي جيڪا اک کي تہ پرنور ڪري ڇڏي، پر روح کي خالي ۽ بي نور ئي رهڻ ڏيئي؟

توهان ميرداد کان ڇا ٿا چاهيو؟ جي اها خواهش سچين دلين ۽ نور سان ڀريل روحن لاءِ اهي، جنهن لاءِ توهان واويلا ڪري رهيا آهيو تہ پوءِ توهان جي اها واويلا رائيگان نہ آهي، ڇوتہ منهنجو واسطو انسان جي نفس ۽ روح سان آهي. اجوڪي ڏينهن لاءِ جيڪو ٻاڻ تي سوڀ حاصل ڪرڻ جو شاندار ڏينهن آهي، توهان پنهنجي طرفان ڪهڙو نذرنياز آندو آهي؟ توهان ٻڪر، ٻاڏا ۽ ڏاند آندا آهن؟ اها قيمت جيڪا توهان پنهنجي ڇوٽڪاري لاءِ ادا ڪرڻ چاهيو ٿا، ڪيڏي نہ سستي آهي. پر ائين ڇئجي تہ اهو ڇوٽڪارو جيڪو توهان خريد ڪرڻ چاهيو ٿا ڪيڏو نہ سستو آهي.

انسان لاءِ ٻڪريءَ تي فتح حاصل ڪرڻ ۾ ڪابہ وڏائي نہ آهي ۽ دراصل ڪنهن بہ انسان لاءِ پنهنجي جان جي عيوض هڪ لاچار ٻڪريءَ جي جان بطور فديہ، پيش ڪرڻ ڏادي شرمناڪ ڳالهہ آهي.

توهان اجوڪي "ڏينهن" لاءِ جيڪو هڪ مستحڪم، اعتماد ۽ نهايت برحق قرار ڏنل "محبت" جو ڏينهن آهي، پنهنجي طرفان ڪهڙو حصو ملايو آهي؟

هائو توهان يقيناً گهٽيون ئي رسمون ادا ڪيون آهن ۽ گهٽيون دعائون ڇين ئي ڇين ۾ گهريون اٿو پر وهم تہ توهان جي هر حرڪت سان گڏ رهيو ۽ نفرت توهان جي هر دعا ۾ آمين چيو.

ڇا توهان هتي "طوفان" تي فتح جو جشن ملهائڻ لاءِ گڏ نہ ٿيا آهيو. توهان ڪيئن ان فتح جو جشن ملهائڻ آيا آهيو، جنهن توهان کي شڪست ڪاڏل ڪري ڇڏيو آهي ڇوتہ پنهنجي سمنڊن کي فتح ڪندي "حضرت نوح" توهان جي سمنڊن کي فتح ڪونہ ڪيو هو، پر انهن کي فتح ڪرڻ جو رستو ٻڌايو هو ۽ ڏسو توهان جا سمنڊ غضبناڪ ٿي رهيا آهن ۽ توهان جي ٻيڙي کي ٻورڻ لاءِ تيار آهن. جيستائين توهان پنهنجي طوفان تي حاوي نہ ٿا ٿيون، توهان اجوڪو جشن ملهائڻ جي لائق نہ آهيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توهان منجهان هر هڪ، هڪڙو طوفان آهي، هڪ پيڙو ۽ هڪ ناڪئو آهي. جيستائين اهو ڏينهن نہ ٿو اچي، تيستائين توهان تازي پاڻيءَ سان ڌوتل ۽ هڪ نرالي زمين تي پنهنجي پيڙي مان لهي نہ ٿا وڃو. توهان ان ڏينهن جو جشن ملهائڻ جي تڪڙ نہ ڪيو.

ڇا توهان اهو ڄاڻڻ چاهيندؤ تہ انسان پنهنجي لاءِ طوفان ڪيئن ٿيو؟

جڏهن پاڪ الاهي رضا، آدم کي ڇيري جوڙي ۾ بدلائي ڇڏيو تہ جيئن هو پنهنجو پاڻ کي سڃاڻي سگهي ۽ ان واحد سان پنهنجي وحدانيت کي سڃاڻي سگهي تڏهن هو هڪ مرد ۽ هڪ عورت بڻجي ويو — هڪ نرآدم ۽ هڪ مادي آدم. تڏهن ان جي دل ۾ خواهشن جو هڪ طوفان اٿيو، جيڪي خواهشون پيائيءَ مان پيدا ٿين ٿيون — خواهشون ايڏيون تہ بي شمار، ايڏيون تہ لامحدود. رنگبرنگي، ايڏيون وسيع، ايڏيون رولو جو "انسان" اڄ تائين انهن جي ڇولين تي لاوارث وهندو رهيو آهي. جيئن ڪا ڇولي ان کي مٿو ڦيرائڻ واري مٿانهين تائين کڻي وڃي ٿي. تيئن ئي ڇولي ان کي ڇڪي تري ۾ کڻي وڃي ٿي. ڇو تہ جيئن هو پاڻ جوڙو نهيل آهي. تيئن ان جي خواهش جا بہ جوڙا نهيل آهن ۽ اهي هڪٻئي جي ابتڙ آهن، تنهن هوندي بہ هڪ ٻئي جو پورائو آهن. جيتوڻيڪ اڻجاڻ ماڻهن لاءِ اهي خواهشون هڪٻئي سان وڙهنديون نظر اچن ٿيون ۽ هڪ لمحي لاءِ بہ جنگ بنديءَ تي راضي نہ ٿيون ٿين.

هي اهو طوفان آهي، جنهن جو مقابلو انسان کي پنهنجي ڏکي ۽ ڏکي ٻٽي زندگيءَ ۾ هر ڏينهن ۽ هر گهڙيءَ ڪرڻو پوي ٿو. هي اهو طوفان آهي، جنهن جا زبردست چشما زور سان دل ۾ ڦٽن ٿا ۽ توهان کي پنهنجي تيز وهڪري ۾ وهائي وڃن ٿا.

هي اهو طوفان آهي، جنهن جي اندلٺ ان وقت تائين توهان جي آسمان کي زينت نہ بخشيندي جيستائين توهان جو آسمان توهان جي زمين سان ملي نہ وڃي ۽ اهي ٻئي ملي هڪ نہ ٿي وڃن. جڏهن کان آدم پنهنجو پاڻ کي حوا ۾ پوکيو آهي، انسان ٽاندن ۽ طوفانن جا فصل لڻندا پيا اچن، جڏهن هڪ قسم جا جذبات حاوي ٿي وڃن ٿا. تڏهن انسانن جي زندگيءَ جو توازن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بگڙي وڃي ٿو ۽ تڏهن انسان هڪ يا ٻئي طوفان ۾ وڪوڙجي وڃن ٿا ته جيئن توازن کي قائم رکي سگهي ۽ توازن تيستائين صحيح نه ٿيندو جيستائين انسان، پنهنجي مرڻي خواهشن کي محبت جي ناتي ۾ ڳوڙهي ان مان مقدس عرفان جي ماني پچائڻ نه سکي.

جنهن وقت طوفان نوح جي وقت ۾ زمين کي تباهه ڪري ڇڏيو هو. اهو انساني علم ۾ پهريون ۽ آخري طوفان نه هو. اهو تباهي آئيندڙ طوفانن جي ڊگهي سلسلي مان هڪ نهايت پرزور طوفان هو. جيڪو باهه ۽ رت جو طوفان زمين تي نازل ٿيڻ وارو آهي. اهو يقيناً ان کان وڏيڪ زبردست هوندو. هاڻي اهو توهان تي ڇڏيل آهي توهان ان ۾ غرق ٿيڻ چاهيندؤ يا ترڻ؟

افسوس جو توهان وزن ۾ وزن گڏ ڪرڻ ۾ ڏاڍا مشغول آهيو. پنهنجي رت کي انهن عياشين سان جيڪي اذيتن سان ڀريل آهن. زهريلو بنائڻ ۾ بي حد رڌل آهيو. انهن روڊن جا نقشا ناهڻ ۾ رڌل آهيو. جيڪي توهان کي ڪنهن به منزل تي نه رسائيندا. بنا چاٻيءَ جي تالي جي سوراخن مان تڪيندي توهان "زندگي" جي مان ناڊن جي اڳڻ ۾ ٻج ڇڳڻ ۾ رڌل آهيو. توهان حو نه ٻڌندؤ منهنجا لاوارث ٻچڙؤ!

توهان مٽانهين ۾ مٽي ادامڻ. لامحدود "مڪان" ۾ گهمڻ ۽ ڪائنات کي پنهنجي پرن ۾ بند ڪرڻ لاءِ پيدا ٿيا هئا. پر توهان پنهنجو پاڻ کي آرام ڏيندڙ روايتن ۽ عقيدن جي ڪڏين ۾ قيد ڪري ورتو آهي. جيڪي توهان جي پرن کي ڪتريندا وڃن ٿا. توهان جي نظر کي اونداهو ڪندا وڃن ٿا ۽ توهان جي ڪلمن کي بي جان ڪندا وڃن ٿا. توهان ايندڙ طوفان مان ڪيئن لنگهندؤ؟ منهنجا لاوارث ٻچڙؤ!"

توهان خدا جي هوبهو شڪل ۽ ان وانگر هئا. پر توهان اها مشابهت ۽ صورت مٽائي ڇڏي آهي. توهان پنهنجي خدائي قد کي ايترو ته بندرو ڪري ڇڏيو آهي جو هاڻي توهان پاڻ به ان کي سڃاڻڻ کان قاصر آهيو. توهان پنهنجي خدائي شبيهه تي گپ ملي ڇڏي آهي ۽ ان جي مٿان ڪيترائي ڪلٽهار، بهروپ پائي ورتا آهن. هاڻي توهان ان طوفان جو جنهن جي ڳجهيءَ جو ڳت توهان پاڻ ئي کولي ڇڏيو آهي. مقابلو ڪيئن ڪندؤ منهنجا لاوارث ٻچڙؤ!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيستائين توهان ميرداد ڏانهن رجوع نہ ڪندؤ هيءَ زمين توهان لاءِ هڪ قبر ۽ آسمان ڪفن کان وڌيڪ ڪجهہ بہ نہ هوندا. جڏهن تہ هڪ ڪي توهان لاءِ پينگهو ۽ ٻئي کي هڪ تخت بنايو ويو آهي.

مان توهان کي وري چوان ٿو تہ توهان پاڻ ئي طوفان آهيو. توهان جي نفس جون خواهشون ئي طوفان آهن. توهان جو جسم ٻيڙي آهي ۽ توهان جو يقين ملاح آهي. پر انهن مڙني ۾ توهان جي ارادي جي قوت جو دخل آهي. توهان جي سمجهہ انهن مڙني تي ڦرندي رهي ٿي.

اها تسلي ڪري وٺو تہ توهان جي ٻيڙيءَ ۾ پاڻي تہ نہ ٿو اچي ۽ اها سمنڊ ۾ تارڻ جي لائق هجي. پر ان هڪ ئي ڪم ۾ سموري حياتي نہ گهاري ڇڏجو. نہ تہ توهان جي سفر جي شروعات جو وقت ئي نہ ايندو ۽ آخرڪار توهان ۽ توهان جي ٻيڙي ٻئي ان ئي جاءِ تي سڙي ڳري طوفان ۾ غرق ٿي ويندؤ. اهو يقين ڪري وٺو تہ توهان جو ملاح ڪامل ۽ پرسڪون هجي. پر ان کان بہ اهم ڳالهہ اها آهي تہ توهان "طوفان" جي سرچشمن جي ڳولا ڪرڻ سگهي وڃو ۽ پنهنجي ارادي جي قوت کي انهن کي هڪ هڪ ڪري سڪائڻ جي سگهيا ڏيو. اهيءَ ريت طوفان جو زور ٽٽي ويندو ۽ اهو آخرڪار ختم ٿي ويندو. ان کان اڳ جو خواهش توهان کي ساڙي وجهي. توهان ان کي ساڙي ڇڏيو.

خواهش جي وات ۾ اهو ڏسڻ لاءِ نہ نهاريو تہ ان ۾ زهريلا ڏند آهن يا ماکيءَ سان ڀريل ڄاڙيون. ماکيءَ جي جيڪا بہ مک گلن جو جوهر گڏ ڪري ٿي، انهن جو زهر بہ گڏ ڪري ٿي.

خواهش جي چهري ڪِي نہ ڏسو تہ اهو خوبصورتِ آهي يا بدصورت. حوا کي نانگ جو چهرو الله جي چهري کان وڌيڪ خوبصورت لڳو هو.

۽ نہ ئي خواهش کي ان جو وزن جاچڻ لاءِ ساهميءَ جي ٻن پڙن ۾ وجهو. وزن جي لحاظ کان ڇا هڪ تاج جو مقابلو هڪ جبل سان ڪري سگهجي ٿو؟ جڏهن تہ تاج اصل ۾ جبل کان وڌيڪ وزني هوندو آهي.

۽ ڪجهہ خواهشون اهڙيون بہ آهن، جيڪي ڏينهن جو پاڪ نغمو ڳائين ٿيون، پر رات جي پردي ۾ ڦوڪون ڏين ٿيون ۽ ڏنگ هڻن ٿيون ۽ اهي خواهشون جيڪي خوشيءَ سان ڀريل ۽ ڳريون هونديون آهن. جلد ئي غم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ڍانچن ۾ تبديل ٿي وڃن ٿيون ۽ اهي خواهشون جيڪي اڪين ۾ پرسڪون ۽ پنهنجي طبع ۾ پليون هونديون آهن، اوچتو بگهڙن ڪان وڌ بکيون ۽ لومڙ ڪان وڌيڪ چالاڪ بنجي وينديون آهن ۽ اهي خواهشون جن ۾ جيڪڏهن توهان دخل اندازي نہ ڪيو تہ گلاب ڪان وڌيڪ مٺي مهڪ ڇڏين ٿيون، پر انهن ڪي جيڪڏهن توهان ڇهو يا پيچي وٺو تہ انهن مان ڳريل لاشن جهڙي ڌپ ايندي آهي.

پنهنجي خواهشن جي سٺي يا خراب هئڻ جي جاچ پڙتال نہ ڪيو چوتہ سموري محنت ضايع ٿي ويندي. سٺيءَ جو خراب ڪان سواءِ ڪوبہ وجود نہ آهي ۽ خراب جي پاڙ رڳو سٺيءَ ۾ لڳي سگهي ٿي.

نيڪي ۽ بديءَ جو وڻ هڪ ئي آهي، ان ۾ ميوو بہ هڪ ئي ٿيندو آهي. بديءَ جو ذائقو چکڻ ڪان سواءِ توهان نيڪيءَ جو ذائقو نہ ٿا سڃائي سگهو.

جنهن ٿڻ مان توهان زندگيءَ جو کير چوسيو ٿا. اهو اهوئي آهي، جيڪو موت جو کير پيدا ڪندو آهي. جيڪو هٿ توهان کي پالڻ لاءِ لوڏي ٿو. اهو ئي هٿ توهان لاءِ قبر بہ کوٽي ٿو.

بيائيءَ جي اهائي فطرت آهي. منهنجا لاوارث ٻچڙؤ! ان کي بدلائڻ جي ڪوشش ۾ خودپسند ۽ ضدي نہ بنجي وڃو. بيوقوفيءَ ۾ ان کي ان خيال ڪان ٻن حصن ۾ نہ ورهائجو تہ جيڪو حصو توهان کي پسند آهي، اهو توهان رکي ڇڏيو ۽ ٻيو اڇلائي ڇڏيو. ڇا توهان ٻيائيءَ جا مالڪ بنجڻ چاهيو ٿا؟ ان کي نہ سٺو سمجهو نہ خراب.

ڇا "زندگي" ۽ "موت" جو کير توهان جي ڇپن ۾ ڪنو نہ ٿي ويو آهي؟ ڇا هاڻي اهو وقت نہ اچي ويو آهي. جڏهن توهان ڪنهن اهڙي شيءَ سان گرڙي ڪيو. جيڪا نہ سٺي هجي ۽ نہ خراب. پر ٻنهي ڪان مٿانهين هجي. ڇا هاڻي اهو وقت نہ اچي ويو آهي. جڏهن توهان ڪنهن اهڙي ميوي جي تمنا ڪرڻ لڳو، جيڪو نہ مٺو هجي نہ ڪوڙو، چوتہ اهو نيڪي ۽ بديءَ جي وڻ ۾ نہ ٿيو هوندو؟

ڇا توهان ٻيائيءَ جي جڪڙ ڪان آجا ٿيڻ چاهيو ٿا؟ تہ ٻوءِ ان جي وڻ کي — نيڪيءَ ۽ بديءَ جي وڻ کي — پنهنجي دلين مان ڪڍي اڇلايو —

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

٥

هائو ان کي ان جي پاڙن ۾ تارين سميت ڪڍي اڇلايو ته جيئن ان جي جاء تي رباني زندگيءَ جو ٻج مقدس عرفان جو ٻج، جيڪو نيڪي ۽ بديءَ کان مٿاهون آهي، ڦٽي سگهي.

توهان چئو ٿا ته ميرداد جو پيغام افسردگيءَ وارو آهي. اهو اسان کي ايندڙ سپائي جي خوشيءَ کان محروم رکي ٿو. اهو اسان کي گونگو بنائي ٿو زندگي کان بي لوث بطور نظارگي محض ـــ جڏهن ته اسان جوشيلا مخالف ٿيڻ چاهيون ٿا. جوته داوَ تي پلي ڪجهه به لڳل هجي، پر مقابلي ۾ لهڻ جو پنهنجو ئي لطف آهي ۽ شڪار پلي ڪو فريب ڏيندڙ پاڇوئي ڇونه هجي، شڪار جي پٺيان ڊوڙڻ جو مزو ئي ڪجهه ٻيو آهي.

جڏهن توهان پنهنجي دلين ۾ ائين سوچيو ٿا ته اهو وساري ٿا ويهو ته جيستائين ان جو لغام سنين ۽ خراب خواهشن جي هٿ ۾ آهي، اهي دليون توهان جون پنهنجون دليون نه آهن. پنهنجي دلين جو مالڪ بنجڻ لاء پنهنجين سمورين نيڪ ۽ بدخواهشن کي محبت جي پاٺ ۾ ڳوهيو ته جيئن انهن کي توهان مقدس عرفان جي تنور ۾ پچائي سگهو. جتي سموري ٻيائي رب ۾ جذب ٿي ان سان ملي وڃي ٿي.

هاٺي ان دنيا کي جيڪا اڳي ئي گهٽي پريشان حال آهي، ان کي وڌيڪ پريشان نه ڪيو.

توهان ان کوهه مان صاف پاٺي ڪڍڻ جي ڪيئن ٿا اميد ڪري سگهو، جنهن ۾ هر طرح جو گند ڪچرو لڳاتار اڇلائيندا رهو ٿا؟ ڪنهن تلاءَ جو پاٺي ڪيئن صاف ۽ هڪ جاء تي بيٺل ٿي سگهي ٿو، جنهن ۾ توهان هر وقت گهمندا ڦرندا ۽ ان کي لڙاٿو ڪندا رهو؟

پريشان حال دنيا کان سڪون جي تمنا نه ڪريو. ڪٿي ائين نه ٿئي جو توهان جي جهولي پريشانيءَ سان ڀرجي نه وڃي.

نفرت سان ڀريل دنيا کان محبت جي گهر نه ڪيو. ڪٿي ائين نه ٿئي جو ان جو جواب نفرت ۾ اچي.

ساهه ڏيندڙ دنيا کان زندگي نه گهرو. ڪٿي ائين نه ٿئي جو اها طلب موت جي طلب سمجهي وڃي. دنيا توهان کي پنهنجي سڪي کان سواء جيڪو به طرفو سڪو آهي. ڪنهن ٻئي سڪي ۾ ادائيگي نه ٿي ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سگهي.

پر هائو! جيڪو ڪجهہ بہ گهرٽو آهي. ٻنهنجي لامحدود خدائي ذات ڪان گهرو. جيڪو پر سڪون عرفان سان ڀرپور آهي.

جنهن شيء جي گهر توهان ٻنهنجو پاڻ ڪان نہ ٿا ڪيو. ان جي طلب دنيا ڪان بہ نہ ڪيو. نہ ئي ڪنهن انسان ڪان ڪا اهڙي گهر ڪيو. جيڪا توهان نہ ٿا چاهيو تہ ڪو توهان ڪان گهري. ۽ اها ڪهڙي شيء آهي. جيڪا جيڪڏهن توهان کي سموري دنيا ڪان ملي بہ وڃي تہ توهان جي طوفان تي فتح حاصل ڪرڻ ۽ ان زمين تي لهڻ ۾ توهان جي مددگار ٿيندي. جيڪا ڏک ۽ موت سان ٻنهنجو ناتو ڇني چڪي آهي ۽ جنهن ابدي محبت ۽ عرفان جي سڪون لاء عرش سان ناتو جوڙي ڇڏيو آهي. ڇا اهي جائدادون آهن؟ اقتدار آهي؟ شهرت آهي؟ ڇا اها حڪومت آهي؟ نالو ڪمائڻ آهي؟ عزت آهي؟ ڇا اها پوري ٿيل حسرت آهي ۽ پوري ٿيل اميد آهي؟ پر انهن مان هر هڪ اهو سرچشمو آهي. جيڪو توهان جي طوفان جي پرورش ڪري ٿو. انهن ڪان پري رهو منهنجا لاوارث ٻچڙؤ- پري گهڻو پري رهو.

خاموش رهو تہ جيئن صاف رهي سگهو.

صاف رهو تہ جيئن توهان دنيا جو صاف طور تي نظارو ڪري سگهو. جڏهن توهان دنيا مان هن پار صاف صاف ڏسندؤ تہ توهان کي معلوم ٿيندو تہ جيڪا نجات. سڪون ۽ زندگي توهان دنيا ڪان چاهيو ٿا. ان کي ڏيڻ ۾ اها ڪيتري قدر نادار ۽ توفيق ڪان خالي آهي.

دنيا توهان کي جيڪي ڪجهہ ڏيئي سگهي ٿي اهو آهي فقط هڪ جسم — هڪ ٻيڙي جنهن جي ذريعي ٻئي زندگيء جي سمنڊ کي پار ڪرڻو آهي. جنهن لاء توهان دنيا جي ڪنهن بہ انسان جا قرضدار نہ آهيو. هن جسم کي ڏيڻ ۽ ان جي پرورش ڪرڻ جي زميواري ڪائنات جي آهي. ان کي سٺي حالت ۾ ۽ طوفان جي ڇولين جا حملا برداشت ڪرڻ جي لائق بنائي رکجو. انهن اندروني خوفناڪ جانورن کي ائين ئي ڳٽ وجهي پوري ضبط ۾ رکجو. جهڙيء ريت حضرت نوح جانورن جي ڳچين ۾ ڳٽ وڌا هئا ۽ انهن کي پوري ضآبطي ۾ رکيو هو. اهو توهان جو فرض آهي صرف توهان جو.

روشن اکين وارو خبردار قسم جو اعتماد رکجو. جنهن اعتماد کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيري جي ونجهه کي سنڀالڻو آهي. الاهي رضا ۾ پڪو يقين رکجو. جوته اها "عدن" جي روحاني مسرت سان لبريز دروازن تائين توهان جي رهنما هوندي — اهو توهان جو ڪم آهي ۽ رڳو توهانجو.

ملاحن واري ٻي ڏڙڪ ارادي جا. ٻنهنجو پاڻ تي فتح حاصل ڪرڻ ۽ مقدس عرفان جي حياتي، جي وڻ جو ميوو حڪڻ جي پڪي ارادي جا مالڪ ٿجو — اهو به توهان جو فرض آهي صرف توهان جو.

انسان جي منزل رب آهي. ان کان گهٽ ڪابه منزل نه آهي. جنهن لاءِ انسان ڏک ڏاڪڙا سهي. جيڪڏهن سفر ڊگهو آهي ته ٻوءِ ڇاهي: جي ان جي رستي ۾ انڌاريون ۽ طوفان ڀڪڙيا پيا آهن. ڇا مقدس دل ۽ تيز اکين وارو اعتبار پنهنجي ڪامل عقل جي زور تي انهن انڌارين ۽ طوفانن کي اڪري منزل حاصل نه ڪري وٺندا.

جلد ڪيو — جوته سستيءَ جي نذر ڪيل وقت نهايت تڪليف ڏيندڙ وقت هوندو آهي ۽ انسان جي بيحد مصروف هوندي به بلاشڪ وقت برباد ڪن ٿا.

توهان سڀ جهاز ناهڻ وارا آهيو ۽ توهان سڀ جهاز هلائڻ وارا به آهيو. هي اهو ڪم آهي. جيڪو توهان کي ازل کان سونپيو ويو آهي ته جيئن توهان بنا ڪناري واري سمنڊ جو سفر طئه ڪري سگهو. جيڪي توهان پاڻ آهيو ۽ ان ۾ ان هستيءَ سان جنهن جو نالو رب آهي. ٻي آواز ملائي قائم رکي سگهو.

سڀني شين جو هڪ مرڪز تي مرڪوز هئڻ ضروري آهي. جتان کان اهي پکڙجي سگهن ۽ جنهن جي پاهران اهي گردش ڪري سگهن.

جيڪڏهن زندگي — "انسان" جي زندگي هڪ دائرو هجي ۽ خدا جي ڳولا ان جو محور — ته توهان جو سمورو ڪم ان محور تي مرڪوز هئڻ گهرجي. ۾ جيئن ته انسان کي ان جي منزل تائين وٺي وڃڻ ميرداد جو ڪم آهي. ڏسو ميرداد توهان لاءِ هڪ حيرت انگريز ٻيڙو تيار ڪيو آهي. اهو نهيو به نهايت عمدو آهي ۽ ان جو ناکئو به ڪامل آهي. اهو ساڳ جي ڪاٺ ۽ ڏامر مان نه ناهيو ويو آهي ۽ نه ئي ان ۾ جابلو ڪوئن. ڪرڙين يا لومڙين کي سوار ڪرڻو آهي. اهو مقدس عرفان سان ناهيو ويو آهي. جيڪو انهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهن لاءِ روشنيءَ جو منارو هوندو جيڪي پاڻ تي سوڀ حاصل ڪرڻ جا مشتاق آهن. ان جو توازن شراب جي مٺن ۽ رس ڪيندڙ اوزارن جي وزن تي قائم نہ هوندو، پر هر هڪ شيءِ ۾ هر هڪ لاءِ محبت سان ڀريل دلين تي قائم هوندو ۽ نہ ئي ان ٻيڙيءَ ۾ ايراضين ۾ متحرڪ جائدادن يا سون ۽ چانديءَ ۽ جواهرن جو بوجهہ هوندو پر ان ۾ پنهنجي پاڇن کان آزاد ٿيل عرفان جي روشني ۽ نجات جي لباس ۾ ڍڪيل روح هوندا.

توهان منجهان جيڪي بہ "زمين" سان پنهنجو ناتو ڇنڻ چاهين ٿا ۽ جيڪي رب ۾ جذب ٿيڻ چاهين ٿا ۽ اهي جيڪي پاڻ تي فتح حاصل ڪرڻ جا مشتاق آهن، اچو هن ٻيڙي ۾ سوار ٿيو.

ٻيڙو تيار آهي.

هوا بہ موافق آهي.

سمنڊ پرسڪون آهي.

اها تعليم مون نوح کي ڏني هئي،

اهائي تعليم مان توهان کي ڏيان ٿو.

نروندا: جڏهن مرشد واعظ ختم ڪيو تہ هيل تائين خاموش ٿيل ميز ۾ هڪ سرسراهٽ پکڙجي ويئي، جڻ مرشد جي واعظ دوران انهن پنهنجا ساهہ روڪي ڇڏيا هئا.

پوءِ جاءِ جي ڏاکڻ تان لهڻ کان اڳ مرشد سڀني ساٿين کي سڏايو ۽ پنهنجو رباب گهرايو ۽ انهن سان گڏجي نئين ٻيڙي جو حمديہ گيت ڳائڻ شروع ڪيو. هجوم ان جي لئہ ۾ شامل ٿي ويو ۽ هڪ زبردست ڇوليءَ وانگر ان جي مٿي لئہ عرش کي ڇهڻ لڳي.

هل منهنجا ٻيڙا — رب تنهنجو ناکئو.

هتي ڪتاب جو اهم حصو ختم ٿيو جنهن جي دنيا جي لاءِ ڇپرائڻ جي مون کي اجازت ملي آهي. جيستائين رهيل جو تعلق آهي ان جو وقت اڃان نامي آيو. ميخائيل نعيمي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هي سچڻ سيئي - ميخائيل نعيمي

ڪتاب جو خالق، ميخائيل نعيمي، جبران خليل جبران جو گهاٽو دوست ۽ سندس جيون - ڪٿا جو ليکڪ آهي. 'هي سچڻ سيئي' (ڪتابِ ميرداد) سندس روحانيت مائل بهترين تخليق، جيڪا 'پيغامبر' جي جوڙ جهڙي آهي. ميخائيل نعيمي ۳۱ ڪتابن جو ليکڪ آهي ۽ سندس مڙئي ڪتاب عرب ملڪن ۽ مغربي دنيا ۾ مڃتا ماڻي چڪا آهن. پر سندس ٻين ڪتابن کان وڌيڪ ٻولين ۾ ترجمو ٿيل هي ئي ڪتاب آهي. هُن شعر، ناٽڪ، تنقيد، ڪهاڻين ۽ جيون ڪٿا جي صنفن تي ڀرپور لکيو آهي.

هي سچڻ سيئي (ڪتاب ميرداد) جي مطالعي سان شڪ شبهي جي ڪابه گنجائش نه ٿي رهي ته ڪتاب زياده تر روحانيت جي ترغيب ڏيڻ واري واعظ سان ڀرپور آهي. ان ڪان سواءِ ان ۾ ڊرامائي مقالمه واقع قدرتي نظارن جي عڪاسي ۽ نظمن ڪي نهايت خوبيءَ سان ڪتب آندو ويو آهي. جنهن سان ڪتاب رنگ برنگي فن پارن جو هڪ هار ٻڻجي پيو آهي. ڪيترين جاين تي واعظ ۾ فلسفي ۽ روحانيت جي معاملن جي گهرائي ۽ باريڪي تيز فهم پڙهندڙن لاءِ به سمجهه کان ٻاهر ٿيو پوي.

۱۵

سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڙهندڙ نسُل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪ ”لُڙهندَڙ نسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندَڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندَڙُ، ياڙي، ڪاٺُو، ياڄوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَڻَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَڻَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پَڙهندڙ نَسُل وارا پَڻَ بہ مختلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾پَڻَ ڪا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَڻَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَڻَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَئَڻ پاران ڪتابن ڪي ڊِجيِٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن ڪي ڊِجيِٽائِيز ڪرڻ ڪان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَئَڻ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

The Reading Generation پڙهندڙ نَسُل . پ نَ

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڌِ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکَڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو بوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛

ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالههَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄ ڪلهہ نيلا پيلا آهن؛

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،

جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،

جنهن رِڻ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڄڪلهہ جي پاڻ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪچي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻجاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ بين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چو، ڇالاءِ ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ياکي پائي چيو تہ ”منهنجا ياءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو ڀورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book